

**MODERN DEMOKRASİLERDE TERÖRLE MÜCADELE
ve OTORİTER YANSIMALARI**

Vedat YILMAZ
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ
Haziran, 2011
Afyonkarahisar

**T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**MODERN DEMOKRASİLERDE TERÖRLE
MÜCADELE VE OTORİTER YANSIMALARI**

**Hazırlayan
Vedat YILMAZ**

**Danışman
Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ**

AFYONKARAHİSAR 2011

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Modern Demokrasilerde Terörle Mücadele ve Otoriter Yansımaları**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30 / 06 / 2011

Vedat YILMAZ

İMZA

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

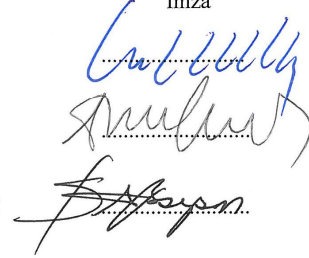
JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof.Dr.Mehmet KARAKAŞ

Jüri Üyeleri : Yrd.Doç.Dr. Kerim ÇINAR

: Yrd.Doç.Dr. Ahmet Kemal BAYRAM

İmza

Sosyoloji Anabilim Dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Vedat YILMAZ'ın “**Modern Demokrasilerde Terörle Mücadele ve Otoriter Yansımaları**” başlıklı tezini değerlendirmek üzere 30.06.2011 günü saat 14:00’de Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir

Prof.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

ÖZET

MODERN DEMOKRASİLERDE TERÖRLE MÜCADELE ve OTORİTER YANSIMALARI

Vedat YILMAZ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Haziran 2011

Danışman: Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ

Terörizm, toplum üzerinde korku, sindirme ve baskı yaratarak siyasi düzende belli amaçlara ulaşmak için kullanılan siyasi bir şiddet dilidir. Toplumların siyasi tarihlerinde terörizmin izlerine rastlanılsa bile esasında kendisi modern dönemin bir ürünüdür. Terörizm kavramını, tekniklerini ve politikalarını icat eden Batı dünyası, terörizm tarafından tehdit edilmektedir. Buna karşılık modern demokratik devletler, terörizmle mücadele yöntemlerini sistemli, planlı, örgütlü ve uzun erimli bir yönetim tarzı olarak belirlemişlerdir.

Modern demokratik devletlerin geliştirdikleri terörizmle mücadele yöntemlerinin, toplumsal yaşamda otoriter yansımaları; siyasi ve hukuksal düzende ise istisnai bir yönetim tarzına neden olduğu hususu araştırmamızın temel konusunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede belirlenen bazı modern demokratik devletlerin terörle mücadele süreçleri analiz edilmektedir. Bu bağlamda elde edilen bulgular, farklı kuramsal yaklaşımlar göz önünde bulundurularak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, terörizmle mücadele rejimleri, terörizm istisnası, hukuk devleti, otoriterlik.

ABSTRACT

ANTI-TERRORISM in MODERN DEMOCRACIES and AUTHORITARIAN REFLECTIONS

Vedat YILMAZ

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE of SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of SOCIOLOGY**

June 2011

Advisor: Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ

Terrorism is the language of political violence which is used in order to achieve certain objectives in political order by creating fear, intimidation and pressure on society. Even if we encounter traces of terrorism in the political history of societies, in substance, it is a product in modern era. The Western world invented the notion, techniques and policies of terrorism in threatened by terrorism. In response to this circumstance, the modern democratic states has designed the methods of combating against terrorism with a systematic, planned, organized and long range management style.

The question of authoritarian reflections on social life and particular management style in political and legal order of the methods caused by combating terrorism developed by the modern democratic states is main subject of the research. In this context, the process of combating terrorism of some identified modern democratises states identified is analyzed. The findings, in this regard, are utilized by taking into account particular institutional approaches.

Key words: Terrorism, regimes of anti-terrorism, terrorism exception, state of law, authoritarianism

ÖNSÖZ

Terörizm tüm yıkıcılığı, sinsiliği, ahlaki olmayan ve korkutucu yüzüyle siyasi tarih boyunca toplumların hafızalarında yer edinmiştir. Siyasi bir şiddet dili olarak devlet düzenlerini tehdit ederken; huzur bozan çığırkanlığıyla sosyal uyumu ve barışı da risk altına almaktadır. Kimi zaman iktidarın yönetim tekniği olarak kullanılırken; çoğu zamanda radikal muhalif bir hareketin eylem stratejisi haline gelmiştir. 21. yüzyılda modern demokratik devletler için en önemli güvenlik sorunu olarak gelişen terörizm, demokratik düzenlerin hukuki ve siyasi yapılarını da etkilemektedir. Parlamentolar tarafından büyük bir titizlikle ve hızla çıkarılan terörle mücadele yasaları, devlete demokratik düzenin varlığını kollamanın ötesinde ulusal güvenliği koruma misyonunu da yüklemiştir. Güvenlik esaslı bu yetkilendirme, devletin otoritesini daha açık ve esnek bir şekilde ortaya koyacak bir değişimi de beraberinde getirmektedir. Modern demokrasilerin terörle mücadele süreçlerinde gelişen bu değişimi anlama isteği, çalışmamızın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Türkiye'nin gelişme gösteren demokrasisinin terörizm sorununa karşı geliştirdiği ve geliştireceği önlemlerin analiz edilmesinde, modern demokrasilerin terörle mücadele sürecinde edindiği tecrübelerin bilinmesi önemlidir.

Çalışmanın her aşamasında yakın ilgi ve desteklerini gördüğüm, kendileriyle çalışmaktan büyük onur duyduğum çok değerli tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet Karakaş'a; çalışmanın inceleme ve düzeltisinde değerli görüş ve önerileriyle katkıda bulunan Yrd. Doç. Dr. Ahmet Kemal Bayram ve Yrd. Doç. Dr. Kerim Çınar'a içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmanın yükünü benimle birlikte çeken ve her zaman yanımda olan sevgili eşim Ayşe'ye minnettarlığımı dile getirirken; bu çalışmayı kendisine armağan etmekten büyük mutluluk duyduğumu ifade ederim.

30/ 06 /2011

Vedat YILMAZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI..... HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.	
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖR ve TERÖRİZM

1. TERÖR VE TERÖRİZM KAVRAMLARI.....	7
1.1. TERÖR VE BENZER KAVRAMLAR ARASINDAKİ FARKLAR	13
1.1.1. Terör ve Adi Suç.....	13
1.1.2. Terör ve Anarşi.....	14
1.1.3. Terör ve Gerilla Hareketleri	15
1.1.4. Terör ve Savaş	16
1.2. TERÖRİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ	17
2. TERÖRİZM TÜRLERİ	22

İKİNCİ BÖLÜM
MODERN DEMOKRATİK DEVLETLERİN
TERÖR(İZM)LE MÜCADELESİ

1. MODERN DEMOKRASİ VE ÖZELLİKLERİ	29
2. TERÖR(İZM)LE MÜCADELE VE YÖNTEMLERİ.....	43
3. DEMOKRATİK DEVLETLERİN TERÖRİZMLE MÜCADELESİ	53
3.1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD)	53
3.2. İNGİLTERE.....	59
3.3. FRANSA.....	62
3.4. İSPANYA.....	66
3.5. ALMANYA.....	70
4. OTORİTERYENİZM.....	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MODERN DEMOKRATİK DEVLETLERİN TERÖRİZMLE
MÜCADELESİNDE OTORİTERLEŞMESİ

1. HUKUK DEVLETİNDEN ÖNLEYİCİ DEVLETE DOĞRU.....	80
2. TERÖRLE MÜCADELE KISKACINDA İNSAN HAKLARI.....	96
3. ÖZEL HAYATIN GÖZETİMİ	114
4. OLAĞANÜSTÜLÜK: YENİ SİYASAL VE HUKUK DÜZENİNİN TEMELİ	141
SONUÇ.....	166
KAYNAKÇA.....	178

KISALTMALAR DİZİNİ

- AB : Avrupa Birliği
- ABD : Amerika Birleşik Devletleri
- BM : Birleşmiş Milletler
- CIA : Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency)
- Çev : Çeviren
- Drl : Derleyen
- Ed : Editör.
- ETA : Bask Vatanı ve Özgürlük (Euskadi Ta Askatasuna)
- FBI : Federal Soruşturma Bürosu (Federal Bureau of Investigation)
- FLNC : Korsika Ulusal Kurtuluş Cephesi (National Front for The Liberation of Corsica)
- GAL : Anti Terörist Kurtuluş Grubu (Antiterrorist Liberation Groups)
- IRA : İrlanda Cumhuriyet Ordusu (İrish Republican Army)
- M.Ö. : Milattan Önce
- M.S. : Milattan Sonra
- NATO : Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
- No : Numara
- RAF : Kızıl Ordu Fraksiyonu (Rote Arme Fraktion)
- UHCHR : Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights)
- UTSAM : Uluslararası Terörizm ve Sınırşan Suçlar Araştırma Merkezi
- vb : Ve benzeri
- vd : Ve diğerleri
- Vol : Volume (Cilt)
- Yay : Yayını, yayınları.

GİRİŞ

İnsanoğlu, bir arada yaşama doğal güdüsünü; adaletin, eşitliğin, düzenin ve güvenliğin sürekli sağlanması amaçlayan devletli toplum sistemlerini kurarak gerçekleştirmiştir. Devlet, bu sistemlerde insanların belli bir düzen içerisinde birlikteliğini koruyan kurumsal bir yapı olmasının yanı sıra, aynı zaman da kamusal refahı ve esenliği sağlama görevi yüklenen bir güçtür. Bu koruyucu ve kollayıcı güç, insanların elindeki kontrolsüz, rastlantısal ve adil olmayan “şiddet mülkiyetini”, toplumun güvenli bir düzende bir arada yaşama ortak çıkarı adına, siyasal toplumda yasaların ve ortak rızanın tanıdığı “meşru şiddet tekeli” ile tekeline almıştır. Siyasal toplum, böylece şiddetin sınırlandırıldığı, yasalarla önlenmeye çalışıldığı devletli toplumlar tarafından oluşturulmuştur. Şiddetin kontrol edildiği alanlar olarak varsayılan siyasal toplumlar, tarih boyunca şiddetin siyasal egemenler tarafından devlet aracılığıyla üretildiği ya da devlet dışı aktörlerce taşındığı düzlemler haline gelebilmiştir. Şiddetin siyasal toplum içerisinde kendini gösterdiği bu evrelerde güvenlik çağrıları ve arayışları, yeni siyasal düzenlemeleri de beraberinde getirmektedir. Ama şu unutulmamalıdır ki, kimden ve nasıl gelirse gelsin şiddetin karşılığı hep şiddet olmuştur.

21. yüzyılın siyasal toplumlarında yükselen güvenlik çağrıları, devlet dışı aktörlerce taşınan şiddetin terörizm üzerinden üretildiği Batı demokrasilerinde ciddi düzeylere ulaşmıştır. Terörizm bu yüzyılın siyaset arenasında salgın bir hastalık iken, bu hastalığın virüsü olan şiddet, terörizmin gelişimi boyunca sürekli değişmektedir. Terörizm, ilk çağlardan itibaren devletlerin ve insanların politik amaçlarına ulaşmada kullandıkları bir araç olarak siyaset tarihinde yerini almıştır. Özellikle dini örgütlerin terörizmi siyasal amaçlarına ulaşmak için kullanmışlardır. Fransız Devrimi sonrasında devrimcilerin modern yönetim tekniği olarak geliştirdikleri “devlet terörü”, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde tek partili iktidarların İkinci Dünya Savaşı’na da zemin oluşturan devlet yönetimi haline gelmiştir. Soğuk Savaş döneminde ise terör iki siyasi blok arasında gizli bir savaş türü olarak geliştirilmiştir. Devlet terörünün ya da devletin desteklediği terörizmin ulusal ve uluslararası alandaki gelişim süreci, devlet dışı aktörlerin terörizmi kullanma stratejilerinde de değişiklikler yaratmıştır.

19. yüzyılda işçi sınıfı ve anarşistlerin ideolojik eylem biçimi olarak gelişen terörizm, 20. yüzyılda ülkelerin bağımsızlığı için mücadele tarzına dönüşmüştür. Terörizm, eylem alanı, çeşitliliği, zamanı ve hedef kitlesi itibariyle artık daha korkutucu ve tehlikeli olmaktadır ama en önemli değişim, terörizmin küreselleşmesidir.

Terör, şiddet aracılığıyla toplum üzerinde korku ve dehşet duygularını yaratan eylemler iken; terörizm, terör eylemlerini savunan, aktaran, geliştiren bir düşünce stratejisidir. Dolayısıyla terör bir şiddet eylemi iken; terörizm bu şiddetin söylemidir. Bu bakımdan terör eylemlerinin tanınması ve tanımlanması hususunda ulusal ve uluslararası alanda genel bir mutabakat vardır. Buna karşın, terörün siyasal söylemi olan terörizm üzerinde ortak tanımlama yapılması, devletlerin yaklaşımlarına göre bazı zorluklar içerir. Devletlerin ulusal güvenlik ve çıkarlarına bağlı bu yaklaşımlar terörle mücadelede işbirliğini, ortak hareket etme birlikteliğini de engelleyen sorunlar yaratmaktadır.

Küreselleşen terörizm, günümüzde ABD ve diğer Batı demokrasilerini ortak bir hedef olarak belirlerken; devletler bu duruma karşılık terörizmle mücadele yöntemlerini ortak bir tavırla geliştirmişlerdir. Batı demokrasilerinin bu ortak tavra ilişkin kararında farklı siyasi gerekçeler sunulsa bile, en önemli faktör vatandaşlarının yaşamını ve özgürlüklerini korumaktır. Güvenlik esaslı bu yaklaşım, terörist saldırıların intikamını almak ve toplumda ortaya çıkan korkuyu bertaraf etmek adına devlet otoritesini artırıcı uygulamaları, siyasal alana taşımaya dönük tepkiyi beraberinde getirmektedir. Batı demokrasilerinin üzerinde hayat bulduğu “uygar toplum tahayyülü”ne yönelik terörist saldırılar karşısında anayasal hür düzeni korumak ve liberal hukuk değerlerini kollamak görevini yüklenen hükümetler terörizmle mücadele stratejilerini, söylem düzeyinde bu sorumluluklarına atıfta bulunarak belirlemiştir. Terörle mücadele stratejilerini ortaya koyan Batı demokrasileri, yönetilenler düzeyinde meşru ve rızaya dayalı önlemleri alabilmek için bu söylem tarzını geliştirmişlerdir. Ancak terörizm, toplum üstünde yarattığı korku, yıldırma ve endişe duygularıyla devlet iktidarını savunmasız, güçsüz göstererek yaratarak kışkırtmaktadır. Bu durum beraberinde devleti, anayasal sınırlamalardan, liberal hukuk devleti ilkelerinden kendini sıyrıp otoriter yönetim tekniklerini kullanmaya sevk etmektedir. Artık devletler, söyleminden uzaklaşan bir eylem stratejisiyle terörizmle mücadele rejimleri geliştirmekte ve bunu uygulamaya

başlamışlardır. Eylemin söylemi, devletlerin güç kullanımında bile olsa uymak zorunda olduğu hukuk ve ahlak değerlerinin kendilerinde yarattığı sınırlılıklara benzer sınırlılıkların, terörizmde bulunmamasına dayanır. Böylece, hiçbir hukuki ve ahlaki değerle bağlı olmayan terörizmle mücadele edebilmek için devletlerin de bu değerleri askıya alan otoriter uygulamalara başvurması gerektiği dillendirilir. İşte bu otorite arayışı, terörle mücadelede devletleri otoriter uygulamalara götüren saik olmaktadır.

Aslında demokrasilerde terörizm, bir siyaset dili olarak varlığını her zaman devam ettirmiştir. Her ülkede, farklı saiklerle, terörizmi kolektif şiddet stratejisi olarak devlet iktidarına karşı yürüten sosyal gruplar bulunmaktadır. O ülkenin demokratik sisteminde yer almayan politik amaçlarını, sisteme dahil etmek ya da dikte etmek için terörizm, bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Liberal demokrasinin siyasal alanına bir iletişim dili olarak sokulmak istenen maddi veya manevi şiddet karşısında her devlet, kendi meşru ve yasal güç/şiddet tekeline harekete geçirme çabasında olmuştur. İster yerel düzeyde isterse uluslararası düzeyde ki terörist hareketler olsun, devletlerin bunlara dönük tepkileri, “cezalandırma otoritesinin” hayat bulması biçiminde tezahür etmiştir. Batı demokrasilerindeki parlamentolarda çıkarılan terörizmle mücadele yasaları devlete anayasal hukuk sınırlamalarının dışına çıkabilme ve hatta, siyasi kararlarla terörizmle mücadeleyi yönetme yetkisi tanımaktadır. Terörü ve terörizmi tanımlama ve ağır cezalandırma yetkisinin alınması; özel yargılama ve infaz sistemi kurulması; uluslararası işbirliği sağlanması; özel hayatı kontrol eden gözetim ve denetim tekniklerini geliştirilmesi; istihbarat örgütlerini ve donanımını genişletilmesi; ekonomik ambargolar, mali önlemler getirilmesi; yaşam, kişi güvenliği hürriyeti, ifade ve mülkiyet hakları başta olmak üzere özgürlükleri sınırlama ya da güvencelerini kaldırma; kuvvetler birliğine giden uygulamaları güçlü yürütme erki üzerinden kurgulama; toplum içerisinde belli gruplar üzerinde dışlama ve toplum üzerinde baskıcı bir sosyal kontrol ağı oluşturma; olağanüstü önlemlerin sahip olduğu istisnai durumu olağan bir yönetim tekniği haline getirme; askeri ve polisiye tedbirleri bütünleştirme gibi bir yetki bu süreçte devletlere tanınmıştır. Bu tür yetkileri yüklenen liberal devletin terörle mücadele siyasasını oluştururken karşılaştığı en büyük risk, terörizmin doğasını oluşturan

“yasa dışı “şiddeti otoriterleşme aracılığıyla topluma ve toplumsal yaşama yansıtması olmuştur.

Liberal demokratik hukuk düzenlerinin sistem dışı bıraktığı terörizm, devletlerin cezalandırma otoritesinde kimliği tanınan ve yaptırımlarla kodlanan yasa dışı, ahlaki olmayan siyaset dili olarak belirlenmiştir. Terörizmle mücadele rejimleri genel olarak özel bir ceza hukuku ve ceza yargılama sistemi biçiminde kurgulanırken, devlete yasalarla birçok alanda yetki tahsis edilerek ve mevcut yetkilerinin sınırlarını gevşeterek, toplum üzerinde bir “güvenlik yönetimi tekniği” uygulama imkanı tanımaktadır. Terörle mücadeleyi kriminal bir kolluk faaliyetinin ötesinde, “savaş konsepti” şeklinde kurgulayan modern demokrasiler askeri müdahale modelini gündeme getirmişlerdir. Liberal devlet, bireyleri toplumsal-siyasal kurumların keyfi ve baskıcı müdahalelerine karşı koruma misyonundan, terörle mücadele rejimleri ile ortaya konan ayrımcı ve güvenlik odaklı “siyasi karar” niteliğindeki uygulamalarla uzaklaşmaktadır. Teröre karşı devletin aşırı baskıcı tutumları, terörizmle mücadelenin meşruiyetinin sorgulanması ve hukukun üstünlüğü ilkesinden uzaklaşma riskini ortaya çıkarmaktadır. Terörizmin siyasal iktidarı provoke ederek, hukuku zorlayan önlemleri siyasal alması sonucu, bireylerin temel haklarını tehdit eden otoriteriyenizmi de liberal demokrasinin yönetimine sokmaktadır.

Demokrasilerin terörle mücadele yöntemlerinin siyasal, hukuksal ve toplumsal yapılar üzerinde yarattığı değişim, kamuoyu ve bilim dünyasında sürekli tartışılmaktadır. Ortaya çıkan bu değişim üzerine temellendirilmiş bu çalışmanın temel sorunsalı, terörle mücadele önlemlerinin kolluk ya da kriminal bir faaliyetin ötesinde, toplum üzerinde devlet otoritesini şekillendiren bu etkene dönüşüp dönüşmediğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmanın konusu, demokraside terörle mücadele süreçleri ve bu süreçte toplumsal yaşama yansıyan otoriter önlemler çerçevesi ile sınırlı tutulmaktadır. Böylece demokrasilerdeki terörle mücadele yöntemlerinin, güvenlik odaklı devlet yönetimini ve hukuk devleti ilkesi ile çelişen “özel” ve “istisnai” terör hukukunun normalleşmesini sağlamakla beraber, toplum üzerinde otoriter uygulamalara kapı araladığı iddiası ile bu tartışmalara müdahil olunmaya çalışılacaktır. Bu amaçla, özellikle bazı demokratik devletlerin terörle mücadele hukukları genel hatları ile incelenerek çalışmanın savını destekleyici ortak

özellikleri ve argümanları sunulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda elde edilen bulgular ,farklı kuramsal yaklaşımlar göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir.

Liberal demokrasilerin terörle mücadele yöntemlerinin devlet yönetiminde yarattığı değişimin toplumsal yaşama belli başlı yansımalarının ortaya konularak değerlendirilmesi, demokratikleşmeye çalışan devletlerin terörle mücadele politikalarını belirlemelerine de ışık tutabilir ve yönlendirici olabilir. Çalışmanın ana gövdesini oluşturan “terörizm ile mücadele rejimi” olarak adlandırdığımız terörizme karşı alınan önlemlerin hukukileştirilmesi ve siyasi kararlarla bütünleştirilmesi sistematığı, devletler tarafından tek taraflı belirlendiğinden sorunsal siyaset, hukuk ve sosyoloji bilimi merkezli ele alınacaktır. Konuya ilişkin literatür araştırmasında hacimli bir kaynaklara ulaşılmakla beraber; özellikle yerli literatürde Üçüncü Bölümdeki başlıklarda belirtilen hususlara ilişkin yeterli çalışmanın olmaması, karşılaşılan sınırlılıklardan biri oldu.

Bu bağlamda ortaya konulan çalışma, üç bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde terör ve terörizm kavramlarının anlamlarına değinilerek, benzer kavramlarla olan ortak ve farklı özellikleri ortaya konulacaktır. Bu kavramsal karşılaştırmadan sonra terörizmin tarihsel gelişimini, teröre neden olan faktörler ile terörizmin etkilerini genel hatları ile aktarılmıştır. Terörizmin bir “şiddet dili” olarak siyasi tarihte edindiği dinamik yapısından kaynaklanan farklı türlerine değinilerek, demokratik devletlerin karşılaştıkları terörizm sorunsalı daha iyi anlama imkânı sağlanacaktır.

Tezin İkinci Bölümünde ise terör(izm)le mücadelenin ne anlama geldiği ile, devletlerin geliştirdikleri mücadele stratejilerinin ve yöntemlerinin ortak özellikleri üzerinde durulacaktır. Ortaya konulan bu yöntemler üzerinden, terörizmle mücadeledeki “devlet mantığı” anlaşılmaya çalışılacaktır. Demokrasilerin terörizm tarafından en çok tehdit edilen rejimler olmasından dolayı, bazı liberal demokratik devletlerin terörizmle mücadele süreçlerine değinerek, almış oldukları önlemler hakkında genel bilgiler verilecektir.

Terörizmle mücadele yöntemlerinin liberal demokratik devletlerin siyasi yönetiminde yarattığı değişimin toplumsal yaşama otoriter yansımalarını Üçüncü Bölümde ele alınmıştır. Güvenlik merkezli risk yönetiminin terörle mücadeleyle entegre edilmesiyle devletlerin güvenlik yönetimleri, hukuk devletinin ilkelerinden

uzaklaşan yeni bir paradigmaya doğru yönelmektedir. “Önleyici devlet” (Präventivstaat) olarak kendine literatürde yer bulan bu kavram, yeni bir güvenlik yönetimi paradigması olarak terörle mücadele eden devletleri biçimlendirmektedir. Bu bağlamda önleyici devlet mantığının bir sonucu olarak özel hayatın kontrolünü artıran gözetleyici ve denetleyici yönetim tekniklerinin terörle mücadele süreci içerisinde nerde durduğu tartışılmıştır. Liberal demokratik hukuk düzenlerinin temel ve koruyucu değerleri olan insan hak ve özgürlüklerinin terörle mücadele sürecinde karşılaştıkları ihlaller ile ilgili ülkeler üzerinden bilgi verilmektedir. Olağanüstü ve acil durum olarak terör hali karşısında devletlere, terörle mücadele yasalarınca verilen olağanüstü ve istisnai yetkilerin hukuk düzeni içerisine entegre edilme ve normalleştirme süreçleri üzerinde durularak ortaya çıkan yeni siyasi ve hukuki düzenin yapısı ortaya konulmuştur.

Sonuç Bölümünde ise kaynağı ve amacı ne olursa olsun terörizm karşısında modern demokratik devlet düzenlerinin geliştirdikleri önlemlerin toplumsal yaşam üzerinde yarattığı otoriter yansımalara ve hukuk düzeni içerisine bıraktığı paradokslara ilişkin gerekli bilgilere ve değerlendirilmelere ulaşılması amaçlanmıştır. Ulaşılan bilgilerin ve yapılan değerlendirmelerin, demokrasiyle yönetilen ülkelerle birlikte Türkiye'nin de karşı karşıya kaldığı demokratikleşme ve terörizmle mücadele sorunlarına ışık tutması umulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TERÖR VE TERÖRİZM

Bu bölümde çalışmanın başlangıcını oluşturan terör hali ve terörizmin tanımlanması, bu kavramların tarih içerisinde kazandığı anlamları ve gelişim süreçlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca çeşitli dönemlerde baş gösteren terörizmin farklı türleri ele alınarak, terörizmin dinamik özelliği ortaya konulacaktır. Böylece terör ve terörizmin tarihsel ve siyasal çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır.

1. TERÖR ve TERÖRİZM KAVRAMLARI

İnsanların insanlar üzerinde uyguladığı sistematik, örgütlü ve korku yaratan şiddet türü olarak terör ister adil olmayan bir düzene başkaldırı, ister yeni bir politik düzen oluşturma hedefi, isterse de güç ve iktidar sahibi olma ereği için olsun tarih içerisinde kendini sürekli var etmiştir. Terör(izm), böylece sadece bir strateji, eylem biçimi olarak değil, gündelik yaşamın korku ve tedirginliğinin travmatik durumu olarak da toplumların hafızasında yer edinmiştir. Modern devletlerin iç güvenlik sorunlarının en önemli ve tehlikeli türü olarak da terörizm çağın hastalıklarından biri olarak görülmektedir.

Sosyal bilimlerin inceleme konu ve nesnelere toplumların gelişim süreçleri ile birlikte sürekli artmakta ve çeşitlenmektedir. Bununla birlikte literatürde de sosyal bilimlerin sosyal gerçeklikler ile ilgili ortak ve geçerli bir tanım birliği yerine, benzer bir şekilde tanım çeşitliliğine sahip olduğundan söz edilebilir. Terör, terörizm, terörist ve terör örgütü konularındaki tanımlar, çoğunlukla bakılan tarafın verdiği anlamı yansıtmaktadır. Terör konusunda her kesim ya da resmi güç; kendisine uygun, kendisini hukuksal, yasal ya da ahlak açısından haklı olarak gösteren ya da kendisini ve gizli amaçlarını örtmeye ve bunları kabul ettirmeye yönelik bir anlamlandırmayı dayatmaya çalışmaktadır (Bal, 2003: 39).

Terör sözcüğünün kökeni Latince'dir. Sözcük, Latince "bilinmeyen ve öngörülemeyen bir tehlike karşısında duyulan aşırı korku, endişe ve dehşet"

anlamına gelen "terrere" sözcüğünden türemiştir (Öktem, 2004: 133). 18. yüzyıldan itibaren ise Batı dillerinde kullanılmaya başlayan terör kelimesi bugünkü anlamıyla, ilk kez Fransa'da Fransız Devrimi'nden sonra kullanılmıştır. Devrimden sonra 1793 Mart'ından 1794 Temmuz'una kadar süren dönem, "terör rejimi, terör dönemi" olarak adlandırılmıştır. Bu sözcüğe ilk olarak 1789'da Dictionnaire de l'Academie Française adlı sözlükte rastlanmaktadır. Terör sözcüğü, Türkçeye ise Fransızca'dan geçmiştir. Bu anlamıyla terör kavramının, Türkçedeki karşılığı "dehşet" sözcüğüdür. Bu bağlamda terör sözcüğünün hukuksal anlamı ile kullanımında Türkçedeki eski karşılığı tedhiş ya da tedhişçiliktir (Ergil, 1980: 1). Ancak bu korkutma, yıldırma ve tedhiş, yoğunluk olarak oldukça büyük çaplı ve birey ya da bireylerin ruhsal yapılarını birden bire kaplayan korku durumunu ve siyasal nitelikli şiddet eylemlerini ifade etmektedir (Çınar, 1997: 198).

Tedhişçilik yıldırma, sindirme, korkutma, dehşete düşürme amaçlı fiillerin tanımlaması olmakla birlikte terör ve terörizmi tanımlamada yol gösterici işleve sahiptir. Terör, yasal olan ya da olmayan birey, grup, organizasyon veya devlet ve kurumların, kişi ya da örgütlenmelere karşı uyguladıkları, bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilen, fiziksel ve psikolojik şiddet, misilleme, korkutma, yıldırma, engelleme, yok etme, güdüleme ve yararlanma gibi eylemlerdir (Bal, 2003: 34). Toplumda kitlelere yönelik şiddet eylemlerinin oluşturduğu durum olarak terör hali, siyasal amaçlı bir stratejinin aracı olması halinde önemli bir güvenlik tehdidine dönüşmektedir.

Terör, siyasal amaçlarla işlenen insanlığa karşı şiddet eylemleri, iktidarı ele geçirmek veya yasal olmayan gayeler için iktidara ihanet etmek, başka siyasal görüş sahiplerini saf dışı etmeye gayret göstermek ve bu amaçla güç kullanımı biçiminde değerlendirilebilir (Başeren, 2002: 196). Bir başka tanıma göre ise terör, insanları yıldırma, sindirme yoluyla onlara belli düşünce ve davranışları benimsetmek için zor kullanma veya tehdit etme yöntemidir (Kıroğlu, 2006: 19).

Terör, sosyolojik açıdan bir toplumsal şiddet faaliyetidir (Türkdoğan, 1996: 146). Şiddet, şiddete maruz kalanın "ötekiliği" kabul edilen, saygı gören bir özne olmaktan çıkarılıp sadece bedenine zarar verebilecek, hatta ortadan kaldırılabilir bir nesne olarak ele alındığı ilişkisel bir eylemdir (Keane, 1998: 68-69). Sosyal bir

eylem olarak toplumda varlığını devam ettiren genel anlamda şiddet, başkasına zarar verme amaçlı bir saldırdır. Terörde ise önemli olan o insan ya da insanları öldürmek değil, onlar öldürdüğü zaman bu olayın toplumda ya da toplumu idare edenlerde yaratacağı endişe, korku ve şüphedir. Bir trene bomba koyduğunda, trende kimlerin olduğu ve ölecek olanların kimliği, terörü kullananlar için doğrudan bir önem taşımaz. Ancak, trene ve trende yolculuk eden insanlara verilecek zarar, dolayısıyla oluşacak korku ve şüphe ortamı, emellerinin minimum derecesini yerine getirmekle eş anlamlıdır (Yayla, 1990: 341).

Şiddetsiz terör olmaz, ama her şiddetin de terör olmadığını unutmamak gerekir. Şiddet, terörü de içinde barındıran bir davranış tarzı kabul edilmektedir. Terör eylemlerinde psikolojik sonuçlar, fiziksel hedeflerden çok daha önemlidir. Terör, basit bir şiddet olayı olmadığı gibi iktisadi, sosyal, siyasal, kültürel, etnik, dini ve bunun gibi bir çok sebeple beslenen yarı askeri anlamda bir karşılığı bulunan son derece spesifik bir eylem türüdür (Arıboğan, 2002: 223). Şiddet, terörizmin iktidara sahip olma, uzun süreli politik hedeflerine ulaşmanın aracıdır. Şiddeti, toplumda korkuyu yayarak ya da şiddeti tehdit olarak sunarak topluma, terörün siyasal amaçlarına ulaşması için önemlidir.

Terörü bir siyasal şiddet hareketi olmasının yanında bir iletişim yolu olarak da görmek gerekir. Terörizm bu açıdan bir bakıma siyaset yapma tarzı olarak da uygulanabilir gelmiştir. Terörizm, siyasal bir amaca yönelmiş, örgütlü, sistematik ve sürekli olarak terörü kullanmayı yöntem olarak benimseyen bir stratejidir (Bozdemir, 1981: 526). Yani terörizm, bir ideoloji ya da bir doktrin değil, bir yöntem, taktik, strateji ve bir bakıma savaş biçimidir (Yayla, 1990: 339). Terörizm, terörün bilinçli, planlı ve bir siyasal amaçla yürütülmesidir. Burada terör, diğer araçlar gibi amaca ulaşmayı kolaylaştıran önemli bir araçtır. Bu açıdan terörizm, birden çok kişinin, bir ideolojinin şemsiyesi altına sığınıp, var olan siyasal iktidarı ve rejimi hedef alarak giriştikleri şiddet eylemleri olarak tanımlanabilir (İçli, 2002: 171).

Wilkinson'a (2002: 142) göre ise terörizm, "bireylere, gruplara, toplumlara ya da devletlere teröristlerin siyasi taleplerine ödün verilsin diye korku ve dehşet salmak için, cinayet ve ortadan kaldırmanın düzenli kullanımı, cinayet ve yok etme

tehdididir”. Doğu Ergil’e (1991: 171) göre ise terörizm, saldırılan veya korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığı ile hedeflenenenden daha büyük bir kitleyi yıldırıp korkutarak yasadışı stratejik ve siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, bilinçli ve planlı bir biçimde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır.” Terörist faaliyetler genellikle sabotaj, uçak korsanlığı, adam kaçırmaya, binalara saldırı, suikast, bombalama, kundaklama gibi şiddet eylemleri ile yürütülmüştür.

Terörizmde, yasadışı siyasi ve stratejik amaçlarını gerçekleştirmek isteyen bir grubun veya devletin, bilinçli ve planlı bir şekilde, şiddet kullanması ve/veya şiddet kullanma tehdidinde bulunması söz konusudur. Bu açıdan terörizm, demokrasilerde istikrarsızlık yaratmak amacıyla toplumda şiddete dayalı örgütlü bir korku üretme stratejisidir. Modern demokratik toplum düzenlerinde terörizm, hukukun üstünlüğü ve devlet otoritesi tanımayan, güçsüzlüklerini gizlemek için demokratik otoriteleri kitlelerden kopararak, halka karşı şiddet kullanmaya yönelmeyi amaçlayan veya kitle üzerinde kolektif şiddet uygulama tehdidinde bulunan siyasi bir tehlikedir.

Habermas, tahrip edilmiş iletişim olarak doğan toplumdaki şiddetin siyasi amaç doğrultusunda kitleler üzerinde korku ve baskı yaratmak amacıyla kullanılması olarak belirttiği terörizmi, kendi uyarıcılarını besleyen iletişimsel bir patoloji olarak görür. Bu patolojik durum şiddeti başlangıçta sorunlu bir iletişim sarmalına ilerde ise kontrolsüz bir güvensizlik sarmalına dönüştürerek iletişim kanallarının tümüyle kopmasına yol açacaktır (Borradori, 2003: 88). Terörizmle mücadelede iletişim kanallarının açık tutulması ve iletişimin demokratik bir düzlemde oluşturulması önemlidir.

Terörizmin yasa dışı olarak kodlanması, devletin siyasi düzeninin cezai bir yaptırımla ilişkilendirilmesinden kaynaklanır. Bir tür anti-sistemik hareket olarak siyasi iktidara karşı hareket niteliğinden dolayı terörizm, normatif açıdan cezalandırılmayla karşı karşıya bırakılmıştır. Terörizmde amaç, korku yaratma tekniğiyle hedeflere ulaşmaktır; bu amaç doğrultusunda her aracın işlevselleştirilmesi kitleler üzerindeki şiddet eylemlerinde kural tanımazlığın ahlak dışı niteliğini de ortaya çıkarmaktadır. Terörizm, başlı başına bir ideoloji değil, çok

farklı siyasi kanaate sahip kişilerce kullanılacak bir isyan stratejisidir. Her amaca hizmet edebilir ve belli bir değerler sistemi ile bağlı değildir.

Terörizm bireyi toplumdan yalıtıp, yalnızlaştırarak sahipsizlik duygusunu hakim kılmayı, yerleşik sistemi gözden düşürerek, sistem muhaliflerini harekete geçirmeyi, savunulan davanın propagandasını yapmayı, şiddet yöntemleri üzerinden mevcut düzen tarafından muhatap kabul edilir duruma gelmeyi ve dış müdahaleyi mümkün kılacak alt yapıyı oluşturmaya çalışır. Terörizm önce teröristin zihninde cereyan eden hayali bir savaştır. Bir grup daha büyük ve güçlü olan diğerine karşı savaşa benzer norm ve davranışları benimseyerek, yasal veya yasal olmayan nedenlere dayanan anlaşmazlığı güç kullanımıyla çözmeye çalışır. Hayali savaş, düşman tarafından kabul edilince ancak gerçek bir savaşa dönüşür. Ancak, düşman seçilen unsur savaşı kabul etmez ise karşı duruş terörizm şekline dönüşerek, korku salmak ve istikrarsızlığı hedeflemekle yetinmek zorunda kalır.

Terörizm esasında gerçekçi amaçlara sembolik iletişim öğeleri üzerinden ulaşma gayreti içerisindedir. Etkisi en fazla olacak eylem biçimleri ve hedef kişi ya da kitleler belirlenir. Önde gelen amaç eylem sonrası en geniş etkiyi elde etmek ve amaçlara yönelik uygun tepkiler yaratmaktır. Terörist eylemlerde başarıya, eylemle verilmek istenilen mesajın hedeflenen kitlelere istenilen şekilde ulaşması ile sağlanır (Bukow, 2005: 14). Bu bağlamda terörizm; şiddet içerikli eylemlerinde fiziksel sonuçların kitle psikolojisi üzerinde ki olumsuz etkiyi yönlendirerek hedeflerine varmayı amaçlar.

Terörizm korku ve şiddeti toplum üzerinde sürekli hâkim kılan bir strateji olduğundan dolayı yapılmak istenen terörist eylemler ve eylem tehditleri, panik ve bezginlik duygusu yoluyla bir korku ortamı yaratmayı amaçlamaktadır. Oluşan bu ortam bireysel faaliyetleri sınırladığı gibi kitlelerin hareketlerini kontrol edebilme olanağını da sağlamaktadır. Terör, suskun ve itaatkâr bir kitlenin yanı sıra neyin doğru neyin yanlış olduğunu belirlemede güçlük çeken kararsız bir kitlenin ortaya çıkmasına da neden olur (Songar, 1984: 145). Beklenen, ancak ne zaman ve nasıl olacağı kestirilemeyen bir eylem, kitleyi sürekli tedirgin ve gergin tutarak, paranoya oluşmasına yol açar.

Terörizm, karşı gelinen otoriteyi baskıcı göstermek için devleti kendisi üzerinde otoriteyi baskı uygulamaya zorlayarak, otoritenin arkasındaki desteği zayıflatmaya, kararlılık ve enerjisini tüketmeye, otoritenin zaaflarını ortaya çıkarmaya çalışır. Siyasal ve toplumsal kriz olmaya elverişli her olayı silahlı çatışmaya dönüştürme maksadıyla güvenlik kuvvetlerini aşırı güç kullanarak tepki vermeye ve halk kitleleriyle karşı karşıya getirmeye çalışır. Terörist örgütler tarafından sivil halka yönelik olarak yapılan terör eylemleri, kaos yaratmanın yanı sıra davalarına kayıtsızlık gösteren halkı cezalandırma amacını da taşıyabilir (Bukow, 2005: 16).

Terörist, kendi amaçlarına uygun tepkiler yaratmaya çalışır. Her şeyden evvel terörizm, zayıfın güçlüye karşı kullandığı bir stratejidir. Devleti baskıcı bir tepki vermeye sürükleyerek sempatizan toplama ve kamuoyunda ses getirmek amaçlanır. Terörist, düzenin yıkılmasını hedefler. Terörist için panik ve korku, en az baskı kadar kullanışlıdır. Hükümetlerin mevcudiyetleri vatandaşlarına adalet, düzen ve korkularından arınmış bir dünya vermelerine bağlıdır. Bu yüzden teröristler bu düzeni, trenleri rayından çıkarmak, postaneleri bombalamak, kalabalık havaalanı bekleme salonlarını silahla taramak gibi eylemlerle bozmaya çalışırlar. Bu düzeni eylemci olarak bozmaya çalışmalarının yanında teröristler, devletin çaresiz kaldığı psikolojik bir panik ve kararsızlık ortamı yaratmaya da çalışırlar (Löckinger, 2004: 37). Terörizm diğer suç eylemlerindeki gibi kimliğinin ifşa edilmesini istememek yerine, eylemlerinin sorumluluğunu tüm kamuoyuna dile getirmeye çalışır. Fiilin işlenmesinin sembolik bir önemi vardır. Önemli olan dehşet, korku, yılgınlık hissini topluma yerleştirmektir. Bu, şiddetin araç olarak kullanıldığı bir iletişim türüdür.

Sonuç olarak terör ve terörizm tanımlamalarında farklılıklar olsa bile bu kavramların dinamik bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir. Tarih içerisinde terörizm farklı saiklere hizmet eden pragmatist bir eylem stratejisidir. Terörizmin eylemleri ile toplumda kaygı, korku, baskı ve panik gibi psikolojik yansımaları, politik düzenin temel unsurlarına saldırıları, toplum içerisindeki güvenlik çemberlerinin artmasına yol açar. Bu güvenlik çemberleri, terörizmle mücadelenin kriminal yönüyle devleti toplum karşısında sorumlu tutar. Bu açıdan terörizm toplumsal bir sorun olmakla birlikte, kaynağını devlette bulan yani devletten gelen ya da devlete

karşı politik bir başkaldırının sapmış bir biçimidir.

1.1. TERÖR ve BENZER KAVRAMLAR ARASINDAKİ FARKLAR

Terör, sosyolojik olarak siyasal iktidara ve onun yarattığı düzene yönelik anti-sistemik ve anomik sosyal sapma durumu olmasının yanı sıra kriminolojik bir eylem halidir. Bununla birlikte terör kavramı üzerindeki farklı değerlendirmeler, bazı kavramlarla karıştırılmasına, kriminolojik açıdan da terör suçu niteliğindeki bazı eylemlerin başka bazı suç tiplerinden ayrılmasında zorluklara neden olmaktadır. Bu nedenle genel hatları ile terör ve benzeri bazı kavramların karşılaştırılmasına yer verilerek, kavramların daha iyi anlamlandırılmasına çalışılacaktır.

1.1.1. Terör ve Adi Suç

Suç olarak devlet düzeninde kodlanan eylemler öz yapısı ve karşısında bulunduğu cezai yaptırımlar açısından farklılık arz etmektedir. Terörü, adi suçtan ayıran en önemli özellik, siyasi amaç güderek hareket eden bir şiddet hareketi ve hali olmasıdır. Terör siyasal bir öze sahiptir. Örneğin bir seri katilin çok sayıda masumu öldürmesine, burada siyasal bir amaç bulunmadığından, terör denilemez (Arıboğan, 2005: 123). Bu açıdan terör suçlusu, tüm toplumsal ve siyasal yaşama ve hukuk düzenine yönelik, sistemi tehdit eden ve onu yıkmayı, var olanın yerine daha iyisini kurmayı amaçlayan bir kişiliktir. Adi suçlunun ise ne sistemle ve ne de bu hedeflerle bir ilişkisi bulunmamaktadır.

Terör etkisi, sonuçları ve üzerinde yürütülen mücadele yöntemleri bakımından adi suçtan daha kapsayıcı ve zarar vericidir. Sistemik olarak tehditkâr varlığını gündemde tutma hedefindedir. Terörü diğer şiddet eylemlerinden ayıran en önemli unsur, teröristin eylemini yaparken insani ve ahlaki hiçbir sınır tanımamasıdır (Zafer, 1999: 87). Siyasal bir özellik taşımayan şiddet hareketleri, daha çok örgütlü ya da organize suç hareketleri olarak tanımlanarak, terör suçları dışında tutulmaktadırlar. Terör ve adi suçlar, esasında şiddet temelli eylemler olmasına karşın; şiddet bu suçlarda farklı işlevlere sahiptir. Terör, şiddeti korku ve dehşeti topluma yayma ve kendi varlıklarını sürekli bu şekilde gündemde tutma

ereğiyle bir araç olarak kullanırken; adi suçta şiddet başkalarına zarar verme kastı ile uygulanan bir araç olmaktan ziyade amaç olmuştur. Terör suçlusu adi suçluya nazaran belli bir davaya odaklanmış, motivasyonu ve prensipleri oluşmuş bir karaktere sahiptir. İşlediği suçu gizlemek yerine onu daha çok duyurmaya çalışır.

1.1.2. Terör ve Anarşi

Anarşizm, dünya üzerindeki hemen hemen tüm insanların akıllarında terörizm ile bağlantılı olarak kurgulanmış ve algılanmıştır. Bu algılamada, en önemli etkenler, şüphesiz toplumlarda genel çerçevede problem olarak görülen ideolojilere, yanlış anlamların yüklenmesidir. Örneğin, Türkiye de, 1980’li yıllara kadar ve hatta sonrasında bile, komünizm gibi görüşlere anarşizm denilerek, terminolojik kargaşaya sebep olunmuş ve insanlar hangi ideoloji’nin neyi temsil ettiğinin ayırımını yapmada zorlanır olmuşlardır. Buna bağlı olarak, anarşist olmayan eylemlere veya şiddet hareketlerine bile anarşist eylem anlamı verilmekten kaçınılmamıştır.

Terör ve anarşi, ortaya çıktıkları en eski dönemlerden bu yana birbiriyle sıkı bir biçimde bağlantılı ve yöntemler konusunda da ilişkilidir. 18. yüzyılda bir siyasal akım olarak ortaya çıkan anarşizm, özellikle devlet adamlarına karşı eylemlerle adını duyurmuştur. Bu yöntem aslında bir terörist eylem biçimidir. Anarşistlerin terör hareketlerinde bulduklarının ve hatta terörist örgütler oluşturduklarının kanıtları, 19.yy’ın ikinci yarısında kolaylıkla kendini göstermektedir. Terörizm, belirtilen zaman diliminde anarşizm yanlılarınca, yaygın olarak benimsenmiştir. Bunun temel sebebi, devrimci siyasal ve toplumsal değişiklikler yaratmak için en iyi yolun gücü elinde bulunduran kişilerin öldürülmesi olarak düşünmeleridir (Çitlioğlu, 2005: 88). Anarşizm, her türlü otorite ve egemenliğe karşı bireyci özgürlük arayışı toplumsal düzenin yok edilmesi gerekliliğini de ortaya koymuştur. Özellikle anarşist felsefesinin ilk dönemlerinde şiddet, önemli bir araç olarak devlet düzenine karşı uygulanmıştır. Anarşizm de devlet düzenini ortadan kaldırmada terörün bir araç olarak kullanıldığını görülmektedir.

Her türlü otoriteye karşı çıkış, hatta kendi düzeni için mücadele verme gibi özellikli anarşizmin, büyük ölçüde terörizm ile birlikte anılmasına sebep olmuştur. Aslında anarşizm, ideolojik, politik, ekonomik ve toplumsal zorlamayı uygulamakla

işlevselleştirilen örgütlerin bütün formlarını, devlet dahil reddeder ve bunun yerine olgun ve özgün bırakılmış insanların gönüllü örgütlenmeleri için gayret gösterir (Tüzen, 2002: 108). Terörist oluşumlarda belli bir seviyede klasik yönetim anlayışının hâkim görüldüğü örgütlenme tarzı, anarşik oluşumlarda yerini gönüllülük ekseninde birleşmelere bırakmıştır.

Terör, devlet otoritesini ve düzenini yıkmak, değiştirmek ve belli amaçları gerçekleştirmek için girişilen siyasal nitelikteki şiddet eylemlerinin bütününe denmektedir. Anarşi ise; bireye emir veren devlet örgütünün tamamını ortadan kaldırarak, bireyi mutlak özgürlüğüne kavuşturmayı amaç edinen siyasal, hukuksal ve teorik felsefi bir anlayışa verilen addır (Aydın, 2006: 31). Anarşide amaç devletsizliktir; devletin bütün kurumlarıyla birlikte yok olmasıdır. Terör ise kargaşa ve şiddet yoluyla isteklerini yaptırma amaçlı eylemlerdir (Öktem, 2004: 141). Anarşizm, bir siyasal felsefe olarak, var olan bütün sistemlere karşı kendini önermektedir. Terörizm ise bir siyasal felsefe değil bir stratejidir.

1.1.3. Terör ve Gerilla Hareketleri

Terörizm kavramı, anlam bakımından devlet düzenleri tarafından olumsuz ve öteki yaftalamaları ve suç işleme mantığı ile içten barışık tanımlamaları terör örgütleri tarafından kitleler üzerindeki imajını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle teröristler kendilerini özgürlük savaşçıları veya ulusal bağımsızlık, sosyal adalet veya diğer idealler için mücadele eden gerilla şeklinde tanımlamakta ve bu statünün sağlayacağı korumadan yararlanmak istemektedir. Fransız Devriminden bu yana, terörle gerilla hareketleri birbiriyle ayrılmaz bir biçimde iç içe geçmiş bir durumdadır. Buna karşılık terörizm ve gerilla savaşı birbirinden farklı kavramlardır.

Resmen ilan edilmemiş savaşın içinde bir mücadele şekli olan ve temelde vur-kaç metoduna dayanan gerilla savaşı, günümüzde oldukça yaygın olup, nizami savaşın yerini almaktadır. Gerillanın karşı muhatabı bir devletin ordusudur. Savaş hukuku kurallarına göre hareket eden askerden farklı olarak küçük gruplar halinde örgütlendiklerinden aşırı hareketlilik ve düzensizlikten kaynaklanan avantajlarını bilerek savaşılmaktadırlar. Gerillalar terörist değildir, düzenli ordularla savaşan düzensiz askerlerdir. Bu ayrıma karşın birçok terörist kendisini gerilla olarak tanıtır

(Altuğ, 1995: 17).

Diğer taraftan gerilla, tıpkı hafif düzenli askeri birlikler gibi çeşitli silahlara sahiptir. Kendilerini askeri disiplin içindeki askerler olarak gören gerilla hareketleri binlerce kişiden oluşabilir. Terörist örgütler ise küçük gruplardır. Tipik eylem tarzları bombalama, suikast, uçak ve adam kaçırmadır. Askeri bir düzen içinde örgütlenmeyen terörist grupların pek çoğu, etrafındaki halkla çok az iletişim içinde olup onlardan az bir destek almaktadır.

Gerilla stratejilerinde şiddet kullanarak doğrudan doğruya askeri-siyasi hedeflere ulaşmak esasken, teröristler personel ve lojistik yetersizlikten ve halkın desteğini de arkalarına alamamalarından dolayı, savaş açmak ve bölge kurtarmak, yani askeri hedeflere ulaşmak konumunda değildirler. Bu nedenle hedef sıralamasında askeri kuvvetler ilk sırada yer almaz. Kurbanlar, suçsuz kimseler olup, teröristlere karşı bir saldırıya geçmeleri veya saldırıya sebebiyet verme gibi bir durumları söz konusu değildir. Teröristlerin amacı eylemleriyle maddi zarara neden olmak, gerçekleştirilecek suikastlarla düşman cephe boşluklar yaratmak ve bunun sonucu olarak toplumda psikolojik bir tepkinin doğmasını sağlamaktır (Başeren, 2002: 28).

Gerillanın bir türü olarak görebileceğimiz özgürlük savaşçıları, savaş kurallarına bağlıdırlar. Asla sivilleri tehlikeye atmazlar ve rehin almazlar. Teröristler ise sivil hedeflere saldırmak konusunda herhangi bir endişeye sahip değildir (Altuğ, 1995: 17). Silahsız, masum ve savunmasız sivillere değil, organize bir şekilde hükümet kuvvetlerine karşı savaşan ve ayırt edici işaretlere sahip gerilla hareketleri, kasten sivilleri hedef almak gibi terörist metotlara başvurmadığı sürece terörist olarak kabul edilmezler.

1.1.4. Terör ve Savaş

Geleneksel anlamda savaş, düzenli ordular arasında veya devletle gerilla gibi tanımlanabilir bir kuvvet arasında yapılan silahlı mücadeleyi ifade etmektedir. Savaşta iki düzenli ordu arasında, savaş hukuku kuralları çerçevesinde, sivil dışı hedeflere yönelik silahlı çatışmalar söz konusudur. Oysa terör kural tanımaz ve en önemli hedefi sivillerdir (Öktem, 2004: 217). Terörizmde devletin çalışma mantığı

yapısına uygun olmayan aktörlerin yasa dışı faaliyetleri söz konusudur ve teröristler askerler gibi devlet tarafından görevlendirilmiş kişiler değildir.

Savaşta, savaşan taraflar savaş hukuku kurallarına bağlı olarak belli bir coğrafi alan içinde askeri hedeflere veya bağlantılı hedeflere yönelik eylemlerde bulunurken terörizmin seçeceği hedefler, temelde sivillere yönelik olup belli bir coğrafi alan ve kuralla sınırlanmamaktadır. Savaşta sivilleri öldürmek savaşın bir neticesi iken, teröristler için sivilleri öldürmek bir gerekliliktir ve bu nedenle terörizm öncelikle sivilleri hedef almaktadır. Askeri eylemlerde tesislerin, silahların, insanların imhası gibi mutlak fiziksel sonuçlar hedeflenirken, terör faaliyetlerinde psikolojik sonuçlar, ortaya çıkacak fiziksel zararlardan çok daha önemlidir (Yayla, 1990: 341). Bu bağlamda teröristler, savaş hukukuna uymazlar ve sivil veya asker ayrımı yapmazlar. Savaşta sivillerin savaş dışında tutulması, orantılılık, gereklilik gibi kurallar söz konusu iken, terörizmde bu tür kurallar söz konusu değildir. Terör ile savaş arasındaki en temel fark ise iki taraf arasındaki güç dengesizliğidir.

Terör, düzensiz bir savaş biçimi olduğu için, kural ve yerleşik değerleri tanımaz. Aynı zamanda zayıf tarafın mücadele yöntemi olmasının bir sonucu olarak, kendisinden daha güçlü olan hedefinin zayıf yanlarını kollar. Bu anlarda ve özellikle devletin en zayıf yanı olan sivil vatandaşlara yönelik saldırılarda bulunur. Esasında terör ile devlet kuvvetleri arasındaki güç dengesinin asimetrik bir görünüm sergilenmesinden dolayı terörist mücadeleler buna göre şekillenmektedir.

1.2. TERÖRİZMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Terörizm modern çağlarda ortaya çıkmış değildir. Terör ve bununla birlikte terörizmin tarihi, insanoğlunun şiddetle tanıştığı dönemlere kadar uzanır. Fakat burada önemli olan şiddetin siyasal amaçla uygulanmasıdır. Gerek devletler gerekse bireyler, terörü çeşitli amaçlara ulaşmak için kullanmışlardır.

İnsanlık tarihinde kaydedilen ilk terörist hareketlerin dini nitelikli olduğu görülmektedir. Bu tür terörün genel örgütlenme modeli, dini ritüeller ile gizliliği sağlanan tarikat-mezhep yapılarıdır. Terörist eylemler suikast niteliğinde olup, fedailer ve suikastçilere yönelik örgütlerin motive edici vaatleri bulunmaktadır. Eylemlerde hükümdar, vezir, derebey gibi üst düzey yöneticiler hedefte olduğu için

şiddetin kitlelerden çok seçkinlere yöneldiğini görmekteyiz. Bu tip terörün en güzel örneği ve tarihte ilk bilinen terör olayı, M.Ö. 44 yılında Roma İmparatoru Julius Sezar'ın, aralarında üvey olan Brütüs'ün de bulunduğu gizli örgüt tarafından öldürülmesi olarak gösterilmektedir (Çaşın, 2008: 225).

M.Ö. 73–66 yılları arasında Romalılara karşı mücadele eden ve dini bir hüviyete sahip Zealot Siccariler'in başvurduğu şiddet yöntemi tüm topluma dönük bir hüviyete sahiptir. Sicariler adı verilen örgütün, klasik savaş özelliklerinden ayrı niteliklere sahip, psikolojik savaşla süren saldırı biçimleri, Roma halkı arasında uzun süre korku ve kaygıya neden olmuştur (Demirel, 2002: 25).

Ancak örgütlü ilk terör hareketi, Haricilik'tir. Hariciler, Ali ile Muaviye arasındaki halifelik çatışması sırasında yaşanan Sıffin savaşından sonra, Halife Ali'ye düzenlenen suikast başta olmak üzere birçok eylemde bulunmuşlardır (Varol, 2003: 38). M.S.11-12 yüzyıllarda dini kimlikli ve suikastlerle adını duyuran Hassan Sabbah liderliğindeki Haşhaşinler, tarihte ilk kez planlı ve sistematik bir şekilde terörü, örgütlenmiş bir siyasal araç olarak kullanmıştır. Bu suikastçi grup örgütlenme, eğitim, propaganda, kurtarılmış bölge gibi konularda günümüz terörizm stratejilerinin ilk uygulayıcısıdır.

Terör, siyasi bir amaç güderek örgütlü bir şekilde genellikle iktidarlara karşı zora ve şiddete başvurarak, kaygı ve korku yaratarak taleplerini gerçekleştirmek veya birilerini cezalandırmak için gerçekleştirilen eylemler olarak tanımlandığında, bunun modern anlamda ilk olarak devlet eliyle Fransa'da devrim sonrasında yaşandığı görülmektedir. 1793 Mart'ıyla 1794 Temmuz'u arasındaki dönem 'terör rejimi olarak adlandırılmıştır. Robespierre liderliğindeki Jakobenler grubu, "terör rejimi" ya da "terör sultanı" adı verilen 13 aylık yönetimleri döneminde tedhiş ve korkuyu yaygınlaştırarak muhalifleri sindirmişler ve bu yolla siyasal düşüncelerini topluma benimsetmeye çalışmışlardır. Devlet mekanizmasının terör yaratmak amacıyla sistematik ve planlı bir şekilde yukarıdan topluma uygulanmıştır (Altuğ, 1989: 19). Bu bakımdan terörizm hareketlerinde bir sekülerleşme olduğunu, dini amaçlardan ideolojik amaçlara doğru bir kayma yaşandığı söylenebilir.

18. yüzyıldaki siyasal şiddet hareketleri, önce devrimci kimliğiyle monarşilerin tasfiyesine, laik ulus devletlerin inşa edilmesi amacını gütmüşlerdir.

Akabinde 19. yüzyıl ortalarından itibaren toplumları ve devleti dönüştürebilmek için anarşizm tabanlı modern terörizm dünya gündeminde yer edinmiştir. 19. yüzyıl sonlarında anarşist ve nihilist akımlar tarafından devlete karşı, devletin toplum üzerinde daha önce uyguladığı terör pratiğinin yeniden gündeme geldiği görülmektedir. Etnik terör ise 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yoğun bir biçimde başlamıştır. Kendi ulus devletlerini kurmak amacıyla imparatorluklara karşı terörizmi propaganda ve savaş tekniği olarak kullanan örgütler davalarına sıkıca adanmış niteliktedirler. Rus anarşistler Çarlık yönetimini devirmek için, İrlandalılar, Sırp ve Makedonlar ise bağımsızlık için terör yöntemlerini kullanmışlardır (Aydın, 2006: 28).

Bireysel kalkışmaların yerine kitlelerin terörize edilmesi aracılığıyla toplumu dönüştürme stratejileri, anarşist örgütler tarafından da uygulanmıştır. 19. yüzyılda Rusya'daki terörizmin, kendini Narodnaya Volya (Halkın İradesi) olarak adlandıran bir ideolojik grubun ortaya çıkması ile başladığı kabul edilir. Avrupa'ya ve Osmanlı topraklarına terör, Rusya'da bu örgütün eylemlerinin ses getirmesiyle yayılmıştır. Rus terörist uygulamaları ABD'de bile etkilerini göstermiştir.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde terör denince anlaşılan, devlet görevlileri ya da binalarına karşı girişilen eylemlerdir. Osmanlı, Avusturya, Rusya gibi dönemin büyük ülkelerin devlet başkanlarına dönük bu tip eylemlerin ana özelliği, anarşist ve genellikle sol cenahtan kaynaklanan suikastler olarak belirmiştir. İkinci Dünya Savaşı dönemi, terörün özellikle İtalya, Almanya ve Rusya gibi ülkelerde fiilen bir devlet politikası halini aldığı bastırma ve sindirme temelli totaliter bir anlayışla resmi ideolojilerin halk üzerinde zorla dayatıldığı ve işkence, baskı, hapis yoluyla birçok insanın mağdur edildiği görülmektedir. Bu anlamda devlet terörün en sistematik ve vahim sonuçlarının olduğu bir uygulama olarak tarihte yerini almıştır.

Soğuk Savaş Dönemi'nde Batı ve Doğu blokları birbirlerinin çıkarlarını ve istikrarını bozmak amacıyla terör örgütlerini politikalarının bir enstrümanı haline getirmişlerdir. Sovyetler Birliği, Batılı kapitalist ülkelerde Markist-Leninist ve sol örgütleri Batıya karşı kışkırtırken; Batı, Sovyet güdümündeki Üçüncü ülkelerde ki siyasal istikrarı tehdit eden terörist örgütleri desteklemiştir (Çakmak, 2008: 20). Devlet destekli uluslararası terörizm, bu şekilde ortaya çıkmıştır. 1960 yıllarda

devlet terörü, ABD öncülüğünde “karşı ayaklanma” dış politikası ile uygulanmıştır. Devrimci örgütlere karşı kontragerilla oluşumları, bu yıllarda birçok ülkede etkili olmuştur. 1960’lı yıllar, sömürgelerin bağımsızlık mücadelelerinde terörizmin taktiklerini uyguladığı bir dönem olmuştur. Vietnam, Tayland, Cezayir gibi ülkelerde bu yöntemin başarıya ulaşması ve bu yolla kazanılan bağımsızlıktan sonra kurulan devletlerin diğer uluslarca tanınması, bağımsızlık isteyen tüm sömürge halklarının terörizmi bir “tercihli strateji” olarak kullanmasına yol açmıştır.

Soğuk Savaş Döneminde özellikle İngiltere ve Fransa’ya karşı sömürgeleri tarafından başlatılan bağımsızlık hareketleri, uzun süre terör olarak nitelendirilmiştir. Bu ülkelerdeki bağımsızlık savaşçıları, SSCB açık bir biçimde desteklemiştir (Çaşın, 2008: 764). Uluslararası terör, 1967 Arap-İsrail Savaşı ve 1968 Avrupa öğrenci hareketleri sonrasında yeni bir aşamaya girmiştir. Bu dönemin ardından Avrupalı ve Ortadoğulu terör örgütlerinin yoğun bir işbirliği içerisine girdiği görülmüştür. Öğrenci hareketleri, kentsel alanda ve aşırı sol fraksiyonlar için terörü kullanmak devlet düzenine karşı mücadelenin temel çıkış noktası olmuştur. Terör suçlarının 1960’lardan sonra hızlı bir biçimde tırmanış gösterdiği bilinmektedir. Bu süreci izleyen dönemde özellikle üniversite gençliği teröristlerin en çok ilgilendiği kitledir. Terör örgütleri, üniversiteli öğrencilerle örgütlerini genişletme ve üniversitelerde yürüttükleri eylemlerle adlarını duyurma yolunu denemişlerdir (Yayla, 1990: 354).

1980 sonrasında terörist hareketlerde devrimci ideolojik eksenden dini ve etnik eksene doğru kayma yaşandığı görülmektedir. Müslüman ülkelerin sömürge konumundakilerinde, terörizmin savaş stratejisi olarak kullanılmasını benimseyen örgütler ortaya çıkmıştır. Bazı ülkelerde de dini bir siyasal toplumsal düzei kurmayı amaçlayan Hizbullah, İslami Cihad, Müslüman Kardeşler gibi örgütler etkili olmuştur. Bunun dışında Arap milliyetçisi örgütlerin, Ortadoğu coğrafyasında güçlendiğini görülmektedir. Amerika’nın “Yeşil Kuşak” projesi ile SSCB’nin yayılma istikametindeki politikaları gereği İslam ülkelerindeki terör örgütleri çeşitli konularda desteklenmiş ve bu durum terörün küreselleşmesine ciddi anlamda katkı sağlamıştır. İngiltere’nin IRA, İspanya’nın ETA, Türkiye’nin PKK ve ASALA, Fransa’nın Korsika sorunu, Batı Almanya’nın Kızılordu Fraksiyonu önde gelen terör örgütleri olarak siyasal düzeyde yer almışlardır. 1980 sonrasında terörizmin yerel

düzeyden uluslararası düzeye doğru eksen kayması terörist eylemlerin yapısında da değişiklik yaratmıştır. 1960 ve 70'li yıllardaki uçak kaçırma, banka soygunu, bombalama gibi eylemleri yerini, daha kitlesel ölümleri içeren eylemlere bırakmıştır. Ve terör tüm ülkeleri etkileyen bir güvenlik sorunu olarak yayılmaya başlamıştır.

Terörizm, Soğuk Savaş Dönemi kapanırken, Doğu-Batı bloklarının, etnik ve dini nitelikli oluşumların, bağımsızlık arayışındaki ülkelerin aracı olmuştur. Bu dönemdeki dikkat çeken unsur, terör örgütlerinin dış destekli bir ilişkinin içerisine daha yoğun çekilmiştir. Devletlerin bu şekilde gelişen gizli destekleri, terör örgütlerini mali açıdan güçlü, daha disiplinli, organize, iyi eğitilmiş ve araç teçhizat açısından güçlendirilmiş örgütler haline getirmiştir. Devletlerin terörizmle böylesine içli dışlı olması, Fransız Devriminden sonra devlet terörü kavramını yeniden gündeme getirmiştir.

Soğuk Savaşın son bulması dünyada üçüncü demokrasi dalgasını başlatmış ve 1990'lı yıllarda, insanlık adına oldukça ümitli gelişmeler olmuştur. Ancak bu bahar havası çok uzun sürmemiş ve çoğunluğun göremediği ancak hızla yayılan terör virüsü, yeni bir şiddet dalgasıyla sıcak savaş görüntülerini beraberinde getirmiştir (Bal, 2006: 203). 21. yüzyıla girilirken, küreselleşme ile birlikte, dünya çapındaki bütün değerlerin birleşeceği düşünülürken tam tersi bir durum gerçekleşmiş dinsel, etnik, kültürel ve diğer ayrışmalar daha da belirginleşmiştir. Doğu Blokundaki birçok devlette yaşanan etnik parçalanmalar, Balkanlar başta olmak üzere ayrılıkçı etnik terörün dünyaya yeniden yayılmasına neden olmuştur. Aynı dönemde örneğin Almanya gibi gelişmiş Batı ülkelerinde görülen en şiddetli terör eylemleri, aşırı sağcı grupların yabancılara ait ev ve işyerlerini kundaklamaları biçiminde ortaya çıkmıştır (Arıboğan, 2002: 146).

2000'li yıllarda gerçekleşen terörizm, insanların hayal gücünü zorlayan, inanılmaz bir ustalıkta planlanmış ve yıkıcı yöntemleri uygulayan bir terörizm olduğu söylenebilir (Arıboğan, 2002: 146). 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagona yönelik gerçekleşen saldırılar, terör ve onunla mücadele konusunda yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu yeni dönem, öncekinden farklı olarak, terörün küresel çapta ele alınmasını gerektirmiştir. Güvenlik her yerde

kamuoyunca talep edilen ve şiddetin terör kılıfında her yerde görülebileceği bir dönem ortaya çıkmıştır.

Günümüzde yükselen uluslararası terörizminin, terör örgütüyle hedefi arasındaki nitelik ve nicelik yönünden asimetrik yapısı; eylem yeri, zamanı, yöntemi ve kullanılan silahın özelliği itibarıyla öngörülemezliği; çatışma alanı, örgüt, eleman ve lojistik destek unsurlarının belirsizliği; savaş hukuku da dâhil tüm hukuk ve etik kurallara aykırı davranışı demokrasiler için ciddi güvenlik sorunu haline gelmektedir. Soğuk Savaş yıllarından farklı olarak terörizm, emperyalist süper güçlerce belirlenen hedeflere yönelme yumuşak başlığından sıyrılarak iletişim ve ulaşım teknolojilerinin sağladığı imkânları kullanarak tüm dünyada eylem yapabilme stratejisini benimsemiştir.

2. TERÖRİZM TÜRLERİ

Terör, bir şiddet uygulama hali olarak toplumların gelişim süreçlerinde farklı yapılar içerisinde dönüşmüş ve çeşitlenmiştir. Ölçek düzleminde yerel ve uluslararası faaliyetleri olan terörizm, farklı grupların spesifik amaçları doğrultusunda da organizasyon ve eylem kapasitesini geliştirmiştir. Terörizmin siyasal alanda araçsallaştırılması bu çeşitliği, ortaya çıkarmıştır. Terörizm, farklı amaç ve araçları ile devlet terörizmi ya da devlete karşı, etnik, dini, ideolojik, kimyasal, biyolojik, siber terörizm biçimleri şeklinde ortaya çıkmıştır.

Siyasal toplumun meşru ve yasal güç kullanma tekeline sahip en büyük ve başat aktörü olan devlet, yöneticileri tarafından bu gücünü hukuk kurallarını hiçe sayarak muhalefeti ve nihayetinde toplumu sindirmek amacıyla, bir şiddet aracı haline geldiği ortamda devlet terörü doğmuştur. Devlet terörizmi, toplumu belli bir siyasal düzene göre şekillendirmek amacıyla korku, baskı ve dehşeti devletin iktidar araçlarını kötüye kullanarak, toplum üzerinde sistematik olarak oluşturma politikasıdır (Bock, 2009: 41). Devletin, arzuladığı mevcut siyasi rejimi tesis etmek amacıyla, vatandaşlarına karşı siyasal iktidarın imkanlarını kullanarak, hukuk kurallarının dışına çıkarak, işkence, korkutma, kötü muamele ve hatta öldürme vb. eylemlerde bulunmasına devlet terörü denilmektedir.

Devlet terörizmi, belli bir siyasal düzeni topluma empoze etmek ve devlete karşı gelişebilecek muhalif hareketleri pasifize etmek için, baskı ve şiddet ile toplumu disipline etmeyi ve denetlemeyi amaçlayan bir tür yönetim modelidir. Devlet dışı terör örgütlerinin uyguladıkları terörizmden farklı olarak devlet terörizmi, terörizm tekniğini bir iktidar aracı olarak hiçbir sınırlamayla karşı karşıya kalmaksızın korku ve baskı atmosferini topluma sürekli yaymayı amaçlar (Bock, 2009: 43) Bu bakımdan devlet terörizmi, isyancı terörist hareketlere göre toplumu daha çok tehdit eden bir özelliğe sahiptir. Çünkü toplum üzerinde korku ve baskıyı kamu gücüne dayanan şiddet yoluyla kuran aktör devlettir.

Devlet terörü, bir ülkenin kendi vatandaşlarına ya da başka ülkelere yönelik terör yöntemlerini uygulanması ile ortaya çıkar. Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin'in ülkesindeki Şii'lere yönelik uygulamış olduğu baskıcı politikaları, Kürtlere uyguladığı katliamlar, muhalefet üzerindeki sindirici uygulamaları devlet terörünün ülke içerisinde uygulanmasına bir örnektir. Soğuk savaş döneminde özellikle ABD ve SSCB tarafından psikolojik bir hareket stratejisi olarak karşı ülkeler üzerinde terör uygulamaları devlet destekli teröre örnek gösterilebilir. Totaliter devlet düzenlerinde sık görülen bu terörizm türü modern demokratik düzenlerin karşılaşabileceği en büyük siyasal tehditlerden biridir.

Örgütlü kişi ve gruplarca, toplumsal düzene, onun devlet, yasal iktidar ve siyasal kurumlar gibi simgelerine yöneltilen şiddet eylemleri devlete karşı terör veya siyasal terörizm olarak ifade edebilir. Devletin kurumsal varlığını ve yönetimi tehdit eder. Siyasal sistemi yıkmayı hedefleyen gruplar, devlete karşı yığınlar halinde harekete geçme arayışı içindedirler ve bu yönde çalışırlar. Ayrılmakçı akımlarla devleti yıkmayı hedefleyen gruplar, küçük gruplarla büyüyen bir kitlesel ayaklanma ile kendi bağımsız yönetimlerini kurmayı hedeflerler (Gün, 2000: 83).

Siyasi terörizm, bireylere, gruplara, toplumlara ya da devletlere, teröristlerin siyasi taleplerine ödün verilmesi amacıyla korku ve dehşet salmak için, cinayet ve ortadan kaldırmanın düzenli kullanımı, cinayet ve yok etme tehdididir. Psikolojik savaşın en eski tekniklerinden biri olan bu terörizm şeklinde korku ve dehşet salmanın baş hedefi seçilmiştir, amaç ya da iletilecek olan mesaj belirlenmiştir ve güvenilirlik, tehdidin gerçekten yapıldığı hedef ikna edilerek kazanılmaktadır.

Devleti yıkmaya dönük öncelikle küçük çaplı ancak, daha sonra kolektif destekli bir başkaldırı türüdür. Siyasal terörizmin bir diğer fraksiyonu ayrılıkçı etnik terörizmdir. Modern ulus devletlerin karşı karşıya kaldığı bu tehdit günümüzde etkisini iyice artırmıştır.

İmparatorlukların dağılması sonrasında etnik temele dayalı kurulan devletler ile 20. yüzyılda bağımsızlığını kazanan sömürge ülkelerinin pek çoğunun devlet geçmişinin olmaması, barındırdıkları etnik unsurları gözetilen bir yapılandırılmaya sokulmaması etnik terörün doğmasına yol açmıştır (Baharççek, 2000: 12-13) Etnik temizlik yaparak, bazı etnik unsurları ülkeden kovma ya da sindirme amaçlı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bosna ve Kosova'da yürütülen etnik temizlik eylemleri buna örnektir (Gün, 2000: 85).

Devletlerin siyasal bütünlüğünü ve kurumsal kimliğini tehdit eden belirli bir etnik grubun, siyasal taleplerini gerçekleştirmek amacıyla uyguladıkları eylemlerdir. Küçük yığınların terör eylemleri sonucunda kitlelerin devlete karşı örgütlü eyleme geçmelerini ve nihayetinde terörün siyasallaşması ile siyasal taleplerini elde etmeyi hedefler. Devlete karşı terör ile benzer nitelikleri bulunmaktadır. Etnik terör ayrılıkçı ve kendi kendini yönetme ve kültürel taleplerle uzun bir mücadele stratejisini ortaya koymaktadır.

Fransa'da; Bretonlar, Korsikalılar, kuzey İrlanda'da Katolik İrlandalılar, İspanya'da; Katalanlar ve Bask bölgesini ayırmaya çalışan ETA, Kanada'da; Fransız asıllıların yaşadığı Quebec Kurtuluş Cephesi (FLO), Hollanda'da yaşayan Güney Doğu Asya kökenli Molukka'lıların arasında kimi eylemciler devletlerine karşı çıkarlar. İran, Irak ve Türkiye'de özerklik veya tam bağımsızlık isteyen Kürtçü ayrılıkçıların yaptıkları terörist faaliyetler de bu türdendir (Çitlioğlu, 2005: 138).

Etnik terörizm, bir toplumda çoğunlukta olan etnik grubun azınlıktaki bir diğer etnik gruba baskısı, ayrımcılığı ya da asimilasyonuna karşı mevcut kültürel haklarını korumak ve etnik varlığını devam ettirmek için terörizme başvuru olan bir mücadele yöntemidir. Uluslararası hukukta kabul gören kendi kaderini belirleme ilkesi (self determinasyon), etnik terörizmin ayrılıkçı bir kulvarda hareket etmesine yol açmıştır. Etnik terörizm ilk örneklerini imparatorlukların yıkılmasında kendini gösterirken günümüzde modern ulus devletlerin karşılaştıkları en önemli

sorunlardan biri haline gelmiştir. Özellikle egemen etniğin dışında etnik temele dayalı alt kültür gruplarının ulus devlete karşı pozisyon olarak kimlik mücadelesine girişmeleri etnik terörizmi tekrar gündeme taşımıştır.

Teknolojik gücün terörist faaliyetlerin amaçları doğrultusunda kullanıldığı takdirde, ne kadar tehlikeli olduğunu kimyasal ve biyolojik terörizmde görmek mümkündür. Bu tip terörist tehlikeler esasında toplumun genelinde daha çok korku yaratan ve yaratacağı fiziksel zarar çok büyük olan bir özelliğe sahiptir. Yayılma riski, etkileyeceği alan ile etki süresi ve şekli bakımından terörün en yıkıcı olan bu türü, devletlerin birbiri aleyhinde, olası bir savaş sırasında kullanmak üzere ürettikleri silahların teröristlerin eline geçmesi sonucu oluşmaktadır. Özellikle son yıllarda dünya kamuoyunun izlediği, kitle imha silahlarından biyolojik silah tabanlı saldırılar, terörizmin hiçbir kural tanımadan, kütleli ölümlere bile yol açabilecek metotları uygulamaktan kaçınmayacağını göstermiştir (Gün, 2000: 84).

Kimyasal laboratuvar ortamlarında sentetik bir şekilde üretilen kimyasal silahlar ve doğada canlılardan elde edilen virüs, bakteri ve mikroplardan oluşan silahların belli siyasal amaçlar adına kullanılma tehdidi, günümüzde terörün geldiği durumu açıklamaktadır. 1995 yılında Aum Shinrinki terör örgütü, Tokyo şehri metrosuna sari gazını kullanarak dehşete yol açmıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York ve Washington DC şehirlerinde yaşanan terör olaylarından hemen sonra, yine aynı ülkenin farklı eyalet ve şehirlerinde ortaya çıkan biyolojik saldırı vakaları, tüm dünyanın yakın ilgisini çekerken, ABD halkı üzerinde de büyük bir endişe ve korku dalgası oluşturmuştur.

Soğuk Savaş döneminde bloklar arasında yaşanan tehdit dengesi, SSCB'nin yıkılması ile farklı bir boyut taşımış olup, SSCB'ye ait kitle imha silahları bu siyasi boşlukta kontrolsüz kalan nükleer silahlar, terörist grupların ya da İran ve Irak gibi terörü kullanan devletlerin eline geçmiştir (Gün, 2000: 85). Bu durum da terör örgütlerin siyasal veya ekonomik amaçları için toplumları yok edecek, ekolojik yapıları bozacak imkanlara bu tip nükleer silahlara sahip olmaları ile daha kolay ulaşacaktır. Nükleer silahlara sahip olmak tüm dünyayı tehdit edecek ve yok edecek bir güce sahip olmayı da ifade eder. Bu teknolojik güç terör örgütlerine şantaj yoluyla devletler üzerinde taleplerini kabul ettirme kolaylığını sağlamaktadır.

Enformasyon toplumunda en büyük güç bilgi teknolojilerini kullanma olduğu göz önüne alınırsa en büyük tehlikenin de bilgi teknolojilerden gelebileceğini unutmamak gerekir. Teröristler bilişim teknolojisini ve internet sistemlerini kullanarak kurumların ve ülkelerin güvenliğini tehdit edebilmektedir. Bu sistemler aracılığıyla devletlerin gizli ve stratejik bilgilerini ele geçirerek bunları terörist eylemlerini hazırlamada veri olarak değerlendirmektedirler. Bu bakımdan siber terörizm, belirli bir politik ve sosyal hedefe ulaşabilmek için; bilgisayar veya bilgisayar sistemlerinin, bireylere ve mallara karşı bir hükümeti veya toplumu yıldırma, baskı altında tutmak amacıyla kullanılması olarak tanımlanabilir (Özkan, 2002: 309).

Siber terörizm tehlikesi toplumsal yaşamı saran bilgisayar ve iletişim araçları ağının terörist örgütlerce maddi zarar verme, bilgilere erişme, propaganda yapma amacıyla kullanılması olarak ta tarif edebiliriz. Siber terörizm sanal dünyada gerçekleştirilmesine karşın etkilerini toplumsal yaşamda göstermektedir (Kökner, 2001: 66-67).

Siber terörizmin kitlelere daha hızlı ulaşma imkânına sahip olması bilgi teknolojilerini silah olarak kullanılabilmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu tip teknolojileri profesyonelce kullanacak elemanlara ihtiyaç olması bu tip terör örgütlerinde “beyaz yakalı teröristler” olarak da tarif edilen bir kesim oluşmuştur (Göçer, 2000: 142). Siber-terörizmde saldırının nereden geldiğini tespit etmek ve nasıl bertaraf edileceğini çözümlemek zor olmanın yanı sıra toplumsal yaşamı kısa sürede etkileyecek bir tehlike olması da önemli bir sorundur. Bu anlamda bilgisayarın bir savaş aleti haline dönüştüğünü ve toplumu her an tehlikeye sokabileceği iddia edilebilir.

Terörist eylemleri yapanların dini bir amaç veya kaygıdan kaynaklanarak toplum ve devlet üzerinde şiddet uygulama, korku yaratma amaçları dini terörizmin esasını oluşturur. Tarihte oluşturulan ilk terörist hareketlerin bir çoğu bu tip eylem biçimini tercih etmişlerdir. Bazı semavi dinlerin radikal fraksiyonları, marjinal tarikat tipi oluşumlar dini terörizmin başlıca aktörleridir. Dini fanatiklerin diğer din mensuplarına ya da savundukları dini normlarla çatışan değerler sistemine karşı şiddeti araç olarak kullanarak, eylem yapması tarihin her döneminde görülmüştür.

1980 sonrasında dini, ideolojik bir perspektifte kullanan terörist örgütler güçlenmiştir. Radikal İslami hareketler bu açıdan önemlidir.

Dini terörizm kavramı, dinin başlı başına terörist bir öğreti olarak uygulanması anlamında değil, terörist eylemlerin ve oluşumların dini kaygılarla gerçekleştirilmesi olarak değerlendirilmesi gerekir. Bu terörizm türü özellikle İslami radikal örgütlerin faaliyetleri ile tüm dünya kamuoyunda varlığı hissedilmektedir. Bu radikal dini örgütler söylemleri gereği eylemlerini tüm İslam dünyasını arkaya alarak meşrulaştırmaya ve liberalizm, emperyalist sömürgeciliğe ve bireyciliğe karşı bir başkaldırıyı ortaya koymaya çabalamaktadır. Bu nedenle terörün amacı siyasi olmakla birlikte, terörist örgütler eylemlerini evrensel doğrularla da gerçekleştirme arayışına girmekte ve gerçek amaçları ile kutsallıkları bir arada sunmaktadırlar (Arıboğan, 2002: 149-150). Dini terörizm, modernizme karşı bir başkaldırıdır. Büyüsü bozulmuş modern rasyonel topluma tekrar büyülü kutsal özüne dönmesini salık vermeyi arzulamıştır.

Siyasal ideolojilerin toplumsal yaşamda hâkim olması amacı ile terörizmi bir araç olarak kullandığı terörizm türüdür. Terörün amacı toplumsal düzenin yıkılıp daha ileri bir düzenin oluşturulması ise “devrimci veya sol terör”; amacın mevcut düzenin korunması ya da “geriye dönük bir düzenin” getirilmesi ise “sağcı terör” den bahsedebiliriz (Kışlalı, 2004: 195). Bu tip terörist örgütlenmeler dünya tarihinde önemli olaylarda etkili olmuşlardır.

İdeolojik sol terörizm, kapitalist ve emperyalist sistemlere karşı anarşist ve komünist siyasal düşünce esasında terörizmi devrimci yöntem olarak kullanmıştır. Modern sol terörizm, yirminci yüzyılın ürünüdür (Bock, 2009: 50). 1968 olayları ve sonrası sol terörizm kentsel yerleşim alanlarında eylem alanlarını yürütmüştür. Almanya’da Rote Arme Fraktion (Kızıl Ordu Fraksiyon) kapitalist düzene karşı silahlı mücadeleyi yöntem olarak benimseyen aşırı sol terör örgüttür. İdeolojik terör tarihte bazı örgütler tarafından uygulanmıştır. Bunlardan Nazi Almanya’sı ve yeniden canlanan Neo-naziler ile Amerika’da Ku Klux Klan, sağ kanattaki; Kızıl Tugaylar, ELN (*Ejército de Liberación Nacional*), AD (Action Direckte), BR (Brigate Rosse) ise sol kanattaki ideolojik terörün çarpıcı örnekleridir.

İdeolojik terörizm, siyasal ve toplumsal sistemlerde köklü değişiklikleri gerçekleştirmek için terörizmi mücadele yöntemi olarak belirler. Kentli bir kimliğe sahip olan bu terörizm türü geniş kitleleri etkilemede oldukça başarılı olmuşlardır. Devrimci bir mücadele hareketinin siyasal düzene karşı mücadelesinde terörist eylem pratiklerini ideolojik planlamalarına yansıtması, ideolojik terörizmin özelliğidir.

İKİNCİ BÖLÜM

MODERN DEMOKRATİK DEVLETLERİN TERÖR(İZM)LE MÜCADELESİ

Bu bölümde terörle mücadelenin kavramsal boyutunu ve terörizme karşı devletlerin geliştirmiş oldukları önlemler hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca belli başlı demokratik ülkelerin özellikle 11 Eylül saldırısından sonra terör(izm)e karşı almış oldukları önlemler başta olmak üzere, terörle mücadeleleri genel hatları ile ele alınacaktır.

1. MODERN DEMOKRASİ ve ÖZELLİKLERİ

Demokrasi, tarihsel köken itibariyle Antik Yunan dönemine dayanan bir yönetim biçimi olmasına karşın günümüzde bir çok siyasal sistemde yer edinmiştir. Demokrasi kavramı, ilk çağda Antik Yunan döneminde ortaya çıkmış olup; Atina şehir devletlerinde nispeten uygulanmıştır. Orta çağ boyunca etkisini kaybeden demokrasi, aydınlanma ve modernleşme süreçleri ile birlikte bir yönetim biçimi olarak uygulanabilirliği tartışılan ve daha sonra bir çok siyasal düzende anayasalarla güvence altına alınan bir yönetim rejimidir. Ama asıl önemlisi demokrasi, sadece bir yönetim biçiminin ötesinde evrensel bazı değerleri ve kültürü içeren ideal bir siyasal toplum düzeni haline gelmesidir.

Demokrasi etimolojik olarak Yunanca demos (halk) ve kratein (yönetmek, iktidar kullanmak) kelimelerinin birleşiminden oluşarak; halkın iktidarı, yönetimi anlamına gelmektedir. Genellikle demokrasi devlet yönetimi biçimi olarak anılmasına karşın devlet dışı bir çok kurum ve kuruluşu ilgilendiren konularda karar alma sürecinde üyelerinin eşit hakka sahip olduğu bir yönetim tarzı olarak da anlaşılmaktadır (Erdoğan, 1999: 205). Halkın kendilerini ilgilendiren konularda karar almasının yolunu açan demokratik yönetim, toplumun devletten önce geldiği açık toplum arayışına uygun bir yapıyı barındırır (Sartori, 1996: 16). Abraham Lincoln'ün demokrasiyi "halkın, halk tarafından, halk için yönetimi" olarak tanımlaması demokratik yönetimin meşruiyeti ve usulünü özetleyen bir işleve sahiptir (Heywood, 2007: 97).

Antik Yunan demokrasisinde halk kavramının siyasal kapsamı, toprak ve köle sahibi özgür erkeklerden oluşan topluluğu içermektedir. Böylece bu yönetimin sahibi olan özgür, mülk sahibi, erkeklerin karşısında; mülksüzler, kadınlar, köleler ve yabancılar bu siyasal düzene tabi ve bağımlı bırakılmıştır. Antik Yunan demokrasisine içkin bir takım unsurları Roma Cumhuriyetinde temsili siyasal katılım üzerinden görmemize karşın; siyasal katılım güç ve sosyal sınıf ayrımına göre şekillenmektedir. Temsili demokrasiye yakın bu rejimde, esas belirleyici olan toplumun elit kesimi olmuştur. Orta çağ döneminde demokrasi, bazı krallıklarda kralın yetkisini kısıtlayan ve karşısında belli statüde olan kişilerin temsil edildiği meclislerin oluşturulduğu yönetimlerde ya da İtalya’da kent devletleri ve İskandinav ülkelerinde ortaya çıkan otonom devlet düzenlerinde siyasal katılım modeli olarak uygulanmaya çalışılmıştır (Özdemir, Şimşek, Aktaş, 2006: 264) Demokrasinin bu çağdaki kavranışı esasında belli bir statüye ya da ekonomik güce sahip olan erkeklerin tüm toplum üzerinde alınacak kararlarda belirleyici olduğu bir yönetme tarzıdır. 18. ve 19. yüzyıllarda demokrasi artık küçük toplulukların ya da kent devletlerinin değil büyük devletlerin siyasal düzenlerinde kurulmasına çalışılan bir hükümet şekli haline getirilmeye çalışılmaktadır. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi halkın özgür ve eşit bir şekilde yönetimde hak sahibi olması gerektiğini deklare etmesi, modern demokrasinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Anayasalcılık akımı, hukuk devleti öğretileri, liberal ve sosyalist hareketlerin gelişimi, monarşilerin ve teolojik düzenlerin yıkılması ile birlikte demokrasi gittikçe sadece bir siyasal katılım biçimi değil ayrıca temel hak ve özgürlüklerin korunabileceği bir siyasal ortam olarak da kabul görmüştür. 1930’lu yıllarda ortaya çıkan diktatörlük rejimleri demokrasinin gelişmesini sekteye uğratmasına karşın İkinci Dünya Savaşı sonrasında insan haklarının korunması ve siyasal alanın şiddetten arındırılması adına demokrasinin kurumsal ve ilkesel olarak derinleştirilmesine dönük girişimler, sistematik ve uzun erimli bir strateji olarak uygulanmaya başlanmıştır (Özdemir, Şimşek, Aktaş, 2006: 266). Batı değerleri üzerine kurulu özgürlüğe, sosyal adalete ve insan onuruna dayalı bir düzen olarak oluşturulan liberal ve sosyal demokrasi, bu süreçte Batılı ülkelerde güçlendirilmeye çalışılmıştır. Soğuk Savaş Döneminde Sovyet Bloğunda da halkın yönetimi olarak

demokrasi, vurgulanan bir değer olmasına karşın işleyiş biçimi olarak farklı parametrelere sahip olarak uygulanmıştır. Soğuk Savaş sonrasında tüm dünyada liberal ve sosyal demokrasi üzerinden demokratikleşme süreçleri küreselleşmeyle birlikte güçlenmeye başlamıştır.

Modern demokrasiler, ulus devletin inşası sürecinde siyasal oluşumunu tamamlarken, Batılı devlet düzenlerinde de hukuksal kodifikasyonunu geliştirmiştir. Küreselleşme ile birlikte demokratikleşme uluslararası sistemde etkili ve tercihli bir yönetim biçimi olarak desteklenmektedir. Modern demokrasilerin temel özellikleri yurttaş odaklılık, adil ve dürüst seçim, siyasal eşitlik, çoğunluk yönetimi, açık, tartışmacı ve uzlaşmaya dayalılık, açık ve sorumlu hükümet, sivil toplum, hukuk önünde eşitlik, azınlık haklarının korunması, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı, bireyselleşme, laiklik, rasyonel temeller üzerine oturtulan yönetim yapıları, temel hak ve özgürlükler üzerine kurulmaktadır. Demokrasi bu özellikleri ile modernitenin bir ürünü olarak gelişmiştir (Özdemir vd., 2006: 266). Siyasal iktidarlar demokratik olma özelliği meşruluk aracı olarak yaygın bir şekilde kullanmaktadır.

Yönetme ve yönetilme arasındaki otorite ilişkisini halkın yetkisine bırakan demokrasi, bireylerin kişiliğine, tercihlerine saygıya dayanmaktadır. Bireysel özgürlüklerin gelişiminin sağlanması, rasyonel tartışma ortamının kurulması, siyasal, sosyal ve ekonomik eşitliğin oluşturulması, adalete dayalı yasal yönetim, anayasalcılık, siyasal katılım ve çoğunluğun yönetimi demokrasilerin temel unsurlarını oluşturmaktadır (Yılmaz, 2000: 82-87). Demokrasinin üzerinde yeşerdiği modern toplumlar ekonomide serbest piyasacılık, kültürde eşit ve varlığı otonom olan bireycilik, siyasette de sınırsız düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüklerinin belirlediği temsili demokrasilere sahiptirler.

Modern demokraside artık mekansal ölçeği kent yönetimi düzeyinden ulus devlet yönetimine doğru kaydığı; özgür ve adil seçimlerle yönetim yapılarının oluşturulduğu; çok partili sistemler ile siyasal iktidar yarışının yapıldığı, muhalefetin örgütlenebildiği, sivil toplumun iktidarı etkilediği, vatandaşların kamu hizmetine katılma ve siyasi örgütlenme hakkının tanındığı, iletişim ve bilgi kaynaklarına ulaşma imkanının tanındığı bir yapılanma bulunmaktadır (Yılmaz, 2000: 22-27). Hükümetler, halkın siyasal temsiline dayanan bir şekilde oluşturulduğu ve halkın

rızası oldukça iktidarda kalabileceği tek, meşru ve adil bir yönetim olarak demokrasi, halkın siyasal katılımının gerçekleştirilmesi işlevini üstlenirken; bireylerin özgürlüklerinin korunabileceği açık toplum yapılanmasının da siyasal ortamını sağlayıcı bir görevde yüklenmiştir.

Egemenliğin kullanımı bakımından modern demokrasiler doğrudan demokrasi, temsili demokrasi ve yarı doğrudan demokrasi uygulamalarını içermektedir. Doğrudan demokrasi, halk egemenliği ve egemenliğin devredilmezliği ilkesine dayanan, halkın egemenliğinin aracısız kullandığı yönetimlerdir. Böylece yönetenler ile yönetilenler arasındaki ayrım ortadan kaldırılmaktadır. Demokrasi idealine en yakın bu sistemde devlet için gerekli tüm kararlar halka tarafından alınmaktadır. Temsili demokrasi, millet egemenliğine dayanan ve milletin egemenliğini temsilcileri aracılığıyla kullandığı yönetim biçimidir. Temsilciler meclisi, düzenli yapılan seçimle millet adına ve onun için kararlar almakla yetkilendirilir. Temsili demokrasi, halkın yönetime katılımını seyrek ve belli aralıklarla seçimler aracılığıyla imkan vermesi nedeniyle sınırlıdır. Halk kendi adına karar alınmasını, seçtiği temsilciler aracılığıyla yetkilendirilmesi ile temsili demokrasi dolaylı bir demokrasidir. Yöneten ve yönetilen ayrımı, temsili demokraside daha belirgindir (Heywood, 2007: 100). Yarı doğrudan demokrasi, egemenliğin kullanılmasının halk ile temsilciler arasında paylaştırıldığı demokrasidir. Yarı doğrudan demokraside egemenliğin kullanımı temsilciler aracılığıyla yapılmakla birlikte, halk egemenliğin kullanımına referandum, plebisit, halk vetosu ya da teşebbüsü yolları ile doğrudan katılabilmektedir.

Modern toplumlarda hakim olan ve 21. yüzyılda bir çok ülkenin yönetim biçimi haline gelen demokrasi modeli liberal demokrasidir. Liberal demokrasinin temsilcisi olan Batı dünyası, demokratik olmadan liberal olmuştur. Bu devletler, genel oy hakkını tanımadan veya çoğulcu siyasal partileri geliştirmeden anayasal düzenlerini liberal değerlerle biçimlendirmiştir. Bu düzen, seçilmiş parlamentoların çıkardığı kanunlara hükümetin bağlı olduğu, yasal yollarla güvence altına alınan kişi hakları, ifade, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü; hukuk güvenliği ve bağımsız yargı üzerine yükselmektedir (Beetham ve Boyle, 1998: 14). Siyasal iktidarın sınırlanmasını bireylerin özgürlük alanlarının genişletilmesi için amaç edinen,

yönetenlerin belirlenmesinde ve temel siyasi kararların alınmasında vatandaşların onay ve rızasının arandığı liberal demokrasiler bazı ortak kurumlara sahiptirler.

Demokratik toplumlarda halkın irade ve tercihleri ifade edebilecek mekanizmalardan en önemlisi belli aralıklarla yapılan düzenli ve adil seçimlerdir. Seçimler, halkın kendilerini yönetecek kişileri kabul etme ya da reddetme olanağı sağlayan kurumsal düzenlemelerdir. Temsili demokraside halk denetiminin sağlanması, siyasilerin halka hesap verme sorumluluğunun göz önüne alınması bu mekanizmanın işletilmesine bağlıdır. Seçimler, kamu makamlarına insan yerleştirmenin demokratik düzendeki usulleridir. Seçimlerde genel oy kullanma hakkında eşitliğin sağlanması, adil bir seçim için gizli oy ve açık sayımın yapılması, rekabete ve serbestiye dayalı partiler arası siyasi mücadele, meşruiyet zeminini inşa etme, seçmenleri eğitme, kamu politikalarını etkileme imkanları doğmaktadır (Heywood, 2007: 332-335).

Makul aralıklarla ve düzenli yapılan seçimlerle iktidarların değiştirilebilirliğinin sağlanması, seçimlerin adil bir şekilde yapılması için önemlidir (Erdoğan, 1999: 253). Seçimlerin bir defa yapıp bir daha yapılmaması, seçimlerin güvence altına alınmaması durumları çok kez yönetimlerin otoriterleşmesinin bir göstergesidir. Oy vermenin bir hak olduğuna dönük kamu bilincinin oluşturulması, seçmenlerin tercihlerinde herhangi bir baskıya maruz kalmaması özgür bir ortamda seçimin gerçekleşmesi için gereklidir. Seçilmiş organların yönetimde etkin olması, demokratik yönetimin içkin doğasına özgüdür.

Temsili demokrasilerde yönetenler ile yönetilenleri birbirine bağlayan, insanların görüşlerinin savunulması ve çıkarlarının korunması için ortaya konulan temsil ilişkisi, modern demokrasilerin bir ürünüdür. Devlet yönetiminde siyasal iktidar mücadelesinde her türlü düşünce veya ideolojinin serbestçe örgütlenebilmesi, seslerini duyurabilmesi ve halkın sorunlarını savunması temsil mekanizması ile mümkündür. Siyasal görevlerde serbestçe katılımın ve değişimin sağlanması, bireylerin kitlesel politizasyonun oluşturulması, yönetenlerin devlet yönetiminde halka karşı duyarlılığını ve sorumluluğunun hatırlatılması, yasa yapma yetkisinin seçilmiş temsilcilere ait olması ve hükümetlerin politikaları üzerinde rızanın

mobilizasyonun sağlanması temsil kurumuyla gerçekleştirilebilir (Erdoğan, 1999: 251-252).

Çoğulculuk, siyasal süreçlere katılımın gerçekleşmesinin demokratik ortamını sunmaktadır. Bu ortam bir çok dünya görüşüne, düşünce hareketine siyasal alanda özgürce ve rekabet şansı tanıyarak kendilerini ifade etme imkanı sağlamaktadır. Siyasal çoğulculuk, toplumun çoğulcu yapısını yansıttığı ölçüde başarılı olabilir. Sosyal ve olgusal bir gerçekliğin demokratik düzende yer bulmaması, toplumsal çalkantıların ve şiddet eğilimli parlamento dışı muhalefetin oluşmasına yol açacaktır (Erdoğan, 1999: 259). Demokratik düzenlere ait olan hoşgörü değerinin, farklı hayat tarzlarını ve siyasal düşüncelerini siyasal süreçle bütünleştirilmesi demokrasinin çoğulculuğunun düzeyine bağlıdır.

Siyasi partiler, çoğulcu demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak halkın siyasete katılımının araçlarıdır. Halkın desteğini sağlayarak siyasal iktidarı ele geçirmek ya da denetlemek politikası güden siyasi partiler, halkın yönetimde kitlesel olarak belirleyici olmasını sağlamaktadır. Modern dönemin örgütlülüğünün siyasal alana yansımaları olarak siyasi partiler, farklı görüş ve çıkarları belli bir uzlaşma temelinde siyasete taşımaya böylece temsilde örgütlülüğü sağlamada önemli bir işleve sahiptir. Demokratik düzenlerde çok partili bir siyasal yaşam ancak güçlü bir muhalefet örgütlenmesine bağlıdır. Muhalefetin örgütlülüğü, demokratik düzenlerde tek partili yönetimlere kaymaların önlenmesinde önemli bir ölçüttür (Beetham ve Boyle, 1998: 65).

Demokrasinin pratik bir sonucu olan çoğunluk yönetimi, her zaman alınacak kararların ve izlenecek siyasetin doğruluğunu göstermeyebilir. Ulusal iradeyi sadece çoğunluğun kararı temsil ettiği varsayılırsa; bu takdirde azınlıkların haklarının reddi gerekir ki bu ise çoğulcu değil aksine tekilci bir siyaset ve çoğunluk diktatörlüğü gündeme gelebilir (Erdoğan, 1999: 269). Böylece demokratik düzenlerde azınlıkta kalan görüşlerin düşüncelerinin tanınmasının yanı sıra korunması ve kendilerini geliştirebilme olanağının sağlanması çoğulculuğun anlamlı olması için önemlidir. Çoğulculuk bu anlamda farklılıkların bir arada yaşamasıdır.

Liberal demokrasilerde egemenliğin kullanımının tek bir elde tutulmasının bireylerin özgürlüklerini tehlikeye düşüreceği ve devlet yönetiminde güçler arasında denge ve kontrolün sağlanması amacıyla kuvvetler ayrılığı ilkesi, modern anayasal

demokratik düzenlerin zorunlu ve kurucu bir unsurudur (Erdoğan, 1999: 136). Devlet iktidarının keyfî kullanımını sınırlamayı amaçlayan kuvvetler ayrılığı ilkesi, kural koyan yasama organı, bu kuralları uygulayan yürütme organı ve kuralların uygulanmasını hukuksal olarak denetleyen, uyuşmazlıkları karara bağlayan yargı organı üzerinde şekillendirilir.

Devletin birbirinden ayrı kurumlarına, egemenliğin farklı kullanımının emanet edilmesi ile despotizmi uzak tutacak ve özgürlüğü savunacak şekilde kamu gücünü paylaştırmayı sağlayan kuvvetler ayrılığı, erkler arasında kontrol ve denge mekanizmasına dayanır (Heeywood, 2007: 452). Bu denge mekanizmasında kilit nokta yürütmenin faaliyetlerinin denetlenmesi, sorgulanması ve izlenmesi aracılığıyla kamuya faaliyetleri açık hükümetin oluşturulmasıdır. Hükümetin uygulayacağı politikalara ilişkin halkı somut olarak bilgilendirmesi, bireylerin bilgi edinme hakkının sağlanması, hükümetin yapacağı eylem ve toplantıların saydamlık içerisinde yürütülmesi ve yönetişimin devlet yönetiminde yer edinmesi, kuvvetler ayrılığı ilkesinin günümüz demokrasisinde etkili bir rol oynaması için gereklidir.

Toplumun kural dahilinde yönetimi için yasa koyan ve yürütmeyi denetleyen bir yasama organı; yasaları uygulama ve halkın sorunlarını çözmeye dönük kamusal politikaları oluşturma yetki ve sorumluluğunda olan yürütme organı; anayasa ve yasalara uygun bir şekilde diğer erklerin hareket edip etmediğini denetleyen ve oluşan uyuşmazlıkları çözümleyen yargı organı, egemenliğin kullanımında kuvvetler ayrılığının temel biçimini oluşturur (Gürbüz, 1987: 26).

Kuvvetler ayrılığına dayanan hükümet şekli başkanlık sistemidir. Başkanlık sisteminde yasama organı yasa yapma, yürütme organı ise yasaları uygulama işlevleri birbirinden ayrı olarak yürütülür. Bu ayrılık aynı zamanda organik olarak organların bağımsızlığına dayanır. Yasama ve yürütme ayrılığının, devlet yönetiminde koordinasyonu sağlamak için bir takım araçlarla dengelenmesi bu sistemin mantığını oluşturmaktadır. Başta Amerika olmak üzere Brezilya, Şili, Arjantin gibi bir çok ülkede bu hükümet biçimi uygulanmaktadır.

Kuvvetler ayrılığında yumuşak ve geçişken birlikteliğin olduğu hükümet biçimi, parlamenter rejimlerdir. Egemen erkler arasında katı bir ayırmadan ziyade işbirliğine dayalı bir uyum vardır. Parlamenter rejimde yürütme yetkisi, devlet başkanı ile bakanlar kurulu arasında paylaşılır. Bakanlar kurulu, parlamentoya

karşı sorumludur. Bakanlar kurulunun görevde kalması için yasama karşısında siyasi güvenoyu almak zorunda olması, yürütmeyi yasamaya daha bağımlı kılmaktadır.

Meclis hükümeti sistemi ise tipik kuvvetler birliği modeline örnektir. Bu sistemde yürütme, tamamen yasamaya bağımlıdır. Yürütme, yasamanın dışında ayrı bir anayasal organ olmanın ötesinde yasama organının bir uygulama aracı yada icrai komitesidir (Erdoğan, 1999: 153). Meclis, bu icrai komiteyi istediği gibi oluşturma veya azletme yetkisine sahiptir.

Siyasal iktidarın keyfi takdir yetkisini, yasalara dayanarak sınırlamanın ve yürütmenin hukuka itaatini sağlamak demokrasinin gereklerinden biridir (Beetham ve Boyle, 1998: 78). Hukuk devleti, kurallara uymak bakımından devlet ve vatandaş arasında eşitliğe dayanır. Kurallarla sınırlandırılmış siyasal iktidarın yönetimi istikrarlı bir yapıya kavuşacaktır. Böylece kamu otoriteleri ile ilişkileri olan bireylerin güven duygusunun artması ve devletin faaliyetlerini önceden öngörebilme duygusunun sağlanması gerçekleşecektir.

Hukuk devleti, “sınırsız demokrasi” anlayışının ve uygulamasının çoğunlukçu yönetimi oluşturarak, bireysel hakları, azınlıktaki düşünceleri ve giderek sivil toplumun alanını sınırlayacak bir güce oluşmasını engellemektedir (Erdoğan,1999: 87). Bununla birlikte hukuk devleti, liberal demokrasinin temel ilke ve değerlerinin işlerlik kazanmasına ciddi olanaklar sağlamaktadır. Hukukla özgürlüğün korunması ve kollanması, iktidar değişimlerinin bu çerçevede belirlenmesi, demokrasinin geleceği açısından önemlidir.

Devletin hukukla bağlanması, devlet organlarının görev ve yetki alanlarının yasalarla açıkça tanımlanarak keyfi kullanımın önüne geçmeyi amaçlar. Bundan dolayı devlet yetkilerinin kullanım biçimini denetlemek üzere bağımsız mahkemelerin oluşturulması zorunludur. Hukuk devleti, kendisini koruyacak ve hükümetten bağımsız bir yargının varlığı bulunduğu takdirde etkin olacaktır. “Bu bağımsızlık hem yargı kurumunun yürütmenin müdahalelerinden kollektif olarak bağımsız olması, hem de görevlerini yerine getirirken korku ve menfaatinden uzak bir şekilde birey olarak hakimlerin kişisel bağımsızlığıdır” (Beetham ve Boyle, 1998: 79). Mahkemelerin bağımsızlığı, hakimlerin tarafsızlığı ve hakim güvencesi yargısal denetimin etkin bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Hukuk devletinin gereklerinden biri de kişinin dokunulmaz temel hak ve özgürlüklerinin korunmasıdır. İnsan haklarının korunması, devlet iktidarının kullanılmasında göz önünde bulundurulması gereken bir ölçüttür. Ayrıca tüm vatandaşların hukuk önünde eşitliği ve güvenliğin sağlanması, hukuk devletinin demokrasinin siyasal eşitlik ilkesini koruyan özelliğidir. Ayrıca hukuk devleti, kişilerin hak arama yollarını güvence altına alarak, hukuk düzeninde istikrarın gereği olarak kazanılmış haklara saygı gösterip, bireylerin demokratik düzende siyasal katılımını sağlayan norm alanları yaratmaktadır.

Demokrasinin ilk aşamada işlerliğini sağlayan sivil ve siyasi özgürlükler olmakla birlikte farklı demokrasi modellerinin etkisiyle sosyal ve ekonomik hakların demokrasinin gelişmesindeki rolü vurgulanmıştır. İşte bu hakları kapsayan üst kavram olarak insan hakları, bir sistemin demokratikleşme kalitesinin ölçüsü haline gelmektedir. Demokrasinin iyi işleyebilmesi için insan haklarının kullanılmasının imkanı yaratılmalıdır. Çünkü demokratik yönetim, bir insan hakkıdır (Beetham ve Boyle, 1998: 107).

Kişilerin sahip olduğu sivil özgürlükler devlet karşısında dokunulmaz alanlar yaratırken; siyasi özgürlükler ise devlet yönetimine katılımı ve siyasal kararları etkileme imkanını vatandaşlara vermektedir. Bu bakımdan demokrasinin, iktidarın kime ait olacağını belirlemeye dönük belirleyiciliğini, iktidarın kullanımının insan haklarına dayanan özgürlükçü bir yaklaşım almaktadır (Erdoğan, 1999: 270). İnsan hakları demokratik bir yönetimin gerçekleşmesi için dinamik bir etkenken, demokrasi insan haklarının devlete karşı savunulmasını sağlayacak mekanizmaları içeren bir yönetimdir. Demokrasi, her şeyden önce insan haklarını temel alan bir özgürlük rejimidir.

Medeni ve siyasal haklar kolektif karar almada siyasal eşitliği ve halk denetiminin demokratik düzenlerde sağlanmasında gereklidir. Demokratik toplumda meşru olmayan bir gerekçe ile kişi hürriyetlerine dokunulamayacağı; işkence ve kötü muameleye maruz kalmadan bağımsız yargıda adil yargılama hakkının sınırlanamayacağı; herkesin başkasının düşüncesine saygı göstermek şartıyla düşüncelerinin ifade edebileceği bundan dolayı kınanamayacağı; bireylerin kişisel bilgilerinin gizliliğine ve mahremiyet alanına saygı gösterilmesi; kamu sorunlarını tartışma, savunmak için örgütlenebileceği, toplantılar yapabileceği ve bilgi edinme

hakkının olduğu; yaşamanın kalitesinin artması ve haklarını insan onuruna yakışır bir şekilde araması için sosyal ve ekonomik hakların devletçe sağlanması gibi hususlar liberal demokrasinin özgürlükçü unsurlarındandır (Beetham ve Boyle, 1998: 108-112).

Demokrasinin diğer bir unsuru olarak *sivil toplum fikri*, faşist ve komünist rejimlerde tüm sosyal kurumların devletin kontrolü ve denetimi altına alma politikasının özgürlükleri yok ettiği düşüncesi sonrasında önemini artırmıştır. Sivil toplum, devletin tüm sosyal faaliyetleri kontrol etmesini, sosyal girişim ve yetenekleri etkisiz hale getirmesini engellemek için devlete sınırlı bir erişim alanı bırakılmasını gerektirir. Ayrıca, toplumda kendiliğinden oluşan çıkar gruplarının ya da siyasi hareketlerin örgütlü ve kolektif çalışmalarının önünün açılmasının sağlanması ve hükümeti denetlemede baskı unsuru haline getirilmesi, demokrasinin gelişmesi açısından zorunludur (Beetham ve Boyle, 1998: 119).

Sivil toplum, toplum düzeyinde etnik, dinsel, mesleki, ideolojik farklılaşmanın siyasal katılımı sağlayacak ve politika üretecek örgütlülüğu, gönüllü birliktelik temelinde devlete karşı otonom bir ilişkiyle ortaya koyan toplum yapılanmasıdır. Sivil toplumun gelişmişliği, demokrasinin “çoğunluluğuun diktatoryası”na dönüşmesi önünde yegane engeldir. Modern demokrasi, halkın devlet yönetimine katılımını sağlayıcı ve devletin demokratikleşmesine dönük biçimsel kurumsallaşmasını (anayasa, parlamento, siyasi partiler, seçimler vb.), toplumun kültürel olarak demokratikleşmesi süreciyle tamamlamaktadır. Sivil toplum, modern manada anlamını demokrasi ile kazanırken, demokrasi de katılım problemlerinin çözümünü sivil toplum ile sağlamıştır. Sivil toplumun bulunduğu ve güçlü olduğu toplumlarda demokratikleşme sürecinin daha sağlam temellere oturduğu tarihi bir gerçektir. Sivil toplumun bulunmadığı veya devlet müdahalelerine açık olduğu demokratikleşme hareketlerinin zamanla otoriter bir yapıya dönüşebilme riskini taşımaktadır. Bu sebeple güçlü bir sivil toplum, demokrasiler için bir mecburiyet olarak görülmüştür; fakat bu mecburiyet gerek sivil toplum gerekse de demokrasi için gereklilikten öte bir şey değildir. Sivil toplum tek başına demokrasi için yeterli olmadığı gibi aynı şekilde de demokrasi tek başına sivil toplum için yeterli değildir.

Modern demokrasi, ekonomik liberalizm ve kapitalist üretim biçiminin uygulandığı toplumların siyasal yönetim tarzıdır (Gürbüz,1987:6). Mülkiyet, girişim ve sözleşme özgürlükleri üretim araçlarının devlet tekelinde kalmasını önleyerek, siyasal iktidar karşısında denge oluşturulması ve denetlenmesinin temeli oluşturur. Bu iktisadi özgürlüklerin yer aldığı piyasa ekonomisinde karar alma sürecinde gücün dağıtılması nedeniyle özgürlüğün korunması için zorunlu olduğu görülmektedir. Piyasa ekonomisi liberal demokrasiyle olumsal bir bağı olmakla birlikte, ekonomik düzende demokratiklik bu bağı güçlendiren bir etkisi olmaktadır. Piyasa ekonomisindeki rekabet ve serbesti, demokratik siyasal düzeyde siyasal katılımın şekillenmesinde önemli etkilere sahiptir.

Modern demokrasi, kendisini liberal demokrasi biçimi üzerinden geliştirmesi ile birlikte demokrasi farklı halk yönetimleri anlayışlarına göre şekillenmektedir. Genel oya dayalı düzenli ve rekabetçi seçimlerin yapıldığı demokrasilerin, demokrasinin tek meşru şekli olarak Batı toplumlarında kabul edilmiş olmasına rağmen halkın yönetimine ilişkin farklı versiyonlar bulunmaktadır. Demokratik yönetimin farklı gerekçelerle meşrulaştırılması ya da bu yönetime işlerlik kazandıracak mekanizmaların çeşitliliği demokratik modellerin oluşmasına yol açmaktadır. Demokrasi modellerini klasik, koruyucu, kalkınmacı, halkçı, liberal ve sosyal demokrasiler şeklinde sınıflandırılabilir.

Demokrasinin beşiği olarak gösterilen Atina kent devletlerinde halkın doğrudan katılımının saf biçimi olarak klasik demokrasi, M.Ö. 4. ve 5. yüzyıllarında siyasi hayatta kendini göstermiştir. Bütün önemli kararların yurttaşların katıldığı meclis veya Eklasya tarafından alındığı, yılda en az kırk defa toplandığı bu sistem nüfusun çoğunluğunu oluşturan kadınları, köleleri ve yabancıları içermemesi nedeniyle doğrudan ama sınırlı katılımA dayanan bir yönetim tarzına sahiptir (Erdoğan, 1999: 211). Kent meclisi toplantılarına katılma, kamu görevi ve karar alma sorumluluğunu üstlenme hakkı ekonomik mülk sahibi ve kentli, özgür erkeklerin tekelinde bulunmaktadır. Bu sistemin çelişkilerinden biride kölelik sisteminin varlığıdır.

Klasik demokrasi kanunların yapılması ve kamu gücünü kullanılmasında kararların bizzat halk tarafından alındığı, yurttaşların eşit bir şekilde oluşturduğu meclis ile egemenliğin kullanıldığı bir yönetimdir. Bu yönetim tarzına benzer

doğrudan demokrasi örneklerinin günümüzde İsviçre'nin bazı kantolarında rastlamak mümkün olmakla birlikte, nüfusu kalabalıklaşmış ve karmaşık yapıları toplumlarda doğrudan demokrasi yerine temsili demokrasi modeli tercih edilmiştir. Buna rağmen klasik demokrasinin doğrudan katılım biçimleri günümüzde anayasal konularda referandumların sıklıkla kullanılması, halk panelleri ya da elektronik ortam kamuoyu yoklamaları ile denenmektedir (Heywood, 2007: 104).

17. ve 18. yüzyıllarda gelişen klasik liberalizmde etkisi ile demokrasi, artık siyasi hayata halkın katılımını sağlayacak mekanizmaları sunan bir yönetim biçimi olmanın yanı sıra bireylerin özgürlüklerini devletin müdahalelerine karşı koruyan ve siyasi iktidarı sınırlayan bir işlevle donatılmak istenmiştir. Koruyucu demokraside temsili bir meclis aracılığıyla rızaya dayalı bir sistemle devlet iktidarı üzerinde denetimi sağlayan yapının bütünleştirilmesi amaçlanmıştır (Erdoğan, 1999: 212). Yönetilenlerin rızası düzenli ve rekabetçi seçimlerde oy vermekle elde edilmektedir. Yönetenlerin siyasi sorumluluğunu da gözetlemek bu şekilde sağlanmaktadır. Siyasi eşitlik, böylece eşit oy verme hakkına dayandırılmaktadır. Aynı zamanda kuvvetler ayrılığına dayanan egemenlik dağılımı, özgürlüğü savunan demokrasi için gereklidir. Koruyucu demokrasi hükümetin uygulamalarını hukuksal olarak denetleyen anayasal demokrasi sistemi ile serbest kapitalizm ve bireyci toplum anlayışı ile uyumludur (Heywood, 2007: 105).

Kalkınmacı demokrasi modeli J.J. Rousseu'nun demokrasiye kattığı alternatif yaklaşımdan etkilenmiştir. Rousseu, demokrasinin insanların özgürlüğünü son kertede genel iradeye itaat anlamına gelecek şekilde sağlamak adına içinde buldukları topluma ilişkin kararların şekillendirilmesine doğrudan ve sürekli olarak katılımını gerçekleştirerek, kişilerin bireysel gelişimini sağlayan bir yönetim olarak belirler (Erdoğan, 1999: 212) Her yurttaşın hayatını biçimlendiren kararlara katılmak suretiyle kendini gerçekleştirebileceği katılımcı toplumun erdemlerini yüceltir. 1960'lar ve 1970'lerde Yeni Sol düşünürlerin benimsedikleri kalkınmacı demokrasi sadece yurttaşların siyasi olarak eşitliğine değil iktisadi olarak da eşitliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

Yurttaşların kendilerini ilgilendiren kolektif kararların alınmasına çeşitli şekillerde katılmasını, bunu sağlayacak mekanizmaların ademi merkezîyetçi bir sistemler oluşturulmasını, kolektif sorumluluğun sadece resmi görevlilerde değil

bundan etkilenen herkese yansıtılmasını, bireylerin politize edilmesini sağlayacak imkan ve araçların desteklenmesi kalkınmacı demokrasinin önem verdiği hususlardır. “Erken dönem demokrasi teorisi bireysel haklar ve çıkarları koruma ihtiyacı üzerinde odaklanmışsa da, daha sonra alternatif bir ilgi alanına, bireyin ve topluluğun gelişimi konusuna odaklanmıştır” (Heywood, 2007: 105).

Liberal demokrasi halkı özgürleştirmek ve halkı yetkilendirmek üzerine kuruludur. Demokrasi halkı zorbalıktan, despot bir yönetimden korumak için iktidarın kullanımını sınırlamanın ve denetlemenin, keyfilik ve mutlak güçle mücadele etmenin kalkanı olarak özgürlükleri koruyan bir sistemdir (Sartori, 1996: 101). Liberal demokrasi dolaylı ve temsili bir demokrasi biçimidir. Çok partili demokratik yarış ve seçmen tercihi, siyasi çoğulculuk ve hoşgörü bu sistemde önemlidir. Genel oy hakkı ve siyasi eşitlik temelinde işleyen rekabetçi ve düzenli seçimler, bireylerin özgürlüğünü korumayı esas alan hükümet üzerindeki denetim mekanizması, liberal demokrasinin temelini oluşturmaktadır.

Liberal demokratik düzenler kapitalist ekonomik düzenlere sahiptirler. Liberal demokrasi, bireylerin özgürlüğü, yasalar karşısında eşitliğini ve siyasal çoğulculuğu savunan siyasal liberalizm ile özel mülkiyet ve serbest girişim özgürlüğünü savunan piyasa ekonomisine dayanan ekonomik liberalizmin temel ilkeleri üzerine yükselmektedir (Gürbüz, 1987: 6-11). Batı kültürünün bir ürünü olarak liberal demokrasi, kapitalist piyasa ekonomisinin yerleşebileceği sosyal ve siyasal kurumları içermek için oluşturulmuştur.

Liberal demokrasi genel ve eşit oy sistemine dayalı temsili siyasal katılımı, rekabetçi çok partili sistemi, çoğunluk despotizmini önleyici seçim teknikleri, egemenliğin kullanımının ve temel hak ve özgürlüklerin anayasalarda düzenlenmesi, devletin ekonomik faaliyetlerinin sınırlandırılması, bireylerin ekonomik haklarının korunması ve geliştirilmesi, serbest ticaretin ve rekabetçi piyanın oluşması, ekonomik ve sosyal hakların tanınması, devletin görev alanını sınırlandırılması, ifade özgürlüğü, örgütsel özerklik gibi özellikleri barındırmaktadır (Heywood, 2007: 39).

Sosyal demokrasinin tanımlanmasında işçi hareketlerinin ve Marxist öğretinin etkisi büyüktür. Sosyal demokrasi siyasal eşitliğin yanı sıra ekonomik eşitliğin de gerçekleşmesini savunarak işçi sınıfı başta olmak üzere toplumun dezavantajlı kesimlerinin sosyal ve ekonomik haklarını geliştirmeyi ve nihayetinde sosyal adaleti

ve güvenliği sağlamayı amaçlamaktadır. Böylece kişilerin siyasal eşitliği üzerinde özgürlüklerini tam anlamıyla kullanabilmesi için ihtiyaç duyacağı maddi koşulların sağlanması demokrasinin verimliliği açısından önemlidir. Sosyal demokrasi, eşit ve adil bir toplumu amaçlar.

Sosyal demokrasi öğretisine göre; siyasal hak ve ödevlerin, toplumsal ve ekonomik kurumlara ve ekonomik süreçlere yaygınlaştırılmasıyla öncelikle sosyal ve ekonomik demokrasi, daha sonra da hukuki hakların tanzimi ve genişletilmesiyle sosyal uygulamalarda sosyal devlet demokrasisi mümkün hale gelmektedir. Ayrıca toplumda ve ekonomide çıkarların özerk ve demokratik olarak örgütlenmesi de gerekir. Tüm bunlar güvenceye alınırsa ancak o zaman yönetimin ekonomik ve toplumsal bakımdan zayıf olan vatandaşların üzerindeki despotik baskılarına engel olunabilir (Schmidt, 2002:155). Sosyal demokraside piyasa ekonomisi varlığını korurken, kişilerin sosyal ve ekonomik haklarını güçlendirmenin ahlaki sorumluluğu ile kişileri sosyal ve ekonomik baskılardan koruyarak özgür bir şekilde hareket etme olanağı sağlanmak istenmektedir. Yaratılacak fırsat eşitliği ile toplumda kişilerin hak ve özgürlüklerini daha iyi kullanabileceği bir katılım süreci yaşanabilir (Heywood, 2007: 75)

Halk demokrasisi, Sovyet modeli komünist rejimlerde uygulanan ve Marksist geleneğin ürettiği çeşitli demokrasi modellerini ifade eden bir kavramdır. Halk demokrasi, liberal demokrasi ile açık karşıtlıklar içeren ve liberal demokrasiyi kapitalist ya da burjuva demokrasisi olduğu için reddetmektedir. Eşitliği, siyasal düzeyde tutmanın eksikliğini zenginliğin ortak paylaşımında adaletli bir sosyal eşitlik hedeflenir. Marksist ideolojide komünist topluma proletaryanın devrimci diktatörlüğünün yaşanacağı geçici bir dönem sonrasında geçileceği; sonuçta burjuva demokrasisinin yerini proletarya demokrasinin alacağı iddia edilir (Heywood, 2007: 109). Sovyetlerde gerçekleşen demokrasi fikri Marx'dan ziyade Lenin'in fikirleri çerçevesinde bütün iktidarların Sovyetlere yani komün demokrasisini canlı tutan bir söylemi olmasına karşın; Sovyet Rusya'da kısa süre yönetim Bolşevik Partinin eline geçmiştir.

Halk demokrasisinde insanlar arasındaki maddi ve manevi ayrılık ve eşitsizlik kaldırıldığı ölçüde halkın siyasal katılımı daha etkili olacaktır. Çünkü kapitalist düzende liberal demokrasi burjuva sınıfının işçi sınıfı üzerindeki egemenliğini

perdeleyen ve burjuva sınıfının çıkarlarını koruyan bir misyon üstlendiği sürece esaslı bir katılımda söz edilemez. Sınıfsız toplum ve üretim araçlarının kamuya ait olduğu toplumda tek partinin Marksist demokrasiyi geliştirerek insanın özgürleştirilmesi amaçlanmıştır. Böylece halkın gerçek egemenliği çıkarlar üzerine değil insanın özgürleşmesi üzerine kurulacaktır.

2. TERÖR(İZM)LE MÜCADELE ve YÖNTEMLERİ

Terörün yarattığı korku, belirsizlik, tehdit, şiddet hali karşısında toplumun güvenliğini sağlama ve mevcut düzeni koruma açısından devletler teröre karşı çeşitli politikalar geliştirirler. Bu politikalar mevcut terörist hareketi anlama, çözme ve yok etme ekseninde geliştirilmiş olup; siyasi, ekonomik, kültürel, güvenlik, toplumsal ve psikolojik tedbirleri içermektedir. Terör(izm)le mücadele devletin, teröristlerin taleplerine, terörün yayılma riskine ve teröristler tarafından geliştirilen veya geliştirilmeye çalışılan şiddet yöntemlerine karşı, kendini savunma çabasıdır (Zafer, 1999: 49).

Terör örgütlerinin özel politikaları, stratejileri ve taktikleri olduğu için, terörle mücadele eden birimlerin de buna karşı farklı ve özel politikalar uygulaması gerekir. Terörle mücadele alanındaki güvenlik stratejilerini kısaca, teröre karşı hangi kuvvet ve silahların kullanılacağı, hangi hedeflere hangi aşamalarından geçerek ulaşılacağı ve hangi yöntemlerin uygulanacağını belirlemek ve plan dâhilinde uygulanması olarak değerlendirilebilir (Akkuş, 2004: 66). Teröre karşı alınacak önlemler, terörün yaratacağı olumsuz etkiyi azaltmasına rağmen, onu dünya üzerinden bütünüyle yok edemeyecektir. Terör, amaçları doğrultusunda her güçlük karşısında kendini değiştirmeye odaklı pragmatist bir hareket biçimidir.

Terörle mücadele, terörist hareketlerin uygulanış biçimine, kitle üzerinde yaratılan olumsuz etkiye göre eylem stratejisini belirler. Demokratik yönetimlerdeki çözümde sosyo-ekonomik ve klasik asayiş tedbirleri öncelikli, askeri tedbirler sonraki çözüm olarak benimsenir. Mücadele, askeri güç kullanımı ile paralel yürütülebileceği gibi tamamen askeri tedbirlerle de sınırlı kalabilir. Antidemokratik yönetimler, sorunun çözümünde daha çok doğrudan silahlı kuvvetleri devreye sokmayı tercih edebilirler (Zafer, 1999: 59).

Devletlerin ve toplumların can ve mal güvenliğini sağlama görevinin bir gereği olarak terörle mücadele, önemli bir sorundur. Terörle mücadele yöntemleri, eylemler karşısında sertleştikçe, taraflar arasındaki nefret, düşmanlık ve güvensizlik duyguları da o ölçüde derinleşmektedir. Terörle mücadele, devlet ile terör örgütleri arasındaki bir iktidar ilişkisidir. Buna karşın, bu iki aktörün sahip olduğu güç ve olanaklar birbiriyle denk değildir. Bu anlamda asimetrik bir güç mücadelesi olarak yürütülen terörle mücadele, doğası gereği demokratik toplumlarda ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Terörizm, devlet tarafından kendisine karşı yöneltilecek tepkinin demokratik ve hukuksal değerlerden uzak bir özellikte olmasına neden olur. Böylece kendi mücadelelerinin haklılığına meşruiyet sağlamaya ve karşılarındakileri kendi dilinden konuşan bir muhatap haline getirmeye zorlar. Terörle mücadelede ortaya çıkan bu tür olumsuzluklar bir taraftan demokratik devlet yapısında sertleşmelere diğer yandan da toplumun genelini terörize etmeye neden olmaktadır. Zaten “devlet terörü” kavramsallaştırması da bu şekilde ortaya çıkmaktadır.

Terörist oluşumların gelişim süreçlerinin doğru takip ve analiz edilmesi gerekir. Teröristlerin insan olması, terör örgütlerinin de bir çeşit sosyal organizma olduğuna göre bu oluşumların da yaşayan her organik mekanizma gibi meydana gelme, gelişme, bölünme ve dağılma süreçleri olacaktır. Mücadele yöntemlerinin terörist oluşumunun gelişimine göre uygulanması gerekmektedir. Terörle mücadele esasında, devletlerin pragmatist politikalar ile toplum desteğini arkasında hissetmesi gereken bir savunma yöntemidir. Çünkü terör, toplumun gündelik yaşamının her alanında kendini ortaya çıkarabilecek bir tehdittir ve bundan dolayı, sosyal yapının içerisinde yürütülecek olan terörle mücadelenin de pragmatist ve kamuoyu destekli olması gerekir.

Terörist hareketler belli bir ekseninde ortaya çıkmasına rağmen onları yaratan birçok neden vardır. Bunlardan biri ekonomik gelişmişlik farklılıklarıdır. Ekonomik ve buna bağlı toplumsal çöküntü, terör örgütünün taraftar toplaması için uygun bir ortam sağlar. Ekonomideki yapısal değişiklikler ve üretim biçiminin değiştirilmesi çalışmaları sırasında, daha tutucu ve ekonomik anlamda toplumsal değişime karşı geleneksel küçük üretici gruplarıyla, bunlara oranla daha büyük sermaye ve kaynaklara sahip bulunan gruplar arasındaki gerilim, öncelikle çatışmaya ve bunun ardından da genişleyerek teröre uzanan bir geçiş sürecine dönüşebilmektedir (Çınar,

1997: 256).

Terör örgütleri, toplumda gelir dağılımındaki adaletsizlikleri çok iyi kullanırlar. Özellikle kırsal kesimde ya da kentlerin geri kalmış yerlerinde yaşayan gençleri, siyasal düzendeki bozukluklara dikkatleri çekerek ve buna ait heyecanları ve hassasiyetleri de kullanarak terör örgütlerinin içerisine çekerler. Böyle bir gencin terörist olmasının asıl nedeni, terör örgütünün ideolojisine olan bağlılığından çok içerisinde bulunduğu zor koşullardır (Denker, 1997: 11). Ekonomi kaynaklı toplumsal sorunların terörün gelişmesinde etken olması nedeniyle terörle mücadelede devletlerin bu sorunları yok edici önlemler alması gerekmektedir. Gelirin adaletli dağılımı, bölgesel kalkınma politikaları, teröristlerin sınıfsal koşullarına göre önleyici tedbirlerin alınması, terörle mücadelede devletlerin başlıca uygulama ilkeleri olmuştur. Ekonomik geri kalmışlığın terörle ilgili bir yansıması ise, devlet adına onunla mücadelede görülür (Altuğ, 1995: 88).

Terörle mücadelede devletler topluma dönük bu tehlikeyi yok etmek için en önemli desteği yine toplumda aramak zorundadır. Devletler toplumdaki terör karşıtı kitlelerin desteğini sürekli güncel tutmanın yanı sıra terör sempatanlarının da örgütle olan bağlarını zayıflatacak önlemleri uygulaması gerekmektedir. Halkın desteğinin devletten yana olmasından sonraki aşama terörizme karşı halkın bilinçlendirilmesidir. Halkta ihbar mekanizmasının oluşturulması, terör örgütlerinin hareketlerini önemli ölçüde kısıtlayacağı gibi taraftar bulabilme konusundaki moral düzeyi olumsuz etkileyecektir.

Siyasal bir sorun olmanın yanı sıra sosyal bir sorun olma özelliğine sahip terör karşısında alınacak tedbirlerin, uygulanacak politikaların, cezaların kendine özgü sınırları net bir şekilde belirlenmelidir. Terörle mücadele yasaları her ülkenin kendi özgül şartlarına göre düzenlenmeli ve sorunu bastıran ya da geçiştiren değil, önleyen çözümler ortaya koyan bir nitelikte hazırlanmalıdır. Yapılacak yasal düzenlemeler, terör eylemlerinden vazgeçmeyi özendirici nitelikte olmalıdır. Bazı ülkelerde terörle mücadelenin terör örgütü yanı sıra o bölgede ki halkın yaşamına sirayet edecek kadar geniş kapsamlı yürütüldüğü görülmektedir. Bu uygulamalarda toplumun gündelik yaşamını sürekli taciz eden, ekonomik ve sosyal imkânlardan mahrum bırakan sindirici, bastırıcı tedbirler alınmaktadır. Örneğin İsrail'in

Filistin'deki örgütlerin yapmış olduğu misillemeye karşı Gazze ve Batı Şeria'daki yerleşim yerlerine uyguladığı politikalar, bu tip mücadele yöntemlerine örnek verilebilir.

Sosyal gerginliklerin, siyasal çalkantıların, huzursuzlukların yaşandığı bir toplumda daha iyi yer edinebilecek olan terörizmin, demokratik siyasal düzen içerisinde yer edinip edinemeyeceği tartışılır. Modern demokratik düzenlerde sosyal düzeni sağlamada tek yasal ve meşru güç tekeli ve şiddet kullanıcısı olarak devlet, başlıca bir aktör iken bunun dışındaki şiddet uygulamaları illegal ve sistem dışıdır. Bu bakımdan terörizmin en önemli mücadele aracı olan şiddete başvurması, demokratik düzende yer alma imkânını zorlaştırmaktadır.

Demokratik hukuk devleti bakımından en önemli sorunlardan biri, toplumun barışını ve düzenini bozan faaliyetlere karşı hangi davranış modelinin seçileceğine ilişkindir. Burada söylenebilecek ilk söz, hiçbir hukuka aykırı şiddet uygulamasının, demokrasinin ve dolayısıyla temel hak ve özgürlüklerin askıya alınmasına bir gerekçe olamayacağıdır (Hazır, 2001: 15). Demokratik toplumlar karşılıklı uzlaşya, hoşgörüyü, hak ve özgürlüklerin adil dağılımına dayanan şiddetsiz bir yapıya dayanır. Demokratik bir sistemde özgürlüklerin bir sistem içerisinde rahat bir biçimde yaşanabilmesinin temel koşulu da, toplumsal yaşamın akılcı bir adalet anlayışı üzerine oturtularak, buna uygun biçimde şiddet dışı uzlaşma yollarının bulunup kullanılmasıdır (Ergil, 2002: 117).

Demokratik toplumlarda siyasal katılımıcılığının farklı biçimleri mevcuttur. Buna ilişkin yöntemler genel bir kabulün ürünüdür. Değişik gruplar bu yollarla, hukuk çerçevesi içerisinde kendileri ile ilgili taleplerini dile getirirler. Hukukun üstünlüğü ve yasal egemenlik ilkeleri çerçevesinde bu demokratik yollara başvurmak yerine terör eylemlerinin tercih edilmesi halinde, bu tepkinin demokratik olarak nitelendirilmesi olanağı bulunmamaktadır (Çaşın, 2008: 562). Demokratik olmayan karakteriyle terörizmle mücadelede güvenliğin ve huzurun sağlanması ihtiyacı, devlet düşüncesini gündeme getirir. Terörle mücadele işbirliği, planlama ve sabır gerektirir; uzun bir mücadelenin yaratacağı yorgunluk, bıkkınlık toplumda kendini iyiden iyiye gösterir. Terörle mücadele politikasının temel amacı, özgürlükçü demokrasiyi ve hukuk devletini korumak, devletin anayasal otoritesini

ayakta tutmak olmalıdır. Bu amaç, terörü ve buna bağlı siyasal şiddeti önlemekten bile daha önemlidir (Bal, 2006: 888).

Demokratik siyasal sistemlerin terör sorunu karşısında geliştireceği savunma mekanizmaları her ülkenin kendi koşullarına ve terörün türüne göre çeşitlilik göstermektedir. Bununla birlikte asgari bir yöntem birliğinden söz etmekte de yarar bulunmaktadır. Terörle mücadelede iki ana yöntem bulunmaktadır: Antiterörizm ve kontraterörizm (karşı terör). Antiterörizmde çeşitli savunma önlemleri alınarak, toplumun terör eylemlerine maruz kalma riski azaltılmaya çalışılır. Güvenlik önlemlerinin artırılması bu tür yöneme örnektir. Burada alınacak savunma önlemleriyle toplumun terör eylemlerine uğrama tehlikesinin en alt düzeye indirilmesi amaçlanır. Karşı terör ise, teröristlere karşı aktif ve saldırgan bir tutum sergilenerek, terör faaliyetlerinin bastırılmasından ibarettir. Karşı terör yöntemi seçildiğinde antiterörist önlemler de alınabilir. Karşı terör yöntemini uygulamak zordur. Hatta uygulansa bile kamuoyunu bu yöntemin haklılığına inandırmak da önemli bir sorundur (Akgün, 2006: 44). Bu yöntemde inisiyatif devlettedir. Terör örgütüne ait bütün unsurlarla çatışma ve terör örgütünün her türlü yöntemle bastırılması teknikleri, karşı terörde meşru kabul edilir. Bu nedenle de karşı terör çağdaş hukuk ve demokrasi anlayışıyla zaman zaman ters düşebilir.

Modern demokratik ülkelerde terörle mücadelede öncelikle yapılması gereken; terör olarak adlandırılan sorunu, mücadele yöntemlerini, güvenlik teşkilatlarının yetki ve görevlerini, haklarını vb. yasal düzeyde tanımlanmasıdır. Terörün önlenmesinde güvenlik güçlerine gerekli hukuksal altyapının sağlanması önem taşır. Modern devletler toplumsal yaşamı düzenlerken yasal egemenliğinin şartlarına uygun hareket etmek zorundadır. Devletler yasal sınırlamalarını terörle mücadele politikalarına uygulamak zorundadır (Gürses, 1997: 103).

Terörle bozulan düzenin yeniden kurulması ve halk arasında yayılan korkunun yok edilmesi, olağan hukuk kuralları çerçevesinde başarılamayabilir. Bundan dolayı, içinde bulunulan koşullara uygun önlemlerin alınması zorunludur. Burada önemli olan ise, yeni düzenlemelerle hukuk devletinin ön koşulunu oluşturan bağımsız yargının zayıflatılmaması ve demokratik hükümetin sorumluluğu ile denetiminin tam olarak sürdürülmesidir (Hazır, 2001: 121). Terörle mücadele

yasaları, kamuoyunun beklentilerinden çok, güvenlik endişelerine göre düzenlenmektedir. Bu nedenle terörle mücadele yasaları genelde temel hak ve özgürlükler konusunda sert bir anlayışla konuya yaklaşır. Bu yasalar bazı sert hükümleri nedeniyle eleştirilirken, yasa koyucuların terör sorunuyla ciddi bir biçimde ilgilenmelerinin kamuoyundan takdir topladığı da görülmektedir.

Terörle mücadele eden devlet kurumu demokratik siyasal düzenlerde polis teşkilatı olması gerekirken kimi zaman bu mücadelenin yürütücüsü o ülkenin silahlı kuvvetleri olabilmektedir. Silahlı kuvvetler ya da ordu polis teşkilatına göre donanımı yüksek ve elinde bulundurduğu zor kullanma gücü büyük olması nedeniyle genellikle savaş dönemlerinde hizmet sunmaktadır. Ordunun terörle mücadele sürecine dâhil edilmesi özellikle terör örgütlerini bir ülke tarafından barındırılması ve korunması; mali ve lojistik açıdan desteklenmesi karşısında ülkelerin kendi güvenliğini sağlama amacıyla gerçekleştirilmektedir (Löckinger, 2004: 56). Terörle mücadele artık, askeri operasyonların konusu haline gelmektedir. Özellikle gerilla savaş taktiğini yürüten terör örgütlerine yönelik olarak, bu tip askeri operasyonlar tercih edilmektedir. Amerika ve İngiltere'nin Afganistan ve Irak'da, Rusya'nın Çeçenistan'da, İsrail'in Filistin'de, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde yürüttüğü terörle mücadelede polisiye tedbirlerin yanı sıra askeri tedbirlerin de alınması bu tercihin sonucudur.

Devletlerin, kamu güvenliği ve düzenini tehdit eden terörizme karşı polis teşkilatlarının alacağı kolluk önlemlerini yürütmesi, terörizmle mücadelenin asli yöntemidir. Terör suçlarına karşı önleyici mücadele ve suçluların yakalanıp cezalandırılması kolluk önlemlerinin esasını oluşturmaktadır. Polis teşkilatları, ilk olarak terörist faaliyetler hakkında yeterli bilgiye sahip olmak için kendi istihbarat kurumlarını oluştururlar. Terörizmin yarattığı olağanüstü durumlara karşı idari tepki vermek için acil durum yönetim birimleri kurulmaktadır. Teröristlerin kriminal profillerinin yapılması, güvenlik ve tehdit analizlerinin düzenlenmesi, gözetleme gibi birçok uygulama bu türden tedbir olarak yürütülmektedir (Löckinger, 2004: 67).

Etkili istihbarat tedbirleri, terörle mücadeleye ciddi katkıları olan bir yöntemdir. Devlet istihbaratı, ulusal güvenliği ve kamu düzenini korumak amacıyla uluslar arası ve ulusal düzeyde sürekli faaliyet halindedir. Terörist faaliyetlerin

önceden öğrenilip gerekli tedbirlerin alınması, istihbaratın önemini göstermektedir. Böylece terörist tehlikeye karşı güvenlik önlemlerinin önceden planlanması, toplumun buna karşı etkili bir şekilde haberdar edilmesi, önceden müdahale planlarının yapılması terörizmin eylem kabiliyetini ve etkisini zayıflatan sonuçlar doğuracaktır. Sabotaj tehlikesi taşıyan yerlere ilişkin güvenlik önlemleri; gözetleme teknolojilerin bireylerin davranışlarını kontrol edecek şekilde toplumsal yaşamda kullanılması; kişilerin bilgilerine ulaşan bilgi teknolojilerinin seçilmesi; espionaj faaliyetlerinin yürütülmesi; telefon, internet gibi haberleşme araçlarının izlenmesi, istihbarat temelli terörle mücadelede etkili yöntemlerdir.

Uluslar arası işbirliği, terörle mücadele de olmazsa olmaz bir koşuldur. Günümüzde terörizm faaliyetleri, başka bir deyişle terör eylemleri ve bunlarla mücadele politikaları, uluslar arası ilişkilerde çok önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda terörle mücadele birkaç gelişmiş ülkenin inisiyatifine bırakılmamalı, dünya genelinde demokratik hukuk düzeni kurallarına uygun biçimde bir mücadele sağlanmalıdır (Örgün, 2001: 85). Ancak terörle mücadelede uluslar arası işbirliği önemli güçlüklerle karşılaşmaktadır. Ülkelerin teröre, terörizme ve teröriste bakış ve yaklaşım tarzları değişkenlik göstermekte, bu yaklaşım tarzları mücadele biçimini ve yöntemini de belirlemektedir (Aydın, 2006: 279). Teröre karşı ulusal stratejide; uluslar arası alanda teröre karşı bir işbirliğine gidilirken, her ülkenin kendi deneyimlerini ve o ülkelerdeki terör örgütlerinin geleneksel yöntemlerini dikkate alması, kendine özgü değerlerden yararlanması da önemli bir koşuldur. Ancak teröre karşı uluslar arası işbirliği yalnızca silahlı güçlere indirgenmemeli, bu konuda istihbarat paylaşımına, acil müdahale birimlerinin kurulmasına ve terörle mücadele kurallarının yazılı metinler haline getirilmesine öncelik tanınmalıdır.

Terörle mücadele ederken devletlerin başvurduğu yöntemlerden biri de terör örgütleri ile müzakere etmektir. Bu yöntem, siyasal ödünler vererek terör örgütlerinin taleplerini karşılamayı, devletlerin de şartları doğrultusunda bu örgütleri pasifize etmeyi amaçlamaktadır. Devletler bu yönteme toplum, üzerindeki tehdit düzeyinin yüksekliğine göre başvurmaktadır. Kuzey İrlanda'da terör faaliyetlerinde IRA'nın siyasal parti niteliğindeki örgütlenmesi olan Sinn Fein ile İngiltere hükümeti arasındaki barış görüşmeleri 10 yıldan fazla sürmüştür (Demirel, 2003: 182). Terör örgütü, devleti düşman gördüğü için ve devlet de örgütün taleplerinin

yasallık kazanmasından çekindiğinden uzlaşmaya pek yanaşmazlar. Ancak terör örgütünün siyasal ve ekonomik desteği kesildiğinde, uzlaşmak üzere yumuşama sürecine girebilir. Bu aşamada uzlaşmayı sağlamada etkili olacak devletlerin devreye girerek, çatışmayı sonlandıracak bir yol haritası çizmesi durumunda sorunun çözüme kavuşması kolaylaşır (Çaşın, 2008: 867).

Terörle mücadele sırasında, bu konuda nitelikli bilgi ve terör örgütlerinden elde edilecek istihbarat en önemli unsurdur. İstihbarat kuruluşları genelde terör örgütleri ve terör eylemleri konusunda bilgi paylaşımına gitmektedirler. Sağlam ve doğru zamanlı bir istihbarat akışına sahip olamayan hiçbir devlet, terörle mücadele edebilme olanağına sahip değildir (Altuğ, 1995: 146). Terör örgütlerinin küçük gruplar halinde belirsiz yer ve zamanlarda eylem yapabilme özellikleri; biyolojik, kimyasal, siber ve nükleer silahlara sahip olabilme ihtimali istihbaratın önemini artırmaktadır. Güçlü bir istihbarat ağı demokrasiye ters değil, tam aksine insan haklarına dayalı demokratik bir devlet olmanın gereğidir. Bu nedenle hukuk içerisinde kalacak bir terörle mücadelede istihbarat örgütünün önemi çok fazladır. (Çaşın, 2008: 904).

Terörle mücadele eden güvenlik güçlerinin en zayıf yanları, terörün üzerine, saldırılar gerçekleşikten sonra gitmeleridir. Oysa, terör örgütlerinin faaliyetleriyle ilgili bilgi toplamak, toplanan bilgileri terörle savaşan ülkelerle paylaşmak bu mücadeleyi daha güçlü ve etkin kılacaktır. Ancak bazı devletlerin istihbarat birimlerinin de teröre bulaşmaları, bu konuda bilgi alışverişini olanaksız hale getirmektedir (Başar, 1993: 23).

Terörle mücadelede, karşı propaganda ve psikolojik harekât yöntemleri de devletin önleme silahlarından birisidir. Modern anlamda psikolojik harekât; örgütlü, amacı yalnızca gerçek kişiler olan, mal ve cana yönelik şiddetin ötesinde ondan doğan korku ve endişeyi kullanarak, kitlelerin psikolojisini etkileme yolundaki sistematik faaliyetlerdir (Alkan, 2000: 15). Terörizmin bir iletişim stratejisi olarak bireyler üzerindeki psikolojik etkilerine karşı, devletlerin karşı eylemde bulunması gerekmektedir. Psikolojik harekâtın genel olarak amacı; hedef olan toplumlarda varılmak istenen amaca yönelik taraftar bulma ve karşıt görüşleri çökertmek için propaganda faaliyetleri uygulamaktır (Löckinger, 2004: 80). Terörle mücadelede

asıl amaç, terörü önlemek ya da en azından eylemlerin sıklık ve şiddetini azaltmaktır. Teröristlerin psikolojik durumları, motivasyonları ve amaçları bilindiğinde, bu mücadelede başarı sağlanması olasıdır. Terörün önlenmesinde en önemli koşullardan birisi de güvenlik güçlerinin halkın tam desteğini alabilmeleridir. Bu, terörün toplum içerisinde yer edinme arayışlarını engellediği gibi diğer mücadele yöntemlerinin etkinliği ve uygulanabilirliği açısından da ciddi destek sunmaktadır. Bu açıdan terörle mücadelede halk desteği ve propaganda önemli araçlardır.

Karşı terör; kişileri, kurumları ya da tesisleri terörist saldırılardan korumak için güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen aktif eylemler bütününe verilen addır (Özdağ, 2002: 22). Devletler teröre karşı gizli örgütlenmeler kurarak, diğer örgütlerle işbirliği yaparak ya da toplumu yönlendirmek suretiyle belli oluşumlar oluşturarak terörle mücadele etmeleri kontra teröre örnektir. Bir ülkede terörist faaliyetlerin kamu güvenliği ve düzenini bozmasının önüne geçilmesi devletin varlık nedenlerinden birisidir. Ancak bu yapılırken, ileride demokrasiye zarar verecek gizli örgütlenmelerin de önüne geçilmelidir.

Bazı NATO üyesi ülkelerde yoğun olarak ortaya çıkarılan karşı terör oluşumları olarak gösterilebilecek bu tür yapılar, devleti teröristlerin olası eylemlerine karşı korumak amacıyla kuruldukları halde, giderek otoriteden uzaklaşma eğilimine girebilmekte, elde ettikleri özerkliğin bir yansıması olarak kendilerini demokratik yönetime karşı sorumlu görmemekte, ardından bu durum, demokratik rejimin son bulmasına kadar yol açabilecek bir felakete dönüşebilmektedir (Hazır, 2001: 17). Teröristlere düzenli silahlı güçlerle karşılık verme, terörle mücadelede her zaman etkili olabilecek bir yöntem değildir. Bu nedenle zaman zaman istihbaratçılar ya da özel kolluk birimleri aracılığıyla teröre karşı mücadele edilmektedir. Ancak bu tür birimlerin hukuk içerisinde hareket etmesinin denetlenmesi çoğunlukla güç olup; bunların yasadışı faaliyetleri dolayısıyla devletler, kimi zaman kendi kamuoyuna karşı ve uluslar arası alanda zor duruma düşmektedirler. Terörle mücadelede çok önemli rolü olan toplumsal ve siyasal destekten mahrum kalabilmektedirler (Bal, 2006: 893).

Terörle mücadele, iç güvenlik birimlerinin görevi olmasına karşın bazı ülkeler askeri güçlerini de devreye sokmaktadır. Teröre karşı silahlı mücadele, mutlaka terörün doğrudan ortadan kaldırılması için kullanılmalıdır. Eğer silahlı mücadele, terör sorununu geciktirmek ya da geçiştirmek gibi günlük çare olarak kullanılırsa, çatışma daha da şiddetlenecek, zarar daha fazla olacaktır (Hazır, 2001: 276). Esasında önemli bir tartışma konusu olan bu durum terörle mücadelenin sınırının belirlenmesinde sorun oluşturmaktadır. Askeri gücün terörle mücadelede süreci içerisinde kullanılmasının kontrolü, toplumsal yaşamda açacağı zararları önlemek açısından oldukça önemlidir. Tabi ki böyle bir yöntemin kontrol altında tutmanın kolay olmadığı da bir gerçektir.

Şiddet, baskı, yasak ve sindirme politikaları devlet tarafından terörle mücadelede kullandığı araçlar arasında yer almaktadır. Bu politikalar bazı ülkeler tarafından terörle etkili bir mücadele için, teröristlere en sert bir biçimde davranılması, terörü destekleyen ülkelere ciddi baskılar yapılmasını beraberinde getirmiştir. Teröre karşı hoşgörüyü yaklaşan birçok ülke, artık bu görüşlerini terk ederek sertlik yoluyla çözüm aramaktadırlar (Altuğ, 1995: 151). Demokratik özgür düzen içerisinde yasal çizgide terörü etkisiz hale getirmek zor olduğu gerekçesi ile şiddet, devlet tarafından mücadele yöntemi olarak görülmektedir. Bu yöntem özellikle modern demokratik ülkelerde otoriterleşmeye yol açmaktadır. Teröre karşı alınacak aşırı, bastırıcı hukuksal önlemler, demokratik meşruluğun azalması ve halkın rejime olan güveninin zayıflaması sonuçlarını beraberinde getirir (Hazır, 2001: 21). Devletin şiddeti bir yönetim tekniği haline getirmesi, terörün yapısını değiştirmez ama devletin siyasal düzenini demokratik olmaktan çıkarabilir. Yasal düzlemde geliştirilen otoriter düzenlemeler, zaman içerisinde kurumsallaşarak demokratik sistemin doğasına zarar verebilir.

Terörizm ile mücadelede sert ve ölçsüz şiddet, terör örgütleri için zarar değil yarar sağlar. Çünkü örgütler önce anayasal bazı hakları kullanarak ortaya çıkarlar. Burada eğer bir kısıtlama ya da baskı ile karşılaşılırsa, bunu kullanarak kuralsız eylem biçimine dönerler. Bunda da istedikleri, eylemlerine en asgari şiddetle karşılık almaktır. Temel hak ve özgürlüklere saygı göstermeyen baskıcı yönetim biçimlerinde terör eylemleri belki daha kolay bastırılabilir. Ancak bu tür yönetimlerde çok daha büyük tehlikelerin ve siyasal bunalımların gerçekleşmesi

olasılığı daha fazladır (Başeren, 2002: 209). Bir terör örgütünde şiddet yalnızca amaca ulaşmada kullanılan bir araç değil, aynı zamanda teröristin var olma nedenidir. Bu nedenle terörle mücadelede ilk yok edilmesi gereken, teröristlerin düşünce ve örgüt yapıları değil, örgütün şiddet araçlarıdır.

3. DEMOKRATİK DEVLETLERİN TERÖRİZMLE MÜCADELESİ

Terörizm artık 21. yüzyılın salgın hastalığı olarak tüm ülkeleri tehdit eder bir hal almıştır. Bu tehdidin en çok hissedildiği yerler ise demokrasiler olmuştur. Terör bu ülkelerde toplumsal yaşamın psikolojisini bozduğu gibi siyasal düzenin de temel taşlarını yerinden etmiştir. Bu hastalıkla mücadele, artık devlet ve terör örgütlerinin karşılıklı güç mücadelesinin ötesinde zamanla ortaya çıkan yeni bir toplumsal rejimin aracı olmaktadır. Bu durumu daha açık bir şekilde görebilmek için çalışmanın bu kısmında bazı demokratik ülkelerin teröre karşı geliştirdikleri terörle mücadele rejimleri genel hatlarıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ (ABD)

1972 yılında Almanya’da düzenlenen Münih Olimpiyat Oyunlarında Filistinliler tarafından İsraili sporcuların öldürülmesi olayı tüm uluslar arası kamuoyunda ses getirirken, ABD’nin de terörle uluslar arası düzlemde tanışmasına yol açmıştır. Esasında Amerika’nın terörle mücadele geçmişi çok uzun olmasına karşın teröre karşı sistematik, planlı ve örgütlü mücadelesi yakın tarihte gerçekleşmiştir. Bu dönemde ABD için terörizm, içerdeki birçok silahlı küçük örgütlerin faal varlıklarına karşın bir uluslar arası hukuk sorunudur. Dolayısıyla bir egemenlik sorunu olmaktan çok, uluslar arası egemen yapılar arasındaki bir sorundur.

ABD, terörizmle ilgili öncelikle “Siyah Kurtuluş Ordusu” (Black Liberation Army), “Weather Uluslar arası Örgütü” (Weather Underground Organization), “Kara Panterler” (Black Panthers), “Siyah Özgürlük Savaşçıları” (Black Freedom Fighters), “Birleşik Özgürlük Cephesi” (United Freedom Front), “Silahlı Direniş Birliği” (Armed Resistance Unit) vb. gibi daha birçok sol silahlı hareket ve bunların

banka soygunlarından çeşitli biçimlerdeki şiddet eylemleri ile Yahudi Doğrudan Eylem (Jewish Direct Action), Yahudi Savunma Örgütü (Jewish Defence Organization) vb. gibi ırkçı, sağ veya Nazi hareketlerinin de çeşitli ve bazen oldukça yıkıcı eylemleri (1995 Oklahoma Bombalaması) ile karşı karşıya kalmıştır (Francis, 1988: 2). Soğuk Savaş döneminin uluslar arası dengesinden etkilenen terör eylemleri karşısında ABD, kontraterörizm stratejisini uygulayacak hukuksal bürokratik yapıları kurmuştur.

1990'lı yılların başında ABD yönetimi birçok kez terörizm sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. 1993 yılında, ABD Dünya Ticaret Merkezi'ne karşı yapılan bombalı saldırı, 1995'te Oklahoma City Eyalet Binasının bombalanması, 1998'de Tanzania ve Kenya'daki ABD Büyükelçiliklerine yönelik bombalı saldırılar gibi bir dizi terörist saldırılara maruz kalmıştır. Saldırıların etkisi, 11 Eylül terörist saldırıları kadar etkili ve yıkıcı olmasa da belli ölçüde korkuya neden olmuştur. ABD bu döneme kadar terörle mücadelede Birleşmiş Milletler başta olmak üzere bir çok uluslar arası kuruluş ve platformda terörle mücadelenin hukuksal kodifikasyonun yapılmasının öncülüğünü yapmıştır. Uluslararası işbirliği ile ABD, uluslararası terörizmin yasal karşılıklarının tanımlanmasını ve bunların uygulanmasında teröristlerin sosyal ve siyasi-ideolojik iddialarından bağımsız olarak güçlü bir siyasi iradenin harekete geçirilmesini istemiştir. Böylece teröre karşı yeni tedbirlerinin uygulamasını sağlayıcı egemen bir gücün yaratılması amaçlanmıştır.

1996'da çıkartılan "Terörle Mücadele ve Etkin Ölüm Cezası Yasası" ile ABD, terörle mücadeledeki hukuki rejimini belirlemiştir. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ise, bu yasa yeniden düzenlenmiş ve geliştirilmiştir. 11 Eylül 2001 tarihinde Dünya Ticaret Merkezine ve Pentagon'a yapılan uçaklı saldırı ile birlikte ABD, saldırılardan hemen sonra öncelikle meşru müdafaa hakkını ilan etmiş; bunun hemen ertesinde de sadece kendini değil, bütün dünyayı bu saldırıların mağduru ilan ederek küresel destek arayışına girmiştir. ABD'nin dikkati, odaklandığı uzun dönemli politikalardan, Amerika'nın güvenlik ihtiyaçlarına ve bu ihtiyaca hizmet edecek etkili araçlara çekilmektedir (Yaman, 2005: 118). ABD ulusal güvenliğine yönelik ciddi terörist saldırılarına karşı uluslar arası hukukun desteğini alma çabalarının yanı sıra teröre karşı kendi hukukunu da yaratmıştır. ABD Başkanına, Kongre tarafından terörle mücadelede ciddi yetkiler tanınarak

terörle mücadelenin hukuksal sınırlarını genişletme ve istisnai durumlar yaratmanın yolu açılmıştır.

11 Eylül olaylarından sonra ABD’de birçok reformun yapıldığı görülmüştür. İç Güvenlik Örgütü’nün kurulması (Department of Homeland Security), Patriot Act (Vatanseverlik Kanunu) adlı kanunun yasallaşması ve 2004 İstihbarat Reformu ve Terörizmin Engellenmesi Kanunu’nun kabul edilmesi, bunlardan en önemlileridir. Ek olarak, Terörle Mücadele Kanunu, Amerikalı Kahramanlar Kanunu, Hava Alanlarının Güvenliği Kanunu, Olağanüstü Yetkiler Kanunu ve Pilotları Silahlandırma Kanunu gibi yasal düzenlemeler, birbiri ardına hızlı bir şekilde çıkarılmış ya da yenilenmiştir. Bunlardan en önemlisi 2001 yılında yürürlüğe giren Provide Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism: PATRIOT ACT (Vatanseverlik Yasası). Yasada amaçlanan; istihbarat birimlerinin yeterli bilgi ve donanıma sahip olmasının önündeki yasal engellerin kaldırılması ve daha geniş yetkilerle donatılmalarını sağlamaktır. Bunda “saldırlardan sonra ABD kamuoyunda gündeme gelen husus ise istihbarat birimlerinin yeterli bilgi ve donanıma sahip olmamaları ve bu birimler arasında düzgün bir istihbarat akışının olmayışı nedeniyle ipuçları verilen 11 Eylül saldırılarının önlenemediği görüşü ” (Yaman, 2005:137) etkili olmuştur.

Vatanseverlik Yasası (Patriot Act) ile terörle mücadele eden kurumlara geniş yetkiler verilerek, yargının denetimi zayıflatılmıştır. Bu yasada adi suçların hükümetin politikasına gözdağı vermek ya da hükümet tarafından yürütülen operasyonlara misilleme yaparak veya cebren hükümetin kararlarını etkileme kastını taşıyarak gerçekleştirildiğinde terör suçları belirlenmiştir. Bu bakımdan eylemler ya da kişilere göre değil, suçun amacına göre terör suçları düzenlenmiştir (Paye, 2009: 24). Kişiler arasındaki her türlü iletişim; telefon ve elektronik haberleşmelerin denetimi ve denetim için cihazların yerleştirilmesinin talep edilmesi mümkündür. Yargının bu konuda takdir hakkı bulunmamaktadır. Ayrıca, kuşku duyulan kişilerin ülkeye girmesine izin vermeme veya ülkede iseler gözaltına alma yetkisi Başsavcıya verilmektedir. 13 Kasım 2001 tarihinde çıkarılan bir kararname ile teröristler ve teröristlerin destekçilerinin yargılanması için özel askeri mahkemeler kurularak, terörist eylemler normal yargının dışına çıkarılmıştır (Paye, 2009: 25).

Bu yasa ile geçici olarak getirilen bazı yetkiler, sürekli tehdit algılaması nedeniyle devlet tarafından kalıcı hale getirilmiştir. Bunlardan biri de elektronik izleme yetkisinin iç güvenlik birimlerine verilmesidir. Örneğin, FBI'ın ev veya bürolara sahiplerinin yokluğunda girmesine izin verilmiş, gizli araştırma sırasında fotoğraf çekme, bilgisayar donanımı inceleme ve tüm bilgisayar yoluyla iletişim ve etkinlikleri kaydetme yetkisi tanınmış, kişilerin kütüphane, seyahat acenteleri, kumarhaneler, kiralama servisleri, hastane kayıtları ile mali verilere kolaylıkla erişme imkânları sağlanmıştır (Yaman, 2005: 137).

2003 yılında hazırlanan PATRIOT-2 Projesi, neredeyse hukuk devleti ilkesinin terk edilecek kadar önemli değişiklikler getirmiştir. Terör suçu tutukluları hakkında bilgi verilmesini kısıtlayan; suç kastı aranmaksızın Adalet Bakanlığı tarafından ulusal güvenliğe tehlike olarak gösterilen yabancılar sınır dışı edilebilen; adli kontrol olmadan yürütmeye verilen gözetleme ve istihbarat yetkileri; terörü destekleyenleri vatandaşlıktan çıkarma; vatandaş ve yabancılar üzerinden ikili bir hukuk sistemini oluşturan düzenlemeleri ile bu yasa, yürütmenin güçlenmesi, adli denetimin zayıflatılması bireylerin özgürlüklerinin kısıtlanması ve hukuk devletinin askıya alınması gibi sonuçlar doğurmuştur (Paye, 2009: 54-59).

ABD terörle mücadeleyi geçici bir tehlikeye karşı operasyonel müdahale zihniyeti yerine daimi mücadeleyi hâkim kılan bir savaş zihniyetini hâkim kılmıştır. Bu durum güçlü devlet anlayışı ile sürdürülmek istenmektedir. Böylece bürokratik mekanizmalar buna uygun olarak kurulmuştur. ABD, istihbarat hizmetlerini merkezileştirmek, kontra-terör hareketlerini düzenlemek amacıyla Anavatan Güvenliği Örgütü (Department of Homeland Security); bir çok gizli servis birimlerini, göç ve vatandaşlığa kabul etme ofislerini, sahil koruma ve sınır güvenlik kuvvetlerini birleştirmiştir. İç Güvenlik Örgütü, terörle ilgisi olmayan kurumlarla da bilgi alışverişinde bulunmaktadır ve ayrıca, felaket ve acil durumlara hazırlıklı olunması bakımından diğer kurumların personeline de eğitim vermekle görevlendirilmiştir. Seyahat ve taşımacılık alanlarında da sorumlulukları ve yetkisi bulunmaktadır (Paye, 2009: 29).

ABD, terörle mücadeleyi toplum katmanının her aşamasına yaymak için toplumda muhbirlik ve gönüllü örgütlemeleri kurma projesini yürütmeyi

amaçlamıştır. Devlet, kamunun güvenliğini sağlarken yine kamunun desteğini alma yönünde stratejik değişikliğe gitmiştir. “TALON” veri tabanı ile terörist tehlikelere karşı bilgi kaynakları oluşturma projesi, “Terörist Bilgi ve Engelleme Sistemi” ile birlikte vatandaşların birbirleri ile ilgili casusluk yapmalarını güden bir sosyal istihbarat sistemi getirilmek istenmiştir. Bu durum söylentilere dayanarak insanları korku ve zan altına alma tehlikesini ortaya çıkarmış olmasının yanı sıra devletin toplumsal dokuya nüfuz etme olanağını da yaratmıştır. 11 Eylül sonrası ABD, ülke içerisinde ihtiyaç duyduğu güvenlik nedeniyle Terörizm ve Bilgi Önleme Sistemi (TIPS-Terrorism and Information Prevention System) olarak adlandırılan bir birim kurmuştur. TIPS’in kuruluş amacı, polise teşkilatına terörist şüphesi taşıdığı belirlenen ABD vatandaşlarının ya da ülkede bulunan diğer yabancı uyruklu kişilerin attıkları tüm adımları takip edebilmesi için istenilen her türlü kişisel bilgiye ulaşılabilme yetkisi vermektir (Paye, 2009: 38).

2001 yılında çıkarılan Teröristleri Finanse Eden Güçlerle Mücadele Yasası ile terörist ve terörist örgütlerle herhangi bir şekilde bağlantısı olan ve mali, manevi veya başka bir tür destekte bulunan birimleri, şahısları, kurumları ve hatta ülkeleri tespit ederek bu yasaya dayanarak mali yaptırımlar uygulanması istenmiştir. Yasa sadece ABD’de değil, bütün dünyada teröre verilen mali desteğin kesilmesini amaçlamaktadır (Yaman, 2005: 139).

ABD hukuk devletinden sapma eğilimini bu kez de bilgi ve iletişim araçlarının kontrolünde iç güvenlik birimlerine bu faaliyetlerini yargının gözetimi altında yürütme yükümlülüğünden kurtararak sağlamıştır. Bireylerin bilgisi ve rızası olmaksızın proaktif bir yöntemle bilgiye erişme, toplama ve paylaşma yetkisi ile devlet, toplum üzerinde gözetim nüfuzunu daha yoğun olarak kullanma imkânına kavuşmuştur. Siber suçlar ulusal güvenliği ciddi anlamda tehlikeye soktuğundan polise, hâkim izni olmadan telefon dinleme ya da elektronik postaları okuma gibi yetkileri veren yasal düzenlemeler yapılmıştır (Paye, 2009: 39).

Askeri Kuvvet Kullanımına Yetki Verme Yasası ile ABD’nin herhangi bir terör saldırısına maruz kaldığı durumlarda meşru müdafaa hakkına dayanarak, ABD yönetimine kuvvet kullanma yetkisi tanınmıştır (Yaman, 2005: 140). Yasanın dikkat çekici noktalarından biri de, ABD başkanının yetkilerini 11 Eylül eylemlerine

dolaylı veya dolaylı yoldan iştirak etmiş kişi, kurum, kuruluş, ulus veya ülkelere karşı gerekli ve uygun güç kullanımı hususlarında arttırmıştır. Fakat bu yasada net bir şekilde meşru müdafaa hakkının tanımlanmaması, Amerikan yönetiminin tehdit algısını hangi kritere göre gerçekleştireceği sorusunu da gündeme getirmiştir.

11 Eylül sonrası, artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağı durumu, sadece Amerikan toplumunun gündelik yaşamında değil, daha büyük bir ölçekte düşünüldüğünde küresel dünyada da etkisini hissettirecektir. 11 Eylül sonrası, güvenlik tehdidi, aynı zamanda daha önceden bilinmeyen ve gücü hakkında da bir netliğin olmadığı uluslar arası bir içerik kazanmaktadır. Bir başka ifadeyle tehdidin, dolayısıyla da tehlikenin nereden ve kimden geldiği tam olarak tespit edilememekte ve bilinmemektedir. El Kaide tipi konvansiyonel terör örgütlerinden çok farklı bir yapısı olan bir örgütün sebep olduğu küresel tehdit, net bir tehdit niteliği taşımayarak; bu tehditle ne şekilde baş edileceği de bilinmemektedir. Bir örgütün konvansiyonel terör yöntemlerine başvurmayışı ve son derece soyut ve küresel bir şebeke oluşu ve de hiçbir örgütün kullanmadığı yöntemlere başvurması; bununla mücadelenin de konvansiyonel yöntemlerle olamayacağı sonucunu doğurmaktadır. 11 Eylül sonrası, terörizm, ulusal sınırları aşan ve ETA, IRA vb. ayrılıkçı yerel terörizm tehdidi olmaktan çıkarak; El Kaide gibi bir küresel bir terörist şebekenin yürüttüğü strateji haline gelmiştir. Terörizmdeki bu strateji değişikliğinin mağduru olan ABD, Batı uygarlığının ve kapitalizmin ulaştığı en büyük küresel güç olarak, karşısında benzer şekilde küresel bir tehlike ile doğrudan karşı karşıya kalmıştır.

ABD'nin 11 Eylül sonrası yasal düzenlemelerini incelendiğinde; küresel düzende özgürlüklerin hamisi olarak gösterilen ABD'nin 11 Eylül olayından sonra ciddi düzeyde özgürlükleri sınırlandıran, insan hakları ihlali yapan bir demokrasi haline geldiğini söyleyebiliriz. ABD yönetiminin almış olduğu sıkı güvenlik tedbirleri, hak ve özgürlüklerin ciddi boyutta sınırlandırılmasına neden olmuştur. ABD'nin 11 Eylül sonrası "güvenlik" kavramını hiç olmadığı kadar ön plana alması ve uluslar arası ilişkileri salt güvenlik penceresinden değerlendirmesi, bu çerçevede yeni dönemde önemini arttıran "özgürlük", "demokrasi" "sürdürülebilir refah ve kalkınma" gibi kavramların gölgelenmesine neden olmaktadır.

3.2. İNGİLTERE

İngiltere, terör olaylarına İrlanda sorunu ile çok erken tanışan bir ülke olma özelliğini, uluslar arası terörizm tehlikesi karşısında da korumaktadır. Modern demokrasinin beşiği sayılan İngiltere, terörle mücadele sürecinde otoriterleşme, önleyici-baskıcı terör rejimi uygulamalarına ve özgürlük-güvenlik ikilemelerine de koşut bir çizgi sürdürmüştür.

İrlanda'da 1922 yılına kadar İngiltere'nin savaş yasalarının uygulandığı olağanüstü yönetim biçimi hâkim iken; 1937 yılında Bağımsız İrlanda Cumhuriyeti'nin egemen bir ülke olarak ilan edilmesi ile birlikte İngiltere farklı bir sorunun tarafı olmuştur. 1922 yılından itibaren bu bölge, kendi parlamento ve hükümeti ile yönetilip; aynı zamanda Birleşik Krallık Parlamentosunda da temsil hakkına sahip iken 30 Mart 1972 tarihinden itibaren parlamento kaldırılarak İngiltere tarafından doğrudan yönetilmeye başlanmıştır. Bu yasa ile önceki konvansiyonel savaş durumundan “olağanüstü” bir yönetime geçilmiş, 1972'den sonra ise yeni ve farklı bir olağanüstü hal biçimi olarak terörizmle mücadele yönetimi uygulanmıştır. Özel Yetkiler Yasası ile 1972 yılına kadar Kuzey İrlanda da barışı korumak ve düzeni sağlamak için gerekli her türlü konuda her türlü adımın atılması yetkisiyle çeşitli kararname (regulation) çıkarılmış, IRA'nın yasaklanması yoluna gidilmiştir. Yargı kararı olmadan kişinin ulusal güvenliği, barış ve düzeni korumak için polis tarafından gözaltına alınabileceği bu kararnamelerle tanınmıştır (Doğru, 1994: 98). İngiltere, siyasal suç niteliğindeki bu eylemlerin kovuşturulmasında yargının kontrol yetkisini saf dışı ederek kolluk kuvvetlerine kişi hürriyeti açısından olumsuz sonuçlar doğuracak yetkiler vermiştir.

1974 yılında bombalı bir saldırıyla, 21 kişinin ölmesi ve 162 kişinin yaralanması olayından sonra çıkarılan Geçici Terörle Mücadele Yasası (Prevention of Terrorism Act) bir çok kişi istihbarat ve sindirme amaçlı olarak gözaltına alınmıştır (Laçiner, 2006: 293). Bu yasa ile geniş bir terörizm tanımı ile politik amaçlarla ve halkı korkuya sevk edecek her türlü şiddet kullanımı bu tanıma dahil edilerek sert ve şiddetli cezaların yaygın olarak kullanımına açık bir hukuki alan oluşturmanın yanı sıra, ideolojik anlamlardan soyutlanmış klasik suçlu tipi olarak

terör suçluları yaratılmıştır. İngiltere, terör suçluları için özel yargılama usulleri ile terörle mücadele rejimini kurarken, devlet otoritesinin nüfuz alanını da genişletmiştir.

Bu yasal düzenlemeler, modern demokratik hukuk anlayışına taban tabana zıtlıklar içermektedir. Devlet, bir örgütün terör örgütü olup olmadığına karar verdikten örgüt üyeleri ve destekçileri terörizmle mücadele ceza hukukunun yaptırımlarının konusu olmaktadır. Böylece belli bir siyasal eylemin işlenmesini suç normunun konusu haline getirmek yerine, yasadışı bir örgütün tüm siyasal eylemlerini terörist eylem yaftası olarak kodlanmaktadır. Teröre destek verenlerin sınır dışı edilmesi, mali katkı sağlayanlara ağır cezalar getirilmesi, gözaltına almada polise verilen geniş yetki, hatta terörist eylemler hakkında bilgisi olup da devlete bilgi vermeyenlerin hapis cezası ile cezalandırılması gibi bir çok düzenleme getirilmiştir (Laçiner, 2006: 294-294).

Bu çerçevede, İngiltere'nin yeni terörizmle mücadele rejimi ile Kuzey İrlanda'da uygulamaya koyduğu önlemler, yasaklama yoluyla yeni suç fiilleri oluşturmaktan başlayarak özellikle güvenlik kuvvetlerinin soruşturma yetkileri ve yeteneklerinin güçlendirilmesinde yoğunlaşmakta, yargının soruşturma süresindeki denetimi azaltılarak, sonraki yargılama sürecinde de çeşitli farklı uygulamaların devreye sokulması biçimlerinde toplanmaktadır. Yasaklama eğiliminde terörist organizasyonlara üye veya profesyonel üye olmak ciddi birer suç olarak tanımlanırken, bu suçun demokratik ve kitlesel gösteri ve destek yürüyüşlerine kadar genişletilerek politik alanın daha dar temellerde biçimlendirilmesi süreci başlatılmıştır.

1974 yılında Terörizmin Önlenmesi-Geçici Hükümler (Prevention of Terrorism-Temporary Provisions) yasal düzenlemesi ile terörizmle mücadele rejimi kurulmuştur. Bu yasa 1976, 1984 ve 1989 yıllarındaki çeşitli değişiklikler ile 13 Aralık 2001'de yürürlüğe giren "Anti-Terörizm, Suç ve Güvenlik Yasası"na (Anti-Terörizm, Crime and Security Act) kadar varlığını sürdürmüştü, daha sonra ise Mart 2005'teki "Terörizmin Önlenmesi Yasası" ile yeniden düzenlenmiştir. Soğuk savaş sonrası yükselen radikal İslami hareketlerden bazıları Batı Dünyası için büyük tehdit oluşturmaktadır. Artık siyasetin dili bu örgütler için terörizmdir. İngiltere

terör tehdidinin vehameti karşısında 1972 yılından itibaren, önceleri “kararnameler” yoluyla, daha sonradan 1974 yılından itibaren ise “geçici hükümler” (Temporary Provisions) vasıtasıyla yasal metinlere aktarılan terörizmle mücadele rejimi, 2000 yıllarından itibaren “olağan” bir hukuki yönetim biçimine kavuşmuştur. 2001 yılında çıkartılan “Terörizm, Suç ve Güvenlik Yasası”nda 1974 tarihli yasada bulunan “geçicilik” nitelemesi tamamen kaldırılmış ve hukuk devleti ile onun suç ve ceza düzenine aktardığı bütün o kural ve ilkeler ile birlikte aynı anda geçerliliğini sürdüren kalıcı bir hukuki süreç başlamıştır.

İngiltere, terörle mücadelede yaptığı yasal düzenlemelerle terör eylemlerinin kapsamı genişletilmiş, terörle mücadelede geçicilikten sürekliliğe doğru planlamaları içeren, terörle mücadele araçlarında çeşitliliğe gidilmiştir. Terörist eylemlerin İngiltere içinde ya da dışında yapılıp yapılmaması, bu yasal düzenlemelerin kapsamı açısından önemli değildir (Laçiner, 2006: 302). Ayrıca terörizmin finansman kaynaklarına yönelik müdahale yetkileri getirilmiş, hesapları dondurma, nakit paraya el koyma, belirli kişilere iltica hakkının tanınmaması yönünde takdiri gibi yetkiler, herhangi bir mahkeme kararına ihtiyaç duyulmadan kişileri gözaltına alma ve internet, telefon ve kredi kartı şirketlerinden bilgi edinme yetkileri ile beraber polise verilmiştir. İlk defa olarak nükleer silah bulundurma, imal etme ve nükleer patlamaya sebep olma gibi faaliyetler de suç olarak tanımlanmıştır.

İngiltere, siber terörizmle mücadele ile devletin bilgi teknolojilerinin korumasının yanı sıra, terörün halkla bağlantısını yok etmeyi amaçlamıştır. Polise, ülkeye giriş yapan yabancılar hakkında her türlü bilgiyi elde etme ya da ABD’deki gibi itham olmaksızın, ulusal güvenliğe tehdit olduğu mantıklı bir şüpheyle tespit edilen kişilerin süresiz tutuklanabileceği, yetkileri vermesi ile küresel bir hukuksuzluk sistemi oluşturmuştur. İçişleri bakanına verilen, bir kişiyi terörist ilan edip tutuklanması yetkisi, *Habeas Corpus* (Keyfi ve haksız tutuklamayı önlemek ve kişi hürriyetini sağlayan Anglo Sakson hukuk ilkesi) ilkesine açıkça aykırıdır (Paye, 2009: 76).

Yasal düzenlemelerdeki geniş ve muğlak terör tanımlanması hükümete geniş hareket alanı verilmesi, bir örgütün sembolünü tişörtünde de masumca

taşıyan kişinin terör cezaları gibi ağır cezalara çaptırılması, Göç Yasasında ulusal güvenliği tehdit eden yabancıların sınır dışı edilmesi, İçişleri Bakanlığının yargısal kontrol olmadan kişileri tutuklaması ile birlikte bu tip kişilerin belli alanlarda hapisanelerde tutulması (Londra'nın güneyindeki Belmarsh Hapishanesi), İçişleri Bakanına terör şüphelileri üzerinde belli yerde kalma (ev hapsi) ve belli eylemleri yapma (internet ve cep telefonlarının kullanılmasının sınırlandırılması) direktifleri veren kontrol talimatları (control orders) ile kişilerin hayatlarına yargısız infazlarda bulunulması gibi bir çok düzenleme, terörle mücadelenin İngiltere'de bir siyasi yönetim tarzı haline geldiğini gösterir (Laçiner, 2006: 315-317).

3.3. FRANSA

Terörün sosyal bilimlerdeki kavramsal anlamı, Fransa kaynaklı olmakla birlikte, bu ülke mevcut iç dinamikleri açısından terör tehdidiyle birçok kez karşılaşmış bir demokrasidir. Fransız Devrimi sonrası, devletin uygulamış olduğu terör politikası ile Fransız toplumu terör korkusuyla tanışmıştır. Özellikle Fransa 1960'lı yıllardan beri Cezayir Savaşı'ndan dolayı sağ ve sol terörizmle sistematik mücadele etmeye başlamıştır. 1970'li yıllarda Çakal Karlos öncülüğünde Filistin terör örgütünün eylemleri yeni tehdit olarak ortaya çıkmıştır. 1980'li yıllarda Fransa özel kuvvetleri İran ve Suriye tarafından desteklenen terörist grupların yaptığı bombalı saldırılara uğramıştır. 1990'lı yıllarda Cezayir kaynaklı terör örgütlerinin eylemleri ile karşılaşmıştır. Neticede 1994 yılında Air-France yolcu uçağı kaçırılarak eleko Kulesi bombalanmaya çalışılmıştır.

Devrim sonrası devlet terörü tecrübesinin ardından Fransa'da, iki ayrı terör dönemi yaşanmıştır. Bunlardan birincisi Marksist- Leninist bir temel üzerine kurulup işletilen bir terör dönemi iken ikincisi Korsika'nın bağımsızlığı adına estirilen terör dönemi olmuştur. Bu nedenle Fransa'nın teröre karşı almış olduğu tedbirleri iki bölümde incelemek uygundur. Marksist-Leninist düşünce üzerine kurulu terör eylemlerine 1970'li yıllarda yoğun bir şekilde muhatap olan Fransa, bu dönemin koşullarına uygun çeşitli önlemler almıştır. 1973 yılında, Suudi Arabistan'ın Paris Büyükelçiliği'nin teröristlerce işgali, elemanlarının Jandarma Teşkilatı içinden seçilen özel bir Terörle Mücadele Örgütü kurulmasına yol

açmıştır.

Bu terör döneminde Fransa, kurulu düzeni hedef alan dernekleri kapatmış; siyasal tarafsızlığa uymayan bütün yabancılar sınır dışı edilmiş, yoğun olarak kullanılan cadde ve meydanlarda gösteri yapılması yasaklanmış; valilere, konuyu 48 saat içinde Devlet Güvenlik Mahkemelerine intikal ettirmek şartıyla, toplantı ve gösterileri yasaklama, gerekli yerleri kapatma ve gerekli görülen güvenlik tedbirlerini alma hakkı verilmiş; üniversiteler de dahil olmak üzere, kamu binalarının işgal edilmesi ve kamu hizmetlerinin görülmesinin engellenmesi yasaklanmıştır (Öztürk, 2000: 143-144). Fransız devletinin o tarihte almış olduğu tedbirler, hem Korsika sorununun çözümü sırasında uygulanan tedbirlere hem de yakın zamanda gerçekleşen 11 Eylül ve Londra terör eylemleri sonrasında hazırlanan ve Kasım 2005 tarihinde kabul edilen yeni terör yasalarına yön vermiştir.

Fransa'nın yaşadığı ikinci önemli terör sorunu olan Korsika, Akdeniz'de Fransa'ya bağlı bir adadır. Korsika sorunu üzerine kurulu terör, 20 yılı aşkın bir süre, Fransa'da gündemde bulunmuştur. Korsika'ya özerklik kazandırmak için silahlı mücadele yolunu seçen daha küçük iki grubun birleşmesiyle 1976 yılında ortaya çıkan FLNC (Korsika Ulusal Kurtuluş Cephesi [National Front □elekom Liberation of Corsica]), Fransa'ya karşı bir mücadele başlatmıştır. FLNC'nin uyguladığı temel yöntem bombalı saldırı, ana hedefleri de, adada yerleşmiş yabancılardır. Bu terör örgütü, polis karakollarına, Fransa'daki ve Korsika'daki devlet dairelerine, bankalara ve benzer yerlere saldırılar düzenlemek suretiyle, Fransa'da terör rüzgarı estirmiştir. FLNC, nihai olarak bağımsızlığı amaçlamış olmakla birlikte; bugün için, Korsika dilinin resmi dil olarak kabul edilmesini, ada ekonomisinin iyileştirilmesini ve dış turizmin geliştirilmesini savunmuştur. Korsika, 1976 yılında, tamamen tarihi ve coğrafi koşulların baskısı altında, adaya ilişkin yönetim ve planlama işlerini kolaylaştırmak üzere, genel yönetsel yapı içindeki bölgelerden biri haline getirilmiş ve bu suretle, bir Bölge Meclisi ile ekonomik, sosyal ve kültürel komitelere kavuşmuştur.

Fransa, özellikle uluslar arası terörizmin yükselişi ile terörizmle mücadele politikalarında değişime gitmiştir. 11 Eylül olayından sonra Fransa iç güvenlik politikalarında ağırlığı terörle mücadeleye ayırmıştır. Fransa, devletin güçlü

olması anlayışını, bireysel özgürlüklerin korunması gerçeği ile dengeleyen bir sisteme sahiptir. Fransa’da terörün nedenlerine bakıldığında bir yanda devrim dönemlerinde ortaya çıkan radikal devrimci fikirler ile ayrılıkçı düşüncelerin var olma mücadelesi ve uluslar arası terörizmle ihraç edilen radikal İslami hareketlerinin etkileri görülür (Yamaç, 2006: 83). Fransa’da etkili olan terör faaliyetleri aşırı sol örgütle, Korsika ve Bask’daki milliyetçi örgütleri ve Ortadoğu kökenli köktendinci örgütler tarafından yürütülmektedir. 1960’lı yıllarda gelişen 68 olayları ile zirve yapan aşırı sol örgütlerin eylemleri; 1970’li ve 1980’li yıllarda Antillias, Bask, Bretonlar gibi ayrılıkçı hareketler, Fransa’nın terörle mücadele geçmişinde büyük yer almıştır.

1980’li yıllarda artan terör olayları ile birlikte bu dönemde Mitterand tarafından terörle mücadele organizasyonunda değişikliğe gidilerek devlet başkanına bağlı operasyonel birimler oluşturulmuştur. Karşı istihbarat faaliyetleri yanı sıra terörle mücadelede profesyonel olan elemanlar ile bu birimler kurulmuştur. Terörle mücadelede 1986 yılında çıkarılan yasa ile adli ve istihbarat teşkilatları arasında işbirliği, kaynak ve lojistik destek, terörle mücadele birimleri arasında koordinasyon konuları düzenlenmiştir. 2002 yılında İç Güvenlik Konseyi oluşumu ile bakanlıklar düzeyinde terörle mücadelede koordinasyon sağlanmıştır (Paye, 2009: 103).

Londra’da gerçekleşen terörist saldırılardan sonra Fransa hükümeti terörizmle mücadele konusunda daha sıkı tedbirler almaya karar vermiştir. 2005 yılında terörle mücadelede özel ceza hukukunu dayanağı olara “Anti-terörist Yasası” imzalanmıştır. Yasa ülkede telefon görüşmelerinin ve elektronik postaların kontrol edilmesini, internetin izlenmesini ve Avrupa Komisyonu’nun patlayıcı silah kontrolü çalışmalarında yer almasını öngörmekteydi. İçişleri Bakanı Nikol Sarkozy Londra’da gerçekleşen saldırılardan sonra yaptığı bir konuşmada, ülkenin geniş çapta aşırı gruplara karşı mücadele başlattığını açıklamıştır. Bu çerçevede şiddet ve fundamentalizm propagandasında bulunan din adamlarının vatandaşlığa alınmayacağı ve Fransız vatandaşı olmayıp, ülke değerlerine saygı göstermeyen şahısların sınır dışı edileceği belirlenmiştir (Paye, 2009: 111).

Terörle mücadelede kurumsallaşma, modern demokrasilerin ilk yaptıkları uygulamalardır. Örneğin Fransa'da öncelikle politik kararların alınması ve devlet düzeyinde kurumlar arası koordinasyon sağlamak amacıyla, İç Güvenlik Konseyi oluşturulmuştur. Bu yapı ile idari anlamda merkeziyetçi yönetim örgütlenmesine sahip terörle mücadele kurumları oluşturulmuştur. Akabinde İçişleri Bakanlığı bünyesinde operasyonel terörle mücadele birimleri oluşturulmuştur.

Fransa'da ki Terörle Mücadele Kanunu, baskı ve tehdit yoluyla kamu düzenini bozma amaçlı bireysel ya da grup bazlı eylemleri terör olarak tanımlamıştır. Yasa, terörle mücadelede önleyici hizmetlere ağırlık vermiş, terörle mücadele birimlerinin müdahale yetkileri genişletilmiştir. Gözaltı süresi diğer suçlara nazaran artırılmıştır. Terörle ilgili davalara bakmak için Paris'te özel yetkili savcılık ve sorgu hakimliği görevlendirilmiştir (Yamaç, 2006: 93).

11 Eylül sonrasında tüm dünyada olduğu gibi Fransa'da da terörizm algısı değişmiş ve güvenlik politikaları buna göre oluşturulmuştur. *Vigipirate Planı* bu yöndeki politikaların temel çerçevesini çizmiştir. Bu plan, terör tehlikesi karşısında ülke düzeyinde alarm seviyesinin yükseltilmesi ve terörle mücadelede tüm kurumların seferber edilmesi ve güvenlik önlemlerinin yoğunlaştırılmasını belirlemiştir. Fransa, tıpkı ABD gibi terörle mücadelede uluslar arası hukuk sisteminde destek ve işbirliği sağlayan girişimlerde bulunduğu gibi yeni terörizm tehdidine karşı da kendi iç güvenlik yasasını 2001 yılında çıkarmıştır. Bu yasa ile Fransa, devletin korunması esas olmak üzere mücadele yöntemlerini yasal zemine dayandırıp pragmatik tedbirleri uygulamıştır.

Fransa, terörle daha etkin mücadele edebilmek amacıyla mevcut yasal düzenlemelerde değişikliğe giderek, terörü hazırlık aşamasında önlemeyi amaçlayan yeni Terörle Mücadele Yasasını 2008 yılında yürürlüğe koymuştur. Bu yasa ile işyerleri, ibadet yerleri ve bankalar gibi daha önce kameraların yerleştirilmesinin mümkün olmadığı noktalara da kamera yerleştirilmesi; uçak ve tren yolcuları ile internet evlerinde sörf yapanların bilgilerinin 1 yıl boyunca saklanması; telefon konuşmalarının kaydedilerek ilgili makamların kullanımına sunulması; otoyol gişelerinde sürücülerin ve araç plakalarının fotoğraflarının çekilmesi; terör suçu ile ilgili şüphelilerin, 4 gün yerine 6 gün boyunca hakim karşısına çıkarılmaksızın

göztaltında tutulabilmesi; suikast suçundan mahkum olan kişilerin 20 yerine 30 yıl hapis cezasıyla cezalandırılması gibi yasal düzenlemelere gidilmesi kabul edilmiştir. Ayrıca Fransa Meclisi, terörle mücadele kanununda alınan önlemlerin, devam edip etmemesini üç yıl sonra yeniden ele alacağını belirtmiştir.

Bu yasa, ABD’de ki Patriot Act gibi özgürlükleri kısıtlayan hükümler içermiştir. Terör tanımının kapsamının genişletilmesi, savcının talebi ile terörist faaliyetlerin araştırılması, hava, deniz ve sınır güvenlik önlemlerinin artırılması, gerekli hallerde özel hayata müdahale edilebileceği, siber terörizmle mücadele gibi hükümler bulunmaktadır. Fransız hukukunda ceza yasalarında “geçici olma” özelliği yeni bir uygulama olmuştur. Ayrıca terörizm özel bir ceza hukuku oluşturduğu gibi terörizmle ilişkili diğer suçlara ilişkin genel düzenlemeler getirilmiştir (Yamaç, 2006: 98).

3.4. İSPANYA

Avrupa Birliğinin bugün ayrılıkçı terörle ile mücadele eden tek ülkesi olan ve Türkiye’de yaşanan terör ortamına en yakın sorunları yaşayan İspanya’nın yakın siyasi tarihi incelendiğinde, ayrılıkçı terör örgütü ETA ile mücadelesinde 40 yılını doldurduğunu görmekteyiz. İspanya uzun yıllar boyunca etnik sorunlarla karşı karşıya kalmış, 1960’lı yıllardan itibaren de Bask bölgesinin bağımsızlığını amaç edinen ETA’nın (Euskadi Ta Alkatasuna-Bask Vatanı ve Özgürlüğü) şiddet eylemlerine maruz kalmıştır. İspanya’nın ayrılıkçı ETA terörüne karşı aldığı tedbirlere baktığımızda sertlik yanlısı militarist politikalarla sivil odaklı, yumuşak güç kullanımına dayanan politikalara doğru bir seyir takip ettiğini görüyoruz. Bu süreçte ETA tamamen bitirilemese de, halkın örgüte olan sempatisinin azaldığı, dış desteğin kesildiği kısaca örgütün izole olduğunu söylemek mümkündür.

1959 yılında Bask Milliyetçi Partisinden ayrılan bir grup tarafından 31 Ağustos 1959 tarihinde kurulan ETA, bağımsız bir devlet kurmak hedefi ile silahlı şiddet eylemlerini temel alan faaliyetlerine 1959-1960 yıllarında bildiri dağıtmak, duvarlara yazı yazmak gibi eylemlerle başlamıştır. ETA örgütünün diğer amaçları arasında Bask bölgesinde kendi kaderini belirleme hakkını elde etmek, İspanya güvenlik kuvvetleri ile askeri birliklerinin Bask bölgesinden çekilmelerini

sağlamak, Roma istilası sonrasında ayrılan Bask'a komşu Navarra eyaletini Bask ile birleştirmek düşünceleri vardır (Acar ve Urhal, 2007: 332).

İspanya iç savaşı sırasında özerkliklerini korumak isteyen Basklılara Cumhuriyetçiler ılımlı yaklaşırken Franco, merkezîyetçi bir devlet yapısını savunmuştur. Bugünkü Bask hareketinin, Franco'nun Bask halkına uyguladığı baskı politikalarına milliyetçi bir tepki olarak ortaya çıktığını iddia edenler çoğunluktadır. Vur-kaç taktiği uygulayan ETA örgütü, ilk şiddet eylemini 1961'de politikacıları taşıyan bir treni raydan çıkararak gerçekleştirmiştir (Acar ve Urhal, 2007: 339).

İspanya, etnik terörle mücadele eden birçok devlet gibi başlangıçta tepkisel yaklaşmış, Franco'nun iktidarda olması tepkiselliği aşırı boyutlara taşımıştır. Bu durum, süreç içerisinde devletin meşruiyetinin sorgulanmasına yol açmıştır. Çünkü güvenliğe yönelik tehdit karşısında kullanılan baskı ve zorlamalara rağmen meşruiyetin sağlanması, ancak güvensizlik duygusunun halk tarafından da paylaşılmasıyla mümkün olur. Avrupa'da 1960'lı ve 1970'li yıllarda terörist faaliyetleri önlemeye yönelik özel hukuki düzenlemeler yapılırken Franco rejimi böyle bir yola başvurmamış, güvenlik güçlerine geniş inisiyatif tanımıştır. Dolayısıyla birçok hak ve özgürlük ihlali yaşanmıştır. Bu dönemde birçok olağanüstü hal ilan edilmiş, terörist-halk ayrımı yapılmadan ciddi hak ihlalleri yapılmıştır.

İspanya Hükümeti ETA ile mücadele ederken siyasi, hukuki, kültürel ve ekonomik tedbirleri birlikte uygulamıştır. Terörün nedeni olarak gösterilen etnik talepler karşısında, başta anayasa olmak üzere köklü yasal değişikliklere gidilmiştir. Ekim 1979'da İspanya genelinde referanduma sunulan, 1978 tarihli İspanya Anayasası giriş bölümünde bütün İspanyolların insan haklarının, kültürlerinin, geleneklerinin korunması öngörülmektedir. İspanya, otonom yönetim modelini Bask bölgesini de kapsayarak uygulamasıyla terörle mücadelede demokratikleşme yöntemlerine ağırlık vermeye çalışmıştır.

İspanya'da, özellikle Franco döneminde, orduya yıpranmaması için terörle mücadele konusunda öne çıkmalarını sağlayacak çok aktif görevler verilmemiştir. Sadece jandarma unsurları kullanılmış ancak jandarmanın da, ordu ile bağlantısı en

az seviyeye indirilmiştir. Ordudan farklı üniforma ile donatılarak ve özel bir eğitimden geçirilerek, imaj ve işlevi yenilenmiştir. Terörle mücadele, bir iç güvenlik sorunu olarak kabul edilmiş, bu sorunun çözümünde iç güvenlik birimlerinin kullanılması yoluna gidilmiştir. Bu amaçla, 1978 yılında, “GAL” (Anti-terörist Kurtuluş Grubu-Anti-terrorist Liberation Groups-) adı altında, askeri birliklerce eğitilen özel bir polis birliği kurulmuştur. Gerek bu birim, gerekse emniyet ve asayiş hizmetlerini yürüten “İç Güvenlik Genel Müdürlüğü” ve “Polis Genel Müdürlüğü”, İçişleri Bakanlığına bağlıdır.

İspanya’da terörle mücadelede daha çok polisiye önlemlere başvurulmakla birlikte, uluslar arası işbirliği bağlamında ETA’nın eylem planlarını yapıp, lojistik destek aldığı ve örgütün yönetici kadrosunun bulunduğu Fransa’yla anlaşmalar imzalanmış, ayrıca örgütten ayrılmak isteyen elemanları topluma kazandırmaya yönelik yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra demokratik olmayan yollara başvurulduğu da görülmektedir ki, bunların başında, devletle üst düzey bağlantıları olduğu daha sonra tespit edilen ancak gayrimeşru yolları kullanarak faaliyette bulunmuş GAL gelmektedir. GAL’in en önemli iki fonksiyonu, ETA militanı olduğundan şüphelenilen kişilere yönelik eylemler yapmak ve Fransa’yı daha aktif işbirliğine sokmak için Fransa topraklarında huzuru bozucu faaliyetlerde bulunmak olmuştur (UTSAM, 2010: 56).

İspanya Ceza Yasasında terörizm suçu anayasal düzeni ve kamu düzenini bozmaya yönelik baskı, tehdit, kundaklama gibi eylemler ile silahlı bir örgüt aracılığıyla işlenmesi olarak düzenlenmiştir. Terörü destekleme amaçlı her türlü faaliyet hapis cezası ile yaptırım altına alınmıştır.

Hukuksal açıdan, terörizm suçları, ‘olağanüstü’ suçlar kapsamından çıkarılmış, ‘örgütlü’ suçlar kapsamına alınmıştır. Yargılamada, ‘doğal hakim’ ve ‘olağan mahkeme’ ilkesi kabul edilmiştir. Bununla beraber, ‘örgütlü’ suçların önemi ve karmaşıklığı nedeniyle, bu tür davalara bakmak üzere beş yargıçtan oluşan bir ‘Ulusal Mahkeme’ kurulmuş ve ‘merkezi’ olarak görevlendirilmiş bir ‘soruşturma inceleme hakimliği’nin elde edeceği delilleri bu mahkemeye sunması esası getirilmişti (Öztürk, 2000: 160).

İspanyol Ceza Muhakemesi Kanunu’na göre terör suçlarının failleri yargılanmasında uygulanacak usul diğer suçların faillerinin yargılanmasında uygulanacak usullerin aynısıdır. Yani terör suçlarının yargılanmasında uygulanacak özel yargılama usulü geliştirilmemiştir. İspanya’da yürürlüğe giren 26 Aralık 1984

tarihli “Terörle Mücadele Yasası” temel hakların kısıtlanması konusunda adli denetimin yanı sıra, parlamento denetimini de getirmiştir. Yasaya göre; tutuklular 72 saat içinde hakim önüne çıkartılmak durumundadır. Bu süre hakim kararıyla 7 güne kadar uzatılabilir. Terör suçu işlediklerinden şüphe edilenlerin hakim kararı ile haberleşmeleri en çok 3 aya kadar kontrol edilebilir. Hakim kararı ile üçer aylık sürelerle uzatılabilir. Acil hallerde dinleme kararı, iç güvenlik müdürü tarafından alınabilir. 72 saat içinde bu kararı hakim onaylama ya da iptal etme yükümlülüğünün bulunduğu yasanın diğer hükümlerindedir.

Terörle mücadelede, özel konutlarda terör suçlarına yönelik yargı kararı olmaksızın arama yapabilmektedir. Terör suçlarıyla ilgili polis soruşturması kapsamında ve acil durumlarda İçişleri Bakanı, ona ulaşamaması halinde Devlet Güvenlik Sekreteri, iletişimin dinlenmesiyle ilgili emir düzenleyebilir. Siyasi Partiler Organik Yasası (Organic Law 6/2002, of 27 June On Political Parties) ile terörizmi destekleyen, terör örgütü ile organik bağlantısı olan, sivil barışı bozucu eylemlerde bulunma, terör suçlarını övme, terörizmle mücadeleye karşı eylemlerde bulunma gibi birçok faaliyet nedeniyle siyasi partilerin kapatılacağı düzenlenmiştir. Bu kanuna dayanılarak ETA'nın siyasi uzantısı HB kapatılmıştır (UTSAM, 2010: 42-45).

İspanya hükümetince terörle mücadele konusunda alınan tedbirler yalnızca polisiye tedbirlerden ibaret olmayıp, ETA'yı destekleyen siyasi ve sosyal güçleri demokratik platforma çekmeyi amaçlayan sosyal, hukuki ve siyasal alanda da alınan köklü tedbirlerle desteklenmiştir (Acar ve Urhal, 2007: 341). ETA'ya karşı yürütülen mücadeleye Bask özerk bölgesine bağlı *Ertzainza* polis gücünün de katılması ve başarılı olması, her terör eyleminden sonra terör karşıtı demokratik gösterilerin yoğunlaşması ve milyonlarca kişinin bu gösterilere katılması, terör eylemlerinin Bask bölgesindeki yabancı yatırımlara ve ekonomik gelişmeye engel olması üzerine Bask iş çevrelerinin ve halkın tepkilerinin artması, ETA'ya karşı mücadele eden terör mağdurlarının yakınları tarafından kurulan GAL adlı örgüte karşı, hükümetin ve kamuoyunun sert tepki göstererek taraf tutmaları gibi örnekler İspanya'nın ETA terörizmine karşı mücadelesini çok yönlü yürütmeye özen gösterdiğinin işaretleridir. Bu mücadelede polisiye ve yasal tedbirler, uluslar arası işbirliği ve hatta Türkiye'de de çok tartışılan siyasal ve psikolojik manevralar, aynı

zamanda birbirine katkıda bulunacak biçimde koordineli olarak birlikte yürütülmüştür. İspanya terörlü mücadelede, Franco dönemine nazaran daha demokratik önlemler alma, halkın desteğini alma ve terör örgütü mensuplarını topluma kazandırıcı tedbirler alma yoluna gitmiştir.

3.5. ALMANYA

Almanya terörlü mücadele eden modern demokrasiyle yönetilen önemli ülkelerden biridir. Özellikle 1970 ve 80'li yıllarda Almanya'nın terör örgütleri ile mücadelesi demokrasi tarihinde kırılmalar yaşanmasına yol açmıştır (Zafer, 1999: 45). Terörizm ile ilgili literatürde genellikle "Baader-Meinhof Çetesi" olarak adlandırılan "Kızıl Ordu Fraksiyonu"(Rote Armee Fraktion), 1960'larda siyasal örgüt niteliğini kazanmakla beraber 1970'te Andreas Baader'in cezaevinden salıverilmesi ile faaliyetleri hız kazanmış ve 1972'den başlayarak 1977'de iki örgüt lideri Andreas Baader ile Ulrike Meinhof'un hücrelerinde ölü bulunmasına kadar yoğunlaşarak sürececek olan kapsamlı bir yargılama sürecinin ana hedefi olarak kalmıştır.

Kızıl Ordu Fraksiyonu(RAF), terörizmi araçsallaştırıp sınıf mücadelelerinin yürütülmesinde bir eylem tarzı olarak kullanan; devrimci şiddetle kapitalizme ve Amerikan emperyalizmine karşı mücadele etmek amacıyla kurulmuştur. RAF, eylemlerini kentsel yerleşim alanlarındaki sistemle özdeşleşen unsurlara yönelik gerçekleştirmiştir. Bu örgütün üyeleri, belli ölçüde bilinen ve toplumsal sistem değişikliği gibi somut bir hedefi olan bir gençlik oluşumdur. RAF, 1970'li yıllarda tıpkı 21. yüzyılda El Kaide gibi yeni bir fenomen olarak doğmuştur. Bu fenomen karşısında güvenliğin korunmasını sağlamak için çıkarılan yasalar, özgürlükleri kısıtlayıcı niteliktedir. Bunlardan en etkili olanı filtre arama (Rasterfahndung) olarak da adlandırılan kriminal yöntemdir. Suçlu profilleri geliştirip bilgisayar sistemleri ile farklı veritabanları arasında ağ sistemi kurarak terör örgütünün eylemlerini çözümlenmeye yarayan bir tanımlama sistemidir. Fakat uygulamada bir çok yanlış tespitlere ve haksız fiillerin oluşmasına da sebebiyet vermiştir (Treib, 2005: 2,3). Uzun yıllar kişilerin mahremiyet alanlarının devlet tarafından güvenlik gerekçesiyle sorgulanması sonucunda kişisel haklara ciddi müdahaleler olmuştur.

1976 yılında ise Ceza Kanununun 129. maddesinde yapılan değişiklikle, terörist oluşumlar normal bir suç sayılarak cezalandırılmıştır. Terörist eylemler hür demokratik anayasal düzene karşı politik bir amaç doğrultusunda organize tarzda şiddeti, bir kalkışma aracı olarak kullanma olarak düzenlenmiştir.

Kızıl Ordu Fraksiyonu yargılamalarının genel gelişim sürecine bakıldığında, olağan yargılama düzeninden “siyasal yargılama” düzenine doğru ilerlediği görülür. Bu çerçevede Federal Almanya’nın “Kızıl Ordu Fraksiyonu” ile mücadele süreci içinde yapılan kanuni düzenlemeler ile terör hukuku olarak adlandırılan, karmaşık ve bütünsel bir siyasal düzenin doğuşuna yol açmıştır. Demokratik toplum ile demokratik toplumun dışına çıkartılmış bir toplumsal grup ya da hukuk düzeni ile hukuk düzenince dışlanmış terörist örgüt ayrımlaştırılması yapılmıştır. Bu ise *terörle mücadele rejimi* olarak da adlandırılan devletin olağan hukuk düzeninin dışında özel ve farklı bir yargılama pratiğini doğurmuştur.

Almanya, bu özel yargılama yöntemi ile terör suçlularını diğer suçluların sahip olduğu haklardan mahrum bırakan uygulamalar geliştirdi. Örneğin, sanıkların politik ve toplu savunma yapma istekleri de hukuken yasaklanıyordu. Cezaevi koşulları tamamen izole edilmiş, mahkumlar üzerinde baskı yaratıcı uygulamalar yapılmıştır (Treib, 2005: 4). Toplum üzerinde kitle iletişim araçları aracılığıyla bu terör örgütleri hakkında olumsuz hava oluşturularak, onların tecrit edilip toplumsal destek kazanmalarını engelleyici siyasi uygulamalar gerçekleştirilmeye çalışılmış ve sanıkların haklarını kısıtlayan kararlar verilmiştir. Bu yargılama, Almanya’nın liberal demokratik hukuk rejimlerinden ciddi bir sapmayı, devletin teröre karşı egemen güç gösterisini mevcut hukuk düzeni içinde değil özel bir hukuk oluşumunda araması sonucunu doğurmuştur.

Devlet terörle mücadelenin bu ilk sürecinde terör tehlikesini, geçici ve olağanüstü durum olarak ele almıştır. Bu bakımdan getirilen yasal düzenlemeler olağanüstü niteliktedir. Terör örgütü üyeleri arasında bilgi alış verişini yasaklayan, terörist eylemleri destekleyici faaliyetlerin oluşmasını önleyici yasaklar kural haline getirilmiştir. Almanya’da anti-terörizm kanunlarının yapımı, 1968 yılından itibaren başlamıştır. Yasalara yeni eklemeler yapıldığı gibi birçok yasa yeniden düzenlenmiştir. Yasal değişiklikler, yargı kurumu ve görevi ile parlamentonun onayı

olmaksızın yöneticilerin güç kullanması, federal sınırlar içinde federal sınır muhafızlarının güç ve yetkileri, eyalet devletlerine federasyonun talimat verme gücü, hareket özgürlüğü üzerine sınır getirmede yasal yetki ve buna benzer önlemlerde toplanmaktaydı. Bütün bu yasalar, terörle mücadelede egemen bir merciinin oluşturulması ve merkezileştirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Almanya'nın modern demokrasisi, olağanüstü nitelikteki terörle mücadele önlemlerini bu şekilde belirlenen egemen güce teslim etmektedir (Bukow, 2005: 62). Bu cezalandırıcı düzenlemeler ile terör örgütü kurma, destekleme, işbirliği içerisinde olma gibi fiili eylemlerin yanı sıra propagandasını yapma gibi fikir beyanlarını yasaklayan düzenlemeler devletin kendisine karşı ortaya çıkan terörist tehlikeye karşı geliştirdiği kurallar olmuştur.

1980'li yıllarda terörizme karşı ciddi bir yasal düzenleme yapılmamıştır. 1990'lı yıllarda uyuşturucu madde kaçakçılığı ve organize suçlara karşı çıkarılan yasalar ile dolaylı da olsa terörizme karşı düzenlemeler getirilmiştir. 1994 tarihli Suçla Mücadele Yasasında, uluslar arası telefon hatlarını önleyici dinleme yetkisi tanınmıştır. Özellikle terör örgütü içerisinde ki görüşmelerin gözetim altına alınması açısından önemli bir yetkidir. Almanya'da uluslar arası terörizme karşı geliştirilen ilk önlemlerden biridir. Ayrıca kişilerin kimlikleri üzerinde, makul bir şüphe aramaksızın polis tarafından sorgulama yapma yetkisi, eyaletlerde ve sınır güvenlik birimlerinde kullanılmaya başlanmıştır.

11 Eylül saldırılarını yapan El Kaide, terörizm biçiminde yarattığı değişim tüm dünyayı olduğu gibi Almanya'yı da etkilemiştir. Artık belli bir hücre düzeyinde örgütlenen, örgüt üyeleri sürekli gelişen ve değişen, uluslar arası düzeyde eylem alanı oluşturan ve büyük çaplı, sansasyonel eylemler yapan bir terörizm biçimi karşısında Almanya'da kendi terörle mücadele rejimini kurgulamaya çalışmıştır. Din kökenli terör örgütlerinin yarattığı bu terörizm biçimine karşılık geliştirilen terörle mücadele rejimi de bu örgütlerin ortak özelliklerine dönük olmuştur.

Almanya, terörle mücadelesini medya alanını düzenleyerek terör eylemleri karşısında kamuoyunun ilgisini kontrol etmeyi, terörle ilgili düşünce dolaşımı sitemini düzenlemeyi de sağlamak istemiştir. Terörün siyasal etkilerini filtrelemeye dönük bu denetim yöntemi ile "haber mefhumu", terörle mücadele ekseninde

şekillendirilmiş güdümlü bir içerik olarak düzenlenmiştir. Federal Almanya'nın terörizm yasalarını bir bütünlük (terör hukuku) haline getirmesi aslında 1970'lerden itibaren başlamıştı. 2001 yılındaki 11 Eylül saldırılarının, yasal süreçlerde köklü bir değişiklik veya bir dönüşüm yarattığı söylenemez. Fakat bu saldırıların en önemli etkisi, yeni bir siyasi-hukuki düzenin hukuksal temelini sağlamış olmasıdır. Bu aşamadan itibaren “kural dışının “kural” haline geldiği görülmektedir. Terörle savaş konsepti ilk olarak iç hukukta kendini ortaya koymuştur. Bu çerçevede, Federal Almanya, 11 Eylül saldırılarından sonra 09.01.2002 tarihinde “Uluslar arası Terörizmle Mücadele Kanunu” şeklinde bağımsız bir kanun çıkarmış, 26.04.2002'de Ceza Kanununda değişiklikler yapmış ve bu yeni terörizm yasalarını daha sonraki “Karapara” ve “Telekomünikasyon Yasa”ları ile desteklemiştir. Birinci Güvenlik Paketi (Sicherheitpaket-1) önleyici bir misyon ile düzenlenmiştir. Alınan önlemlerin ağırlık noktaları, hukuk devletinden (Rechtsstaat) önleyici devlete (Präventionsstaat) doğru bir eğilim göstermektedir. Dernekler Kanununda değişiklikler, terörün finansmanı ile mücadele ve hava alanında güvenlik düzeyini yükselten temel yasal düzenlemeler olarak uygulanmıştır (Bukow, 2005: 54).

Dernekler Yasasında yapılan değişiklikle anayasal düzene karşı radikal bir amaçla irticai faaliyet gösteren derneklerin yasaklanabileceğini düzenlemiştir. Bu değişiklik kökten dinci terörist faaliyetlere ortam sağlayacak cemaat tipi oluşumları yasaklama imkanı sağlamıştır. Hilafete dayalı bir devlet düzeni kurma amacını taşıyan ve önderliğini Metin KAPLAN'nın yaptığı Anadolu Federe İslam Devleti adlı örgütü silah zoruyla hür demokratik düzeni yıkan terör örgütü olarak yasaklanmıştır (Treib, 2005: 8). 2002 tarihli Ceza Kanunu değişikliği hakkındaki kanun ile ceza kanununa 129b maddesi eklenmiştir. Buna göre, bu maddede sayılan fiilleri işlemek için örgüt kurmak suç haline getirilmiş ve 129a maddesindeki “terör eylemleri” konusundaki ülke içi yetki, diğer ülke örgüt ve faaliyetlerine kadar taşınmıştır. Bir tür, tıpkı İngiltere'nin 2000 yılındaki “Anti- terör yasaları”nda olduğu gibi, “uluslar arası bir yetki” kurulmuş olmaktadır. Ceza kanununa bu yeni eklemeyle, Almanya dışındaki bir “terör örgütü”ne yardım etmekte cezalandırılmayı gerektirecektir (Zafer, 2005: 15-16).

İkinci güvenlik paketi ile Alman hükümeti, özellikle uluslar arası terörizmle mücadele için gerekli önlemleri içeren bir takım düzenlemeler getirmiştir. Bu

önlemler, ortaya çıkan yeni terörizm biçimine karşılık gelebilecek nitelikte geliştirildi. Yabancılar ve mülteciler hukuku, kimlik ve pasaport kanunlarında, istihbaratta koordinasyon konularında güvenlik kuvvetlerinin yetkilerini genişleten düzenlemeler yapılmıştır (Bukow, 2005: 56). Örneğin, terörist olarak yargılanan birinin Almanya'ya girişinin sınırlandırılması, kimlik ve pasaportlarda biyometrik görüntülerin zorunlu olması, radikal örgütlerin Almanya'da faaliyetlerinin hızla önlenmesi, kişisel bilgilerin polis araştırmasında kullanılması, hava yollarında personel hakkında güvenlik araştırmasının derinleştirilmesi ve yolcuların kimlik araştırılması gibi önlemler ortaya konulmuştur.

Terörle mücadelede daha aktif rol alması için Federal Anayasayı Koruma Kurumu'na (Das Bundesamt für Verfassungsschutz), hem ulusal hem de uluslar arası alanda istihbarat yapısını güçlendirmesini sağlayacak kapsamlı yetkiler tanınmıştır. Bankalardan müşterilerin hesap bilgileri ve para akışlarına ilişkin verilerini toplama; elektronik posta hizmetleri işletmelerinden, havayolları şirketlerinde istediği bilgileri toplama yetkisi tanınmıştır. Federal Kriminal Birimine bürokratik engellerle karşılaşmadan herhangi bir yargılama süreci gerekmeksizin siber suçlara karşı internet verilerini izleme yetkileri verilmiştir.

“Uluslar arası Terörizmle Mücadele Yasası” ile özellikle mülteciler ve yabancılar hukukuna ilişkin yasalar olmak üzere birçok kanunda değişiklikler yapılmıştır. Yabancılar açısından bu yasanın önceden tanınan birçok hakkı geri aldığı ve yabancıların bir “hak” öznesi olmaktan çıktığı yönünde eleştiriler vardır. Diğer yandan, bu yasa ile Anayasayı Koruma Kurumuna, Federal İstihbarat Teşkilatının, Askeri Güvenlik Konseyinin ve Federal Suç Bürosunun müdahale yetkileri ve görev alanları genişletilmiş, Gizli Teşkilatın Almanya'da yaşayan her kişiye ilişkin verilerden, banka ve kredi kurumlarından, hava yollarından, posta ve telekomünikasyon kurumlarından bilgi edinme imkanları geliştirilmiş, kimlik kontrolü yetkisi artırılmış ve bu çerçevede kişisel-biyolojik unsurlara ilişkin bilgi depolama, kişilerin parmak izi, el veya yüze ilişkin bilgilere başvurmak mümkün hale gelmiştir. Ayrıca, ev telefonlarının dinlenmesi yetkisi de kabul edilmiştir (Zafer, 2005: 14). Terör örgütlerinin desteklediği tespit edilen yabancıların ve mültecilerin vize talepleri ve iltica istekleri kabul edilmemektedir. Ülke içerisinde bulunanlar ise sınır dışı edilebilmektedir. Vize başvurularında parmak izi

zorunluluğunun getirilmesi; kişilerin kimlik kartlarında biyometrik tekniğin uygulanması ile kişilere ilişkin veri tabanları kurulmak istenmektedir.

Bu güvenlik paketlerinden oluşan terörle mücadele rejimi ile Almanya devleti, terörist planlamalara karşı önleyici müdahalelerde bulunabilme ve terör eylem ve destekçilerinin cezai kovuşturma düzenini yeniden ele almayı amaçlamıştır. Özellikle 11 Eylül olayından sonra devletlerin terör algısındaki değişim, yapılan yasal düzenlemelere de yansımıştır. İnsan hakları itibari ile dolaşım hürriyeti, mülteci hakkı, kişisel bilgilerin dokunulmazlığı gibi bazı özgürlüklere müdahaleyi genişleten yetkilerin polise verilmesi, devletin güvenlik adına toplumsal yaşama doğrudan müdahalesini güçlendirmiştir.

4. OTORİTERYENİZM

Otoriteriyenizm, en genel anlamıyla, toplumu koşulsuz itaat talep eden merkezi bir otoritenin denetimi altında tutma ve iktidar seçkinlerinin tekelinde, yönetilenlerin rızası aranmaksızın işletilen siyasal sistemdir (Yayla, 2004: 185). Despotik ve totaliter boyutları olan bu sistemler, özellikle sivil özgürlükleri, hukukun üstünlüğü ilkesini, partiler arası rekabeti ve temsil mekanizmasını dışlamaktadır. Bu özelliklerin doğal sonucu olarak otoriteriyen sistemler, halkın rızasına bakmaksızın, kamuyu dikkate alınmaksızın ‘yukarıdan aşağıya’ doğru dayatılan bir yönetimi ifade eder (Heeywood, 2007: 52).

Otoriter rejimler, kurumsallaşmış ve sınırsız bir siyasal çoğulculuğa sahip demokratik yönetimlerin aksine sınırlı bir çoğulculuğa dayanır. Siyasi çoğulculuğun sınırlılığı, devletçe yaratılmamış ya da ona bağımlı olmayan siyasi veya menfaat gruplarının siyasi katılım sürecindeki hareket alanının belli sayıdaki yöneticinin kararına bağlıdır. Üstelik siyasal iktidar, demokratik rejimlerde olduğu gibi seçmenlerin desteğine bağımlı olmadıkları gibi hukuken veya fiilen hesap verme sorumluluğunda değildir (Linz, 2008: 139). Siyasal rejim olarak otoriter sistemlerin ayırt edici özelliği, siyasal iktidarın kurumsal anlamda kamuya karşı hiçbir sorumluluğu olmayan küçük bir siyasal seçkin grubunun elinde yoğunlaşmasıdır. Buna göre otoriter sistemler, liberal demokratik düzenlerin sahip olduğu hukuken teminat altına alınmış geniş kamu özgürlükleri ve siyasal haklar; partiler arası

rekabet; özgür, adil ve düzenli seçimler ve nihayet temsili hükümet gibi özelliklerden yoksundurlar.

Sınırlı fakat sorumluluk ve hesap verilebilirlik aramayan siyasal çoğulculuğun bulunduğu, ayrıntılı ve yol gösterici bir ideolojiden çok pragmatist bir zihniyetin hakim olduğu, geniş bir siyasal katılım ve hareketlilik amacı gütmeyen yönetimler otoriterlik özellikleri taşımaktadırlar. Otoriter rejimler, siyasal katılmayı ve muhalefetin halk kitlelerine ulaşmasını sağlayan kurumsal kanalların mevcut olmadığı sınırlı siyasal katılımı kurgulamaktadırlar (Brooker, 2000: 27). Sınırlı siyasal çoğulculuk, muhalefetin siyasal iktidara etkide bulunma gücünü kısıtlayıcı mekanizmaların doğmasına yol açmaktadır. Muhalefet, otoriter rejime meydan okumaksızın düzenin bazı yönlerini eleştirirler. Asıl amacı iktidara katılmak olup; rejimi hukuk dışı bir yolla yıkmayı amaçlamaktadır. Buna karşın otoriter rejimlerde siyasal sosyalleşme ve doktrin aşılama çabalarının zayıflığı, rejimle bütünleşmemiş muhalefetin oluşmasına imkan sağlayabilmektedir. Hukuk dışı mücadele yöntemlerinin otoriter rejime karşı uygulamanın taşıyıcılığını yine bu tip özerkleşmiş siyasal hareketler üstlenmektedir.

Siyasal mobilizasyon otoriter rejimlerde sınırlı ve düşük yoğunlukta gerçekleşmektedir. Otoriter rejim tiplerinin bazılarında vatandaşın siyaseten uzaklaşması, yöneticilerin zihniyetleri ile bağdaşmaktadır. Bununla birlikte bazı otoriter rejimlerde ise yöneticiler, halkı rejim ile aktif bir siyasal ilişkinin içerisine sokarak kitle üzerinden iktidarı ele geçirmeye çalışmışlardır. Sömürge yönetimine karşı bağımsızlık savaşını yürüten cephe partisi ya da siyaseten göz önüne alınmamış toplum kesimlerinin veya demokratik ortamın etkisi ile örgütlenmiş muhalefetin yenilgisi milliyetçi, halkçı veya faşist türden mobilize edici otoriter rejimlerin doğuşuna yol açmıştır (Linz, 2008: 144). Ayrıca otoriter yönetimlerin ideolojik bir kitlesellikten ziyade pragmatist zihniyet yapısı, halkın siyasal katılımını sağlayacak hareketliliğin doğal olarak sınırlandırılmasını yönetimin tercihi haline getirmektedir. Böylece sınırlı ve kontrollü siyasal katılım, vatandaşların büyük bir çoğunluğunun siyasal ilgisizliği ve bu ilgisizliğin rejim tarafından hoş görülerek desteklenmesi otoriter rejimin özelliklerindedir. Yönetilenlere karşı sorumluluk arayışı içerisinde olmadan kamu politikalarını belirleme özelliği halk katılımı ve denetimini işlevsiz hale getirmektedir.

İdeolojiler, otoriter rejimlerin pragmatist zihniyet içerisinde belli ölçüde kabul edilse bile sistematik ve planlı bir toplum düzeni yaratmanın ve yönetiminin felsefesini oluşturmamaktadır. İdeolojilerin yokluğu, kitlelerin psikolojik ve duygusal yönden otoriter rejimle özdeşleşmelerini sağlamak açısından halkın mobilizasyonunu sınırlamaktadır. İşlenmiş bir ideolojinin, uzun vadeli amaçların ve ideal toplum düzeni hedefinin yokluğu, fikirlere ve değerlere önem verenlerin gözünde bu rejimlerin çekiciliğini azaltmaktadır (Linz, 2008: 143). Bu risk karşısında otoriter yönetimler egemen ideolojik üslûpları taklit etme, kendi düşünceleri ile birleştirme veya kendi amaçlarına uydurma baskısını hissetmektedir. Toplumun bir arada tutmak için din, milliyetçilik, gelenekler ya da ekonomik kalkınma üzerinden hedefler konulmaya çalışılmaktadır.

Otoriter rejimlerde, ister bir liderin isterse bir grubun yönetiminde olsunlar siyasal iktidar yarışında monopol belirleyicilik ve güç yoğunlaşması yaşanmaktadır. Tekelci yönetim, otoriter rejimlerin genellikle azınlık oluşturan bir toplulukla ve silah gücüyle meşrulaşmışlardır. Bu meşruluğunu, toplumun düzenini kurmaya veya bozulan yapıyı onarmaya dönük toplumsal iddia ile temellendirir. Böylece refleksif, merkezi ve güçlü hiyerarşik örgütlenme ile siyasal iktidarı tekelinde tutma ve toplumsal yapıyı kontrol eden mekanizmaları ortaya koymaktadır (Brooker, 2000: 32). Siyasal iktidarın gücünün, toplumsal ve siyasal yaşamdaki ağırlığı ve yaygınlığı arttığı gibi; toplum üzerinde nüfuz sağlamaya dönük devlet gözetimi de yoğunlaşmaktadır. Ayrıca, otoriteriyenizm hakim yönetimin gerekli bulunduğu durumlarda ve zamanlarda; siyasi rakiplerini bertaraf etmek veya halkı korkutmak, rejimin kabiliyetini gözler önüne sermek, toplumsal protestoya karşı mücadelede kendi gücünü göstermek, yönetimin ve rejime sadık bireylerin çıkarlarını güvence altına almak ve gerçekleştirmek için güç kullanır. Güç kullanımının kapasitesi ve türü rejime sağlanan destek, yönetimin kişiliği, siyasi muhalefetin direnç gücü ve metotlarına bağlı olarak değişir. Şiddet ve baskı üzerine temellenen güç üretimi otoriter rejimlerin özelliğidir. Bu bakımdan bu güç üretimini sınırlayan hukuk, ahlak ya da değer belli bir aşamadan sonra işlevsizleşir ve keyfi bir uygulamanın konusu haline gelmektedirler.

Otoriter rejimler, meşruluğunu sağlamak amacıyla muhalefet kanalını tamamen kapatma yoluna gitmemektedir. Muhalefetin eleştiri alanı katlanabilir bir

düzyeyde kontrol edilmektedir. Bu bakımdan kontrol edilebilir muhalefet, otoriter rejimlerin meşruluğunun devamı için gereklidir. Ancak sivil toplumun unsurlarının devlet karşısında otonomlaşması, otoriteriyenizmin doğasına aykırı bulunulduğundan, devlet kontrolü otoriter rejimlerin kilit noktasıdır. Halkın mutlak katılımını sağlamak bu yönetimlerin esası olmaktan öte sınırlandırılması gereken bir durumdur. Ama kimi zaman siyasi meşruiyetin halk nazarında üretilmesi için referandum ya da plebisit gibi yöntemlerde uygulanabilmektedir. Siyasi partilerin faaliyetlerini tamamen yasaklamak yerine hakim parti sistemi üzerinde katılımın örgütlendiği otoriter rejimler bulunmaktadır. Otoriter rejimler, halkın çoğunluğunun desteği ve rızası olmadan yani çoğunluğun iradesine rağmen kurulurlar. Otoriter rejimler için kitle yerine toplumda etkili güç kaynakları olan ordu, bürokrasi, iş çevreleri önemlidir. Demokratik yönetimlerde yönetilenlerin iknası ve rızasına dayalı bir yönetim anlayışı hakimken; otoriter rejimlerde tam tersine yönetenlerin dayatmacı, baskıcı yönetimi belirleyicidir.

Temel hak ve özgürlükler otoriter rejimlerde devlet tarafından sınırlandırılabilir ya da sahip olduğu güvenceler askıya alınabilir bir statüye sahiptir. Bu ise bireylerin özgürlüklerini ve haklarını belirleme otoritesini toplumsal uzlaşuya değil egemen devlet anlayışına teslim eden bakış açısını doğurmaktadır. Özellikle kişilerin siyasal hakları, yönetimin keyfi tutumu karşısında en çok sınırlanan özgürlüklerdir. Otoriter rejimlerde devlet yönetiminin halk tarafından şekillendirilmesi ve denetlenmesi olgusu reel olarak gerçekleşmemesi siyasal özgürlüklerin sınırlandırılması mantığının sonucudur (Brooker, 2000: 42). Temsili organlar olmasına rağmen, bu organlar liderin ya da belli bir grubun (cunta veya oligarşi) belirlediği politikalara ilişkin düzenlemeler yapar. Otoriter rejimler, çoğunlukla siyasi veya ekonomik kriz dönemlerinde kendini nüksettirmektedirler. Böyle durumlarda hukuk sistemi gelişen yönetim anlayışına göre yeniden düzenlenmektedir. Geçici yasaların çıkarılması, olağanüstü yetkilere haiz yeni siyasal kurumların ve özel yargı sistemlerinin oluşturulması ve yürütmenin dikey güçlendirilmesi durumları ortaya çıkmaktadır. Otoriter yönetimler, karar alma sürecinde halka karşı nispeten duyarsız ve rızasız tutumu karşısında kararlarını uygulamada şiddeti ön plana çıkarmaktadır. Bu açıdan ordu ve polis gücü otoriter

rejimlerin toplum üzerindeki hükümlerinin bel kemiğini oluşturmaktadır. Böylece devletin yönetimi ve şiddet araçları deyim yerindeyse gasp edilmektedir.

Otoriter rejimlerin en sık rastlanan türü askeri ve sivil bürokratların üstünlük taşıdıkları bir koalisyonun siyasal iktidara hâkim oldukları, tek bir kitle partisi yaratmadığı veya böyle bir partinin hâkim rol oynamasına izin vermediği bürokratik-askeri otoriter rejimlerdir. Bu rejim altında halkın kontrollü mobilizasyonundan çok güdümlü bir şekilde siyasal hayata katılımının azaltılması amaçlanır. İzin verilen siyasi partiler düzeninde bile, halk desteğine yönelik serbest rekabetçi seçimlerin oluşmaması için gerekli müdahalelerde bulunulur. Organik devletçilik, otoriter rejimlerden biri olup; sınırlı siyasal çoğulculuk korporatif yapıya dayanır. Ekonomik ve mesleki menfaatlerin kurumsal bir biçimde temsilini belirten korporatizm, bu tip rejimlerde siyasal alanı örgütlendirme işlevine sahiptir. Bu işlev, devlet tarafından rejimle belli halk kitlesinin bütünleşmesini sağlayacak dayatmacı kontrollü siyasal katılımının gerçekleşmesini amaçlar. Faşist otoriter rejimler ise devlet aygıtı içerisinde köklü bir şekilde yerleşerek siyasal iktidarın tek ve güçlü yönetimlerini yaratmaktadırlar. Çok sınırlı ve kontrollü çoğulculuk üzerine tek ve hakim parti anlayışına dayanan, nispeten ideolojik ve katılımcıdır. Liberalizmden daha uzak, demokrasiye daha yakın ve geniş bir halk desteği ile hareket eder. Sömürge yönetimine karşı bağımsızlığını kazanan bazı ülkelerde ise mobilize edici otoriter rejimler, devlet ve ulus inşası görevini üstlenirken; karizmatik lider önderliğinde sosyal ve ekonomik reformları uygulayan otoriter tek parti yönetimlerine dönüşmektedirler (Linz, 2008: 162, 193, 208).

Demokratik rejimlerin devlet yönetiminde otoriterleşmeye kapı aralaması özellikle olağanüstü hallerde gerçekleşmiştir. Halkın katılımını sağlayacak mekanizmaların çalışmadığı ya da kilitlendiği acil bu durumlarda yönetimlerin ortaya koydukları çözüm önerileri bu durumun doğasına uygun olarak getirilmektedir. Böylece yönetim tarzındaki bu değişim, istenmeyen ama sistemin varlığı adına gerekli olduğu gerekçesiyle meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Benzer bir süreç olağanüstü bir hal olarak kodlanan terörizmle mücadelede de yaşanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN DEMOKRATİK DEVLETLERİN TERÖRİZMLE MÜCADELESİNDE OTORİTERLEŞMESİ

Bu bölümde modern demokratik devletlerin terör(izm) ile mücadele rejimlerinin, siyasal ve hukuksal düzende yarattıkları değişimler ortaya koyulacaktır. Bu değişimlerin devleti, otoriter uygulamaları gündelik yaşamımıza sirayet edecek şekilde güçlendirdiği iddiası savunulacaktır.

1. HUKUK DEVLETİNDEN ÖNLEYİCİ DEVLETE DOĞRU

Devlet, vatandaşlarının güvenliğini sağlama ve kamu düzenini koruma asli görevini yürütürken meşru şiddet tekeline dayanarak, sahip olduğu kamu gücünü kullanmaktadır. Modern hukuk sisteminde bu gücün kullanılması, ister dış bir güce karşı olsun ister iç bir tehdide karşı olsun kurallarla belirlenmesi ve sınırlandırılması esastır. Ama asıl önemli olan, devleti bu tip kural ve değerlere bağlı kılma sistemi olan “hukuk devleti” ilkesini ortaya koymaktır. Bu açıdan demokrasilerdeki terörle mücadele rejimlerinin, modern hukuk sistemindeki yerinin anlaşılması işlevsel olacaktır. Böylece terörle mücadelede modern demokratik ülkelerin, hukuk devleti ilkesinden sapan uygulamaları gerçekleştirdiği ve devletin kamu gücünü, otoritesini önceden belirlenmiş, sınırlandırılmış alanın dışına çıkarmayı sağlayacak düzenlemeleri yürürlüğe koyduğu siyasi tarihlerinden gözlemlenebilir.

Hukuk devleti kavramı, Alman hukukundaki “der Rechtsstaat” kavramına dayanmaktadır. Bu kavramın İngiliz hukukundaki karşılığı “hukukun egemenliği (rule of law)”; Fransız hukukunda ise Anayasal devlet veya hukuk devleti (État de droit) olarak ifade edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde ise hukuk kurallarına bağlılık (due-process-koşulu) sözcükleri dikkat çekmektedir (Doehring, 2002: 208). Hukuk devleti, Aydınlanmacı devlet felsefesinin Almanya’daki yansımasıdır ve “geçikmiş” Alman burjuvazisinin ideolojisini temsil eder (Sancar, 2000: 33). Kavramın ilk edindiği anlamın, yani yargısal denetim isteğinin kökeninde,

egemenliğin yasallaştırılmasının ve sınırlandırılmasının sağlanması ile egemen ile onun tebaası arasındaki hak ve yetkileri kural altına alan sözleşmenin ya da toplumsal uzlaşının kurulması vb. gibi hedeflere dayanan anayasacılık hareketi bulunmaktadır. 18. ve 19. yüzyıllarda güçlenen *anayasacılık* eğilimi 20. yüzyılda hukuk devleti kavramı içinde yeni bir hukuki eğilim kazanmıştır. Yasal bir yaklaşım ve kapitalist toplumun rasyonel tutumu olarak doğan kavramın, 20. yüzyılda insan onuruna dayanan etik değerlerle güçlendiği görülür. Özellikle insan hakları, hukuk devletine 19. yüzyılın “hukuki biçiminden” öte “hukuki bir içerik” kazandırmıştır.

Hukuk devleti öğretisi, 18. yüzyılda gelişen görevi sadece kamu esenliğini, güvenliğini ve düzenini korumak ve tehlikeleri savuşturmaktan ibaret olan *polis devletine* karşı bir tepki olarak hukuk teorisinde yerini almaya başlamıştır. Almanya’da 1871 Fransız yenilgisi ardından kurulan imparatorluk, hala eski rejimden miras kalan monarşik düşüncelerin fazlasıyla etkisinde olan bir siyasi sistemdir. Yasa yapma gücü, kralın temsili kurumlara devrettiği bir yetki olarak görüldüğünden, usulünce kabul edilmiş yasaların uygulanmasına monark ya da bakanlar kurulu iradesinin karşı çıkabileceği eğilimi o sırada hala geçerlidir. Hukuk devleti öğretisi, yürütmenin keyfiliğine yol açan bu yoruma karşı çıkar. Özellikle yurttaşlarla ilişkileri düzenleyen genel kurallara idarenin saygı göstermesi konusunda sorunlar bulunmaktadır. Yönetilenlerin özgürlükleri ya da mülkiyet hakkının söz konusu olduğu her durumda, idarenin yerel meclisleri (Landtag) ya da federal meclisin (Reichstag) benimsediği düzenlemelere uymak zorunda olduğu düşüncesi ağır basar. Bu anlayış, yalnızca kamu yararı gözeten normlar koyan ve bunların uygulanmasından keyfi olarak kaçınma hakkını kendine tanımayan bir yürütme gücü önerir. Bu, aynı dönemde idari işlemin yasallığının güvencesi olarak Fransız idari yargısının öne çıkışını meşrulaştıran yaklaşımın tıpa tıp benzeridir (Doehring, 2002: 205).

Hukuk felsefesi açısından bu kavram, 19. yüzyıl başlarında despotluk veya teokrasinin karşıtı yeni bir yönetim biçimi olarak değil, yeni bir devlet türü olarak algılanmıştır. Hukuk devleti kavramı, ilkin 1813 yılında Carl Th. Welcker tarafından, daha sonra 1824 yılında John Christoph Freiherr von Aretin ve 1829 yılında Robert von Mohl tarafından kullanılmıştır. Her üç düşünürün hukuk devleti konusunda ortak olarak vurguladıkları kavram *ratio*’dur. Hukuk devleti yani “akıl devleti” (Der Staat

der Vernunft), kişiler üstü tanrısal bir kurum olarak görülen devleti, eşit ve özgür bireylerin ortak refahını, güvenliğini sağlayan kolektif ve kutsal olmayan bir varlık olarak tahayyül eder. Bireylerin özgürlüğü ve gelişiminin garantörü olan devlet, artık örgütlenmesini ve faaliyetlerini yasal-ussal bir çizgide yürütmesi gerekmektedir (Doehring, 2002: 209).

Genel olarak devlet kudretinin keyfi yönetime kaymasını önlemek için kurallara bağlanması ve sınırlandırılması olarak bilinen hukuk devleti kavramı, Alman devlet düşüncesinin ussal hukuk kavramının etkisinde kalınarak oluşturulan rasyonel bir devlet kurgusu olarak doğmuştur. Modern dönemde hukukun rasyonelleşmesi olgusu Max Weber tarafından dile getirilmiştir. Max Weber, kapitalizmin gelişimiyle paralel olarak bürokratikleşen devletin, kendi hukukunun bürokratikleşmesini de yukarıda belirttiğimiz biçimsel rasyonelleşme eğilimleriyle gerçekleştirmiştir. Ortaçağ sonrası Avrupa’ında belirginleşmeye başlayan ulus-devletler kendi ülkelerindeki ekonominin ve siyasi kararların tek egemeni oldukları gibi, kendi hukuklarında da tekel olma yoluna gitmişlerdir. Böylece “devletin hukuku” giderek diğer hukuklardan bağımsızlaşma sürecine girmiştir. 18. yüzyılın son çeyreğinde Almanya’da bürokrasi, mutlak monarşiden belli ölçülerde özerkleşerek, siyasal egemenliği görece nesnelleştirmiştir. Bürokrasinin bu ayrık otonom oluşumu ve yükselen iktidarı karşısında özgürlük ve mülkiyete dayalı müdahalelere ancak yasa ile izin verilebileceği, devlet faaliyetlerinin öngörülebilir kılınması, devletin bütün eylem ve işlemlerinin bağımsız yargı denetimine tabi tutulması ile liberal hukuk devletinin ilkelerinin oluşturulması, birbirini izleyen süreçler olarak gelişmiştir (Sancar, 2000: 44).

Toplumsal rasyonelleşme süreci ile özellikle ekonomi alanında kapitalist işletme modeli yaygınlaştıkça, merkantilist anlayışın da etkisi ile ülke sınırları içerisindeki ekonomiyi denetleme anlayışı üzerine meydana getirilmiş bulunan ulus-devlet, aynı rasyonel kapitalist işletme modeline karşılık verebilecek sürat ve verimlilikteki “devlet işletmesi”ni, yani bürokrasiyi güçlendirmiştir. Dolayısıyla söz konusu ulus-devletler, siyasi gelişmeler paralelinde kilise otoritesinden bağımsız seküler hukuk oluşturulması çabasına girişmiştir. Gerek kanun koyucuların gerekse uygulayıcıların bu rasyonelleşme çerçevesinde bürokratikleşmesi, modern hukuk süreçlerinin yeni karakterini ortaya koymuş ve bu durum, genel bir soyutlama

çerçevesinde hukuk güvenliği doktrini ile yerleşik hale gelmiştir.

Hukuk güvenliği, bireylerin hukuk dünyası içerisinde ortaya koymuş olduğu davranışlarla bağlantılı olarak, hangi hukukî sonuçlarla karşılaşabileceğini önceden tahmin edebilmesi prensibini ifade etmektedir. Devlet gücünün sınırlanmasına hizmet edecek önlemler olarak; devletin üstün bağlayıcı bir hukuksal metin yani anayasa ile meşru zeminin oluşturulması, egemenliğinin farklı organlar arasında paylaşılması olarak kuvvetler ayrılığı, devletin tüm faaliyetlerinin hukuk kurallarına uygun yürütülmesi ve hukuka bağlılığın denetiminin bağımsız yargı organlarınca denetlenmesi sıralanabilir. Hukuk devleti ilkesinin temel dayanağı olarak hukuk güvenliği, parlamentolarca genel ve soyut kanunların çıkarılması ile devletin ve bireylerin toplum içerisindeki statülerinin önceden belirlenmesi esasına dayanır. Bu ise liberal burjuvazinin, rekabetçi kapitalizmin ekonomik düzeninde seslendirilen eşitlik, hesaplanabilirlik ve öngörülebilirlik taleplerinin hukuk devleti ilkesi altında devlet düzeninin rasyonelleştirilmesi sonucunun yansımasıdır (Sancar, 2000: 36).

Hukuksal güvenlik, yani devlet işlevlerinin genel normlara bağlı olması, burjuva özel hukuk sistemi içinde tedvin edilmiş özgürlüklerle birlikte, “serbest pazar” düzenini korur. Yasa ile tanınmamış bir yetkiye dayanan devlet müdahaleleri, sosyolojik anlamları gereğince, aslen doğal hukuka göre belirlenmiş adalet ilkelerini ihlal ettikleri için değil, basitçe öngörülemez ve dolayısıyla tam da kapitalist işlev gören özel şahısların çıkarına olan rasyonelliğin tarz ve ölçüsünden yoksun olacakları için kötüdürler. Zira aksi takdirde, daha Max Weber’in sanayi kapitalizminde keşfettiği “hesap edilebilirlik [öngörülebilirlik] güvenceleri” ortadan kalkar: kâr imkânlarının hesaplanması, öngörülebilir beklentilere uygun şekilde işleyen bir ilişkiyi gerektirir. Yetkiye uygunluk ve hukuksal biçimsellik, bu nedenle burjuva hukuk devletinin ölçütleri durumundadır (Habermas, 2003: 166).

Hukuk devleti, tıpkı modernitenin diğer öğretisel yapıları gibi aklın yüceltildiği Aydınlanma ideolojisi üzerinde temellenmiştir. Modern devlet, rasyonel hukuk doktrini ile toplumsal düzene ilişkin kuralların meşruiyetini dinsel metinlerden, dünyevi gerçekliklere dayandırma pratiğine geçmiştir. Hukuk, siyasal iktidarın zor ve şiddet kullanma tekelinin meşruiyetinin yanı sıra yargılama ve

cezalandırma yetkilerinin de buyurucu zeminini oluşturmuştur. Ancak, asıl olan modern devletin ve hukukun uymak zorunda oldukları ussal hukuk ilkelerinin gücüdür. Anayasacılık, parlamentarizm, bağımsız yargı, genel ve soyut kanun, eşitlik ve özgürlük, kuvvetler ayrılığı, hakim güvencesi, tabi haklar gibi liberal kökenli siyasal kurum ve ilkeler, hukuk devleti tasarımının olmazsa olmazlarıdır.

Özgürlükçü modern demokrasilerde varlığını bulan hukuk devleti, hem kapitalizmin gelişmesine paralel olarak toplumsal yaşamı en az siyasi takdir yetkisiyle yürütmenin, hem de meşruluğu seküler bir hukuk sistemine dayanarak yeniden inşa etmenin zorunluluk haline gelmesini anlamca karşılamaktadır (Özcan, 2008: 200). Bu bakımdan hukuk devleti, siyasal iktidarın takdir hakkı ya da devlet aklı yetkisi yerine, hukuki meşruluğa göre yönetimin icra edilmesi yönetim modelini getirmiştir.

Hukuk devleti tasarımı, ulus devletlerin ortaya çıktığı millet egemenliğinin ve parlamentoların anayasal bir çerçevede devlet erkini kullandığı bir döneme denk gelmiştir. Bu dönemde, meşruti monarşilerde kralların yetkilerine karşı anayasa ile idari mekanizmaya karşı ise parlamentonun kanunları ile hukuki sınırlamalar getirilmesi anlayışı, millet egemenliği teorisinin bir sonucuydu. Fakat parlamento kararlarına karşı nasıl bir kontrol mekanizması (anayasa yargısı) uygulanacağı pek tartışılmamaktaydı. 19. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte modern hukuk devleti, siyasal iktidarın hukuki normlara boyun eğmesi ve bu boyun eğmeyi yargının sağlayacağı düşüncesini öne çıkararak bir yol bulmaya çalışmıştır. Yargısal denetim önceleri genel yetkili adli mahkemelerce yürütülmekte iken giderek uzman yargı mercilerine yani idare mahkemelerine doğru bir olgunlaşma göstermiştir (Doehring, 2002: 215). Bu olgunlaşma anayasa yargısı ile demokratik ülkelerde hukuk devletini güçlendirmiş; günümüzde ise uluslar arası hukuk ve insan hakları evrenselliği karşısında anayasal düzenin de kendini sorgulamasını gerektiren bir sistemle sonuçlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, totaliter devletlerin hukuku askıya alarak ciddi insan hakları ihlali yapması ve devletin toplum üzerinde ki gücünün pervasızlığı, devlet gücünün sınırlandırılması hususunu bir kez daha gündeme getirmiştir. Bir çok modern demokrasi anayasalarında, temel hak ve özgürlüklerin

güvenceye alınması, anayasa mahkemelerinin işlevsel hale getirilmesi ve parlamentarizmin güçlendirilmesi yönünde değişimler görülmüştür. Bu ise siyasal iktidar hukuku korumak ve uygulamak ödevini vermenin yanı sıra siyaseti hukukla kayıtlamak ve düzenlemek amacına ulaşmayı sağlamıştır. Böylece devletin yönetilenler karşısındaki konumunu da belirginleştirmiştir.

Hukuk devleti kavramı, öncelikle, temel bir ayırım üzerinde yükselmektedir. Bu; “biçimsel” ve “maddi” ayırımıdır. “Biçimsel hukuk devleti” ve “maddi hukuk devleti” şeklindeki bu ilk ayırmadan sonra, hukuk devletinin biçimsel düzeydeki temel kurumsal yapı, örgüt ve işleyişine ilişkin belirlemeler gelmektedir. Buna göre biçimsel hukuk devleti, güçler ayrılığı, mahkemelerin bağımsızlığı, her türlü idari eylem ve işlemlerden dolayı kişilere verilen zararın giderimi güvencesi ilkelerine dayanır (Ökçesiz, 1996: 140). Anayasa yargısı ise devlet düzenin temel ilkelere göre yönetilip yönetilmediğini denetleyen mekanizma olarak, egemenliğin keyfi kullanımını engellemesi için modern hukuk sisteminde yer almıştır. Devletin kurumsal bir bölünmeden daha öteye giden, birbiri karşısında ayrılmış, işlevselleşmiş ve daha önemlisi birbiri karşısında konum alarak oluşturulmuş bir siyasal denge içinde tanımlanması yoluna gidilmektedir. Yasama, yürütme ve yargı, birer kurum olmanın ötesinde, bir erk odağıdır. Hukuk devleti öğretisinin güçlerin ayrılığından beklediği şey, iktidar gücünün kendi parçalarının dengesinde hukuki bir denetim imkânını sağlayabilir olmasıdır. Kuşkusuz bu durum, biçimsel hukuk devletinin ikinci önemli unsuru olan “yargı bağımsızlığı” veya yasama ve yürütmenin dışında bir yargının varlığı üzerinde kurumsal bir ısrara da yol açmaktadır. Biçimsel hukuk devletinin bu kurumsal unsurlarının tümünün arkasında, modern hukukun en temel unsuru olan “yasa” kavramı bulunmaktadır.

Hukuk devletinin maddi içeriği ise, asgari bir sosyal etkililik, asgari bir etik meşruluktur (Ökçesiz, 1996: 142). Modern devletin ilk doğuş dönemlerinde özgürlük, eşitlik, mülkiyet, hayat hakkı vb. gibi sonradan İnsan Hakları Evrensel Beyannameğine de giren çeşitli meşruiyet noktaları öne çıkarken, zamanımızda güçlü bir insan hakları ideolojisi ortaya çıkmış bulunmaktadır. İnsanın temel hak ve hürriyetlerinin dokunulamaz sınırları olduğu kadar, yasal, idari ve yargısal üretimleri koşullandıran anayasal çerçevenin temel yapı ve içeriği de, böylece, bu ideolojik iddiaların içeriğince doldurulmakta ve maddi hukuk devletinin unsurları

belirginleşmektedir.

Hukuk devleti öğretisi günümüzde laik, demokratik ve insan haklarına saygılı devletin çerçevesi olarak temel bazı öğeleri içinde barındırır. Devlet gücü ve düzeni, anayasa ile meşrulaştırılmalıdır. Temel haklar ve özgürlükler bireyi, devlet gücüne karşı korumalıdır. Devlet egemenliğinin bölünmesi ve sınırlandırılması için kuvvetler ayrılığı ilkesi hâkim kılınmalıdır. Yasallık bütün devlet edimlerinin yasayla bağlanmasını gerekli kılar. Devlet gücünün kullanılması öngörülebilir ve ölçülebilir olmalıdır. Bütün yurttaşlara eşit ve adil davranılmalıdır. Bağımsız mahkemeler aracılığıyla bireylere hak arama ve kanun yollarının açık olduğu güvencesinin verilmesi zorunludur. Hukuk devleti, idarenin eylem ve işlemlerinden dolayı mali sorumluluklarına gidilebilmelidir. Demokratik katılım hakkının güvence altına alınarak siyasal iktidarın denetlenmesi imkânının sağlanmasıdır (Kutlu, 2001: 203).

Devletin toplum içerisinde düzeni sağlama ve kendini koruma ödevini kamu gücünü kullanma iktidarı ile sağlama durumu, bu aracın meşru sınırlarını aşarak kötüye kullanılması, demokrasilerin despotizme kayma tehlikesini de barındırır. Gücün, devlete verilmiş bir ayrıcalık olmasına karşın, artık devlet özellikle terörle mücadelede toplumu koruma işlevini de önceleyen kendi varlığını sürdürmek için toplumu baskı altında tutan bir güç kullanımına doğru kaydığını söyleyebiliriz. Devletin sınırlandırılmış güç alanını genişletmeye dönük eğilimleri, otoriterliği siyasal toplumun üzerinde güvenlik perdesiyle uygulamasına yol açacaktır.

Liberal hukuk düzenlerinde, bireylerin güvenliğinin sağlanması yükümlülüğü devlet tasavvuruna verilirken; devletin sahip olduğu kamu gücü karşısında bireysel özgürlüklerin korunması gerekliliğini ise hukuk devleti formasyonu ile sağlamaktadır. Özgürlük, bireylerin iradesini serbestçe kullandığı güzel bir yaşamı arzulayan toplumsal bir hedef iken; güvenlik ise bu amacın gerçekleşmesine imkân sağlayan, kolaylaştıran ve destekleyen bir koşuldur. Esasında özgürlük ve güvenlik birbirinin karşıtı kavramların olmanın ötesinde her ikisi de liberal hukuk düzenlerinde devletin resmi amacıdır (Hofmann ve Zängerling, 2010: 2). Artık güvenlik kavramı klasik liberal teorideki gibi devletin bireylerin can ve mal güvenliğini sağlayan ve yasaların koruduğu kişi güvenliğinin yanı sıra sosyal, ekonomik, çevresel, teknik ve kriminal risk ve tehlikelerden bireylerin korunmasıdır.

Mutlak anlamda güvenliğin sağlanması, mutlak özgürlük gibi ütopyik bir durumdur. Günümüz dünyasında çeşitlenen risk ve tehlikelere karşı güvenliğin tam olarak sağlanması imkânsızken; artık tüm güvenlik politikalarında amaçlanan güvensizliğin azaltılması ya da güvenliğin maksimize edilebilmesidir. Demokratik anayasalarda ise güvensizliğin azaltılması için bireysel özgürlüklerin sınırlandırılması amaçlanmıştır. Bu bakımdan özgürlüğün güvence altına alınması ve aynı zamanda sınırlandırılması, güvenliğin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır.

11 Eylül terör saldırısından sonra demokrasiler terörle mücadele yasalarını çıkarırken, güvenliğin içeriğini bireysel özgürlükleri koruyan bir şemsiyenin dışında devletin siyasal düzenini sağlayan bir kalkan olarak belirlemişlerdir. Güvenlik anlayışı bu şekilde tanımlanırken, suçla mücadele stratejisi önleyici müdahale mantığı çerçevesinde belirlenmiştir. Bu müdahale mantığı “önleyici devlet” (Präventionstaat) olgusunu gündeme getirmektedir. Önleyici devlet formasyonu, devlete ve vatandaşlarına karşı olası tehdit ve tehlikelerin önceden, erken olarak tanınması ve azaltılması amacını taşıyan düzen sağlama fonksiyonunu ifade eder (Hofmann ve Zängerling, 2010: 3). Devletin güvenlik sağlama işlevi günümüz dünyasında küreselleşen, karmaşıklaşan bir kapsam genişlemesine sahiptir. Modern endüstriyel toplumun geldiği sosyo-ekonomik düzey içerisinde birçok riski de barındıran bir zenginliğe sahiptir. Bu risklere karşı devletin alması gereken önlemler ise tedbirli ve önleyici bir mantığa dayanmalıdır. Yeni terörizm tehdidi bu dönemin getirdiği bir risk olarak devletlerin güvenlik politikalarını da benzer önleyici politikalara dayandırmaya itmiştir (Huster ve Rudolph, 2008: 14).

Yeni bir risk ve tehdit olarak gelişen küresel terörizmin değişen özellikleri karşısında demokratik ülkeler, önleme mantığına dayanarak güvenlik politikalarını belirlemişlerdir. Terörist eylem eskiden grup bazlı konvansiyonel iken; günümüzde bireyselleşmiştir. Fakat bu bireysellik, öngörülemez bir muğlaklığı da içermektedir. Terör tehdidinde ilişkin lokal bir sınırlama yapmak zorlaşmıştır; artık uluslararası bir ağ şeklinde her an her yerde kendini ortaya koyabilmektedir. Devlet, suça ilişkin cezalandırma gücünü toplum tabanında da kullanırken, suçun işlenmesini caydırıcı psikolojik etki de yaratmaktadır. Ancak özellikle intihar bombası eylemlerinde de görüldüğü gibi artık cezaların caydırıcılığı gibi rasyonel saikin, bu tip irrasyonel terörist eylemler üzerinde fiilen hiç bir etkisinin olmadığını göstermektedir (Huster

ve Rudolph, 2008: 15). Bu nedenle devlet terörle mücadelede cezaların caydırıcılığı gibi sonradan müdahale etmenin dışında önceden eylemin oluşmasını engelleyici önlemler almayı, irrasyonel bir eyleme karşı rasyonel bir tepki olarak geliştirmektedir. Ayrıca terörist bir eylemle verilebilecek zarar hem kapsam hem de nitelik olarak da genişlemiştir. Terörizm, binlerce insanın ölümüne ya da bir çok binanın yıkılmasına yol açabilecek tehlikeleri gerçekleştirebilecek bir tehdit haline gelmiştir. Terörizmin bu yeni yüzü karşısında suçla mücadele politikaları risk yönetimi çerçevesinde yeniden biçimlendirilmektedir.

Hukuk devletinde yasalar kesin, açık ve kamusaldır. Temel hak ve özgürlüklerin devlet tarafından korunması yasaların bu niteliğinden kaynaklanır. Demokratik liberal hukuk düzenlerinde devlet ile bireyin yaşam ve egemenlik alanı sınırları önceden belirlenmiştir. Bireylerin korunması, hukuk devleti formasyonunda, bireylerin güvenliğinin devlet tarafından sağlanmasının yanı sıra devletin de anayasal sınırlamalara uyma zorunluluğunu içerir. Bireylerin özgürlüklerinin korunması, devletin zor gücünün sınırlandırılması ile bireylerin hak ve özgürlüklerinin devlet tarafından yasalara dayanan nedenleri göz önüne alarak, ölçülü ve uygun araçlarla müdahale edebilmeye izin vermektedir. Terörizm gibi kamu düzeni ve güvenliğini bozan ciddi tehlikelere karşı devlet tarafından yapılacak müdahaleler özgürlüğü esas almalıdır. Hukuk devletinde devletin asıl amacı bireysel özerklik temelinde özgürlüğü esas alırken; önleyici devlet formasyonunda öncelik güvenliğin sağlanmasıdır.

Önleyici devlette mutlak güvenliğin sağlanması ulaşılması gereken bir amaçken diğer hususlar bunun altında düzenlenmektedir. Önleme düşüncesi, bir hak ihlali oluşmadan ya da böyle bir sonuca ulaşmaya yol açabilecek somut şüphenin gelecekte oluşabilecek bir tehlikenin habercisi olacağı kanaatine dayanarak, verilebilecek zararı olabildiğince azaltmayı planlar. Mutlak güvenlik arzu edilebilen ama ulaşılamayacak bir fenomen iken, önleyici devlette yasalar güvenlik maksimizasyonu ile şekillendirilir. Hukuk devletindeki gibi özgürlük yerine güvenliği güvence altına almak isteyen önleyici devlet fraksiyonunda yasalar belirsiz, muğlak ve öngörülemezdir. Suçla mücadele ile suçun kovuşturulması arasındaki sınır kesinliğini kaybetmektedir (Hofmann ve Zängerling, 2010: 5).

Önleyici devlet, hukuk devletinde kamu düzenini bozan tehdit ve tehlikelere karşı uygulanan klasik prosedürleri ve enstrümanları güvenliğin maksimize edilmesi için yoğun bir şekilde kullanmayı esas almaktadır. Ayrıca tüm tehlikelerin kaynağına ilişkin her türlü bilgiye ulaşarak gerekli güvenlik önlemlerinin önceden alınması devleti toplum üzerinde sınırlandırılmış değil, daha esnek güç kullanma imkânı verilmesinin sonucudur. Önleyici devlet için her vatandaş, potansiyel bir risk ve ayrıca devletin gözetleme ve toplumsal kontrol nesnesidir. Önemli olan bireyin fiziksel eylemi değil, adeta niyetidir. Önleyici güvenlik paradigmasında bireylerin davranışları, demokratik hukuk düzenini bozan eylem ve tutum içerisinde olup olmadığının devlet tarafından denetleyen bir sorgulama anlayışına dayanır. Başta kitle iletişim araçları olmak üzere, diğer sosyal araçlarla kişilerin niyetlerinin gözetlenmesi bu açıdan önemlidir (Huster ve Rudolph, 2008: 17).

Güvenliği bozulmadan önce sağlayabilme ve suçun soruşturulması ile kovuşturulması evreleri arasında geçişkenlikler üzerine kurulu önleme düşüncesinde hukuk devletindeki gibi masumiyet karinesi baş aşağı olmuştur. Kişiler suçsuzluğunu, tehlikesiz olduğunu devlete karşı savunmak zorunda bırakılmaktadır. Terörle mücadele yasaları, kanunların genelliği ilkesinden uzaklaşarak, toplumun terörle potansiyel ilişkiliği olan belli bir kesimine uygulanan zımni bir görev yüklenmiştir. “ABD’de belli bir azınlık, terörist şüphesi altında terörle mücadele yasalarının getirdiği özgürlüklere ilişkin istisnaların ve böylece güvenlik bürokrasinin ayrımcı ve baskıcı uygulamalarının odağı olmaktadır” (Büsching, 2009: 95). Suçsuzluğunu ispat etme yükü, iddia edenin değil mağdurların sorumluluğuna bırakılmıştır. Devlet, hangi örgütün hangi kişilerin terör şüphelisi olduğuna kendisi karar vermektedir. Terör şüphesi üzerine atılan her birey devletin gözetleme, tutuklama, zor kullanma gücü gibi terörle mücadele yasalarında geliştirdiği kısıtlamalara maruz kalmaktadır.

Devletin savunma mekanizmasını hareket ettiren sihirli kelime olan “şüpheli”, terörle mücadelede güvenlik önlemlerinin toplumsal yaşamdaki yoğunluğunu artıran bir çarpan etkisine sahiptir. Terör eyleminin gerçekleştirilmesi ya da desteklenmesi; terörist gruplarla ilişkide bulunulması durumlarının şüpheli kavramı içerisinde değerlendirilip; daha sonra makul ve karine teşkil edilecek bir şüpheli üzerinden güvenlik önlemleri alınması hukuk devletinin temel ilkelerinden biridir. 11 Eylül

saldırısından sonra terör suçlarına ilişkin “şüphe”, Almanya’da bir adli soruşturmanın başlatılma nedeniyken; İngiltere ve Amerika’da tutuklama nedenidir. Şüphe, makul ve karine teşkil edecek kesinliğe yakın bir durumu kapsamı hukuk devletinin ilkesi iken; artık bu kesinliğe “yakınlık”, “olası” ve “potansiyel bir varsayımın” muğlaklığı içerisine doğru kaymıştır. Şüphenin modern demokrasilerin terörle mücadele yasalarındaki bu tür anlamlandırılması, risklerin gerçekleşmesini önceden bilip engellemeyi amaçlayan önleyici güvenlik paradigmasının doğmasına yol açmıştır (Büsching, 2009: 168). İngiltere ve Amerika’da terörle mücadelesinde uluslararası hukuku dikkate almadan kendi güvenlik önlemlerini geliştiren bir yaklaşım sürdürmüşlerdir. Örneğin, terör şüphesine dayanarak kişileri, yargı kararı aranmaksızın bakanlık tarafından uzun süreli tutuklanma durumu bu yaklaşımın bir ürünüdür. Fransa’nın 1978 yılında tasarladığı ve günümüzde güncelliğini koruyan “Vigipirate Planı”, terörist saldırılar başta olmak üzere güvenliğe yönelik tüm saldırılara karşı bilgilerin merkezileştirilmesi ve gözetime dayalı bir erken uyarı sisteminin kurulması amacıyla oluşturulmuştur. Havayolları, tren istasyonları, kamu binaları, ulaşım araçlarında gözetlemelerin artması; dini cemaatlerin güvenlik cihazları ile ibadet yerlerinin izlenerek bağlantı kurulması önleyici güvenlik amaçlı düzenlemeler olmuştur.

Hukuk devletinde kişiler, devletin koyduğu yasalara uydukları sürece devletin cezai yaptırımlarına maruz kalmaz. Birey devlet karşısında koruyan bu kural, hukukun sağladığı kişisel güvenlik hakkıdır. Önleyici devlette ise, kişisel güvenlik hakkı, devlet güvenliği karşısında korunmasız hale getirilmektedir. Her birey potansiyel bir risk olarak güvenlik politikalarının nesnesidir. Ayrıca her birey, devletin gözetleme ve kontrol etme gibi toplumsal denetim mekanizmalarının uygulama nesnelere dirler. Hukuk devletinde devlet, bireylerin davranışlarının normlara uyup uymadığını gözetler. Önleyici devlette ise kişilerin davranışlarından çok tutumlarının ya da niyetlerinin ne olduğu önemlidir. Hukuka aykırı bu niyetlerin tespit edilip, niyetlere karşı mücadele önleyici güvenlik mantığının bir sonucudur. Terörle mücadele bir eylemin gerçekleşmesinden çok eylemin düşünsel düzeyde gerçekleşmesini engelleyici kapsamlı bir görev üstlenmektedir (Huster ve Rudolph, 2008: 18).

Hukuk devletinde, devletin yapacağı her türlü faaliyette eşitlik ilkesine göre hareket etmesi en temel ilkedir. Devlet bireylere dil, din, ırk, kültür ayrımı gözetmeksizin eşit düzeyde davranmalıdır. Ancak önleyici devlette, terörizmin türüne göre ilişkili olabilecek toplumsal gruplara yönelik terörle mücadele sürecinin yönetilerek; ırk, din, kültür ya da sınıf kriterlerine bağlı olarak güvenlik tedbirleri konumlandırılmaktadır. Somut bir tehlike algısından, olası bir tehlike algısına dayandırılan güvenlik politikaları ölçsüz ve orantısız hak ihlallerine zemin oluşturmaktadır. 11 Eylül sonrasında terörle mücadelede polis teşkilatları, somut, açık, belli bir zamanla sınırlı ve bireyselleşmiş bir tehlike yerine belirsiz, olağanüstü, potansiyel bir risk üzerinden güvenlik stratejilerini belirlemektedirler. Terörizmin diğer suç türlerinden ve suçlu profillerinden farklı yapısı, bu eğilimi desteklemektedir (Klingst, 2007: 325).

Olası risk algısı, terörizmin artık geçici bir istisnai durum olarak değil, her an her yerde gerçekleşmesi muhtemel bir risk olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Terörizmin eylem alanı, zamanı ve biçimi ile sürekli kendini çeşitlendiren bir yapıya girmiştir. ABD, güvenlik politikalarında tehlikenin risk haline gelmeden önce durdurulması; geleceğe dönük güncel güvenlik taleplerinin dikkate alınması ve savunmacı değil önleyici, reaksiyoner değil proaktif müdahale mantığının geliştirilmesini sağlamıştır. Terörizmle mücadele rejimi, risk-güvenlik yönetimi olarak kurgulanmıştır (Munster, 2004: 147). Amerikan siyasasal egemenliği mekânsal, zamansal ve fiziki olarak belirlenemeyen, açık uçlu terörizm tehdidi karşısında potansiyel risk yönetimini önleyici mantıkla yürütmesi, hukuk kurallarını askıya alındığı istisna durumun oluşmasına yol açmıştır. Bu bakımdan önleyici devlette istisnai ve geçici bir döneme ilişkin konulan kurallar, toplumsal yaşamda olağan dışılığını kaybederek normalleşmektedir.

Önleyici güvenlik devletinin (präventiver Sicherheitsstaat), terörist eylemlerin ya da oluşumların verebilecek zararları erkenden tanıyarak gerekli önlemleri alabilmesi için ihtiyaç duyduğu en önemli araç bilgidir. Terörle mücadele, devletlerin güvenlik tabanlı yürüttüğü multidisipliner bir süreç olmanın yanı sıra ayrıca bir tür risk yönetimidir. Risk yönetiminin başarılı olabilmesi riskin her yönüyle iyi bilinmesi ve sürekli izlenmesi gerektirmektedir. Riskin temel özelliği belli bir sonuca ulaşamama olasılığı ya da istenmeyen bir olayın oluşma olasılığı

olduğundan, risk yönetimi potansiyel veriler üzerinden gerçekleşmelidir. Potansiyel risklerin önceden tespit edilip kontrol altına alınarak, olası zararları azaltıcı yönde kararlar alınması risk yönetiminin temel mantığıdır. Günümüzde terörle mücadelenin bu anlayışla yürütülmesi gözetim pratiğinin de devlet tarafından toplumsal yaşamda daha yoğun ve gizli uygulanmasına yol açmıştır (Klingst, 2007: 329). Devletin gözetim gücü, hukuk devletinde kişilerin yaşam ve mülkiyet hakları karşısında kontrollü bir sınırlılık içerisinde uygulanırken; önleyici devlette ise gözetim pratiği hem kurumsal hem de teknik olarak ilerlemiş bir güçle toplum üzerinde kurulmaktadır.

Terörizmin yeni yapısal görünümü karşısında devletlerin önleyici güvenlik paradigması gözetim pratiğinin devlet tarafından terörle mücadele sürecinde daha yoğun kullanılmasına neden olmuştur. Terör şüphelilerinin tespiti ve terörün yarattığı riskin önceden bilinebilirliği devletin gözetim gücünü yoğun ve geniş kapsamlı kullanılmasına yol açmıştır. Gözetleme teknolojilerindeki ilerleme devletin terörle mücadeledeki savunma gücüne çok ciddi olanaklar sağlamıştır. Böylece kişilere ilişkin iletişim, biyografik, biyometrik, mali, tıbbi vb. kayıtlı veriler devlet tarafından rahatlıkla ulaşılabilir ve kullanılabilir durumdadır. Suçla mücadelede gözetleme, spesifik olaylar için uygulanan bir güvenlik önlemi iken; terörle mücadelede genel, sınırları belirlenmemiş bir güvenlik anlayışı olarak uygulanmaktadır.

Liberal hukuk devletinde devletin totaliter bir yönetim sistemine kaymasını engellemek için polis kurumu ile istihbarat kurumlarının ayrı ayrı çalışmasını; aynı kaynağa dayanmayan bir idari mekanizmanın oluşturulmasını amaçlar. İstihbarat kurumlarının polis gibi icrai yetkilere sahip olmadan sadece bilgi toplama yönünde görevlendirilmesi devletin gözetim gücüne getirilen bir sınırlamadır. Fakat terörle mücadele yasaları günümüzde istihbaratta koordinasyonu sağlamak ve etkili güvenlik tedbirler almak için hem istihbarat kurumlarını organizasyon olarak güçlendirmiş hem de yetkilerini artırmıştır. Ayrıca istihbarat, gizli servislerin yanı sıra polis teşkilatlarının da görev alanına kaydırılmıştır. Bu bakımdan hukuk devletinde istihbarat ile icrai kolluk arasındaki ayrım muğlaklaşmaktadır (Klingst, 2007: 328). Ortaya çıkan bu grift yapı, devleti özel hayatın kontrolünde daha güçlü yapan bir pozisyona getirmektedir. Çünkü özel hayat alanlarına gündelik yaşamda

yakın ve ilişkili devletin güvenlik bürokrasisi olan polis, artık istihbarattaki bu dönüşümle kamu düzenini koruma işlevine, kamuyu gözetleme ve kontrol altına alma görevini yüklemiştir.

Hukuk devletinde devletin asli görevi olan güvenlik kavramı, bireylerin yaşam ve mülkiyet haklarını koruma ve hukuk güvenliğini anayasal siyasal düzende sağlama amaçlarına ulaşarak, bireylerin özgürlüklerini güvence altına alma anlamını taşımaktadır. Batı demokrasilerinde hâkim olan hukuk devleti anlayışının devlete biçtiği güvenlik üretim mantığı bu temele dayanmaktadır. Bireylerin güvenliği bu bakımdan önceliklidir. Önleyici devlet ise bireylerin güvenliğinden çok devletin güvenliğini önceleyen ve bu bakımdan devlet otoritesini güçlü kılan bir düzeni kurgulayan, bireylerin özgürlüklerini sınırlayan ya da kaldıran bir güvenlik kavramına sahiptir (Noll, 2004: 52). Kamu düzenini sağlama ve suçla mücadelede önleyici kolluk, hukuk devletinde bireylerin özgürlüklerini korumaya yönelik reaktif bir kriminal faaliyetken, önleyici devlette özgürlük yerine güvenlikte verimliliği esas alan ve toplum üzerinde sosyal kontrolü artıran bir yönetim anlayışıdır.

“Önleyici devlet, riski sosyal bir normallik olarak ele alır. Devlet, güvenliği kamu içerisinde ve bireylerin mahremiyetlerinde tesis ederken; vatandaşlarını güvenliğe karşı potansiyel bir risk olarak ele alır” (Noll, 2004: 39). Potansiyel risk algısı, suçla mücadelede suçlu suçsuz ayrımını muğlaklaştırarak toplum üzerinde devletin tahakkümünü; gözetimini ve kontrolünü yoğun bir şekilde hissettirmesine yol açan bir uygulamayı doğurmaktadır. 11 Eylül saldırısı sonrasında demokrasiler, terörist tehlikelerin gelecekte bu denli büyük bir zararla oluşmasını önceden önlemek için devletin güvenlik kurumlarına otoriter yetkiler vermiştir. Devlet, terörist eylemlerin bireysel, esnek, belirsiz ve büyük zararlara yol açabilecek yeni yüzü karşısında, terör örgütleri öncelikli olmak üzere, tüm toplumun davranışlarının bilgisine sahip olmaya dönük yetkilerle güçlendirilmektedir (Büsching, 2009: 105). Polis ile yargı arasında suçun önlenmesi ve cezai kovuşturmanın yürütülmesi görevlerindeki ayrım, önleyici devlet modelinde muğlak ve grift bir yapı arz eder (Glaeßner 2001: 348). Güvenlik refleksinin hızlı ve sert uygulanması, toplum karşısında güçlü devlet otoriterliğine yol açmıştır. Hukuk devletinde belli bir somut suç şüphesi üzerine önleyici kolluk faaliyetlerinin yürütülmesi esasken, artık potansiyel bir terör riski karşısında sürekli takibin ve gözetimin toplumun genelinde

hâkim kılınması amaçlanmaktadır. Potansiyel risk ve tehlikelerin oluşmadan kaynağında tespit edilip önlenmesi ve etkilerinin azaltılması yeni güvenlik politikası olarak geliştirilmektedir.

Önleyici devletin temel idari mekanizması olarak güvenlik bürokrasisinin terörle mücadele sürecinde üstlendiği önemli görev ise sosyal kontrolü artırmasıdır. Sosyal kontrol, suç eylemlerinin ya da sapkın davranışlarının oluşmasını engellemeye karşılık oluşturulan toplumsal yapılar ya da mekanizmalardır. Modern sanayi toplumlarında polise yüklenen bu tip ulusal düzeydeki kriminal görev; terörizmle birlikte uluslararası düzeyde de yürütülen siyasal ve sosyal bir görev haline gelmiştir. Terörizmle mücadele polis örgütü içerisinde profesyonelleşen bir birimin doğmasının yanı sıra, özellikle istihbarat ve operasyon düzeyinde işbirliği, bilgi paylaşımı ve yeni organizasyonları da beraberinde getirmiştir. Terörizmle mücadele, polis-asker ya da polis-gizli istihbarat örgütleri arasındaki modern iş ayrımını iş birliğine çeviren; liberal düzenlerin pek de alışık olmadığı güvenlik bürokrasisi yaratmıştır. Düzen sağlama ve suçla mücadele görevinin yanı sıra devletin gözetim ve kontrol gücünü uygulama sorumluluğu, polisin yükümlülüğünü daha çok artırmıştır. Artan bu sorumluluk karşısında güvenlik bürokrasisi yapılanması, hem işlevsel hem de örgütsel olarak terörle mücadele rejiminin toplum üzerinde yarattığı sosyal kontrolün artmasına neden olmaktadır.

ABD ve Avrupa ülkelerinin polis sistemleri, tarihsel süreçte on dokuzuncu yüzyılda anarşist hareketlerin doğduğu, uluslararası savaş dönemlerinde, Bolşevik devriminden sonra komünizmin yayılması karşısında kendilerine yüklenen farklı misyonlar ile bürokratikleşmeyi toplum içerisinde artırmışlardır (Deflem, 2004: 78). Liberal demokratik devletlerin güvenlik bürokrasisinde yarattığı örgütsel ve işlevsel yapılanma, siyasal iktidarın politikalarının polis üzerinde yoğunlaştırılmasını doğurmuştur. Terörle mücadele programları, artık güvenlik bürokrasisinde profesyonel, özel ve otonom birimlerin oluşturmasının yanı sıra terörle mücadeleyi kriminal bir faaliyetin ötesinde "polislik faaliyetinin politize edilmesi" haline getirilmiştir. "İdari ve adli kontrolden kurtarılan polis, ulus devletin merkezi organı halini alır. Sadece düzeni ve toplumsal kontrolü korumak için egemenlik işlevi yoktur; aynı zamanda güvenlik politikaların uygulanmasına halkın seferber edilmesi yoluyla hegemonik de bir işlevi vardır" (Paye, 2009: 182).

Terörist faaliyetler gelişim süreci içerisinde yerel düzeyden küresel düzeye genişlemesi ile birlikte devletler, terörle mücadele birimlerini bu değişime karşılık verecek güce kavuşturmak istemektedirler. Örneğin, ABD hükümeti 11 Eylül saldırılarından sonra FBI'da bulunan 11.500 personelden 4000 özel ajanını terörle mücadele için ayırmıştır. Polis gücünü artırmaya dönük mali, lojistik, personel ve yetki desteklerinin federal ve eyalet düzeyinde polis örgütleri arasında bütüncül işbirliği modelini kurmuştur. Amerika'ya benzer bir şekilde terörle mücadelede güvenlik bürokrasinde reorganizasyonel çalışmalar, 11 Eylül'den sonra başta Avrupa ülkeleri olmak üzere bütün dünyada başlatılmıştır. İngiltere Parlamentosu, terör şüphelilerinin tutuklanması ve sorgulanmasında polise ciddi yetkiler tanımıştır. Avrupa Birliğinde terörle mücadeleye ilişkin yasal çalışmalar yapılarak, bölgesel ve uluslararası düzeyde işbirliği örgütlenmelerine gidilmiştir (Deflem, 2004: 80).

Terörle mücadelede yasal düzenlemelerin temel eksenini güvenlik arayışı olduğu için güvenlik kuvvetlerini ekonomik, siyasal, sosyal alanlarda güçlendirecek yetki ve yapıların oluşturulması kaçınılmazdır. Polis örgütlerine özel ekipman, personel ve bütçe verilecek düzeyde öncelik tanınması, bu sürecin bir parçasıdır. Modern polislik kurumu terörle mücadele sürecinde geçmiş dönemlere nazaran artan biçimde bürokratik düzeye ve bir çok alana genişleyen yetki ve sorumluluğa sahip bir donanımına ulaştırılmıştır. Terörle mücadele politikalarının amacı, polis bürokrasinin kurumsal özerkliği ve profesyonelleşmesini sağlamaktır. Terörle mücadele sürecinde ortaya çıkan diğer bir durum da askeri kuvvetlerin polisin yapması gereken iç güvenliği sağlama görevine ortak olmasıdır. Terörle savaş konsepti, kamu düzeninin sağlanmasından ulusal güvenliğin korunmasına yönelik bir misyon oluşturarak "ordunun polisleşmesi" gibi bir süreç yaratmaktadır. Askeri kuvvetlerin, terörle mücadelenin bir parçası haline gelmesi birçok demokrasilerde var olan ve gelişen bir eğilimdir. Böyle bir durum ise devletin otoriterleşmesinde önemli bir etken haline gelmektedir. Çünkü, bir devletin ordusu sahip olduğu siyasal şiddetin ya da gücün esasını oluşturmaktadır. Askeri kuvvetler savaş gibi olağanüstü dönemler de görev alan, devlet otoritesinin sınırlandırılmamış gücünü simgeler. Terörle mücadelede askeri kuvvetlerin yer alması otoriter devlet uygulamalarına da kapı aralamaktadır.

Terörle mücadele sürecinde toplumda yeniden yaratılan rasyonelleşme çerçevesinde polis bürokratikleşmesi, yeni bir sosyal kontrol modeli olarak gelişmektedir. Polis teşkilatları bu süreçle birlikte artan profesyonelleşme, otonomi ve kurumsal bağımsızlığı görev alanlarında yürütmektedirler. Ayrıca terörle mücadeleye dönük girişimlerle ulus devletlerin politikalarının merkezinde polislik faaliyetleri üzerinde kontrolün sağlanması yer almıştır. Teröre karşı uzmanlaşmış polis örgütlenmesi, terörle mücadele politikalarının toplum üzerinde sosyal kontrolü başarıyla gerçekleştirecek rasyonel bürokrasinin yaratılması anlamına gelmektedir. Çünkü, terörle mücadelenin bürokratikleşmesi yeni bir sosyal kontrol modeli olarak doğmaktadır (Deflem, 2004: 90). Önleyici devlet, bir yandan yeni bir güvenlik paradigmasının yasal-ussal otoritesi haline gelirken, devletin güvenlik aygıtları modern dönemden aldıkları rasyonelleşme süreçlerini bünyelerinde daha yoğun gerçekleştirerek, sosyal kontrol işlevini terörle mücadelede yeni bir misyonla yürütmektedirler.

2. TERÖRLE MÜCADELE KISKACINDA İNSAN HAKLARI

Habermas, terörizmi siyasal amaç güden bir suç işleme iletişim stratejisi olarak okumak gerektiğini; terörizmin bu hedeflere ulaşp ulaşmadığını ancak gelecekte karar verilebileceğini, bu açıdan retrospektif bir adlandırma olduğunu niteler (Borradori, 2003: 79). Günümüzde özellikle uluslararası terörizmin demokratik yönetimlerin meşruiyetini azaltmaya dönük yıkıcı eylem potansiyeli karşısında devletlerin aşırı tepki verme riski, paradoksal bir yan anlam taşımaktadır. Uluslararası terörizm gerçekçi siyasal hedefler göstermemesine rağmen, devletin otoritesini gayri meşrulaştırma yönündeki en önemli siyasal hedefe ulaşmaktadır. Terörle mücadele eden devletlerin karşılaştığı bu otorite riski, terör eylemlerinin belirsizliği, korku ve baskının toplum üzerindeki kontrolsüz hareketliliğinden kaynaklanmaktadır. Devletler toplumların karşılaştığı bu belirsiz, paranoyak, korkutucu terör tehdidi karşısında toplumlara otorite pompalamaktadır. Artan otorite baskısı tıpkı terör baskısı gibi belirsizliğin, sınırsızlığın ve yayvanlığın yansıması haline gelmektedir.

“Modern devletlerin asıl görevi bireylerin güvenliğinin sağlandığı yaşam alanları yaratmaktır. Güvenlik günümüzde sadece bireylerin vücut bütünlüğünü koruma

görevinin yanı sıra, yeni değişimlere bağlı risk ve güvensizliğin minimize edilmesi ve yaşamın ekonomik, sosyal, teknik ve diğer yönlerden koşullarının iyileştirilmesi anlamına gelmektedir” (Glaeßner, 2001: 2).

Terör hali, politik bir güvensizlik durumu olarak bireylerin modern anlamdaki güvenlik ihtiyacını tehdit eden bir boyuttur. Thomas Hobbes, insanların savaşa eğilimli güdüsü karşısında taşıdığı ölüm korkusunu yenmek, rahat bir yaşama arzusuna sahip olmak için barışı aradığını dile getirmiştir. Doğa durumunun yarattığı bu belirsizlikten kurtulmak, doğal yasaların insanların düzen içerisinde yaşamayı salık vermesi karşısında devleti oluşturmuşlardır. Böylece toplumu yönetme ve bireylerin güvenliğini, refahını sağlama adına ortak bir uzlaşımın yansıması olarak toplum sözleşmesi ile egemenlik hakkı devlete verilmiştir (Hobbes, 1993: 127). Doğasında bireylerin güvenliğini korumak yükümlülüğü olan devlet, topluma karşı mutlak, tartışılmaz yetkilere sahiptir. Bu ise bireylerin özgürlüğünün güvenlik nedeniyle sınırlanması gerektiği yönündeki toplumsal mutabakatın bir sonucudur (Hobbes, 1993: 118). İşte modern demokrasilerin terörizmle mücadelesinde yaşanan insan hakları ihlalleri, ortaya çıkan güvenlik-özgürlük ikilemi, liberal devletlerin Hobbes’un ölümlü tanrı Leviathan’a dönüşmesidir. Çünkü günümüz dünyasında devlete güvenlik noktasında biçilen paye, ekonomik ve sosyal alanda sosyal devlet, politik alanda özgür demokratik hukuk devleti, değerler dünyasında bireysel güvenliğin pozitif temel hak olarak korunmasıdır (Glaeßner, 2001: 17).

Modern demokratik devletlerin terörle mücadele ederken karşılaştıkları bu paradoksal durum terörün siyasal doğasından kaynaklanmaktadır. Devlet otoritesini sarsmaya dönük her terörist eylem, toplum içerisinde yayılmış ve belirsiz terör yapılanması, endişeli ve korkan toplum hissiyatı karşısında liberal demokratik devletleri otoriter bir terörle mücadele rejimini uygulamak zorunda bırakmıştır. Devletin bu şekilde otoriterleşmesi, insan hakları dünyasında açmazlar yaratmaktadır. Bu açmazların en önemlisi özgürlük ve güvenlik dengesinin terörle mücadele ederken birincisi aleyhine bozulması olmuştur.

Liberal demokratik sistemler özgürlüğün amaç, güvenliğin ise araç olarak görüldüğü yapılar olarak devleti, bu hak ve özgürlüklerin korunup geliştirilmesi için hukuk düzeni içerisinde güvenli bir toplumsal yaşayışı sağlamakla görevlendirmişlerdir. Devlet toplumsal güvenliği tehdit eden terörle mücadele ederken güvenlik algısını bireyler üzerinden değil, kendi üzerinden geliştirmektedir.

Ayrıca terör güvenliği tehdit etmenin yanı sıra özgürlükler dünyasını da tehdit etmektedir (Arslan, 2006: 124). Terörizm en önemli temel haklar olan kişi güvenliği ve hürriyeti, yaşam hakkı olmak üzere bir çok hakkı doğrudan etkilemektedir. Terörist eylemler hükümetleri istikrarsızlaştırmak, sivil toplumu zayıflatmak, toplum içerisindeki barışı ve güvenliğini bozmak gibi sonuçlar doğurmaktadır

Devletler terörle mücadele ederken soruna güvenlik ekseninde bakması, insan hak ve özgürlüklerinin bu süreçte sınırlandırılması ve hatta durdurulması gibi bir sonucu doğurmuştur. Devlet, toplumun can ve mal güvenliğini sağlama yetkisini kullanırken toplumsal yaşama otoriter müdahalelerde de bulunmaktadır. Özgürlükler ülkesi ABD, baştan aşağı toplum üzerinde otorite tesis eden, insanların sürekli gözetildiği, temel haklarının sınırlandırıldığı bir güvenlik devletine dönüşmüştür. 11 Eylül 2001'deki terör saldırısından sonra liberal demokratik ülkelerde güvenlik ve özgürlük arasındaki denge tekrar tartışılır olmuştur. Devlet güvenliğimizi sağlarken zorunlu olarak özgürlüklerimizi kısıtlayabilir mi? Bu kısıtlamanın sınırı ne olmalıdır ya da nereye kadar sürebilir? (Arslan, 2006: 126). Bu sorular, günümüz gelişmeleri karşısında pozisyon almakta zorlanan modern demokrasiler açısından cevaplanması gereken ve özgürlük-güvenlik dengesini sağlıklı bir düzleme oturtarak anayasal güvence kazandırmak için oldukça önemlidir.

İnsan hakları ahlaki ve evrensel bir ilke olarak tüm insanların hak ve saygınlık olarak eşit ve özgür olduğu düşüncesine dayanır. İnsan haklarının kaynağı ne hukuki haklardaki gibi pozitif hukuk ne de sözleşmeye dayanan haklardaki gibi sözleşmedir, insan hakları varoluşunu insan doğasından ve iradesinden alır (Donnelly, 1995: 27). İnsan hakları bu açıdan insanla birlikte doğmuş ve insanlığın tarihsel gelişimi içerisinde kapsamını genişleterek günümüzün evrensel bir değeri haline gelmiştir. Hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları modern demokratik ülkelerin vazgeçilmez unsurları olmuştur.

Terörle mücadele söylemi altında ülkelerinin güvenliği için devletlerin; özgürlükleri tırpanlayacak uygulamalara girmelerine, terörizmin doğal olarak korku, panik, dehşet, kaygı, risk, belirsizlik gibi duyguların toplumda yarattığı korku ve güvenlik duygusu etkili olmaktadır. Toplumda oluşan bu korku ortamı, devletlerin otoritelerini toplumsal yaşamda daha baskıcı bir şekilde uygulama imkânını adeta

doğurmaktadır. Fakat bu otorite, terörle mücadelede hukuk kurallarını çiğneyen, özgürlükleri kısıtlayan bir uygulamayla saygınlığını kaybetmektedir. Ayrıca terör sadece ceza hukuku açısından bir suç olmanın ötesinde, uluslararası hukuk açısından da bir insan hakları ihlalidir. Terörizm demokratik ülkelerde hukukun üstünlüğü, demokratik yönetim ve insan haklarını hedef alan eylemlerinde, sembolik amaçlar güder. Demokratik ülkelerin yapılarına ve devlet otoritesini sarsmaya dönük eylemleri ile terörizm bir kriz ortamı yaratmaktadır. Bu kriz ortamına karşı doğal olarak devletlerin otoriter müdahalelerde bulunabileceği öngörüsü ile terörizm, devletleri terörizmle mücadelede insan haklarını ihlal eden bir tuzağa düşürmektedir (Başeren, 2002: 205). Yani bir insan hakları ihlali olan teröre karşı mücadele ederken devletler, insan hakları ihlalleri yapan uygulamalara da sebebiyet vermektedirler. Devletler, terörizmin ihlal ettiği hakları, terörizmi önlemek adına ortadan kaldırma tehlikesini yaratmaktadırlar.

Terör örgütleri meşru olmayan, kuralları hiçe sayan ve kendi ideolojileri doğrultusunda şiddete başvuran yapılardır. Terör örgütleri bu açıdan devletlerin kendilerine benzemesini istemektedir. Bu noktada devletler, terör örgütlerinin tuzağına düşme için önlemler geliştirmelidir. Terörle mücadelede demokratik devletin güç kaynağı, yasal meşruiyetidir. Devlet, meşru kurallar çerçevesinde güce başvurmaktadır. Kamu gücüne başvurma sürecinde en fazla dikkat edilmesi gereken husus, insan haklarının ihlal edilmemesidir. Terör örgütlerinin başlıca isteği, vatandaşların özgürlüklerinin sınırlanması, güvenlik veya terörle mücadele kaygısıyla devletlerin kendi masum vatandaşları üzerinde baskı kurması, başka bir ifadeyle, devlet ile masum vatandaşların karşı karşıya gelmesidir (Laçiner, 2006: 343).

Teröristlerin amacı devletleri, insan hakları ihlalleri yapacak otoriter uygulamalara çekmek ve ülke içerisinde korkuyu hâkim kılmak ve güvensiz bir ortam oluşturmaktır. Terörde başlıca amaç, siyasal iktidarı ele geçirebilmek için onu elinde tutan otoriteyi yıpratmak ve aynı zamanda sindirdikleri yığınları da sahipsiz kaldıkları inancına yöneltmek için şiddet eylemlerinden, baskıcı yönetim ve insan hakları ihlallerinden yararlanmaktır. Terörist, devlet otoritesinin zayıflamasını, devlete olan güvenin sarsılmasını amaçlar. Tek başına bir eylemin veya eylemler zincirinin koskoca bir devleti yıkmasına olanak yoktur. Ancak eylemler yoluyla

toplumda büyütülecek tepki, otoritenin yok olmasına zemin hazırlayabilecektir (Ariboğan, 2005: 227). Devletler teröristlerle mücadeleye başladığında ve güç kullanımında sınır tanımadığında terör örgütü ile devlet arasındaki fark bu şekilde azalacaktır. Terör örgütlerinin önemli bir amacı, devleti terörle mücadele sırasında daha çok olağanüstü yetki kullanmaya zorlamaktır. Böylece teröre sempati duymayan bireylerin, devlet tarafından kendilerine yönelen sert önlemlerden bıkip rejimden soğumaları sağlanacaktır (Hazır, 2001: 59).

İnsan hakları, insan onurunun ve saygınlığının temelinde özgürlük ve eşitlik esasına dayanılarak ileri sürülen evrensel ahlaki ilkelerdir. Modern demokratik ülkelerin toplumsal ve siyasal düzeninin temel esaslarının konulduğu anayasalar, günümüzde insan haklarının korunması ve geliştirilmesi ve devletin insan hakları dünyasını kucaklayan, koruyan, sorumluluk görevi yükleyen bir felsefeye dayanır. Demokratik liberal hukuk düzenlerinde devlete kamu düzenini ulusal güvenliklerini sağlama yükümlülüğünün yanı sıra özgürlükler dünyasının güvenliğini de sağlama sorumluluğunu yüklemektedir. Öte yandan demokrasi, hem kamu düzenini ve hem de özgürlükleri korumak zorunda bulunan anayasal rejimin adıdır (Hazır, 2001: 92). Demokratik kültürün ve siyasal sistemin hâkim olduğu toplumlarda güvenlik, özgürlüğün vazgeçilmez güvencesidir. Fakat bu güvence, devletin özgürlükleri koruma algısıyla doğrudan ilişkilidir. Güvenliğin bozulması, insan haklarının tanınmasını ve uygulanmasını zorlaştırırken, hak ve özgürlüklerin ciddi ve sistematik bir biçimde ihlali de kitlesel huzursuzluklara ve dolayısıyla güvenliğin bozulmasına neden olur. İşte böyle bir döngüde devletin nasıl konumlanacağı önemli olacaktır.

Terör, bir devlet için iç güvenlik sorunu olarak ele alındığında bireylerin güvenliğinden devletin güvenliğini sağlama sorunsalına doğru bir algı değişikliğini ortaya çıkarmaktadır. Devletler sahip oldukları meşru güç-şiddet tekeline terörle mücadelede de kullanırken hukukun sınırları içerisinde ve insan haklarını gözeterek yürütmelidir. Çünkü sahip olduğu yasal güç ve meşru şiddet bu hukuki sınırın dışına taşarsa demokratik ülkelerde yaşanacak insan hakları ihlaline ve otoriteryen devlet uygulamalarına yol açacaktır (Örgün, 2001: 88). Demokratik hukuk devleti ilkelerinin sadece olağan dönemlerin mi, yoksa olağanüstü dönemleri de kapsayan bir geçerliliğe mi sahip olduğu tartışılan bir konudur. Terörle mücadeleyi olağanüstü bir durum olarak değerlendiren liberal hukuk devletlerinde hukukun üstünlüğü, insan

hakları, çoğulcu siyasal sistem gibi demokratik ilkeler ancak olağan yaşam koşulları altında geçerli olmaktadır. Toplumun güvenliğine yönelik herhangi bir tehdit durumunun ortaya çıkması halinde, demokrasinin göz ardı edildiğine çokça tanık olunmaktadır (Arıboğan, 2005: 149). Devletlerin kendi güvenliklerini ve egemenliklerini insan haklarının önünde tutmaktaki ısrarının, 21. yüzyılda uluslararası toplumun karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biridir.

Sosyolojik açıdan toplumların siyasal, ekonomik ve kültürel dünya görüşleri çerçevesinde konulan hukuk normlarının düzeni bozan kural dışı eylemler olarak belirlediği bir yasadışı politik şiddet davranışı olarak terörü yok etme görevi de, meşru şiddet tekeline sahip olan devlete aittir. Fakat devletler demokratik hukuk düzeninin yarattığı mücadele yöntemlerinin terörle mücadelede dar ve sınırlı bir alan yaratmasının toplumları savunmasız bırakacağı gerekçesiyle istisnai ve özel bir hukuk alanı yaratmak istemektedirler. Terörle mücadelede özellikle insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, bir insan hakkı ihlali olan terörle mücadelede önemli bir yöntemdir (Karaosmanoğlu, 2003: 59).

Demokratik rejimler daha kırılğan olduklarından devlete karşı terör bu yönetimlere özgüdür; antidemokratik ülkelerde devlet terörü dışında diğer terör türlerine pek rastlanmaz. Demokrasilerde ise terör örgütleri, temel hak ve özgürlüklerin sağladığı avantajdan yararlanarak rahatça faaliyet gösterirler (Çınar, 1997: 293). Demokrasiler, terörist eylemlerin önlenmesi ve yaşam hakkının korunması için teröristlerin isteklerini bir noktada yerine getirmeye çalışmışlardır. Bu terörü daha da tırmandırmıştır. Ardından bu eylemlerden bunalan kamuoyunun baskısıyla, özgürlüklere sınırlamalar getirilerek terör önlenmeye çalışılmıştır. Bu strateji ise, terör örgütlerinin en çok ulaşmak istedikleri amaçlardan birisidir. Çünkü terörü önlemek üzere getirilen yasaklar, bu kez kamuoyunun resmi otoriteyi daha fazla eleştirmesine neden olmuştur (Altuğ, 1995: 7).

Terörizmle mücadele süreçlerinde devletlerin özgürlükleri kısıtlayıcı uygulamaları, işin doğası gereği olmuştur. Fakat bu kısıtlamaların tartışılır hale gelmesi devlet müdahalesinin ölçüsüz, hukuk ve demokratik devlet anlayışlarına uygun olmayan bir hal aldığı günde gündeme gelmiştir. Özellikle 11 Eylül olayından sonra batı demokrasilerinde özgürlükleri güvenlik kısılcacında sınırlamaya dönük bir

çok yasal düzenlemeler yapılmıştır. Uluslararası Af Örgütü'nün 2004 yılında yayımlanan raporunda, 11 Eylül sonrası süreçte, terörle mücadele adı altında insan hakları ve kişi özgürlüklerinin çok daha fazla kısıtlandığına dikkat çekmiştir. Buna göre örgüt, “Terörle mücadelenin insan haklarını sınırlamak, uluslararası hukuku zayıflatmak ve hükümetlerin araştırmalarına kalkan olmak yoluyla, dünyayı daha tehlikeli bir yer durumuna getirdiği” (Çaşın, 2008: 875) sonucuna ulaşıldığını açıklamıştır.

Özgürlükler, ancak şiddetin yer almadığı ortamlarda yaşama olanağına sahiptir. Terörün kol gezdiği bir ortamda özgürlükler de amacına uygun biçimde kullanılamaz. Bunun için demokratik yönetimlerin öncelikle barışı ve huzuru sağlamaları zorunludur. Bunu sağlamak adına, özgürlüklerin belirli bir biçimde sınırlanması gerekebilir. Öncelikli sorun bu sınırlamaların ölçüsüdür. Elbette ölçsüz ya da keyfi sınırlamalar, demokrasi ile bağdaşmayacaktır. Burada devletin demokratik bir duruş sergilemesi ve hukuka uygun araçlarla bu sınırlamayı gerçekleştirmesi gerekir (Hazır, 2001: 92). Terörizmin son kertede hedefi toplumun özgürlüklerden vazgeçirilmesi suretiyle yönetimin otoriterleştirilmesidir. Böylece toplum, devlete olan güvenini yitirip ona karşı gelecektir. Bu durumda teröristler, eylem yapmaya devam edecektir. Sonuçta toplumsal desteğini yitiren devletin teröre karşı alacağı daha ileri düzeydeki tepkisel ve büyük boyuttaki önlemler, toplumun ondan daha fazla uzaklaşmasına neden olacaktır. Bu açıdan etkin bir terörle mücadele stratejisinin amacı, demokratik toplum ve hukukun üstünlüğünün korunması olmalıdır (Wilkinson, 1986: 19).

Terörle mücadele sürecinde, özellikle bazı temel hak ve özgürlükler ağır yaralar almışlardır. Örneğin; yaşam hakkı, kişi hürriyeti, işkence ve kötü muamele yasağı, adil yargılanma hakkı, suç ve cezaların geriye yürüyemeyeceği ilkesi, inanç ve ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, mülkiyet ve yerleşme seyahat özgürlükleri, ayrımcılık ve yabancıların temel hakları, özel hayatın korunması gibi bir çok özgürlüğe ilişkin ihlaller olmuştur. 11 Eylül sonrasında başta ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya olmak üzere modern demokrasilerde insan hakları konusundaki hassas yaklaşımını yerini, ulusal güvenliğin sağlanmasıyla ilgili endişeler almıştır. 11 Eylül ile birlikte, terörizmin önlenmesi en önemli siyasi sorun haline gelmiştir. Böylece, daha önce gelişmekte olan ülkelere insan hakları ihlalleri gerekçesiyle müdahaleyi

ahlakî bir sorumluluk olarak gören Batılı hükümetler, kendi güvenlikleri söz konusu olduğunda, insan haklarını kolaylıkla feda edebilmişlerdir (Balzacq ve Ensaroğlu, 2008: 7).

Terörizmle mücadelede terörün parasal kaynaklarını kontrol altına almak ve pasifize etmek önemli bir mücadele yönetimi olmakla beraber; bu yöntemin sınırlarının belirsizliği ve ölçsüz kullanımı mülkiyet hakkını ihlal etme sonucunu doğurmaktadır. İngiltere’de terör amacıyla kullanılan ya da terörden veya onunla bağlantılı eylemlerden elde edilen mallara devletin el koyabilme yetkisi verilmiştir. Fransa’da 2001’den sonra çıkarılan yasalar, suçlanan teröristlerin mallarına kısmen veya tamamen el konulmasını ve terör gruplarının finanse edilmesinin suç teşkil etmesini öngörmektedir. 11 Eylül sonrasında ABD yönetimince teröristlere ve terör örgütlerine ait olduğu sonucuna varılan mallara el konulmuştur (Balzacq ve Ensaroğlu, 2008: 20). İspanya’da terör örgütlerini mali açıdan desteklediği öne sürülen kişilerin hesaplarının kontrolü amacıyla, polis teşkilatında özel bir izleme birimi kurulmuştur. İspanya terörle bağlantılı her türlü ekonomik değerın devlet tarafından müsadere edilebileceğini, getirdiği yasal düzenlemeyle sağlamıştır (UTSAM, 2010: 47).

İngiltere, ihbar etme yükümlülüğünü vatandaşlarına yüklemek amacıyla 2000 tarihli Terör Kanununda halka terörist şüphelilerini izleme ve gözetleme görevi vermektedir. Kanunun 19. Maddesine göre, mesleki bir faaliyet sırasında elde edilen bilgiye dayanarak, bir kişinin bir terör suçu (para aklama, terör parasını kullanma, terörü finanse etme gibi) işlemiş olduğundan şüphelenen kişiler bu bilgiyi polise bildirmekle görevlidir. Bu suç, ispat yükünü karşı tarafa yüklemekte ve beş yıl hapis cezasını öngörmektedir. Hukukta ispat, iddiayı ileri sürenin sorumluluğundayken, bu düzenleme tam tersi bir uygulama getirmiştir. İrlanda’da bireylerin güvenlik kuvvetlerince kendilerinden bilgi istenildiği takdirde vermemeleri suçtur. Fransa’da teröre ilişkin istihbarat verme yükümlülüğü vatandaşa yüklendiği gibi, ulaşım sektöründeki firmalara da yüklemiştir. Taşımacılıkta seyahat edenlerin bilgileri yanı sıra internet ve iletişim verilerinin 1 yıl saklanması ve istenildiğinde devlete verme yükümlülüğü getirilmiştir (Balzacq ve Ensaroğlu, 2008: 27).

Devletlerin bireylerin bedenleri üzerinde kontrol ve tasarruf etme yetkisini sınırlayan en önemli hak, kişi hürriyeti ve güvenliği özgürlüğüdür. Terörle mücadele eden demokratik ülkeler, bu en temel ve doğal hakkı demokratik hukuk devleti anlayışının sınırlarını zorlayacak bir şekilde ihlal etmişlerdir. Kişinin hareket etme özgürlüğünü kısıtlayan gözaltı, tutuklama gibi adli tedbirlere ilişkin kararlar terör suçlarında yargı kontrolünü zayıflatarak ya da aramadan polisin yetki alanına yani idari otoriteye bırakılmıştır (UHCHR, 2008: 36).

İngiltere’de polis, terörist olduğundan şüphelenilen bir kişiyi tutuklama emri olmadan tutuklayabilmekte ve 48 saat süre ile alıkoymaktadır. Bir polis memuru, tutuklunun dışarıdan biri ile irtibat kurması halinde delillerin veya herhangi bir kişinin zarar göreceğini, suç ortaklarının uyarılacağını, malların ele geçirilmesinin veya bir terör eyleminin önlenmesinin engelleneceğini düşünüyorsa, o kişinin başka herhangi bir kişi ile irtibat kurmasını yasaklayabilmektedir. Terör şüphesine ilişkin makul bir sebep varsa kişileri durdurma, arama, parmak izi alma gibi yetkiler polise verilmiştir. Bu alıkoyma süresi de hâkim kararı ile 7 güne kadar uzatılabilmektedir. 2006 yılında herhangi bir suçlamada bulunmadan alıkoyma süresi ise iki katına çıkarılarak toplam 28 güne uzatılmıştır. 1970’li yıllarda İrlanda’da terörünün yoğunlaşması üzerine İçişleri Bakanı’na 48 güne kadar süren geçici tutuklama yetkisi verilmesi inanılmaz bir otoriterlik örneği olmuştur. Fransa’da bu süre terör suçlarında 6 güne kadar çıkarılmıştır (Balzacq ve Ensaroğlu, 2008: 21-27). Terörle mücadelede İspanya’da Ceza Muhakemesi Kanununa göre adi suçlarda gözaltı süresi en geç 72 saat olup sürenin bitiminde şahsın hâkim önüne çıkarılması gerekmektedir. Terör suçlarında bu süre, 5 güne kadar uzayabilmektedir. İletişime izin verilmeyen gözaltı uygulaması (Yakınlarıyla iletişiminin sınırlandırıldığı, haberleşmenin kısıtlandığı, avukat ve doktorunu kendisinin belirleyemeyeceği bir gözaltı uygulaması) terör suçlarında İspanya’da sıklıkla uygulanmıştır (UTSAM, 2010: 43). ABD ise çıkardığı Vatanseverlik Yasası ile savcılara, terör örgütünü destekleyen ya da terör şüphelisi yabancıları veya devletin güvenliğini tehdit eden bir etkinliğe katılanları tutuklama yetkisi vermiştir. Bu yetkinin büyük bir çoğunluğu yabancılar ve özellikle Müslümanlara dönük uygulanmıştır.

Terör örgütlerinin üyelerinin sosyal kimliklerine benzer özellikleri taşıyan kişiler, terör destekçileri olmasa bile devletin gözünde potansiyel suçlu profildir.

Polisin bir tür kolluk tekniği olarak geliştirdiği *profilleştirme* yöntemi, sistematik bir uygulamaya dönüştüğünde toplumda belli kesimi suçlu kategorisinde yaftalama sonucunu doğurmaktadır. Terörle mücadelede kişilerin dini, etnik, sınıfsal ya da diğer statüleri nedeniyle polis tarafından uygulanan bu profilleştirme ve bunun genelleştirilmesi bazı kolluk önlemlerinin bu “potansiyel terör şüphelilerine” yoğun bir şekilde uygulanması tehlikesini doğurmaktadır (UHCHR, 2008: 37). Bu durum, insan hakları hukukunun ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkelerini açıkça ihlal etmektedir. Aynı zamanda devletleri, terörle mücadele adıyla otoriter uygulamalarını bu toplumsal kesim üzerinde yoğunlaştırmaya yönelik tehlikeli bir yönelişe itmektedir.

Toplumsal ve siyasal anlamda ötekileştirilen Müslüman ya da belli coğrafyadan gelen kişilerin önemli bir kısmı, sürekli ‘şüpheli’ ve ‘potansiyel terörist’ muamelesi görmektedir. Bush’un 11 Eylül’den hemen sonra yayınladığı bir kararnamede, askeri mahkemelerin sadece vatandaş olmayanları yargılayacağıının belirtilmesi de bu bakımdan ilginçtir. Aynı şekilde, Başkan’a verilen ‘düşman savaşı’ (enemy combatant) ilan etme yetkisi de sadece vatandaş olmayanlar üzerinde uygulanabilen yetkidir. ‘Düşman savaşı’ ilan edilen kişi, özgürlükten ve adil yargılanma haklarından mahrum bırakılmaktadır. Bu kişilerin nerede oldukları bilinmemekte, yakınlarıyla görüştürülmemekte ve süresiz olarak gözaltında tutulabilmektedir (Arslan, 2006: 7). İngiltere hükümeti, IRA üyelerini eylem yapıp yapmadığına bakmaksızın terörist, sempatizanlarını ise terör destekçisi olarak görmüştür. Olağanüstü yasaları ile bir çok kişi tutuklanmış, 20 yıl hapiste kaldıktan sonra suçsuz olduğu anlaşılan insanlar olmuştur (Laçiner, 2001: 23).

Devletlerin terörü özel bir suç türü olarak görme politikası, yargılama ve cezalandırmanın da özel bir statüde yapılması sonucunu doğurmuştur. Terörle mücadele eden birçok ülkede, terör sanıkları ya askeri mahkemelerde ya da yapısı farklılaştırılmış özel mahkemelerde yargılanmaktadır. Bu durum, terörist olmakla suçlanan kişinin kendisini savunma olanağı bulamadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Arıboğan, 2005: 212). ABD, terörle mücadele sırasında kuşkulanan kişileri Guantanamo Üssünde tutmakta, bunların sorgulama ve yargılanmasını askeri bir komisyon tarafından yapmaktadır. Kararlarına karşı temyiz yolu kapalıdır. Asker kişiler tarafından yürütülen yargılamada, “terörist” olarak tanımlanan siviller

yargılanmaktadır. Sanığın masumiyet hakkı olmadığı gibi, ceza usul hukukunca tanınan temel hak ve özgürlüklerden de yararlanamaz. ABD yönetimi ne iç hukuk yollarını ne de uluslar arası savaş hukukunu uygulamışlardır. Guantanamo’da tutulan kişilerin savaş tutsağı sayılamayacaklarını, ancak içinde bulunulan özel koşullar nedeniyle bunlara savaş tutsağı biçiminde davranıldığını bildirmektedir (Öktem, 2004: 144). Fransa’da terör davalarına bakan ve kararlarına karşı yargı yolunun kapatıldığı, Paris Ağır Ceza Mahkemesi kurulmuştur.

Terörle mücadelede ihlallerin en sık yaşandığı temel haklardan biride yaşam hakkıdır. Devletler bazen suçlu olup olmadığını yargılama sonucu karar verilmeksizin, terörle mücadele yöntemi olarak teröristleri doğrudan ya da suikastler ile yok eden eylemlerde bulunmaktadır. BM İnsan Hakları İzleme Komitesi bu duruma dikkat çekerek, devletlerin “öldürme gücünü” diğer yöntemlerin etkisiz kaldığı durumlarda ve ölçülülük ilkesine uygun yapılması gerektiğini belirtmiştir (UNCHR, 2008: 30). Demokratik bir hukuk devletinin, teröristleri yargılama sonucunda mahkeme kararıyla cezalandırması gerekirken; bazı zamanlar bu kural bir yana itilip doğrudan namlunun ucuna teröristler bırakılmaktadır. Örneğin; İngiltere’nin IRA terör örgütüne dönük 1988 yılında gerçekleştirdiği Cebelitarık Operasyonu, doğrudan teröristlerin öldürülmesi gibi bir sonuç doğurmuştur. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu eylemin hukuka ve insan haklarına aykırı olduğunu belirtmiştir. Bunun dışında faili meçhul cinayetlerin İngiliz güvenlik güçleri ve Protestan paramiliter grupları tarafından örtülü olarak yürütülerek yapılmıştır (Laçiner, 2001: 26-29). İspanya hükümeti 1983-1987 yılları arasında ETA’yı etkisiz kılmak için devletin örtülü olarak desteklediği GAL isimli bir paramiliter teşkilatı kullanarak adam kaçırmaya, işkence ve mali suçlar işlemiştir (UTSAM, 2010: 27).

İşkence ve kötü muamele, bireylerin vücut bütünlüğüne yönelik hukuk dışı bir eylemdir. Devletlerin liberal hukuk sistemi içerisinde kişinin vücut bütünlüğüne saygı gösterme yükümlülüğünü sadece terörle mücadele süreçlerinde askıya alınmıştır. Bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılmasının yanı sıra terör suçlarını şiddet aracılığıyla aydınlatılabilir bir araç olarak işkence illegal bir şekilde yapılmıştır. BM Kalkınma Programı tarafından 2002 yılında yayımlanan bir rapora göre, 20. yüzyıl boyunca 169 milyon sivil, kendi hükümetleri tarafından katledilmiştir. Bunun 138 milyonu totaliter, 29 milyonu otoriter ve 2 milyonu ise demokratik yönetimler

tarafından gerçekleştirilmiştir (Arıboğan, 2005: 147). Örneğin, Kuzey İrlanda’da terör eylemlerinin yükselişe geçtiği 1971-1975 yılları arasında, İngiliz güvenlik güçleri tarafından “beş teknik” adı verilen yöntemlerle terörist şüphesi taşıyanların ya da teröristlerin sorguları yapılmıştır. Bunlar; saatlerce parmaklar üzerinde dikilmek, ifade vermediği zamanlarda başına bir torba geçirmek, uykusuz bırakmak, aç ve susuz bırakmak, gürültülü bir sesle yayın yaparak sinir bozmak olarak bilinmektedir.

Guantanamo’daki zor kullanma şekilleri, tutukluların psikolojik ve biyolojik yapısını hedef almaktadır. Vücut bütünlüğüne, sağlığına, psikolojisine zarar vermek, sanıkların geleceğe yönelik umutlarını kırma, tuvalete çıkmalarını yasaklamak, günlerce uykusuz tutmak veya düzensiz uyku saatlerine zorlamak, sıcak günlerde klimayı sıcakta tutmak, soğuk günlerde de soğukta tutmak, dini inanç ve değer sistemleriyle alay etmek veya hakaret etmek, köpek ve benzeri hayvanlara karşı korkularını kullanma, yüze ıslak havlu kapatmak suretiyle boğulma hissi yaşatmak, aşırı güç ve cinselliği kullanmak gibi birçok uygulamayı içermektedir (Bal, 2006: 94). Aynı şekilde Bağdat’ta Ebu Garip Hapishanesi’nde ortaya çıkan binlerce işkence fotoğrafı, ABD’nin Irak’lı mahkûmlara nasıl davrandığını gözler önüne sermiştir. Terörist olduğu gerekçesiyle gözaltına alınan kişilere uygulanan işkenceler tüm dünya kamuoyu tarafından bilinmektedir.

İngiltere’de güvenlik düzeyi yüksek ve terör zanlılarının bulunduğu hapishanelerde insan onuruna yakışmayan, zalimane uygulamaların gerçekleştirildiği kaygısı artmaktadır. Hapishanelerde uzun süreli tecrit uygulamaları, eğitim hizmetleri, dini ibadetler ve sağlıkla ilgili taleplerin getirilen kısıtlamalar; aileleri ile bağlantılarının kesilmesi gibi uygulamalar yapılmaktadır. İngiltere, hakimiyetindeki Diego Garcia adasında El Kaide terör örgütü üyelerine Amerikan Kuvvetlerince “stres ve baskı özellikli sorgulama tekniklerini” uygulamalarına, işkencelerine göz yummuştur (Human Right Watch, 2003: 22). İspanya’nın terör örgütü hükümlülerine hapishanelerde yapılan tecrit yöntemlerinin, polis sorgulama ve adli doktorların muayene odalarında kamera kayıt cihazlarının olmaması işkenceye ortam hazırlayabilmektedir. 1977 yılında Lufthansa havayolu şirketinin uçağına RAF aşırı sol terör örgütü tarafından yapılan kaçırma eyleminden sonra Almanya özellikle RAF örgütü hükümlüleri olmak üzere terör örgütü hükümlülerine hapishanelerde

tecrit uygulayan yasal düzenlemeler getirmiştir.

Demokrasiler, devlet güvenliğine tehdit gördüğü insanların yerleşim hakkını sorgulamayı ve ülkelerinden uzaklaştırmayı öngören yasal düzenlemeler de yapmıştır. İngiltere, Terörün Önlenmesi Yasasında terörü kışkırtan ya da destekleyici eylemlerde bulunduğu tespit edilenlerin devlet bakanı tarafından sınır dışı edilebileceği ve bu karara karşı itirazı yine devlet bakanının inceleyeceği hükmünü getirmiştir. ABD’de Vatanseverlik Yasası ile terörist olduğundan şüphelenen kişilerin ülkeye girişleri ya da ülkeden sınır dışı edilebileceği getirilmiştir. 11 Eylül 2001 saldırılarıyla ilgili soruşturmalar sırasında ABD’de gözaltına alınan 1200 yabancı uyruklu kişi de çoğunluğu Müslüman Arap veya Güney Asya kökenli erkek, uluslararası hukukun korumasından muaf tutulmuştur. Yıl sonunda, ilk dalga sırasında gözaltına alınanların birçoğu sınır dışı edilmiş, bazıları işkence görme riski bulunan ülkelere gönderilmiş ya da serbest bırakılmış veya “terörizm” ile bağlantılı olmayan suçlarla suçlanmışlardır (Paye, 2009: 32).

Terörizm, toplumsal bir taban oluşturma ile siyasal mücadelelerinde propaganda faaliyetlerini yürütebilmek için sivil toplum kuruluşları üzerinden hareket etme stratejisini her zaman uygulamıştır. Terör örgütleri demokratik sistemlerde kimi zaman bir siyasi parti, kimi zaman dernek ya da vakıf bağlantılı çalışarak taraftar toplama, etkinliğini artırma ve kendini devlete karşı aklama amacını gütmüşlerdir. Bu durum karşısında devletler, terör örgütlerinin sivil toplum alanında bu tip siyasal kurumsallaşmalarını, kitlesel birliktelikler oluşturmalarını ve toplumda güçlü sosyal iletişim ağlarını kurmalarını engellemek için yasaklayıcı düzenlemeler getirmişlerdir. Demokratik siyasal yaşamda sadece propaganda yapma, kamuoyu oluşturma ve siyasal iktidarı etkileme amaçlı faaliyet gösteren siyasi parti, dernek, vakıf ya da diğer örgütlerin; terör örgütlerinin ideolojilerine hizmet ettiği gerekçesiyle şiddetli politika aracı olarak kullanan bireylerin oluşturduğu terör örgütleri gibi yasaklanması, baskı altına alınması terörle mücadelede tartışılan bir konudur. Devletler kimi zaman terörle mücadele adına muhalefeti susturmak için demokratik siyasal katılım sürecini baskıcı forma çevirmişlerdir.

İngiltere’de 1970’lerin sonunda İrlanda’nın bağımsızlığını savunan Sinn Feinn siyasi partisi, IRA’nın siyasal temsilcisi olduğunu açıkça dile getirmemesine

karşın, siyasal söylemlerinde IRA'nın ideolojisini meşrulaştıran bir yol izlemiştir. İngiltere, Cebelitarık Operasyonunda IRA üyelerini SAS komandoları tarafından doğrudan öldürülmesi skandalı üzerine IRA ve Sinn Feinn ile ilgili haberlere yayın yasağı koymuş; aksine hareket edenlere yüklü para cezaları hatta lisanslarını iptal etmeyi öngören yasal düzenlemeler getirmiştir (Laçiner, 2001: 21, 26). Yasaklanmış bir örgüt için toplantı ve gösteri yürüyüşünde bulunmak, örgütün sembollerini taşımak İngiltere'de suçtur. 1996 yılında Terörü Önleme Yasasında getirilen bu düzenleme ile IRA'yı destekleyen ya da yardım eden bir örgüt yasaklanabilir, cezalandırılabilir. Terör tanımlamasının politik amaçlar ve halkı korkuya sevk edecek her türlü eylemleri içeren özel bir suç kategorisi olarak düzenlenmesi ve terörist örgütlerin listelenmesi ile devletler, doğrudan özgürlük savaşçısı, politik suçlu ya da demokratik sivil toplum kuruluşu gibi ideolojik anlamları yok ederen tek taraflı ve otoriter bir terörist örgüt kodlaması ile sivil toplum yaşamına yansımaktadır.

İspanya Siyasi Partiler Organik Yasasına göre terörizmi destekleyen, şiddet ve kargaşa ortamını yaratan, terör örgütleri ile bağlantısı olan siyasi partilerin kapatılacağını düzenlemiştir. Herri Battasuna bu gerekçe ile kapatılmıştır. Ayrıca bölgesel milliyetçiliği savunan ve bu bakımdan ETA terör örgütüne sempatan sağlama ya da örgütün hedeflerine katkı sağlayan Basklı sivil toplum kuruluşlar da kapatılmıştır (UTSAM, 2010: 44). Birtakım siyasal partilerle terör örgütlerinin kesin kanıtlarla bağlantılı olduğunun ortaya çıkması karşısında, Batı ülkelerinde bu türden siyasal partilerin kapatılması gerektiği yönündeki düşünce, 11 Eylül'den sonra daha çok taraftar toplamaya başlamıştır. Demokratik ülkelerde gerçekleşecek bir tek eylemin bile siyasal özgürlüklerin rafa kaldırılmasına yetebileceğini göstermektedir (Arıboğan, 2005: 153). Almanya, Terörizmle Mücadele Yasası ile hür demokratik anayasal düzeni kökten değiştirecek, aşırı siyasal eğilimli yabancı dernekleri yasaklayan Dernekler Kanununun ilgili maddesine anayasal düzene ve demokratik anlayışa karşı aşırı bir amaç için faaliyet yürüten derneklerin yasaklanabileceğini getirmiştir.

Basın özgürlüğü, kitle iletişim araçları marifetiyle bilgiyi yayma ve bilgiye ulaşma serbestisini sağlayan bir haktır. Terörle mücadelede bu hak kimi zaman sınırlamalara tabi olmuştur. Devletler, terörle mücadele stratejisini belirlerken

toplumsal desteği sağlamak; toplumda terörist eylemler nedeniyle korku, tedirginlik ve infial duygusunu minimize etmek; terör örgütlerinin kitleler üzerinden propaganda başta olmak üzere diğer amaçlarına kitle iletişim araçları marifetiyle ulaşma stratejisini engellemek için medyayı kontrol etmişler ve yönlendirmişlerdir. Medya, toplumsal sorumluluk ilkesi çerçevesinde, terörle mücadele sürecinin parçası olmaksızın ahlaki ilkeler çerçevesinde faaliyet göstermesi gerekmektedir. Özellikle enformasyon toplumunun geliştiği bir dönemde medyanın bu işlevi önem kazanmaktadır. Modern liberal demokrasilerde basın özgürlüğünün yasalarla güvence altına alınması, insan hakları açısından önemli olmakla birlikte terörle mücadele açısından riskli bir durumdur (Arıboğan, 2005: 154). Şöyle ki, terörist eylemlerin medya tarafından özgürce yansıtılması toplumda korku, panik, dehşet gibi şiddet kaynaklı korkuların daha fazla yaygınlaşmasına ve terörizmin amaçlarına daha etkin ulaşmasına yol açacaktır. Bu nedenle devletler, liberal demokrasilerin bu açığına karşı basın özgürlüğünü sınırlamanın haklılığını terörle mücadelenin geleceğine dayandırmaktadır.

İngiltere Terörle Mücadele Yasasında terör örgütleri ile ilgili yapılan yayınlara ilişkin idari para cezaları öngörüldüğü gibi yayından kaldırma yaptırımının da uygulanabileceğini dile getirmiştir (Laçiner, 2001: 26). BBC ve ITV'nin 70 kadar programı son anda hükümet tarafından yayından kaldırıldığından, bu kanallar kendilerini zor durumda bırakacak programları yayınlamamayı tercih etmektedirler. BBC, INLA adlı terör örgütü üyesi ile ilgili yaptığı röportaj yayını nedeniyle 1974 sayılı Terörle Mücadele Yasası gereğince soruşturma geçirmiştir. Hükümet BBC kanalıyla iki anlaşma yaparak terör konusundaki yayınlarına ilişkin çerçeveyi belirlemiştir (Bilir, 2009: 102-103). Devletler bazen bu tip yayınların kontrolünü sınırlamalarla değil doğrudan kendi gözetiminde yapmıştır. ABD, 1984 yılında terör olaylarının nasıl yayınlanacağına ilişkin havuz sistemi koymuştur. Bu sistem, basın yayın kuruluşlarının tek sesli, kontrollü bir haber yapma zorunluluğunu doğurmuştur (Bilir, 2009: 106).

Devletin, basın organlarını kamuoyunu yönlendirmek için kullanması kimi zaman kendisinin yapmış olduğu hataları gizleme amaçlı olmuştur. Afganistan operasyonu sırasında bir ABD bölüğünün kendi ordu güçlerinden gelen bombalarla vurulmasıyla gerçekleşen olayın, dünya kamuoyuna aktarılmaması için olay

yerindeki gazeteciler bir yere kilitlemiştir (Bilir, 2009: 107). Bu durum esasında terörle mücadelede devletlerin basın özgürlüğüne müdahalelerinin, sansürlerinin yani özgürlüğe vurulan kilidin en tipik örneğidir. İspanya 2003 yılında Bask dilince basılan Euskaldunon Egunkaria adlı gazeteyi kapatıp, 10 çalışanını tutuklamıştır. Terörle mücadele adına yapılan bu eylem ifade ve örgütlenme hakkı ihlali olarak insan hakları kuruluşlarınca eleştirilmiştir.

Liberal demokrasilerde milli güvenliğe dönük tehdit algılamaları, hukuk devleti, hoşgörü gibi medeni demokratik değerleri ve uluslararası normları hızlı bir şekilde erozyona uğratmıştır. Siyasi liderler ve güvenlik bürokrasisi, ulusal güvenliğe yönelik tehdit karşısında demokratik dengeleri etkisiz bırakan ve toplumda korku üreten politikalar yaratmışlardır. Terör şiddeti kontrol edilemeyen, dışsal ve varlığımızı ve kimliğimizi mutlak bir şekilde tehdit eden bir savaş olarak görülmüştür. Demokrasinin ve insan haklarının korunması adına yürütülen bu savaşta terörizmin işlemek istediği suçu, paradoksal olarak devletler işlemiştir. Ulus devletler, kamuoyundan saklanarak terörle mücadele adına tutuklulara karşı, işkence uygulamaları ya da öldürülmeleri, gizli ve özel hapisanelerin kurulması, mültecilerin insan hakları ihlallerinin yaşandığı ülkelere geri gönderilmesi, etnik ya da dini temelli örgütlerle, düşünce açıklamalarına karşı yasaklayıcı tutumlar geliştirmesi, özel hayata keyfi müdahalelerin getirilmesi gibi bir çok eylemle terörizmin zarar vermek istediği demokrasiye kendisi vermiştir (Brysk, 2007: 1).

Ulusal güvenlik argümanı devletler tarafından toplum içerisinde birlik ve dayanışmayı sağlama, ulusal bütünleşmeyi oluşturma ve güçlü bir devlet imajı yaratmak için politik bir şekilde kullanılmıştır. 11 Eylül sonrası ABD ve İngiltere'nin uluslararası terörizmle mücadele politikaların ulusal güvenlik çerçevesinde yürütülmüştür. Terörizmle mücadele bu açıdan bir asayiş olayı derecesinde değil ulusal güvenlik bağlamında değerlendirilmiş olup, devletleri toplumun desteğini ulusal güvenlik kalkanı altında sağlama yoluna gidilmiştir. Ulusal güvenliği tehdit eden bir durum toplumda korku, yılgınlık, heyecan, tedirginlik gibi kolektif duyguları her zaman artırmış, devletin otoriter uygulamalarına seslenen bireylerin güvenlik taleplerinin çoğalmasına yol açmıştır. Böyle bir sosyal durumla karşılaşan devletler, terörle mücadele politikalarının otoriter yönlerini “zorunluluk” ve “istisnai” durum argümantasyonu ile temellendirmişlerdir. Terörizmle mücadeleye

topyekün bir savaş konsepti ile bakılarak güvenlik bürokrasisini askeri bir doktrin esasında özel, operatif ve güçlü yetkilerle donatan düzenlemeler yapılmıştır.

Devletlerin önleyici güvenlik yaklaşımını terörle mücadelede ağırlıklı olarak kullanması, özgürlüklerin sınırlandırılmasında etkili olmuştur. Çünkü terör tehlikesinin belirsizliği karşısında devletler, daha hızlı ve endişeli reflektif tedbirleri toplumsal yaşama yansıtması özgürlükler alanını ciddi düzeyde baskı altına almaktadır. Günümüzde parlamenter demokrasilerde kontrol ve gözetim mantığına dayanan güvenlik toplumuna, önleyici ve gözetleyici devlet modeliyle ulaşılmaktadır. Terörizmden kaynaklanabilecek potansiyel risklere karşı devlet, preaktif önlemleri güvenlik sektöründen toplumsal yaşamın diğer alanlarını kapsamaya doğru bir eğilimle yürütmektedir (Glaeßner, 2001: 17). Bu mücadele tarzı polisin toplumsal yaşam alanlarında daha bariz, yaygın ve esnek bir şekilde devletin monopol şiddet tekeli ve gözetleyici iktidar kipini kullanabilme imkanı sağlamaktadır.

Terör siyasal amaçlı bir şiddet biçimi olarak varlığını korku ve yıldırma biçiminde toplumda ne kadar yoğun bir şekilde ortaya koyarsa devletler de o kadar baskıcı ve otoriter olmaktadır. Modern liberal demokrasilerde terörün şiddet üretiminde çeşitlenmesi ve yoğunlaşması, devletleri toplum üzerindeki otoritelerini artırmaya yönelmektedir. Devletler uygulayacağı baskıcı rejimi tehdidin yapısı ve etkisine göre ayarlamak zorundadır. Tehlikenin toplum üzerindeki algılanışı, devletlerin baskıcı güvenlik önlemlerine yön vermelerinde önemli referanslar olmuştur. Kitlesele protestolar, gerilla savaşı, devrimci hareketler karşısında devletler otoriter yönetim pratikleri üretmektedir. Terör tehlikesi karşısında toplumda sosyal desteğini alan devletler, siyasal otoritelerini daha etkili kullanma imkânına sahip olmaktadır. Ayrıca terörün sadece iç güvenlik meselesi olmanın üzerinde kitlesele bir harekete (ayaklanma, devrim gibi) yol açabilme endişesi ya da devletlerin terör tehdidinin koordinatlarını kesin bir şekilde belirlememesi toplumdaki baskının ve otoriter yönetim uygulamalarının artmasına ve sınırlamanın muğlaklaşmasına sebep olmaktadır.

Devletler, kamu düzeni ve güvenliği için yürüttükleri terörle mücadelede sivil bir baskı ile karşı karşıya kalmışlardır. Kamuoyunun devletten bir an önce terörün

bitirilmesi, toplumsal huzurun sağlanması yönündeki beklentileri devletlerin güvenlik önlemlerini daha aktif ve hızlı almasına neden olmuştur. Modern demokratik devletler terörle mücadele sürecinin ilk aşamalarında sert, otoriter, hızlı ve yayılcı bir güvenlik politikası yürütürken; daha sonraları baskıcı önlemlerin kontrolsüzlüğü karşısında toplumda duyulan rahatsızlığın artması sonucu daha kontrollü, esnek, sınırlı bir sosyo politik mücadele yöntemini uygulamışlardır. Modern demokratik devletlerin meşru güç kullanımında yaşadığı krizler, esasında özgürlükler dünyasına yönelik müdahalelerden kaynaklanmaktadır. Yasal olmayan ve özgürlüklere karşı saldırı biçimindeki terör şiddeti, yasal ve meşru devlet şiddetini/gücünü eylemleriyle kışkırtarak; devletlerin terörle mücadelede bile olsa insan haklarını koruma yükümlülüklerine karşı bilinç kaybı yaşamasına neden olmuştur.

Devletler, terörün istisnai bir durum olması nedeniyle, kamu güvenliğinin sağlanmasında olağanüstü önlemlerin alınmasının meşru olduğu savını kullanmaktadırlar. Ama böyle bir tehdit durumunda bile olsa yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele, düşünce, din ve vicdan özgürlüklerinin korunması, uluslararası hukukun ve insan hakları felsefesinin temel ilkesidir. Fakat terörle mücadele adına çıkarılan güvenlik yasaları temel hak ve özgürlükleri ihlal eden, terör zanlılarını hukukun sağladığı hak ve özgürlüklerden mahrum bırakan bir içerikle hazırlanmıştır. Ayrıca kimi ülkelerde bu yasalara dayanarak terörle mücadele adına toplumdaki muhalefeti bastırmak ya da mültecilere ve vatansızlara karşı keyfi ve cezalandırıcı eylemler yapılmıştır (Human Rights Watch, 2003: 3). Özellikle ABD ve İngiltere terörle mücadelede yaratıkları gri alanlarda özgürlükleri ihlal eden illegal uygulamalar geliştirmişlerdir. Ebu Garip Hapishanesi ya da Guantanamo Üssü, terörizmle mücadelede oluşturulan gri alanlardandır (Brysk, 2007: 7).

Terörle mücadelede devletlerin tasarladığı güvenlik politikaları, tehdidin yarattığı korkunun yönlendirdiği refleksif, agresif, bastırıcı devlet eylemlerinin gerçekleştirilmesine neden olmaktadır. Devletler terörizme karşı güvenlik önlemlerini yargının denetiminden olabildiğince uzak tutan, toplumun gözetiminden sakınan, katılımcı ve şeffaf olmayan bir sessizlikte belirlemektedirler. Özellikle uluslararası terörizmle mücadele sürecinde demokratik devletlerin iç güvenlik politikalarında polisiye önlemlerin ötesinde askeri müdahalelerin uygulanması, insan

hakları dünyasını daha çok tehdit etmiştir. Özellikle ABD ve İngiltere gibi demokratik ülkeler bunu gerçekleştirmişlerdir.

Demokrasi, olağanüstü durumlarda gerekli olmakla beraber terörizmle mücadelede yeterli değildir. Demokratik hukuk devleti ilkeleri olan hoşgörü, saydamlık ve siyasal katılım değerlerinin bu dönemlerde etkin bir şekilde kullanılması, toplumsal yaşamda gri alanların oluşmasını engelleyecektir (Brysk, 2007: 18). Liberal hukuk demokrasisi bu tip olağanüstü durumda seçeceği Leviathan'ı, siyasi topluluğunun her ferdinin yaşam ve vücut bütünlüğünü ve insan onurunu koruyan bir sınırlı güvenliği sağlama yetkisi ile donatmalıdır. Terörle mücadele sürecinde bile olsa insan haklarının korunması temel bir liberal demokratik düzen ilkesidir. Fakat uygulamada liberal demokratik düzenler bu ilkedan sapmışlardır.

İnsan haklarının devlet tarafından sınırlandırılmasının evrensel ölçütü, insan onurunun korunmasıdır. Demokratik hukuk düzenleri devletlere ulusal güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlık gerekçelerine dayanarak insan haklarını sınırlama imkânı tanırken devletin, meşru zor gücünün sınırlarını da önceden belirlemesi, temel kuraldır. Demokrasi, özellikle terörle mücadele gibi olağanüstü durumlarda insan haklarının korunmasında gerekli olmasına rağmen yeterli değildir. İnsan hakları, terörizme verilecek yanıtın meşru temeli olmalıdır (Brysk, 2007: 177). Çünkü insan hakları bir hak sistemi olmanın ötesinde, liberal demokratik hukuk düzenlerinin ihtiyaç duyduğu sürdürülebilir, istikrarlı, gelişmiş, demokratik ve barışçıl toplumların temel değeridir. İnsan hakları devletlerin kamu gücünü ve meşru güç tekeliğini yönettiği bireyler üzerinden keyfi kullanmasını yasaklayan, bireyin güvenliğini esas alan bir düzen anlayışının ana ögesidir.

3. ÖZEL HAYATIN GÖZETİMİ

Günümüz dünyası gittikçe artan ve çeşitlenen tehditlerle karşı karşıya kalırken, toplumsal yaşamdaki özel hayat alanları, bu risklerden ciddi düzeyde etkilenmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hayatı tüm alanlarına sirayet etmesi ve artan riskler karşısında sigorta perspektifli güvenlik ağlarının yayılması, özel hayatların temel değerlerini tehdit eder olmuştur. Bireylerin özel hayatlarının

bu tehditler içerisinde en geniş ve korunaksız saldırıyı terörle mücadele eden devletlerden aldığını söyleyebiliriz. Devletlerin özel hayatı kontrol etme amaçlı gözetleme görevini terörle mücadele sürecinde daha yoğun ve esnek yürütmelerinin mantığını ise terörün doğasına dayandırmışlardır. Terör tehdidi belirsiz, ahlaki olmayan, sivilleri daha çok etkileyen ve toplumda korku üreten bir özelliği karşısında bu tehdidin oluşmasından önce gerekli güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir. Bu ise terör eylemlerine karşı gerçekleştirildikten sonra tepki verilmesi yerine, gerçekleşmesini engelleyici bir denetim mekanizmasının toplumsal yaşama hâkim kılınması gerekliliğini doğurmuştur. Ama asıl sorun, bu denetim mekanizmasının, özel hayatları mahfuz alanlarına müdahalesinin sınırının ne olacağıdır. Terörle mücadele adına devletlerin zor gücünü gözetleme pratikleri ile birleştirmesi özel hayatların, açık ve çıplak siyasal iktidar şiddeti ile daha yakın karşılaştığı otoriter bir siyasal yapıya doğru gidilip gidilmeyeceği önemli bir sorundur.

Modern demokrasilerin temel değerlerinden biri olan özel hayata saygı, *otonom bireysel yaşamlar prensibi* Aydınlanma döneminin ve liberal felsefenin devlet ve toplum otoritelerine karşı mahfuz alanlar yaratma idealinin temel dayanağı olmuştur. Birey egemenliği esasına dayanan bu mahfuz alanlar, kişilerin yaşamlarında özel olduklarına inandığı, diğer sosyal ilişkilerle sınırını çizdiği, kendi başına yalnız kalabildiği yaşam çemberleridir. Modernliğin insanların hayatına kattığı “birey olma kimliği” ve liberal anayasaların bir hak olarak hukuk düzeninde tanıdığı mahremiyet olgusu, günümüz demokrasilerinin temel yapı taşıdır.

Geleneksel toplumlarda bireysel özgürlükler toplumsal hiyerarşiler, değerler, kolektif yapıların belirlediği sınırlı bir yaşam alanında varlığını sürdürmüşlerdir. Özel alan olarak mahremiyet, varlığını çok dar ve sınırlı bir düzlemde devam ettirmiştir. Ancak bu dönemde mahremiyet günümüz modern demokrasilerinde olduğu gibi uğruna çaba gösterilen, kolektif yapılara karşı korunma duvarları yüksek bir sosyal kazanım olarak algılanmamıştır (Yüksel, 2003: 190). Geleneksel toplumlarda bireyin tanımlanması grup, topluluk, klan, soy gibi yüksek aidiyet bağlarınınca belirlendiği ve ayrıca bireysel yaşam alanlarının birbirleriyle iç içe olduğu bir sistemde özel alanlardan bahsetmek güçtür. Bilim ve

teknolojinin gelişmesi ile insanın doğaya olan bağlılığından; nüfus artışı, kentleşme ve endüstrileşme süreçleri ile toplumsal mobilizasyonun artması, farklılaşmanın ve işbölümünün genişlemesi ile insanın ırk, din, kültür gibi kolektif yapılara olan bağımlılığından modern dönemde uzaklaşmaya başlanmıştır. Kapitalizmin gelişmesi ile geleneksel toplumların cemaat yapısının esaslı unsurları olan loncaların yerini bireysel girişimin ve rekabetin temsilcisi piyasa aktörleri almıştır. Aydınlanma felsefesi ile birlikte seküler bir dünya içerisinde bireyin yeniden doğuşunun ilan edilmesi ile modernlik, bireylerin kendi yaşam alanlarının sınırını belirleme, inanç ve değerleri, kaderleri üzerinde otonom karar verme hakkını kendilerine teslim etmiştir.

Habermas (2003: 61), ‘kamusal alan’ ‘özel alan’ ayrımının Antik Yunan’da ortaya çıktığını ve ortaçağ boyunca, kamusal-özel kategorileri ile kamunun, Roma hukukunun tanımları çerçevesinde *res publica* (cumhuriyet) olarak genelleştirildiğini vurgular. Bu kategorilerin, hukuk tekniği bakımından yeniden etkili bir uygulaması ise, modern devletin ve ondan ayrılan burjuva toplumunun oluşumuyla gerçekleşmiştir. Burjuva toplumunda özel alan, burjuvazinin hem ekonomik ilişkilerini hem de aile ve yakın ilişkilerini kapsayan ve böylece mülk sahibi ve insan olarak ikili rollerini özdeşleştiren bir alan olarak belirmektedir. Bu yapı içerisinde pazar alanı özel alan; özel alanın çekirdeği olan aile ise, mahremiyet alanıdır. Özel alanın iç avlusu durumunda olan aile, ahlâki ve kültürel gelişmenin alanıdır. Bu alanda bireyin iç dünyası, gönüllülük, dışsal çıkarlardan özgürleşmeyi temel alan insanîyet kavramıyla birleşir. Öznellik alanı olarak beliren bu alan, kamusal toplulukla da ilişkilidir. Mahrem alanda geliştirilen ifadeler edebi biçimlerde dolaylanarak, akran ve ahbaplardan oluşan bir kamusal topluluk içinde yayılır. Burjuva toplumunda mahrem/özel alan, ahlâk, kültür, sevgi ve sığınmanın alanı olarak ortaya çıkarken; kamusal alan, sorumluluk, saygı, adalet, akıl ve formel eşitliğin, yasanın alanı olarak kurgulanır. Liberal devlet, özel ihtiyaçlara ve yaşam farklılıklarına karşı nötr kalarak, özel alanın özerkliğini garantilemek üzere gerekli biçimsel sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdür (Habermas, 2003: 63-72).

Kamu ve özel alan ayrımı 13. yüzyıldan itibaren Avrupa’da kapitalizmin gelişmesi ile birlikte belirginleşmiştir. 17. yüzyıldan itibaren kamusal alana ilişkin “public”, “le public”, “öffen” gibi kavramların türediğini söyleyen Habermas

(2003: 86-92), bu dönemde tiyatro, müze, meyhane, konserlerde oluşan topluluğu “burjuva kamusalılığı” olarak tanımlar. Bu gelişen topluluk mal ve sermaye hareketliliğinin artması sonucu ekonomik ve kültürel etkinliklerin yoğunlaştığı bu alanda devlete karşı bir muhatap haline gelmiş kitledir. Kamu-özel alan ayrımı bu noktada birbirine bağımlı bir hal almıştır. Sermayenin merkezileşmesi ile siyasal iktidara karşı eleştirel aklın bireyler tarafından oluşturduğu burjuva kamusalılığı ile mahremiyet alanındaki bu bağımlılık ilişkisi çözülmüştür. Sanayi devriminin kentlerde yarattığı toplumsal sonuçlar karşısında aile, mahremiyetin yüceltildiği kutsal manevi sığınak haline gelmiştir. Modern şehir kültürü içinde kamusal hayatın önemini kaybettiğini, mahremiyetin yükselişe geçtiğini görmekteyiz.

Sennett (1996: 324), günümüzde özel hayatın kendi başına kalma, aile ve yakın çevre ile birliktelik olarak anlaşıldığını, bu durumun ise kendi başına amaç haline getirildiğini belirtir. Kapitalizmin ve sekülerleşmenin geçen yüzyılda yarattığı manevi tahribatın, bireyler arasında manevi yakınlaşmanın yaşandığı özel alanların toplum içerisinde güçlendirilerek giderilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu ise mahremiyetin önemini artırmıştır. Mahremiyetin günümüz dünyasında sıkça vurgulanması, özel hayatın toplumsal boyutunun göz ardı edilmesi ile “radikal öznelliklerin” kamusal alana tecavüzünden, mahremiyet despotizmine doğru gelişen bir sonuç doğmaktadır.

Arendt (1994: 49-53) ise özel alanın toplumsal yaşamdaki başlangıcını antik dönem Yunan kentlerine dayandırır. Bu dönemde özel hayat, insan yaşamına yönelik zorunlu ihtiyaçların giderildiği bir alan olarak kabul edilir ve insan olmak, kamusal alanda yer alabilmeye eşdeğer görülür. Özel alan, insanların dünyaya geldiklerinde kendilerini içinde buldukları doğal bir alandır. Bu alan, siyaset öncesi örgütlenme biçimine karşılık gelir ve gizlilik, zorunluluk ve baskı ile karakterize edilir. Bu alanda, eylemlere ve davranışlara hâkim olan, yaşama ilişkin gereksinimler ile yaşamın korunmasına yönelik kaygılar ve ilgililerdir. İnsanın ayırt edici özelliği, başkaları ile iletişim içerisinde birlikte olması yani kamusalılığıdır. Başkalarının varlığı, aynı zamanda insanların siyasi örgütlenme biçimi altında yaşamalarının en temel koşuludur. Bu açıdan Arendt, kamusal’ ve ‘özel’ görünüşleri arasındaki sınır, ‘siyasal olan’ ve ‘siyasal olmayan’ arasındaki farkı belirler. Siyasal olan da ancak başka insanların varlığıyla oluşturulabilen kamusal alan içerisinde kendisini gösterir

(Yüksel, 2003: 196). Kamusal alan, eylem etkinliğiyle oluşturulmuş bir alandır. Kamusal alan, siyasi etkinliklerin gerçekleştirildiği bir görünüm alanıdır. Bu alanda yer almak özgür olabilmek, dolayısıyla yurttaşlık statüsüne yükselip insani değerlerden faydalanabilmek demektir. Bu yönüyle de Arendt, kamusal alanı, insanın kendini gerçekleştirebileceği mükemmel bir alan olarak sunar.

Modern çağla birlikte başlayan süreçte, Antik Yunan'dan beri var olan özel alan-kamusal alan arasındaki ayrım ortadan kalkmış, bu çağa özgü yeni bir alan olarak toplumsal alan ortaya çıkmıştır. Bu alanın doğuşuyla birlikte, Antik Yunan'da kesin çizgilerle ayrılan, kamusal ve özel alan arasındaki ayrım bulanıklaşmaya başlamış, özel alan sınırları içerisinde halledilmesi gereken ekonomik meseleler, siyasi bir mesele gibi görülerek kamusal alan sınırları içerisinde çözülmeye çalışılmıştır. Yani bu alanın ortaya çıkışıyla birlikte önceleri ailenin özel alanına dâhil olan bütün meseleler, kolektif bir mesele haline gelmiş, halkların ve siyasi toplulukların teşekkülü de, hane/ev örnek alınarak ortaya konmuştur (Arendt, 1994: 65-67). Arendt'in 'toplumsal alan' olarak nitelediği bu alanın ortaya çıkışıyla birlikte, kamusal alana ait ilkeler etkisini yitirmiş ve 21. yüzyılda kamusal alan yıkılmıştır.

Toplumsal alanın ortaya çıkışıyla birlikte özel alan, gizlilik kelimesi çerçevesinde değil, mahremiyet kavramı çerçevesinde tanımlanıp itibar gören bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Antik Yunan'da kamusal alan ise, mükemmeliyet kavramı çerçevesinde tanımlanmış ve en temel insani değerlerin sergileneceği mükemmel bir alan olarak düşünülmüştür. Toplumsal alanın doğuşuyla birlikte, kamusal alanı tanımlamak için kullanılan mükemmeliyet kelimesi de farklı bir anlama bürünmüş, toplumsal alan mükemmel anonimleştirilmiştir. Bu çerçevede insanların başarılarından ziyade insan cinsinin ilerleyişi öne çıkarılmış ve insanlar artık kamu alanında yerine getirdikleri eylem ve konuşmayla değil, emekle mükemmel olmaya başlamışlardır. Eylem ve konuşma da mahrem ve özel alan sınırları içerisine sürülmüştür. Artık bütün eylemler tanımı gereği zorunluluğun hükmü altına sokulmuş, insanların yaşamı da bireysel bir yapıya bürünmüştür. Özel alan Antik dönemdeki gibi gizliliğin çerçevesinde en temel insani değerlerden yoksun bir yaşam alanıyken; modernleşme döneminde gizliliğin özne olduğu en temel insani değer olarak mahremiyet alanı doğmuştur (Arendt, 1994: 72-73).

Mahremiyetin modern çağda taşıdığı anlam, özel yaşamın zenginliğine dayandırılmıştır. Bu duruma bağlı olarak modern çağda özel yaşam, daha önceki dönemlerde olduğu gibi kamusal yaşam için bir araç olarak görülmemiş, kendi başına bir amaç haline getirilmiştir.

Özel hayat, hukuk düzeni tarafından korunan bir hak olma sahipliğini 19. yüzyıl sonlarına doğru anayasal siyasi düzenlerde medeni kanunlarla kazanmıştır (Yüksel, 2003: 199). Özel hayatla ilgili yaşam ve mülkiyet hakları bu dönemde fiili saldırılara karşı korunması gereken temel haklar olarak düzenlenirken, bireyin manevi alanına ilişkin bir güvence sistemi bulunmamaktaydı. Mahremiyetin önem kazandığı bu dönemde mülkiyet hakkı sadece maddi mallar üzerinde değil, kişinin sahip olduğu soyut değerler üzerinde bir sahiplik ilişkisi olarak düzenlenmiştir. Yaşam hakkı, vücudun fiziksel bütünlüğünün korunmasının yanı sıra yalnız başına kalma özgürlüğünü de kapsayan bir anlama sahiptir.

Mahremiyet hakkı, modern demokrasilerde özellikle liberal felsefenin insan hakları dünyasına armağan ettiği bir özgürlüktür. Liberalizmin özgür ve özerk birey kutsallığı insanın dilediği gibi yaşayacağı bir yaşam alanını tasvir eder. Özel hayat alanı ve kişisel özerkliği hukuki olarak tanınan haklar ile korunan her birey, kendi değerlerini gerçekleştirmek ve geliştirmek ihtiyacı içindedir. Bireyin maddi ve manevi yönden kişiliğini geliştirme ve gerçekleştirme çabasına devlet veya diğer kolektif yapılar tarafından katı sınırlar çizilmesi veya müdahale edilmesi, onun bağımsızlığını ve kimliğini yok etmek anlamına gelir. Böylece devlet ya da toplumsal bütünler tarafından bireyin özel alanına yapılacak zor kullanma ve denetim yollu müdahaleler, modern liberal demokrasilerde ilkesel olarak istisnai ve sınırları net bir şekilde olmalıdır.

Kısaca özel hayat, modern demokratik hukuk düzenlerinin temel yapı taşlarından biridir. Özellikle kişi hakları kapsamında değerlendirilen ve bireyin maddi ve manevi bütünlüğünü koruma ve geliştirme özgürlüğüdür. Özel hayatın gizliliği ilkesi bu hakkın çerçevesini oluşturmaktadır. Özel hayatın gizliliği hakkı, bireye kendisi ile ilgili olan her şeyin gizli kalması, ifade edilmemesi, kayıt altına alınmaması, gösterilmemesi ve ihlal edilmemesini talep eder. Özel hayat, kimlik hakkını da içerir, nedensiz ve rızasız, gerçek adını, adresini, yaşını, ailevi durumunu,

boş zamanlarından yararlanma biçimini, malvarlığını ve günlük alışkanlıklarını açıklamama esastır. Aynı şekilde konut ve aile mahremiyeti, sağlığa, birlikte ve duygusal hayata ilişkin gizlilik hakkı güvence altına alınır (Kaboğlu, 2002: 19). Gizlilik, özel hayatta üçüncü kişilerin ilgi alanı dışında tutulan varlık alanları yaratarak dışarıdan yapılacak müdahalelere kısıtlama getirmektedir. Modern demokrasilerde özel hayatta gizlilik; devlet düzeninde ve kamusal yaşamda ise açıklık, saydamlık esastır.

Bireylerin hayatları, iç içe geçmiş yaşam çemberlerinden meydana gelir. Kişinin hayatına ilişkin herkes tarafından bilinen ve izlenen yaşam görüngüleri onun ortak yaşam alanıdır. Kişinin yakın çevresi, ailesi ile birlikte ilişkilerini geliştirdiği ve bu çerçevede üçüncü kişiler tarafından bilinmesi ve izlenilmesini arzu etmediği yaşam çemberini, özel alan olarak tanımlayabiliriz. Kişinin üçüncü kişilerden gizlediği ya da sadece kendilerine açıkladığı kişilerce bilinmesini istediği olayları içeren alana gizli hayat alanı denir. Bu alana başkaları tarafından bilinmesi istenmeyen tüm olaylar ve bunları içeren belgeler girer. Özel hayatı belirlemedeki ölçüt, herkesin bir olayla ilgili olarak bilgi edinememiş olması değil, kişinin, herkesin bilgi edinmesini uygun görmemesidir. Kişinin hayatının özelini kiminle ne kadar paylaşacağı üzerindeki kontrol, kişinin çeşitli konuları kamuoyundan sakınmasını ya da bunların ne kadarının kamuoyuna sunulacağına karar verilmesini sağlar (Şen, 1996: 215). Özel hayat hakkı aile bütünlüğünün korunması, konut dokunulmazlığı ve haberleşme özgürlüğünü kapsar ve temelini “kişiyi yalnız bırakma” ve “şahsa ait özel şeyler yine şahsın tasarrufundadır” ilkelerine dayanır.

Toplum içerisinde özel hayatlar, saklı tutulması gereken ve bireylerin egemen olduğu bilgi sahalarıdır. Bilgi sahaları ifadesi, özel hayatın temel özelliği olan, kamu ya da kişinin izin vermediği birey çevreleri tarafından bilinmesi ve gözetlenmesi sınırlı veya yasak mahfuz alanlar olmasıdır. Özel hayatı değerli kılan, bu yaşam alanına ait bilgidir. Bu bilgi insanların, toplulukların merakını çektiği gibi devlet tarafından da tarih içerisinde sürekli gözetlenmiştir. Devlet, yönetme erkini kullanırken toplumun her katmanına ilişkin bilgi elde etme ihtiyacını sürekli gündemde tutmuştur. Günümüz demokratik hukuk düzenlerinde devletlerin bu bilgiyi elde etme otoriteleri, kurallara bağlı bir şekilde sınırlandırılmasına rağmen toplum içerisinde devletin idari mekanizmaları sürekli topluma ilişkin bilgiyi

depolama görevini yürütmüştür. Enformasyon ve bilişim teknolojilerindeki müthiş ilerleme devletlerin toplum hakkındaki bilgiyi daha kapsamlı, hızlı ve sistematik elde etme imkânı sağlayarak otoritelerine güç katmıştır.

Terörle mücadele eden demokratik ülkelerde devletlerin özel hayatı kontrol etme reflekslerinin daha fazla arttığı gözlemlenmektedir. Terörist eylemlerinin ne zaman ve nasıl ortaya çıkacağı kestirilemez oluşu, sürekli dinamik bir gelişim sergilemesi ve toplumla iç içe geçmiş politik doğası nedeniyle devletleri önleyici güvenlik politikaları uygulamaya itmektedir. Demokratik düzenlerde terörü önlemede proaktif tedbirleri içeren yasalar çıkarılması, bu amaçla yapılmıştır. Devletler, terörizmle mücadelesinde artık gerçekleşmiş bir suç edimine karşı cezai bir tepki verme yerine; toplumsal düzenin korunmasını gözeten “önceden müdahale” esaslı bir toplumsal denetim pratiğini geliştirmektedirler (Paye, 2009: 135). Devlet belli davranışları cezalandırmaktan öte onları kontrol etme, biçimlendirme özelliğini taşımaktadır. Amaçlanan belirli fiillerin sonrasına yönelik değil, potansiyel bir tehdit haline gelmesinin öncesine yönelik önlem almaktır. Gözetlemenin, güvenliğin teminatı olarak meşru kılınması suçluların suç işlemeden önce tespit edilip açığa çıkarılması ve böylece masumların korunmasıdır. Yani gözetim mekanizmasıyla toplumun önceden tanınması ve çözümlenmesi sağlanarak, terörle mücadeleyi toplum üzerinden yönetmek amaçlanmıştır. Bireylerin haberleşmelerinin, kamusal alandaki hareketlerinin ve kişisel verilerin gözetim altına alınması, bu amaçla gerçekleştirilmektedir.

Toplumlar, güvensizliğe yol açan risk ve tehditlere karşı kendilerini koruma iç güdülerini harekete geçirirken, devletleri de bu yükselen güvenlik arayışlarına çözüm bulmakla sorumlu tutmaktadırlar. Korkunun yarattığı bu talep karşısında çaresizlik duygusu, toplumsal yaşama önlem alma direktifini yerleştirmektedir. Bununla birlikte risk ve tehditlerin önceden bilinme arzusu karşısında toplumlar, gözetleme mekanizmalarının sosyal yaşamda yer edinmesini güvenlik gerekçesi ile hoş görmektedirler. Gözetleme araçları, riski minimuma indirmenin ve önlemenin bir yolu olarak görülmektedir. Çünkü önceden bilmek rahatlatır ve tehlikelere karşı önlem almayı sağlar. Fakat bu risk saplantısı, bir başka sorunun yani özel hayatın kontrolünün doğmasına yol açmıştır. Özellikle devlet açısından güvenliği sağlama görevi toplumu gözetleme araçları ile kontrol etme, bireylere ilişkin bilgi

kaynaklarına ulaşma ve özel hayata ilişkin gizliliği toplumun güvenliği adına sorgulama yetkisini vermektedir.

Giddens (2005: 66-69), gözetimin toplumsal ilişkilerin içerisinde sürekli var olmasına karşın resmi olarak yazının icadıyla başladığına değinir. Yazıyla birlikte modern öncesi devletler yaptığı faaliyetler ve bireylerin hayatlarına ilişkin bilgileri zaman ve mekân sınırı olmaksızın depolama ve kullanma olanağına sahip olmuşlardır. Yazıyla birlikte ayrıntılı “resmi istatistiklerin tutulması”, bireylerin vaka kayıtlarına ve gündelik yaşamlarına ilişkin oldukça ayrıntılı başka belgelendirme biçimleri modern devletlerin ve örgütlenmelerin kendine has özelliklerindedir. Gözetimde edebi metinlerin gelişmesinden sonraki aşama, matbaanın icadıdır. Matbaa gözetimde devletin hakimiyetini pekiştirmiştir. Gözetleme, toplumsal yaşamda dini kurumlar tarafından da sistematik olarak yürütülmüştür. Ulus devletin doğuşuyla birlikte gözetleme, güçlü bir politik araç haline gelmiştir. Karl Marx, kapitalist üretim biçiminin iş süreçlerinde gözetleme mantığına dayanan bir sömürüyü ortaya çıkardığını savunur. Kapitalist üretim sisteminde gözetimle işçilerin çalışıp çalışmadığını kontrol edilerek artı değer yaratılmak istenir. Marks’ın gözetimi sınıfsal bir ilişki perspektifinde değerlendirmesine karşın Max Weber gözetimi bürokrasinin toplum üzerinde yürüttüğü bir teknik olarak görür. Gözetim modern bürokrasinin iç yapısına ilişkin olmakla birlikte, topluma ilişkin hizmetlerin yürütülmesinde gerekli bilgiyi elde etmenin de bir aracıdır. Gözetim, modern organizasyonlarda rasyonel süreçlere ve yöntemlere, bireyler üzerinde güç kuran teknolojilere odaklanmaktadır (Dolgun, 2008: 89,99).

Gözetim ister bir kapitalist işletme içerisinde isterse bürokrasi içerisinde uygulanan bir teknik olsun artık günümüz dünyasında niteliğini değiştirmiştir. Geleneksel gözetim, gözetlemenin belli normlara uyup uymadığının kontrol edilerek disipline edilmesidir. Bu ise otorite ilişkileri (ebeveyn-çocuklar; öğretmen-öğrenci; komutan- asker ya da devlet-birey) içerisinde sürdürülmüştür. Günümüzde ise insanlar kendileri ve çevrelerine ilişkin bilgileri hissetmek, ölçmek, işlemek ve değiş tokuş yapmak için gözetim teknolojilerini yaşamlarına sokmuşlardır. Gözetim artık belli güçlerin tekeli olmaktan yavaşça çıkmakta ve yaygınlaşmaktadır. Kameralar, dinleme araçları, bilgisayar sistemleri gibi birçok teknolojik araç gözetleme işlevini yürütür hale gelmiştir. Görme edimi daha teknolojik bir hal almış olup, iletişim ise

yüz yüze değil mekanik bir ortamda gerçekleşmektedir (Lyon, 2006: 54). Tüm bilgi alış verişi, iletişim süreçleri dijital ortamda kurgulanmaktadır. Ayrıca günümüzde gözetleyen ile gözetlenen ayrımının gittikçe belirsizleştiğini söyleyebiliriz. Kişiler kendilerine ilişkin bilgileri rahatça yönetebildiği gibi başkalarına ilişkin bilgileri de kontrol edebilmektedir. Yeni gözetimle bilgiler bilgisayar sistemleri ile çapraz sorgulamalara alınmakta olup, bilgilerin güvenliğinin zayıfladığını görmekteyiz. Gözetleme artık rutin bir toplumsal yaşam edimi haline gelmektedir. Kredi kartları, iş başvuruları, internet sitelerine üyelik, hastane başvuruları gibi bir çok eylem, artık kişisel bilgilerin sürekli kullanıldığı bir sistemi yaratmıştır.

Gelişen teknolojilerle birlikte yeni gözetim, bir suçu takip etmekten çok her hangi bir tehlikeyi, kaybı önlemeyi ve bunlardan kaçınmayı esas almıştır. Bireyler artık bir suçu işleyip işlemedikleri belirlensin diye gözetime tabi tutulmaktadır. Devletler artık gözetleme araçlarını bir kişinin “potansiyel suçlu” olup olmadığını değerlendirme olanağını sağlamak için kullanılmaktadır. Örneğin, sokaklardaki güvenlik kameraları bir suçun oluşmasında caydırıcı olmanın yanı sıra, bir suçu aydınlatma için herkesi gözetlemektedir. Devlet, bu kamera sistemiyle herkesi potansiyel suçlu olarak gözetlerken; istihbarat bilgilerine dayanarak suçlu kategorisine en yakın profilleri yine benzer teknolojilerle seçip ayırmaktadır. Kişilere ilişkin bilgiler bilgisayarlarda depolanırken eşleştirme programları ile kişinin suçlu olup olmadığı tahmin edilmektedir (Lyon, 2006: 72). Yani devletler gözetleme pratiğini teknolojiler üzerinde yürütürken bilgiye daha çabuk ulaşma, analiz etme ve değerlendirme yeteneklerini daha güçlü kılmışlardır. Devletler toplum içerisinde yaydıkları elektronik gözetleme ağlarıyla toplumun bilgisine ulaşırken; bireyler artık enformasyonun kaynağı olmaktan çıkarak birer enformasyon nesnesi haline gelmiştir. Devletlerin bilgiye gittikçe hakim olmaları özel hayatları daha fazla kontrol etme arzusunu artırmış ve mahremiyet ihlal edilmiştir.

Bilgisayar sistemleri kullanılarak kurulan en büyük gözetleme sistemlerinden biri ECHALON’dur. Uydular aracılığıyla küresel olarak telefon haberleşmelerinin, faksların, e-maillerin izlenmesini sağlayan bu sistem ad, adres, ikametgâh, internet adresleri gibi istihbarat verileri otomatik olarak elektronik fişlerde katalog haline getirir. İstihbarat istasyonları ile kurulan sistem arasında bu sözcüklerin geçtiği iletişim verileri izlenir (Çoşkun, 2000: 97). ABD, Ulusal Güvenlik Teşkilatı adlı

istihbarat örgütü tarafından bilgisayarlardaki bilgilere ulaşmak için geliştirilen Truva Atı adlı gözetim sistemi; Carnicore adlı e mailleri izleyen ve FBI tarafından kullanılan bilişim sistemi; bilgisayar eşleştirme ve kayıt ilişkilendirme yöntemiyle devlete karşı eylemde bulunan kişilere ilişkin elektronik sistemdeki tüm verilerin karşılaştırılarak belirlenen amaçlara göre tahminler yapan Promis programı terörle mücadelede güvenlik kuvvetleri tarafından kullanılan elektronik gözetleme teknolojilerindedir (Çoşkun, 2000: 62). Böylece internet teknolojisi ile birlikte verilerin saklanması, eşlenmesi, pazarlanması ve dolaştırılması sağlanmaktadır. İnternet, kağıt bazlı yazılı gözetlemeden daha güçlü ağları sosyal yaşamın içerisine yaymıştır. İnternet diğer gözetleme teknolojileri ile birleşebilme özelliği nedeniyle devletlerin bireyleri daha rahat gözetleme imkânı sağlamaktadır (Dolgun, 2008: 202).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumsal yaşamda yoğun kullanıldığı demokratik devlet düzenlerinde uygulanan terörle mücadele yasaları, istihbarat birimlerine özel hayatı kontrol eden bir çok yetki vermiştir. Bu yetkiler, sadece istihbarat toplamının dışında, bilgiye dayalı olarak toplumu denetleme adeta küresel bir gözaltına alma sonucunu yaratmıştır. 11 Eylül tarihindeki saldırılardan sonra ABD ülke genelinde olağanüstü güvenlik önlemlerini ortaya koyarken, özel hayatı kontrol eden tedbirleri de yürürlüğe koymuştur. ABD’de 2001 yılında Milli Güvenlik Giriş-Çıkış Kayıt Sistemi ile Müslüman ve Arapların ülkeye girişleri fişlenmeye, parmak izleri alınmaya başlanmıştır. ABD’de mahremiyet alanlarını yok edecek iletişime ilişkin gözetim pratiklerini kolluk kuvvetlerine veren; göçmenlik bürolarına yabancıları soruşturma, sınır dışı edebilme yetkisi sağlayan; istihbarat birimlerini güçlendiren ve istihbaratta eş güdümü artıran yasalar çıkarılmıştır (Dolgun, 2008: 242-244). 11 Eylül olayında yaşanan istihbarat zafiyeti yeni ve güçlü bir istihbarat bürokrasisinin doğmasına yol açmakla birlikte, tehlikeyi önceden tespit etmek için toplumsal yaşamdaki tüm iletişim kanallarının kontrol edilmesini sağlayan yetkileri polis teşkilatına verilmesine neden olmuştur.

Terörle mücadele adına devletler çeşitli teknolojiler aracılığıyla bireylerin özel hayatın gizliliği hakkını ihlal edip, kimliklerini taramaktadır. Arama programları ile veri tabanları oluşturma; haberleşme, seyahat, mali sistemlerde gözetimin artması, potansiyel şüphelilerin profillerinin oluşturulması; kişilerin biyometrik özelliklerinin depolanması gibi gözetim araçlarının terörle mücadelede kullanılmasının yansımaları

olmuştur (Scheinin, 2009: 14). Devletler insanlara ilişkin bilgi kaynağını ne kadar güçlü kılarlarsa onların yönetilmesi ve kontrol edilmesi o kadar kolay hale gelmektedir. Çünkü terör tehdidi doğal bir olgu değil toplumsal düzeyde beşeri bir eylemdir. Ne kadar çok bilgiye sahipseniz, o kadar hızlı ve etkin müdahale edebilirsiniz. Bu amaca ulaşmak ise gözetleme teknolojilerinin toplumsal yaşamda daha çok yer edinmesi ile mümkündür.

Terör örgütlerinin internet üzerinden iletişim sağlama, bağış toplama, topluluk hissi oluşturma gibi eylemleri yürütmesi devletleri, internet teknolojisini kontrol altına alma ve istihbarat elde etme kaynakları olarak görme eğilimine itmektedir. İnternet sağlayıcılarına internet verileri saklama zorunluluğu getirilmesi ile kişisel verilere ulaşmada devletlerin elini güçlendirmektedir. İnsanların özel hayatını ilgilendiren bilgilerin internet ortamlarında bu tip araştırma ve izlemeye konu olması önemli bir sorun oluşturmaktadır. İnternet teknolojisi kullanan devletler, insanların gündelik hayatlarına ilişkin bilgilere daha rahat ulaşabilme, elde edilen bu bilgilerin bilgisayar sistemleri tarafından karşılaştırılabilme, günlük verilerden düzenli ve istatistik verileri oluşturma ve yeni konfigürasyonlar oluşturma, en önemlisi profiller oluşturarak kişisel verilere göre bireyleri kategorileştirebilme olanağına sahip olmuştur.

Terörle mücadele eden devletler gözetleme, kişilerin üstlerinin, evlerinin aranması ve mallarına el koyma gibi kolluk faaliyetlerini özel hayatın kontrolüne hizmet eden bir amaçla kullandıkları takdirde mahremiyet ihlalleri kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşmektedir. Örneğin, ABD’de küreselleşme, modern terörizm ve uluslar arası suçlarda artış, elektronik teknolojilerindeki gelişmeler karşısında kamu güvenliğinin sağlanmasında polise gözetleme yetkilerini güçlendirici birçok yetki verilmiştir. Gelecekte olası terörist faaliyetleri önlemek için bilgi toplamak ve polisiye gözetimi genişletmek bu amaçla sağlanmak istenmiştir (Bloss, 2007: 210). Özel hayatın gizliliği, ABD demokrasisinde vazgeçilmez bir mihenk taşı olmasına rağmen terörizmin yarattığı kamu güvenliği ve düzeninin korunması arayışı karşısında çeşitli müdahaleci ihlallerle karşılaşmaktadır.

Bu mahremiyet ihlalleri; bireylerin gündelik hayatlarına ilişkin bilgilerin toplama, depolama ve bilgiyi bilgisayara aktarma; bireyler hakkındaki bilginin yayılması; bireyleri dikizleme, takip etme, izleme ve onların fotoğraflarını çekme; “hususî” yerlere girmek ya da zorla girmek; başkalarının konuşmalarını gizlice dinleme,

telefon konuşmalarını gizlice dinleme, mektuplarını okuma; vücut kontrollerine, parmak izlerine, internet izleme programlarına, biyometrik kontrolleri; bireylerin izin vermedikleri testlerden geçirilmesi ve bilginin zorla ifşa edilmesi gibi “tipik” saldırıları kapsamaktadır (Dolgun, 2008: 212).

Yeni gözetim mekanizmaları sayesinde bu ihlaller hem kamusal hem de özel alan içinde sıkça yapılmaktadır. Bu ihlaller, artık o kadar sıradanlaşmıştır ki, bu bağlamda mahremiyet sorununun karakterinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Özgürlüğün sessizce kaybı olarak da ifade edilebilecek bu durum, mekan ve zaman içerisinde bilgisinin tutulduğu ve kayıt edildiği bir yaşam baskısını da beraberinde getirmiştir.

Suçla mücadelede kullanılan teknik takip ve dinleme modeli artık, terörle mücadelede toplumu gözetlemenin aracı haline gelmiştir. Amerika Ulusal Güvenlik Teşkilatı (NSA), ulusal ve yabancı devletlerin iletişimlerini takip eden, bunları analiz eden iletişim teknolojileri ile küresel gözetimi tüm dünyaya yaymıştır. Vatandaşlık Yasası ile birlikte istihbarat birimleri önündeki yasal engeller kaldırılarak birbirleri ile kolayca istihbarat paylaşımı yapabilme yetkisi getirilmiştir. Bu yasa ile ev ve işyerlerinin habersiz aranmasını yasallaştırmış ve kişilere ait finans, sağlık, eğitim gibi kayıtlara izinsiz ulaşım yetkisinin yanı sıra, telefon dinleme ve internet üzerindeki iletişimlerini izleme gibi konularda yürütmeye geniş yetkiler tanımıştır. Vatandaşlık Yasasına göre herhangi bir delile dayanmaksızın, vatandaşların veya yabancıların iş yerinde, evinde veya komşusunun bilgisayarında veya kütüphanede girdiği internet siteleri veya yaptığı işlemler güvenlik güçleri tarafından takip edilebilmektedir. Bu yasa ile hakim izni olmadan kişilerin elektronik postalarını izlemek, internet tarihçesine el koymak yetkisi güvenlik kuvvetlerine verilmiştir. Vatandaşlık Yasası, kolluk kuvvetlerine makul bir şüphe aramadan soruşturmada kullanılacağına inanılan e postaları, internet erişim bilgilerini izleme ve el koyma yetkisi vermiştir (Paye, 2009: 28-30).

ABD, terörizmle mücadele politikalarına özel hayatların kontrolünü sağlayan mekanizmalardan biri olan Terörizm ve Bilgi Önleme Sistemi (TIPS-Terrorism and Information Prevention System) olarak adlandırılan bir güvenlik birimi kurmuştur. TIPS'in kuruluş amacı, Amerikan vatandaşlarının ya da ülkede bulunan diğer yabancı uyruklu kişilerin attıkları tüm adımları takip edebilmektir. Federal Haber

Alma Bürosu (FBI)'nda "Joint Centers National Counterterrorism Center (NCTC)" adı altında ulusal terörle mücadele merkezi kurulmuş, bu birim tarafından ABD'de bulunan tüm yabancıların kayıtları ve potansiyel teröristlerin kayıtları veya bilgileri kapsamlı bir şekilde bu veri bankasına aktarılmıştır.

Potansiyel terörist profili, terörle mücadele yasalarında getirilen önleyici ve gözetleyici mantığın ürünü olarak geliştirilmiştir. Potansiyel teröristlerin izlenmesi için onlara ait bilgilere iletişim ve bilgi teknolojilerini kullanarak ulaşma stratejisi uygulanmıştır. Bu stratejinin bir unsuru olan bilgi madenciliği (datamining) büyük miktarda bilgiye ulaşma ve yazılımları kullanarak internet içerisindeki gizli bilgileri, eğilimleri ortaya çıkarma tekniği olarak terörle mücadelede kullanılmıştır. GEWIS sistemi ve Terörist İzleme Programı bu amaçla yürütülmüştür. Vataneverlik Yasasıyla, hükümete makul bir şüphe aramadan soruşturmada kullanılacağına inanılan e postaları, internet erişim bilgilerini alma yetkisi verilmiştir. Bu yetki adli soruşturmaların dışında önleyici güvenlik çalışmalarında da kullanılabilir. Potansiyel teröristleri bulmak için dini grup faaliyetlerini, siyasi hareketleri, kitapçıları ve kütüphanedeki kitap rezervasyonlarını, internet erişimlerini gözetleme yetkisi bu amaçla verilmiştir (Paye, 2009: 31). Terör örgütlerine yakınlığı ile bilinen ya da buna yakın muhalefet hareketlerinin internet sitelerine bağlanan kişilerin internet bilgilerinin izlenmesi uygulaması da bu açıdan ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

ABD, bilginin paylaşımı ve merkezileşmesi amacıyla güçlendirdiği istihbarat bürokrasisinin özel hayat üzerindeki kontrol hakimiyetini artıran yasal değişiklikleri uygularken, bir yandan da Terörizm ve Bilgi Önleme Sistemi ile halkı terörizmle mücadelede casusluk yapma sorumluluğu getiren ve kollukla işbirliği içerisinde sokan "toplumsal uzlaşmayı" kurmaya çalışmıştır (Paye, 2009: 32). Bu durum, toplumda terör örgütü ile bağlantısı olabilir varsayımı nedeniyle yüksek riskli profiller üzerinde devletin elektronik gözetleme aygıtlarının yoğun bir şekilde kullanılması sonucunu doğurmuştur. ABD nüfusun kontrolü açısından özel bir şirket olan Seisint Inc.'e "Matrix" adında potansiyel teröristleri tespit edecek bilgi programı hazırlatmıştır. Bu program, terörist şüphesi taşıyan kişilere ilişkin bilgilerin diğer terörle ilgili bilgiler olan ilişkiyi çapraz sorgulamayla karşılaştırma özelliğine sahiptir. Uçak yolcularının bilgilerinin firmalar tarafından güvenlik kuvvetlerine istenildiği anda verilmesi

yükümlülüğü, bu amacın bir sonucudur. Amerika terörle mücadele için kişisel bilgilere kolayca el koyma ve kullanma uygulamasıyla özel hayata ilişkin gizliliği ortadan kaldırmıştır.

İngiltere, ABD’de de olduğu gibi terörle mücadelenin önleyici müdahale mantığı üzerinden istihbarata ağırlık veren yürütme stratejisini uygulamıştır. Öncelikle istihbaratta bilginin merkezileşmesi ve koordinasyonun sağlanması için istihbarat bürokrasisi oluşturulmuştur. İstihbarat ve güvenlik kurumlarından (MI5 Güvenlik Servisi, SIS Gizli İstihbarat Servisi ve GCHQ Resmi İletişim Merkezi), Ortak Terör Analiz Merkezi olarak bilinen yeni bir yapı altında işbirliği yapmaları istenmektedir. 2003 yılında oluşturulan bu merkez, yukarıda sayılan üç kurumun yanı sıra, Savunma İstihbarat Biriminin çalışanlarını da bir araya getirmektedir. Bu merkez, terör örgütlerinin kapasiteleri, faaliyetleri ve planları hakkında bilgi toplayan, saklayan ve bilgi alışverişinde bulunan kurumlar arasında koordinasyonu sağlamaktadır (Balzacq ve Ensaroğlu, 2008: 20). Güvenlik birimleri arasında işbirliğinin güçlendirilmesi bu süreçte üzerinde durulan bir konu olmuştur. Ayrıca vatandaş ile terörle mücadelede işbirliğine girerek toplum içerisinde istihbarat ağını yayma ve sonuç olarak, devlet tarafından özel hayatın kontrolünün meşruiyet zeminini kurulmaya çalışılmıştır. Terörün engellenmesi büyük ölçüde istihbarat toplamaya dayandığından, 2000 tarihli Terör Kanunu halka da gözetleme görevi vermektedir. Kanunun 19. Maddesine göre, mesleki bir faaliyet sırasında elde edilen bilgiye dayanarak bir kişinin terör suçu (para aklama, terör parasını kullanma, terörü finanse etme gibi) işlemiş olduğundan şüphelendiğinde bu bilgiyi polise bildirmekle görevlidir.

İngiltere, 2000 yılında çıkardığı Denetim Gücünü Düzenleme Yasası (Regulation of Investigatory Power Bill) ile internet erişim tedarikçilerine ağ içerisine bilgileri saklayan kara kutuların yerleştirilerek polis gözlem merkezine bağlı hale getirilmesi yükümlülüğünü vermiştir. Ayrıca elektronik posta, faks, telefon görüşmelerinin saklanması ve istenildiği takdirde verilmesi zorunluluğu getirilmiştir (Paye, 2009: 154). İspanya’da terör suçlarına ilişkin polis soruşturmasında iletişim araçlarının acil durumlarda İçişleri Bakanının emri ile dinlenebileceği; internet sağlayıcıları ve telekomünikasyon operatörlerine diğer ülkelerdeki gibi iletişim verilerini saklama zorunluluğu getirmiştir (UTSAM, 2010: 42).

Fransa, terörle mücadelede suça müdahale etme ilkesinden hareketle özellikle istihbarata ağırlık veren bir uygulama yürütmüştür. Terörle mücadele kanunlarında kolluk kuvvetlerine her türlü bilgiye ulaşma imkânı sağlanmıştır. Taşımacılık sektöründe belli ülkeler başta olmak üzere yolcuların hareketlerine ilişkin bilgiler kontrol edilmektedir. İnternet ve elektronik postaların takibi, güvenlik kamera sistemleri ile kişilere ilişkin bilgiler toplanmaktadır. Yine insan kaynaklı klasik istihbarat yöntemlerinden “toplu arama” ve “profil çıkarma” niteliğinde teknolojik istihbarat yöntemlerine yönelen bir alt yapı ile genel gözetim mantığını terörle mücadele eksenine yerleştirmişlerdir (Balzacq ve Ensaroğlu, 2008: 27). Ev, işyeri ve araçların aranmasında da polise esnek yetkiler tanınmıştır. Bu kapsamda sahibinin rızası olmadan ev araması ve gizli aramalar yapılması, telefonların ve internetin takibi, gizli mikrofon ve kamera yerleştirilmesi gibi yetkiler, terörle mücadelede polisin uyguladığı gözetim pratikleri olmuştur.

New York, Londra ve Madrid’de meydana gelen saldırılar, bütün dünyaya açıkça şunu göstermiştir. Devletler vatandaşlarını terör saldırılarına karşı yeterince koruyamamaktadır. Bu saldırılar sonrasında, diğer devletlerde olduğu gibi, Almanya’da da polise ve güvenlik güçlerine terör eylemlerinin önceden önlenmesini sağlayacak geniş istihbarat toplama yetkileri tanınmıştır. Almanya, terörle mücadelede son yıllarda getirdiği güvenlik önlemlerine ilişkin yasalarda (Sicherheit Paket 1-2) özel hayatın gizliliğine müdahale edici düzenlemeler getirmiştir. Vize başvurulularında parmak izi alınması, yabancıların ikametleri ve daha önceki adli kayıtlarının polis birimlerine istenildiğinde verilmesi, pasaport ya da kimlik kartlarında el, parmak ya da göze ilişkin biyometrik verilerin bulunması zorunluluğu getirilen başlıca düzenlemelerdir. Yine istihbarat birimlerinin bilgi toplama ve analiz etme kapasitesini artırmaya dönük yapılanmaya gidilmiştir. İstenildiğinde finans kuruluşları, bankalar, telekomünikasyon şirketlerinde kayıtlı bilgilere ulaşabilmeye olanak tanınmıştır.

Federal Kriminal Kurumuna (Bundeskriminalamt), vergi makamlarından, arabalar için ruhsat veren mercilerden, yabancılar hakkındaki merkezi bilgi kayıtlarından, havayolu şirketlerinden, kiralık araba temin eden şirketlerden, diğer özel şirket ve derneklerden “doğrudan doğruya bilgi almak için”, talepte bulunma yetkisi verilmiştir. İstihbarat kuruluşlarına verilen bilgi toplama yetkileri

çerçevesinde yukarıdaki yetkilere benzer yetkilerin yanı sıra telekomünikasyon firmalarından haberleşme bilgilerine ulaşma ve kişilerin mali hareketlerini izleme yetkisi tanınmıştır. Asıl önemli yenilik, tüm güvenlik ve istihbarat birimlerinin ellerindeki istihbarat bilgilerini paylaşacağı “terörle mücadele veri bankasının” (Antiterrordatei-Gesetz) oluşturulmasıdır (Würtenberger, 2011: 2). Kişilere ilişkin genel veriler ile terör şüphelilerine ilişkin verilerin bir platformda birleştirilmesi, devlete önemli bir güç yaratmıştır. Ama asıl sorun, demokratik hukuk devletlerinde istihbarat kurumu ile polisin kolluk faaliyetlerinin birbirinden ayrı olarak yürütülmesi ilkesinden bu tip güvenlik yasalarıyla uzaklaşılmasıdır. Nasyonel Sosyalist Almanya’ında istihbarat birimlerinin polisin icrai yetkilerini de kullanmasının yarattığı kötü sonuçlar karşısında Almanya’da istihbarat ile polisin faaliyetleri birbirinden ayrılmış olup; istihbaratın federal düzeyde iç güvenlik hizmetinin ise eyalet düzeyinde yürütülmesi yoluna gidilmiştir (Wüttenberger, 2011: 3). Fakat terörle mücadele kanunları artık bu ayrımı, hukuken olmasa da fiilen kaldırmıştır.

Terörle mücadelede getirilen en önemli yeniliklerden biri de biometrik kontrollerdir. Biometrik kontroller, kimlik kartı ya da pasaportlarda yoğunlukla kullanılan ve bir kişiye ait bedensel ölçülere ilişkin verilerin depolandığı ve karşılaştırıldığı ileri teknolojilerle gerçekleştirilmektedir. El haritasından, parmak izlerinden, yüz ölçülerinden ya da göz retinasından elde edilen biometrik veriler bir kişiyi tanımak için kullanılmaktadır. Terörle mücadelede birçok ülke özellikle teröristlerin yakalanması ve hareketlerinin kontrol edilmesi için bu teknolojiyi kullanmaktadır. Ancak bu teknoloji hapisaneye giren hükümlülerin parmak izlerinin alınıp kriminal kayıtlara gönderilmesi gibi klasik amacının dışında tüm nüfusa yayılmış bir uygulanabilirliğe sahiptir (Scheinin, 2009: 15). Biometrik tespit yapan kameralarla kamusal alanda insanlar sürekli olarak izlenmektedir. Caddeler, meydanlar, metro alanları, kamu binaları, stratejik öneme sahip yerler bu tip kameralar ile kontrol edilirken aynı zamanda bu alanlardaki bireylerin ilişkileri gözetlenmektedir.

ABD, Almanya, İngiltere gibi ülkeler özellikle dışarıdan gelebilecek terör tehditlerini önlemek için hava yollarında güvenlik önlemlerini üst düzeye çekmiştir. Bunlardan en önemlisi yolculara ilişkin bilgilerin izlenmesi ve kontrol edilmesi olmuştur. ABD, uluslararası anlaşmalarla yolculara ilişkin kimlik bilgileri, yolculuk

güzergahları, tıbbi bilgileri içeren yolcu isim kayıtlarını önceden toplayarak terör suçlusu olup olmadığını tespit etmektedir. Ayrıca sistematik bir şekilde ülkeye giriş yapan yabancıların parmak izleri ve fotoğraflarının alınıp, saklanması uygulamasına geçilmiştir (Paye, 2009: 160,172). ABD, Computer Assisted Passenger Prescreening (CAPPS) adlı geliştirdiği programla yolculara ilişkin bilgileri önceden elde edip hem uçuş güvenliğini sağlamayı hem de teröristlerin hava yoluyla ülkeye girişlerini kontrol etmeyi amaçlamıştır. Kişilere ilişkin biyometrik ve biyografik bilgiler devlet tarafından kurulan veritabanlarına işlenmekte olup; teröristlere ilişkin veriler ile bu veritabanları eşleştirilmektedir (Bloss, 2007: 220). ABD'nin uyguladığı biyometrik genel gözetim uygulaması, Fransa'da 2003 yılında çıkarılan yasa ile uygulamaya geçilmiştir. Güvenlik kuvvetlerine, yabancıların parmak izleri ve fotoğraflarını sistematik olarak alma ve depolama yetkisi vermiştir. Almanya'nın, biyometrik özelliğe sahip kimlik ve pasaportları uygulamaya koyması da biyometrik gözetimin bir ürünüdür.

Hava güvenliğini sağlamak amacıyla ABD'ye giriş çıkış yapan yolcuların devletçe önceden belirlenen bilgilerinin tek taraflı ve zorunlu olarak verilmesi gözetimin baskıcı yanını oluşturmaktadır. Bu sistem polisin uyguladığı izleme listeleri ve veri madenciliğini gözetleme teknolojilerini de desteklemektedir. Amerika, ülkeye giren ve çıkan yabancıların biyometrik bilgilerini de içeren bir izleme kayıt programı geliştirmiştir. Asıl önemlisi, bu kişisel bilgilerin yıllarca devlet tarafından saklanıp başka kurumlarca paylaşılabilme imkanının bulunmasıdır. Amerikan vatandaşlarını da kapsayacak bir şekilde kimlik kartlarında ve pasaportlarda biyometrik teknolojinin kullanılması, kişisel bilgilere devletin derinlikli ulaşma politikasının bir sonucudur. FBI'nın bir kişinin internet verilerine ya da kütüphane kayıtlarına bakma yetkisi terörle mücadele kapsamında verilmiştir (Hosein, 2005: 8-13). Veri madenciliği ile farklı verilerden olası bir terör olayını ya da terörist şüphelisini ortaya çıkarma gibi teknolojiler ise bireylerin belli profillere göre kategorileştirilmesi gibi bir otoriter yansıma doğurmaktadır. Gündelik hayattaki kredi kartı kullanımı, telefon görüşmeleri, seyahat bilgileri ya da internet trafiği gibi elektronik verilere dayanarak terörist bir eylem olasılığının araştırılması, birçok keyfi uygulamaya neden olabilmektedir.

Avrupa demokrasileri de 11 Eylül sonrası terörle mücadele stratejisinde nispeten ABD'nin uyguladığı politikalara benzer uygulamalar geliştirmiştir. Avrupa Konseyi Hague Programı çerçevesinde, özellikle terörle mücadeleyi kapsayan düzenlemeler yapmıştır. ABD'deki gibi ulaşım ve gümrüklerde gözetim teknolojileri yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Seyahat listeleri gibi ülkeler arası işbirliği ile birbirine bilgi ulaşımını sağlayacak sistemler kullanılmaktadır. Ayrıca biometrik gözetim teknolojileri, yine terörle mücadele sürecine dahil edilmektedir. Avrupa Birliği vatandaşları da dahil olmak üzere yabancıların vize ve pasaportlarında biometrik kimlik uygulamaları yürürlüğe girmiştir. ABD'nin başlattığı yolcu kayıt sistemine entegre olan çalışmalar yürütülmüştür. Biometrik bilgilere ve parmak izlerine ait verileri de kapsayan vize başvurularına ilişkin tüm bilgilerin tutulduğu merkezi bir sistem oluşturulmuştur (Hosein, 2005: 28-34). Veri madenciliği, üye ülkelerin veri tabanlarının entegre bir sistemde buluşturulması ile "profil kimlik" sorgulamaları yürütülmektedir. Terörist eylemde bulunan kişiye ilişkin fiziksel, psikolojik ve davranışsal ortak özelliklerin başkalarının kimlikleri ile karşılaştırılarak analiz edilmesi genel bir gözetim pratiğini doğurmuştur.

Kişilere ilişkin bilgilerin terörist şüphesi altında farklı kurumlara, hava yolları, GSM operatörleri gibi ulaşım sektörlerine verilmesi kişisel verilerin gizliliği ilkesine aykırı sonuçlar doğurmaktadır. Bireylerin haklarında kesinleşmiş yargı kararı olmadan terör şüphelisi olarak kodlanması, bazı engellemelere ve sınırlamalara maruz kalma riskini doğurmaktadır. Sınır dışı edilme, vize başvurusunun iptali gibi seyahat sınırlamaları bu tip uygulamalara örnektir. Bireylerin seyahat rotası, devletler tarafından kontrol edilmekte ve kimliklerine göre terörist olup olmadığı seyahat acentelerinde ve sınır birimlerindeki kriminal veri tabanlarında bilgisi dışında sorgulanmaktadır. Böylece pasaport kontrolü şeklinde uygulanan sınır güvenliği terörle mücadele süreci içinde daha kapsamlı bir genel gözetimi ifade etmektedir. Kişilerin ad, adres, yaş, telefon numarası, adres, koltuk numarası, seyahat güzergâhı, kredi kartı numarası, tıbbi bilgileri, önceki seyahat bilgileri gibi ayrıntılı veri arayışı devletlerin özel hayata ilişkin kontrol gücünü ne kadar artırdığını gösterir.

Devletlerin terörist faaliyetlerinin olası şüphelilerini kolayca tespit etmek için veri madenciliği yaparak kişilere ilişkin bilgileri sürekli toplama faaliyeti içerisinde bulunması, terör riskini etkin biçimde yönetme amacını içerir. Bu kapsamda

yürütülen projelerin esas amacı kişilere ilişkin bilgilerin depolanarak ihtiyaç duyulduğunda şüpheli kişilerin kimliklerini ortaya çıkarmaktır. Fakat hukuk devletinde kişilere ilişkin kişisel bilgiler adli bir kovuşturmanın konusu olduğu takdirde ancak yargı gözetiminde ifşa edilebilir. Terörle mücadelede ise tam tersi bir uygulama söz konusudur. Kişilere ilişkin veriler, rızaları alınmadan toplanmakta olup, kodlanmış olan “elektronik kimlik” üzerinden sorgulamaları yapılmaktadır.

ABD, 11 Eylül saldırılarından sonra Total Information Awareness (TIA) adlı araştırma ve geliştirme programı ile “potansiyel teröristlerin” bilgi teknolojilerinden yararlanılarak sorgulanması, sınıflandırılması ve kimliklerinin daha iyi tanımlanmasını amaçlamıştır. MATRIX adlı program ile terörizmle ilgili bilgilerin depolanması, değişimi ve analizi konusunda devletler arasında işbirliği ortamı yaratılmıştır. Her iki sistemde veri tabanları üzerinden bir kişinin terörist olup olmadığı tespit edilmektedir. Fakat bu araştırmada iki tip sorgulama yürütülmektedir. Birincisi, sistemde kayıtlı, bilinen terörist kimliklerin tespit edilmesidir. İkincisi ise terörist şüphesi taşıyan ve olabilirlik varsayımı içerisinde profillendirilen kişilerdir (Paye, 2009: 68). Terör eylemleri gerçekleşmeden önce kişilere ilişkin bilgilerin toplanıp müdahale edilmesi güvenlik açısından doğru olabilir. Ancak genel bir gözetim mantığı içerisinde kişilerin bilgisi olmadan bilgi toplanması ve bir kolluk faaliyeti içerisinde uygulanması ise güvenlik uygulamasının ötesinde devletin toplumsal denetim mekanizmasını özel hayatlar üzerinde etkileştirmesidir ki bu durum özgürlük-güvenlik dengesini özgürlük aleyhine bozma anlamına gelir.

ABD'nin 11 Eylül sonrası çıkardığı terörle mücadele yasaları ile toplum üzerinde kurduğu polis gözetimi bireylerin davranışlarını, toplumun psikolojisini değiştirmiştir. Bu yasalar, polisin gözetim otoritesini bireylerin özel hayatının gizliliği hakkını zayıflatan bir güce ulaştırmıştır. Polisin gözetim otoritesinin genişletilmesi ve vatandaşların fiziksel ve biyografik bilgilerinin toplanıp kapsamlı bir araştırmanın nesnesi olması bu sürecin sonucunda gerçekleşmiştir (Bloss, 2007: 222). Artık kişilerin hareketleri, kimlikleri bireysel ve özel olmanın ötesinde polis tarafından her an izlenebilir ve erişilebilir bir açıklıktadır. Terör tehlikesinin belirsiz ve sinsi bir şiddet olması gerçeği, polis gözetimini toplum üzerinde daha yaygın, yoğun ve doğrudan devlet tarafından uygulanmasına yol açmıştır. Bu durum gittikçe toplumu, terör korkusu ile polis tarafından gözetleniyor olma korkusunun çapraşık

sarmalı ile karşıya bırakmıştır. Kamusal alanlarda polisin önleyici güvenlik önlemleri toplumun davranışlarının doğallığını, özgüllüğünü ve özgürlüğünü de sınırlayan, önleyen bir etkiyi yavaşça yerleştirmektedir. Ayrıca toplumda “*potansiyel terörist*” yaftalama mekanizması birçok sosyal grubu devlet ve toplumun tacizi ve baskısı ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Suçun önlenmesi ya da aydınlatılmasında önemli olanaklar sağlayan kameralı elektronik izleme sistemleri, hayatımızda önemli yer edinmiştir. Alışveriş merkezlerinden, benzin istasyonlarına, meydanlardan sokaklara kadar birçok noktada kurulu bu elektronik araçlar bizleri izlemektedir. İzleme saikleri bir olayı önlemek ya da aydınlatmak için gerçekleştirilmiş olsa bile, kamera gözetleme sistemleri davranışlarımızı biçimlendiren ve en önemlisi izlenen saha içindeki her türlü bilgiyi kişisel olup olmadığına bakmaksızın depolayan bir özelliğe sahiptir. Bu özelliğinden dolayı terörle mücadeleyi suçla mücadelenin ötesinde toplumu denetleme ve gözetlemenin bir aracı haline getiren devletlerde bu sistemler daha fazla gündelik hayatın içerisine sokulmuştur. Terörü önleme stratejisi, doğal olarak teröristlerin ve olası terörist eylemlerin bilinmesine dönük verilerin toplanmasını gerektirir. Ama verilerin görüntülü ve sesli bir şekilde sürekli elde edilmesi, özel hayatın kontrol altında tutulmasında bu sistemleri etkili bir araç haline getirmektedir. Bununla birlikte kamu üzerinde yoğun bir psikolojik baskı yaratılmaktadır.

Güvenlik kameralarının olası bir yasa dışı eylemin ya da sapkın davranışın gerçekleştirilmesinde caydırıcı bir etkisi bulunmaktadır. Devlet tarafından gözetlendiği ve dolayısıyla kontrol edildiği bir alanda insanların suç niteliğinde eylem yapmaları rasyonel değildir. Böylece güvenlik kameralarının gözetlediği alanlarda planlanmış bir suçun işlenmesi, önemli ölçüde engellenmektedir. Güvenlik kameralarının suçun önlenmesinde, hakkında yakalama veya tutuklama kararı verilmiş zanlıların tespit edilmesinde; bir suça ilişkin kanıt toplanmasında; insanlara devletin bu tip alanları izlediği ve kontrol altına aldığı izlenimi vererek güven vermesi gibi birçok olumlu katkısı bulunmaktadır. Doğrudan bir alanı izleyen kameranın varlığından insanların haberdar olması, yani gözetimin şeffaf gerçekleşmesi, kamera gözetleme sistemlerinin suçun önlenmesindeki caydırıcı psikolojik etkisi için gereklidir.

Kamera gözetleme sistemleri önleyici bir güvenlik önlemi olarak olası terörist saldırıları belirleme işlevi üstlenmektedir. Muhtemel bir olayı önceden tespit etme, engelleme arayışı beraberinde suçlu ya da suçsuz tüm insanları güvenlik kuvvetlerinin sorgulama potasına sokmaktadır (Stutzer ve Zehnder, 2010: 4). Ayrıca izlemenin gizli ve örtülü bir şekilde yapılması ve kamera ile gözetleme yapıldığına ilişkin uyarıcı bir işaretin konulmaması ise ciddi bir sorundur. Bu durum insanların bireyselliklerini bu tip gözetlenen alanlarda sergilemeden endişe etmesi; sosyal uyumun artan bu elektronik gözetleme ile zayıflaması sonuçlarına yol açabilir. Güvenlik kameralarını kullanan polis, terörün türüne göre terörün ilişkili olduğu sosyal grubu izleme faaliyetlerinin merkezine koyma ya da ortak özelliklerine göre belirlenen terörist prototipine uygun insanları seçip izleme gibi uygulamaya da yönelmektedir (Stutzer ve Zehnder, 2010: 12). Güvenlik algısında potansiyel terörist prototipi oluşturma ve izlemede seçiciliğin yerleşmesi, insanlar üzerinde yeni bir sosyal kontrol ve ayrımcılık pratiğinin gelişmesine yol açacaktır.

Güvenlik kameralarının suçla mücadelede kullanılmasıyla birlikte gözetleme pratiğinin sürekli ve kalıcı bir biçimde kullanıldığı panoptik alanların gündelik yaşamımıza girmesi kaçınılmazdır. Bu panoptik alanlar insanların özel hayatının bir parçası olan kişiliklerini geliştirme özgürlüğünü kamusal alanda da kısıtlayacak bir baskıyı gün geçtikçe artıracaktır. Artık bireyselliğin anonimliliğinden söz etmek gittikçe zorlaşmaktadır (Stutzer ve Zehnder, 2010: 18). Bireylerin kişilik haklarına müdahale edecek nitelikteki bilgilerin toplanması, saklanması ve yayılmasında kontrolün bireylere nazaran devlette olduğunu görmekteyiz. Devletler, güvenlik kameraları ile gündelik hayatımızda diğer insanların gerçekleştirdiği bireysel gözetlemelerden daha kapsamlı ve kitlesel gözetleme gücüne sahip olmaktadır.

Güvenlik gerekçesi ile şehirlerin belli noktalarını, insanların sürekli kullandığı yerleşim alanlarını güvenlik kameralarının gözetimi altına almak suçla mücadelede devletlere büyük imkân sağlamasına karşın; bireylerin kamusal alanda da saklı olan mahremiyet hakları için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bireyin sahip olduğu yalnız kalma hakkının ya da başkaları ile iletişim geliştirme iradesinin özgürce gerçekleştiği özel hayat, kamera gözetleme sistemlerinin hâkim olduğu alanlarda etkinliğini kaybetmektedir. Oysa özel hayat, sadece duvarlar arasında değil kamunun ortak kullanıldığı alanlarda da kendisine saygı gösterilmesi gereken bir değerdir. Mahfuz

ve gizli bilgi alanı olan özel hayat, güvenlik kameralarının görme alanı içerisinde artık devlet tarafından bilinen bir durumdur. Hiç tanımadığımız kişiler tarafından izleniyor olmak, bizimle ilgili alınan video verilerinin nasıl yorumlandığını bilmemek ve davranışlarımıza içkin olan doğallıkları saklamak gibi birçok kaygıyı barındırmaktadır. Bundan dolayı kameralar karşısında davranışlarımıza çeki düzen verme gibi bir gereksinimi otomatik olarak gerçekleştirme durumunda kalmaktayız. Böylece devletin otoritesinin bu kadar yakından hissedildiği bir durumla karşı karşıyayız. Özellikle demokrasinin en önemli temel değerleri olan ifade özgürlüğü ve toplantı, gösteri hakkının güvenlik kameralarıyla izlenmesi kamunun ortak kullanıldığı alanlarda insanların katılım hakkını sınırlamaktadır. İzlenebilirlik ve tanınabilirlik kaygısı taşıyan bireyler, bu hakları kullanırken devletin görünmez baskısını üzerlerinde hissetmektedir.

İngiltere, kamera ile gözetleme sistemlerinin gündelik hayatta en yoğun kullanıldığı ülkelerden birisidir. Öyle ki, dünyadaki tüm güvenlik kameralarının % 20'sinin İngiltere'de bulunmasının yanı sıra bir kişiye ortalama 15 kamera düşmektedir. CCTV (Closed Circuit Television) olarak da adlandırılan kablolu kamera sistemleri 1960'lardan bu yana İngiltere'de özellikle suçların aydınlatılması, vandalizmin önlenmesi ve trafik güvenliğinin sağlanması için kullanılmıştır. İngiltere'de yaklaşık 4.5 milyon CCTV, kamu ve özel kurumlarda tahminen kurulduğu, hatta Londra'da bir kişinin bir günde 350 kamera tarafından kayıt edildiği belirtilmektedir (Lyon, 2001: 12). IRA terör örgütü saldırılarını doğru zamanda fark etmek ve önlemek için İngiltere kamera gözetleme sistemlerini ülkenin her alanında yaygınlaştırmak istemiştir. Uluslararası terörizmle birlikte İngiltere'de güvenlik önlemlerini artırıcı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. 2005 yılında gerçekleştirilen ve 52 kişinin öldüğü metrodaki bombalı terörist saldırı sonrasında kamera izleme sistemlerinin teröristlerin kimliklerine ulaşmada imkân sağlaması, terörle mücadelede etkili bir araç olarak görülmesine yol açmıştır. Fakat Londra'daki bu metroda 6000 civarında kamera tarafından gözetlenmesine rağmen, bombalı eylemin gerçekleşmesine de engel olunamamıştır. Ancak teröristlerin kimliklerinin ve eylemin oluş şeklinin sonradan aydınlatılması bu kameralar sayesinde başarılmıştır. 2009 yılında başlatılan büyük ölçekli bir kampanya ile terörizm ile ilgili şüpheli etkinliklerin ya da objelerin güvenlik birimlerine zaman geçirmeksizin bildirilmesi

sorumluluğu tüm halka yüklenmiştir (Stutzer ve Zehnder, 2010: 3). Bu tip terörist saldırıları önlemek ve yapılan saldırıların faillerine kolayca ulaşabilmek için İngiltere’de güvenlik kameraları insanların kalabalık olduğu alanlar ile terörist saldırılara maruz kalma riski taşıyan yerlerde daha yoğun kurulmuştur.

Terör saldırıları karşısında olayların aydınlatılmasının yanı sıra, aranan teröristlerin ya da şüpheli olarak belirlenen kişilerin hareketlerinin izlenmesi ve nihayetinde tüm insanların izlenerek terörist profiline uygun olabileceklerinin seçici bir müdahale ile genel gözetlenmesi, kamera gözetleme teknolojilerinin yoğun kullanılmasına yol açmıştır. İngiltere’de 2005 yılında yaşanan bu saldırıdan sonra metrodaki kamera sayısı 12.000’e çıkarılmıştır (Lyon, 2001: 20). Bu örnekte de görüldüğü gibi kamera gözetleme sistemlerinin yaygın olduğu İngiltere’de uluslararası terörist saldırılardan sonra kameralar güvenlik açısından yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yoğunlaşan izleme faaliyetlerinin “profil tabanlı seçici gözlem” mantığıyla yürütülmesi sonucunda artık biometrik izleme sistemleri uygulamasına geçilecektir. Kişilerin fiziksel özelliklerinin kayıtlı olduğu dijital veritabanları ile kamera görüntülerinin eşleştirilmesine dayanan bu sistemler, profil tabanlı seçici gözlem yöntemleri olarak terörle mücadelede kullanılmaya başlanmaktadır.

Terörle mücadelede güvenlik gerekçesi ile gözetim teknolojilerinin kullanılması spesifik vakalarla sınırlı tutulmasının ötesine geçip genel olarak tüm topluma yayılma eğilimini barındırmaktadır. Dünyada artan terör tehdidine karşılık, toplum üzerinde de devlet gözetiminin arttığını görmekteyiz. Devletler terörle mücadele adına, mahremiyet hakkını ihlal eden çok çeşitli teknolojileri toplum üzerinde kişileri tarama, tanımlama ve tasnif etme amacı ile uygulamaktadırlar. “Esasında insanlar ve mekanlar üzerinde gözetim, zayıf yönetimlerin otoriterleşme ve kontrol yönelimlerinin bir sonucudur” (Scheinin, 2009: 13). Böylece makul bir nedene yada olası bir duruma dayanarak spesifik bir olay için devlet tarafından gözetlemenin özel hayatlar üzerinde uygulanabilirliği, demokratik hukuk düzenlerinde kabul edilebilir olmasına karşın artık bu hukuki usul terörle mücadelede değiştirilmiştir. Veri tabanları ve eşleştirme-listeleme programlarının geliştirilmesi, finans, iletişim ve seyahat bilgilerinin gözetlenmesi, haberleşme araçlarının dinlenmesi ve izlenmesi, kişilerin konut ve üstlerinin aranmasında esneklik,

potansiyel şüphelilerin kimliklerinin profillenmesi, biyometrik ve biyografik birey bilgilerinin oluşturulması terörle mücadele yasalarında devlete tanınan gözetleme yetkileri olmuştur.

Terörle mücadele sürecinde kişilerin durdurulması ve aranmasına ilişkin yetki devletler lehine genişletilerek, bu yetki üzerinde denetim mekanizmaları zayıflatılmıştır. Avrupa ve Rusya Federasyonu'nda bu yetki, belli toplumsal gruplar üzerinde özellikle ayrımcılık ve ırk profilleştirme üzerinden uygulanmıştır (Scheinin, 2009: 15). Yeni bir kimlik politikası olarak "biyometrik teknik", güvenlik önlemlerinde de hızlı bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Biyometrik teknikle bireylerin yüz, iris, parmak izi taramaları ya da DNA gibi bedensel ölçüleri üzerinden kişilerin kimliklerinin oluşturularak teröristlerin izlenmesinde parametrik veriler oluşturulmaktadır. Biyometrik verilerden oluşturulmak istenen merkezi veri tabanı, devletlerin bedenler üzerinde kurduğu iktidarında politik tabanını teşkil etmektedir.

Özellikle ABD ve Kanada'da terörle mücadele adına uygulanan gözetim tekniği olarak izleme listeleri (watch-list monitoring) havayollarında ve sınır güvenlik birimlerinde belirlenmiş bir ad listesiyle aranan yolcuların sorgulanması ve göz altına alınması için tutulmaktadır. Bu veriler ölçüt alınarak önceden kişilerden istenen bilgiler taranarak sorgulanmaktadır. Benzer bir uygulama sınır geçiş noktalarında ve gümrüklerde uluslararası bilgi paylaşım anlaşmaları, ileri teknoloji kullanımına dayanarak yolcuların bilgileri ve rezervasyonlarına ilişkin bilgilerin insanların hareketlerinin kontrolü, izlenmesi, düzenlenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Kişilerin kimlik, telefon numaraları, seyahat acentalarının ve rezervasyon bilgileri, uçuş ve koltuk bilgileri, kredi kartı ve tıbbi bilgileri, yemek tercihleri ve konaklama bilgileri, önceki seyahat yeri ve uçuş sıklığına ilişkin veriler sürekli kontrol edilmektedir. Böylece bireylerin bir ülkeye girerken tek taraflı olarak kişisel bilgilerini devletlerin istediği formda verme zorunluluğu oluşmaktadır. Bu durum ise kişi özgürlüğüne apaçık bir müdahale ve dayatmadır.

Bankalar ve diğer finans kuruluşlarında hesabı bulunan kişilerin mali bilgileri, para transferleri ve hesapları kara para aklama, örgütlü suçlar gibi diğer suçlarla mücadele için izlenmesi ve bazı güvenlik tedbirlerinin alınması özellikle terörle

mücadele sürecinde önemli bir işleve sahiptir. Avrupa Birliği, 2005 yılında yayınladığı bir bildiriye mali sistemi kara para aklama ya da terörizmi destekleme amacıyla kullanan şüphelilere ilişkin bilgilerin, finans şirketleri tarafından mali istihbarat birimlerine bildirme yükümlülüğü getirmiştir. ABD, The Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (SWIFT) adlı ülkelerarası mali veritabanı sistemi kurarak terör şüphelilerinin ve mali kaynaklarının aranması ve izlenmesinde benzer bir işbirliğini geliştirmek istemiştir (Scheinin, 2009: 25). Ayrıca ABD’de Yurtseverlik Yasası finansal kuruluşlara müşterilerinin yasa dışı mali hareketleri ile ilgili federal birimlere bilgi verme yükümlülüğü getirmiştir. Terörizm ile ilgili bir soruşturmada polise mali bilgileri ilişkin bankaların finansal analizleri verme görevi yüklenmiştir (Bloss, 2007: 217). Böyle bir sistemle finansal kuruluşlara “polisiye gözetim” görevi yüklenmiş olup; devlete kişilerin mali bilgilerine kolaylıkla ulaşılma imkânı sağlanmıştır.

Demokratik hukuk düzenlerinde özellikle 11 Eylül 2001 saldırısından sonra devletler, gözetim politikalarını sadece istisnai olarak terörizmle mücadele ile sınırlamanın ötesinde tüm amaçlarının gerçekleştirilmesi için kurgulamışlardır (Scheinin, 2009: 31). Teknolojik değişmelerle birlikte daha yaygın büyük gözetleme yetkisine sahip olan devletlerin bu gücü karşısında kişisel bilgilerin yasal koruma ve güvenliği zayıflamaktadır. Gözetim teknolojileri ve diğer tedbirlerle elde edilen kişisel verilerin amaç dışında kullanılması riskine karşın devletlerin ciddi önlemler alması gerekmektedir. Terörle mücadele adına bile olsa özel hayata ilişkin her türlü hakkın korunması, demokratik hukuk düzeninin temel yapı taşı olduğunu devletler göz önüne almalı, getirecekleri sınırlamalarda ölçülülük ve kanunilik esas olmalıdır.

Demokratik hukuk düzenlerinde özel hayat, temel bir insan hakkı olmanın yanı sıra demokratik toplumun temel unsuru olarak diğer insan haklarını destekleyen bir işleve de sahiptir. Devletin ve diğer unsurların bu mahrem alanın işleyişine saygı gösterme ve koruma yükümlülüğü, anayasa ile kural altına alınan toplumsal uzlaşımın sonucudur. Fakat günümüzde özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte özel hayatın mahrem bilgilerine ulaşılma ortamı gelişmektedir. Özellikle devletler için bu durum toplumun bilgisine daha kapsamlı, hızlı ve uzun süreli sahip olma erkini ifade etmektedir.

Günümüz demokratik devletleri, terörizmle mücadele sürecinde terörizmi yok etmek amacıyla mantığı önleyici ve bastırıcı olan bir güvenlik yönetimi gerçekleştirmektedir. Bu amaca bağlı olarak teknolojik gelişmişlik bir araç olarak kullanılmaktadır. Suçların kovuşturulması ve tehlikenin azaltılması için önleyici kolluk yaklaşımına dayanarak, polis gözetimi daha da artırılmaktadır. Bu amaçla polise terörizme karşı bilgi ve istihbarat toplama kapasitelerini güçlendirmek için gözetleme yetkileri verilmiştir. Yeni mahremiyet paradigması, bu süreçte polisin gözetleme otoritesi ile sivil mahremiyetin korunması arasındaki kırılğan denge ilişkisiyle gelişmektedir (Bloss, 2007: 209). Demokratik devletlerin özellikle gözetim teknolojilerini güvenlik gerekçesi ile toplumsal yaşamda yaygın kullanması; devletlerin gözetim gücünün özel hayatlar üzerindeki kontrolünü de artırmıştır. Kişilerin fiziki hareketlerinin devlet tarafından takip edilmesi; biyografik, biometrik, haberleşme, elektronik veriler, kayıt ve işlemlere ilişkin bireysel bilgilerin elde edilmesi bu gözetimin eylem boyutunu oluşturmaktadır. Suçun önlenmesi ve cezai kovuşturmanın yapılabilmesi için teröristlere ilişkin daha çok bilgilere ulaşmada kişisel verilere hızlı ve kapsamlı müdahalenin yapılmasını gerektirmektedir.

Terörizm, yaratacağı etkiyi yani terörizmin bilgisini kamusal yaşamda ortaya koyarken; teröristler ise kendi kişisel bilgilerini özel hayatlarında saklamaktadırlar. Buna nedenle devletler bu özel alanın bilgisine ulaşarak teröristleri deşifre etmeyi amaçlamışlardır. Devletlerin teröristleri ve teröre destek veren ya da verebilecek olanların bilgisine ulaşmak için ciddi bir araştırma, sorgulama, profileme ve tanımlama çalışmalarını toplum üzerinde yürütmeleri kaçınılmaz olmuştur. Öte yandan demokratik devletlerin teröristler üzerinde yürütmüş olduğu güvenlik tedbirleri; tüm toplum üzerinde gözetim ağını ve özel hayatların kontrolünü kuran bir toplumsal denetime yol açmıştır. Terörizm tehdidinin yarattığı risk, çeşitliliği karşısında devletlerin riski önceden tespit etme eğilimi gözetleme pratiğinin güvenlik perspektifinde yoğun olarak kullanılmasını gerektirmektedir. Kamu güvenliği arayışında özel hayatın gizliliğinin devlet karşısında zayıflaması, özel hayatın kontrolünde önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Terörizm tehdidinin toplumsal yaşamda yarattığı şiddet korkusu, devletin gözetim ağlarının bireyler üzerinde yarattığı gözetim endişesine baskın gelerek özel hayatın kontrolünü manipüle etmektedir.

4. OLAĞANÜSTÜLÜK: YENİ SİYASAL ve HUKUK DÜZENİNİN TEMELİ

Bugünün demokrasilerinde terörizm tehdidine karşı devletlerin aldığı önlemlerin gittikçe birbirlerine benzediklerini, yeni bir güvenlik paradigmasının hukuk düzenini şekillendirdiğini görmekteyiz. Fakat asıl önemli değişim, siyasal bir şiddet stratejisi olarak demokrasileri tehdit eden terörizm karşısında devletlerin terörle mücadele rejimlerindeki siyasi ve hukuki hüviyetinde görülmektedir. Terör eylemlerinin günümüz koşullarında büyük maddi zararlar yaratma kapasitesine sahip olması, zaman, mekan ve kimlik olarak bireyselleştirilemez yapısı ve toplum üzerinde yarattığı korku ve kaygı eşliğinin yüksek olması, devletin terörle mücadele önlemlerini proaktif, esnek, refleksif, gözetleyici ve en önemlisi “istisnai” olarak kurgulanmasına yol açmıştır. İstisnai nitelikte önlemler liberal demokratik hukuk düzenlerinde özellikle olağanüstü hallerde uygulanmayı gerektirecek geçici, arazi ve otoriter özellikleri barındırmaktadır. Terörle mücadele yasaları ile batı demokrasileri “terörizm istisnası” siyasal gerçekliğini, hukuku askıya alarak hukuk düzeninin dışına yerleştirmiştir. Terörle mücadele rejimi, devletin kamu gücünün, meşru şiddet tekelinin liberal hukuk düzeninin sınırlı ve kontrollü normatif çerçevesinin ötesinde kendini yeniden ürettiği ve bedenler üzerinde açık bir şekilde kurguladığı yönetim tekniği haline getirilmiştir.

Toplumsal hayatın normal akışında karşılaşılan ani, beklenmedik kırılmaların yarattığı ve hemen önlem alınmasını gerektirecek bir aciliyeti nüksettiren olağanüstü hal ya da teoride istisnai durum, devletlerin otoriterleşmesine doğal bir ortam sunmaktadır. Olağan dönemler için öngörülen hukukun siyasal iktidarı sınırlaması ve egemenin kararlarının meşruiyet kaynağı olması ilkesi hâkimken, istisnai hallerde hukukun iktidarı değil iktidarın hukuku belirlediği yani hukukun üstünlüğünün yerini siyasi gücün üstünlüğünün aldığı bir durum söz konusudur. İstisna halinde, egemenin olağanüstü durumları gerekçe gösterip hukuku askıya alması, siyasi karar mekanizmalarının sınırlandırılmamış bir hareket kabiliyetine imkân sağlanmasıyla açıklanabilir. Yasal sürecin siyasal kararlar askıya alınmasını gerekçelendiren acil durumu, egemeni hukuk üstü bir konuma yerleştirir. İstisna hali süreci, idaresi olağan hukuki koşullarla sağlanamayan acil hallerin yönetimi için egemeni tek yetkili güç konumuna getirmiştir. İstisna hali, egemene güç sahasının denetimi ve gözetimi

sürecinde hukukun dışına çıkmasına meşruiyet oluşturmaktadır. Belirli ve zorunlu durumlarda, taktik olarak hukukun askıya alınması egemen erkin yasamanın yerine geçtiğini gösterir. Bu durum, egemenin hukukun üstünlüğü ilkesini geçici de olsa üstün bir konum olmaktan alıkoyabilme kapasitesine işaret eder.

Schmitt “Siyasi İlahiyat” eserinde egemenin tanımını, “olağanüstü hale karar veren mercii” olarak ifade eder. Ona göre olağanüstü hal, olağanüstü önlemlerin uygulanmasını gerektiren her türlü ciddi ekonomik veya siyasi karışıklığı içerir. Olağanüstü hal, düzeni ve istikrarı yeniden sağlamak için krizle nasıl başa çıkılması gerektiği konusundaki prensipleri belirleyen anayasal bir düzeni öngörürken, kuralı gereği, bir referans noktası olarak mevcut bir düzene ihtiyaç duymaz (Schmitt, 2002: 13,72). Schmitt için her ne kadar istisna hali, hukukî düzeni askıya alıp onun yokluğunu imleyen bir anlama gelse de, anarşi ve kaostan farklı bir anlama da sahiptir. İstisna halinde hukukî anlamda bir düzen olmasa da, yine de bir düzen mevcuttur. Söz konusu düzen, istisna haline geçişe karar veren egemenin varlığıyla açıklanabilir. Normun hükmü yürürlükte değilse de, normu askıya alabilme hakkını yasal olarak elinde tutan egemenin kararı yürürlüğe girer. İstisna halini norm ve egemenin kararına indirgemeye çalışan Schmitt(2002: 12), “kararı norma olan üstünlüğü” bakımından analiz ederek açıklamaya çalışır. “İstisnai haller, devlet otoritesinin özünü açık bir şekilde ortaya çıkarır...otorite, hak elde etmek için hak sahibi olması gerekmez” (Schmitt, 2002: 20). Olağanüstü halin bastırılması, kanlı olsa dahi, devletin egemenliğinin ve böylelikle meşruluğundan şüphe duyulmayan bir devletin mutlak otorite statüsünün ispatıdır. Egemenlik, geçerli olan hukuku devre dışı bırakarak, oluşan “hukuk dışı süreçlerde” kendi iktidarını yerleştirmektir. Schmitt’in formülü, dolaylı olarak olağanüstü hali, mutlak bir hukuksuzluk haline dönüştürür.

Liberal demokrasilerde hukuk kesin, öngörülebilir ve ölçülebilir kurallarla siyasal toplumu yönetmede devletin eylemleri için yol gösterici bir güçtür. Bireylerin haklarına karşı devlet gücünün tehlike oluşturabileceği düşüncesi hukuku devletin eylemlerini sınırlayan, kontrol eden bir araca dönüştürmektedir. Hukukun üstünlüğü ise devletler için bir amaçtır. Liberal hukuk rejimlerinde genel ve istikrarlı yasalar parlamentoda yapılır, bu yasalara bağlı olarak yürütme erki görevini yerine getirir, mahkemeler hukuksal uyuşmazlıkları çözenin yanı sıra hükümetlerin yasalara bağlı

kalmasını denetleyen bir mekanizmadır. Böylece siyasal yaşamda kural koyma yetkisi önceden belirlenmiş devlet erkine aittir. Bu erk tarafından hukuk kurallarının ve bunların uygulanma prosedürlerinin önceden kesin bir şekilde belirlenmesi, bireylerin özgürlüklerinin korunması amacının yanı sıra, yargısal ve idari takdir yetkisinin parlamento kararları karşısında olabildiğince sınırlandırılmasını da gerektirir. Takdir hakkı, bireysel özgürlükleri tehdit eden devlet iktidarının kötüye kullanılması keyfiyeti ile özdeşleştirildiği için, liberal hukuk düzeninde normlar ve uygulanma prosedürleri önceden kesin, tarafsız ve genel bir şekilde belirlenmiştir. Takdir hakkının sınırlandırılmasına dönük bu belirleniş, her sosyal olgunun mutlaka bir normun konusu olması gerektiği liberal hukuk ilkesinin temelini oluşturmaktadır. Soyutlanma düzeyi yüksek hukuk kurallarının somut olguları ne ölçüde kapsadığı ve düzenlediği önemli bir sorundur.

Terörizm gibi sürekli gelişen ve çeşitlenen bir dinamiğin mevcut yasalarca normatif alanda yer edinmesi, terörle mücadele yöntemlerinin yasaların genelliği ve kesinliği karşısında ne kadar etkili olabileceği; egemenin takdir hakkının olağanüstü dönemlerde ne ölçüde belirleyici olacağı sorularının cevabının da aranmasını gerektirir. Liberal hukuk düzenleri devlet iktidarının bireylerin özgürlüklerine zarar verecek eylemde bulunmasını önlemek amacıyla devletlerin toplumsal ve siyasal alana ilişkin faaliyetlerinin hukuk kurallarınca belirlenmesini zorunlu kılmıştır. Somut olgu ve olayların, sürekli değişen yapısı nedeniyle kanunların sosyal gerçeklikler üzerindeki kapsayıcılığının sınırlı olması durumu karşısında, devlet iktidarına hukuka bağlı kalmak şartıyla özel düzenlemeler yapma hakkını liberal hukuk düzenleri tanımaktadır. Ancak olağanüstü bir durumla karşı karşıya kalındığı zaman devlet iktidarının takdir hakkının sınırının ne olacağı, bu tip acil, arızı ve öngörülmeyen bir vakaya hukuki müdahalenin ne kadar yeterli olacağı; siyasi kararların hukuki dayanak aranmaksızın ne ölçüde üretileceği demokratik ülkelerin terörle mücadelelerinin siyasi ve hukuki kimliğini anlamak açısından önemlidir.

Terörizm, Batı demokrasilerinin anayasal düzenlerinin güvenliğine dönük ciddi bir tehlike olarak varlığını korumaktadır. Terörizmle mücadele rejimleri, olağanüstü bir hal olarak kodladıkları terörizme karşı alınacak önlemlerin yasal kodifikasyonunu oluştururken kimi zaman da egemenin hukuka bağlı olmayan siyasal kararlarını içermektedir. Hukuk kurallarının terör gibi öznel bir olguyu

düzenlemede yetersiz olacağı, güvenliğin sağlanması için hukukun temel ilkelerinin askıya alınarak, egemenin siyasal kararlarının etkin hale getirilmesine dönük uygulamalar görülmektedir. Schmitt (2002:15,22,59), olağanüstü hal gibi önceden kestirilemeyen, etkisi büyük olayların hukuk normlarınınca ayrıntılı bir şekilde tanımlanmasının boşuna bir girişim olduğunu; devletin bekası için egemenin alacağı kararın normlar düzeyinde belirlenmesi gerekmeyen, başkaca bir organca denetlenmeyen, otorite gücü yüksek bir takdir hakkına dayanır. Egemen, acil durumun var olup olmadığına ve bununla mücadele etmeye karar veren makam olarak olağanüstü halin gereklerine uygun olarak hareket etmelidir. Devletin güvenliği için egemenlik yetkisini kullanan makamı her türlü ilkesel bağımlılıktan kurtaran bu anlayış, otoriter devlet biçiminin olağanüstü durumların siyasal düzeneği olduğunu göstermektedir. Olağan durumlar, liberal devlet düzeninin sosyal gerçekliği iken istisnai olağanüstü durumlar ise otoriter devlet düzenlerini üretir.

Siyasal birliğin düzenlenmesi için konulan normların yürütülmesi, istisnai bir düzenleme gerekmektedir. Bu anlamda istisnai durum, normun varlık nedeni olarak daima önde gelir. Norm, homojen bir ortama ihtiyaç duymasından dolayı sosyal gerçeklikteki heterojen durum karşısında uygulama alanı bulması zorunludur. Normun bu çıkmazı aşarak uygulanabilir olması, istisnai düzenlemelerle mümkündür (Schmitt, 2002: 20). Olağanüstü hal, hukuk düzeninin varlığının temeli olan bir unsurun eksik olduğu bir duruma işaret eder. Bu unsur, hukuk düzeninde ifadesini bulan zorunluluk kipinin etkinlik kazanabilmesi için bir varsayımdır. Schmitt'e (2002: 22) göre hukuk düzeninin temelini oluşturan unsur, totolojik gibi görünen bir ifadeyle "düzen" kavramıdır. Düzen, hukuken düzenlenmiş ve barışa kavuşturulmuş ortak yaşama arzusu taşıyan halk bilinci oluşmuş bir topluluğun siyasal birliğinde kuruludur. Bu birliğin varlığına dönük tehditlerin bertaraf edilmesi ve düzenin tekrar kurulması için egemen güç, hukuk devletinin belirlediği yasal sınırlar içerisinde bağımsız olarak hareket edebilir. Hukuk düzenine karşı aşkın bir konum sergileyen ve bu düzenden türetilmesi mümkün olmayan egemenliğe özgü edimlere duyulan ihtiyaç, normun yürürlük kazanması için istisnaya olan gereklilikten kaynaklanır. Bir siyasi birliğin varlığını tehlikeye düşüren ve norm düzeyinde belirlenemeyen olağanüstü haller (istisnai durumlar) her zaman bir 'potansiyel' olarak vardır. Olağanüstü hal kavramının kendisi, hukuk tarafından içerilmediği için belirsizdir.

Olağanüstü hal/istisnai durum kavramlarına rengini veren somut gerçekliğin olumsal niteliğidir. Schmitt'in kurgusunda kararın kurucu, aşkın ve keyfi nitelik taşımasını zorunlu kılan da bu olumsallıktır.

11 Eylül saldırılarından sonra Bush yönetimi ve neo muhafazakar kesim, terörle mücadeleyi düşmana karşı savaş düzleminde kurgulayarak devletin güvenliği söz konusu olduğunda hukukun askıya alınabileceğine ilişkin Schmittvari egemen kararını uygulamışlardır. 11 Eylül saldırılarına karşı Bush yönetiminin tepkisi, Schmitt'in istisna hali biçimine dönüşmüştür (Scheuerman, 2006: 68). Terör tehdidinin yarattığı güvenlik gereksinimi karşısında ortaya konan “terörle savaş” istisna halini, bu mücadelenin hukuku askıya alarak yürütülmesi ise bu kararın siyasi sonucunu ifade eder. Uluslararası hukukta Cenevre Anlaşması olarak da bilinen ve savaş dönemlerinde savaş esirlerinin, hasta ve yaralı savaşçıların, sivillerin, sağlık ve din görevlilerin hak ve hukukunu belirleyen uluslararası norm, terörle savaşta göz ardı edilmiştir. Bush yönetimi (egemen güç), savaş hukukunun egemen olmayan El Kaide terör örgütü gibi aktörler için ya da egemen olmayan kaybedilen devlet olarak Afganistan gibi yerlerde savaşanlar için uygulanamayacağını iddia etmektedir (Ralph, 2009: 633). Bu bakımdan kayıp ülke Afganistan'ın yeniden kurulması ve Amerika başta olmak üzere demokrasilerin uluslararası terörizmden kurtarmak için gerekli ve geçici olan olağanüstü yetkilerin bozulan düzenin tekrar sağlanıncaya kadar egemen iktidara verilmesinin siyasi argümanıdır. Ayrıca terörle mücadeleyi kriminal bir faaliyetin ötesinde “terörle savaş” gibi güvenlik paradigması olarak belirlenmesi, polisin yanı sıra askerin de devletin kamu düzeni ve güvenliğinde rol almasına imkân sağlamıştır. Terörle mücadelenin *militarize* edilmesi devletin otoriterleşmesine giden kapıyı aralamaktadır.

Schmitt, istisna durumlarında egemenin hukuk dışı müdahalelerinin dayanağını hukuk düzeninde aramak yerine gerçek hayatın gücünde, yani acil müdahale gerektiren yerlerde aramakta ve hukuka bağlılığın anlamsız olduğu çağrısında bulunmaktadır. Acil durum önlemleri, bu tip istisnai durumlarda egemenin kararıyla bir zorunluluğun sonucu olarak uygulanır. Bu uygulamalara imkân sağlayan egemenin kararıyla şekillenen yeni bir düzen söz konusudur. İstisna hali ilanına ilişkin egemen karar ya hukuku askıya alarak geçici bir düzen yaratıp ya da öncekinin yerini alacak yeni bir düzen oluşturup kendi kuralını üretir. 11 Eylül

saldırısı, anayasal demokrasiyi ayakta tutmak için gerekli yasal ya da yasal olmayan acil önlemlerin uygulanmasını tetiklemiştir (Hildebrant, 2010: 165). ABD'nin terör tehlikesine karşı çıkardığı Vatanseverlik Yasası (Patriot Act) ve İngiltere'nin Terörle Mücadele Yasası (Defense Against Terrorism Act) acil durum karşısında liberal düzenlerin yasal olarak kurumsallaştığı ve bununla acil durum yönetimini belirlediği araçlardır. Schmitt'in görüşüne göre bu tip acil durumlarda ya da potansiyel istisnai hallerde gerekli olan acil durum yönetimi, mutlak otoriteye dayanan devlet düzenleridir (Scheuerman, 2006: 63).

Siyasal ve toplumsal ilişkiler istisna dönemlerinde kesintiye uğramaktadır. Bu kesintiler dönem dönem darbeler, devrimler, ayaklanmalar, işgal veya tehdit edici iç/dış “düşmanın” belirmesiyle ivme kazanır. Hukukun askıya alınmasıyla ortaya çıkan bu türden yasal boşluk dönemlerine -olağanüstü hal- siyasal tarihte sık rastlanmıştır. Genel bir yasadışılığın hüküm sürdüğü bu durumlarda her türlü siyasal güvence, hak ve adalet talebi tek yanlı olarak askıya alınmıştır. İstisna hali durumu genellikle bu tür süreçlerin zorunlu sonucu olarak ortaya çıkar (Agamben, 2005: 1). Agamben (2005: 25-26), istisna halinin kuşatma hali ya da askeri yasa gibi savaşa dair bir hali kavramsallaştırmadığını, “olgu”nun kendine özgü yapısını tanımlamak için yetersiz kaldığını, istisna halinin salt bir kargaşa halini ifade etmeyip hukuk düzeninin bizzat kendisinin askıya alınarak, hukukun sınırını ya da eşliğini anlattığını vurgulamaktadır. Giorgio Agamben, “İstisna Hali” eserinde istisna kavramından üyesi olduğu bütün tarafından içlenemeyen ve zaten her zaman içinde olduğu bütünün üyesi olamayan şey olarak bahseder. Agamben'e göre, bu sınırsal figürünün karşımıza çıkardığı şey, dışarıdaki ile içerdekini, istisna ile kuralı birbirinden kesin biçimde ayırma yolundaki bütün girişimlerin karşılaştığı radikal krizdir. Agamben'e göre istisna hali kavramı, siyasal belirsizlik veya nedeni ne olursa olsun bir kriz durumunda, siyasal düzenin devamının sağlanması adına hukukun kendi kendini askıya almasıdır. Agamben'in vurguladığı husus, istisna halinin, yani krizle veya belirsizlikle kesintiye uğrayan toplumsal işleyişin devamını sağlamaya yönelik yasadışılık veya boşluk halinin, günümüzde artık sürekli bir hal almış, yani yasadışılığın veya boşluğun artık normal bir durum haline gelmiş olmasıdır.

İstisna halini tanımlayan bir nitelik olarak yasadışılığın-hukuk dışılığın, bir yasaya ve hukuka dönüşmüş olmasıdır. Devlet düzleminde tam olarak uygulanmasa

da hukuk tarafından verilen haklar bulunmaktadır. Modern dünyada bireyler olarak bizlerin de hukuksal statüleri herhangi bir olağanüstü halde (iç savaş, halk ayaklanması veya İkiz Kulelere saldırılması vb.) egemen hukuku askıya aldığında bir boşluk içerisinde. Böylece kriz hallerinde istisna hali, egemen olmaya başlayacaktır. Bu durumda Carl Schmitt'in, "Egemen, istisna haline karar veren kişidir" tanımlaması kendini gün yüzüne çıkaracaktır. İtalyan filozof Giorgio Agamben (2005: 45), Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanmakta olan sürecin istisna halinin süreklileşmesi olduğunu iddia eder. Bu süreç içerisinde Batı demokrasilerinde parlamentonun gücü açık bir şekilde erozyona uğramış ve parlamentolar yürütmenin çıkardığı kanun hükmünde kararnamelerin onaylandığı yerler haline gelmiştir. Dolayısıyla da cumhuriyet demokrasileri artık parlamentoya değil, yürütme erkine dayalıdır. İstisna hali, çağdaş siyasette egemen yönetim paradigmasına dönüşme eğilimi her geçen gün artmaktadır.

Egemen, istisna haline karar verirken egemen hem hukuk düzeninin içerisinde hem de dışındadır. Genel bir durumu imleyen yasallık haline geçici anlamda bile olsa son verme anlamına gelen istisna halinde, egemenin kararı, dışarı ile içeri, dışlama ile içerme, *nomos* ile *pyhsis* arasındaki belirsizlik eşliğini belirlemekte ve bu eşliği zaman zaman yenilemektedir. Başka deyişle egemenin siyasi kararı, kararlaştırılmayanın konumlandırılmasıdır (Agamben, 2005: 27).

Schmitt'e (2002: 19–20) göre, olağanüstü halde norm yok edilebilir; buna rağmen olağanüstü hal, hukukî bilincin erişim alanında kalır; her iki unsur-norm ve karar-hukuk çerçevesinde varlığını sürdürür. İstisna halinde siyasi kararın norma olan üstünlüğü, egemenin konumunu belirlemektedir. Olağanüstü hal sınıflandırılmayandır; genel kodifikasyondan uzak durur ama aynı zamanda spesifik hukukî form unsurunu -mutlak saflığıyla kararı- açığa vurur. Olağanüstü halin mutlak biçimiyle ortaya çıkabilmesi için kanun hükümlerinin yürürlük kazanabilecekleri bir durumun yaratılması zorunludur. Her genel norm, üzerinde uygulama alanı bulabileceği ve normatif düzenlemesine tabi olacağı hayat şartlarının geliştirilmesini talep eder. Norm homojen bir ortama ihtiyaç duyar. Bu fiili normal durum, yalnızca hukukçunun göz ardı edebileceği "yüzeysel bir varsayım" değildir, daha çok kendi içkin geçerliliği ile ilgilidir. Hiçbir norm yoktur ki bir kaos durumunda uygulanabilsin. Hukuki düzenin anlamlı olabilmesi için bir düzenin oluşturulmuş

olması zorunludur. Normal bir durum yaratılmalıdır ve egemen, bu durumun gerçekten hüküm sürüp sürmediğine kesin bir biçimde karar verendir. Her kanun somut olaya uygulanan kanundur. Egemen, durumu kendi bütünselliği içinde yaratır ve garanti altına alır. Bu son karar onun tekelindedir. Devlet egemenliğinin özü burada yatar ve hukuken zorlama veya hükmetme tekeli olarak değil, olması gerektiği gibi karar verme tekeli olarak tanımlanır; burada geçen karar kelimesi, geliştirilebilecek olan genel anlamıyla kullanılır. Olağanüstü hal, devlet otoritesinin özünü en net şekliyle ortaya koyar. Burada karar, hukukî normdan ayrılır ve (paradoksal olarak formüle etmek gerekirse) otorite, hukuk üretmek için haklı olmak gerekmediğini kanıtlar.

Agamben (2005: 64-65), istisna halinde egemen, şiddeti ne yasa koymak ne de yasayı korumak için kullandığını; sadece yasayı askıya alarak muhafaza edip kendisini de bunun dışına konumlandığını iddia eder. Bu konumlandırma, egemenin ortaya çıkan siyasal gerçeklik ya da zorunluluk karşısında olağan hukukun yetersizliğinden kaynaklanır. Hukuku kuran egemen, böylece hukuku askıya alarak siyasal bir kararla istisna halini ilan eder. Hukuk düzeni içerisinde yer almayan istisnai önlemler, yasal biçimini istisnai dönemde almaktadır. İstisna halinde yürütmenin yasamadan ayrı olarak karar aldığı bu ara dönemde şiddetin de siyasal alana girişi kolaylaşmıştır.

Devletler tarafından terör eylemlerini olağanüstü bir saldırı ve tehlike olarak ceza hukuklarında belirlemeleri ile birlikte terör hali olağanüstü hal olarak kodlanarak, terörizmle mücadele rejimlerinin nesnelere haline getirilmiştir. Terörizm yıkıcı, korku yaratıcı bir siyasal gerçeklik olarak siyasal alandan terörle mücadele yasaları ile hukukun belirlediği hukuksal ile siyasalın kesiştiği belirsiz bir alanda düzenlenmiştir (Paye, 2009: 230). Modern demokrasiler “terörizm istisnası”na ilişkin egemen karar süreçlerini; bu istisnayı hukuk sisteminin dışına yerleştirerek gerçekleştirmiştir. Terörizmle mücadele rejimi hukuk düzeninin sağladığı “hukuk güvenliğini”, “devlet güvenliği” adına etkisizleştirdiği ve olağanüstülüğü saf şiddetin üretilme gerekliliği olarak kurguladığı bir yönetim pratiği haline getirmiştir. Bu bakımdan terörle mücadele, bir hukuk prosedürü olmanın ötesinde bir güvenlik yönetim pratiği olarak gelişmiştir.

Modern demokrasiler istisna/ kural ilişkisini, terörle mücadele sürecinde uygulamaya başlamışlardır. Terörle mücadele rejimleri, teröristleri hukuk düzeninin dışına çıkarırken, aynı zamanda egemenin siyasal kararının bir konusu haline getirmektedir. Terörizm istisnası bir şiddet olayı olarak değil, modern demokrasilerin ve hukuk düzenlerinin bir nesnesi olarak eklenmişlerdir (Ertekin, 2006: 69). Liberal demokrasiler, terörle mücadele rejimlerinde terörizm siyasal gerçekliğinin hukuksal kimliğini kurarken, tek taraflı bir belirleyicilik otoritesini uygulamışlardır. Bu hukuksal kimliğin inşasında hangi fiillerin terörist eylem, hangi kişilerin terörist olacağı konusunda ampirik deneyimler etkili olsa bile asıl belirleyici olan devlet düzeyinde oluşan siyasi karardır. Terörizm demokrasi için dışsal, hazmedilemeyen ve karşı bir siyasal gerçeklik iken; terörle mücadele rejimleri, istisnai önlemleri kural altına alarak, hukuk düzeni içerisinde kalıcılaştırılmıştır.

Liberal hukuk düzenlerinde devletin kudretinin sınırlarının anayasalar tarafından belirlenmesi, devletin sahip olduğu şiddetin ya da zor kullanma gücünün hukukileştirilmesidir Hukuk devleti anlayışı egemenin, siyasal toplumdaki güç ve otoritesini hukuk düzeninde tanımlanmasıdır. Weber'in yasal- ussal otorite tipi olarak modern devlet, hukuk devleti formasyonunda egemen kararlarını yasalara dayanarak vermek zorundadır. Olağan dönemlere ilişkin kararlar yasallığını barındırabilme imkânına sahipken; olağanüstü dönemlerde bu yasallığın mevcudiyetinin ya da sınırlarının nasıl belirleneceği önemli bir sorundur. Olağanüstü dönemler önceden belirlenemeyen, “maddi oluşumunun” kestirilmesi güç gerçeklikler olduğu için hukuk kuralları tarafından düzenlenmesi zorlaşmaktadır. Buna rağmen liberal hukuk düzenlerinde de esas olan, olağanüstülüğün de kural altına alınmasıdır. Yasaların, egemen hukuki güç olarak belirlediği bu durumda, hukukun ötesinde liberal hukuk düzeninin izin vermediği bir alanın olamayacağını göstermektedir. Böylece olağanüstülüğün, bir hukuki rejim olarak düzenlenmesi liberal demokrasilerin “insan haklarını ilgilendiren her konunun hukuk düzeninde bir kuralla ilişkilendirilmesi” ilkesinin bir sonucudur.

Modernizmin bütüncülük ve kuralcılık anlayışı, sosyal gerçekliklerin devletlerin hukuk düzenlerinde mutlaka yer edinmesini kural altına almaktadır. Toplumsal yaşamın modern hukukun bütüncül düzenlemesinin nesnesi olması karşısında terörizm siyasal gerçekliğinin, liberal hukuk düzenlerindeki normatif

pozisyonunun ne olacağı tartışmalıdır. Liberal hukuk düzenlerine karşı kendini üreten terörizmin, bu düzen tarafından hazmedilip edilemeyeceği ya da hukuk güvenliğinden ne ölçüde yararlanacağı önemlidir. Modern demokrasiler, terörizmi siyasal sistemin dışına bırakırken; hukuk düzenlerinde ise ceza hukuku çerçevesinde istisnai özellikte terörle mücadele rejimlerini kurmaktadır (Agamben, 2001: 18). Terörizm istisnası, hukuk düzeninin dışındaki geçici- rastlantısal bir “olay”ı değil, bizzat hukuk düzenin oluşturduğu terörle mücadele rejimlerinin düzenlediği iktidar nesnesidir.

İstisna alanları, Agamben’in iddia ettiği gibi egemen gücün kendini kurduğu ve kolaylıkla genişlettiği acil durum hallerinde kendini üretir. 11 Eylül saldırılarından sonra George Bush sürekli olarak ABD’ye gelecekte saldırıların olacağını, terörizm tehdidinin geçici değil sürekli bir eğilime sahip olduğunu, uluslararası terörizmin ulusal güvenliği tehdit eden olağanüstü bir tehlike olduğunu bu yüzden mevcut durumun acil bir durum teşkil ettiğini dile getiren resmi beyanlarda bulunmuştur. Her yıl acil durumun (olağanüstü halin) sürekli dile getirilmesi, “geçici” ve “istisna” önlemlerin uygulanacağı olağanüstü halin bir yönetim tekniğine dönüşmesine; istisnanın kural haline gelmesine yol açmıştır (John, 2005: 627). Bush hükümetinin retoriğinde önemli bir rol oynayan acil durum çağrısıyla, ulusal güvenliğin sağlanması için “geçici” olarak olağanüstü önlemlerin alınmasının meşruiyeti oluşturulmak istenmiştir. Fakat terörist saldırıların ve tehditlerin artması, bu geçiciliğin kalıcılığa; hukuk düzeninde yaratılacak istisnai durumun kendisinin bir kural haline geleceği bir sonuca götürmüştür. “Terörle mücadele, istisnayı ve hukukun askıya alınmasını emperyalist bir yapının kurucu fiili yapar. Alınan son terörle mücadele önlemleri, Schmitt’in olağanüstü halin, istisnanın yasaya kaydedilmesi olarak nitelendirmesinin doğru olduğunu kanıtlar” (Paye,2009:241). İstisna hali, terörle mücadelede egemenin keyfi ve sürekli olarak istisnayı bir yönetim tekniği olarak kullanması anlamına gelmektedir. Böylece terörizm siyasal gerçekliği, terörle mücadele rejiminde oluşturulan hukuksal gerçeklik ile çakışmıştır.

Demokrasilerinin terörizm tehdidine karşı siyasal alanda geçici olma özelliğine sahip olmakla birlikte pratikte kalıcı olan olağanüstü yönetim şeklini; hukuksal alanda ise hukuk düzeninin içersinde olmakla birlikte hukuk güvenliğinin

dışında istisnai bir terörle mücadele hukuk rejimini uygulamaktadırlar. Teröristlerin statüsü, devletler tarafından hukuk düzenlerinde norm altına alınmakla birlikte; hukuk devletinin sağladığı güvencelerden mahrum bırakmada söz konusudur. Demokrasiler terörle mücadele yasaları ile devletin gücünü hukuk devleti anlayışı içerisinde düzenlemek yerine, güvenlik devleti anlayışı içerisinde fakat hukuk güvenliğinin güvencesi dışında güçlendirmektedirler. Böylece terörle mücadele, hukuk rejimleri devletin sarih şiddetinin ya da zor kullanma gücünün en çok hissedildiği alanlar haline getirilmiştir. Bu durum liberal hukuk düzeninde bir yandan hukuk devleti ilkelerinin hâkim olduğu olağan hukuk alanını; diğer yandan ise devlet güvenliğinin sağlanması adına bu ilkelerin askıya alındığı olağanüstü hukuk alanının oluşturduğu paradoksu ortaya koymaktadır.

Terörizm tehdidi var olduğu sürece, liberal demokratik devletlerin olağan hukuk düzenlerinin olağanüstü terörizm istisnasını normlaştırma süreci, beraberinde geçici terörle mücadele rejimlerini kalıcı bir şekilde normlaştırmaya ve aynı zamanda normalleştirmeye götürecektir. Devletler terörle mücadele yasaları ile “geçiciliğin” imkân sağladığı olağanüstü kriminal önlemleri; “kalıcılığa” doğru toplumu yöneten bir güvenlik yönetimi haline getirmektedir. Böylece devletler yarattıkları ve hukuk düzenine yerleştirdikleri terörle mücadele rejimleri istisnailiğini kalıcılığa devşirdikleri bir hukuk ve siyasal alanlar haline gelmektedir. İstisnanın kurala dönüştüğü bu alan devletin çıplak gücünün doğrudan kullanılabilirliği ve toplum üzerinde bu yönde kararların alınabileceği bir egemen karar alanıdır (Agamben, 2001: 222). Terörizm geçici bir sosyo politik gerçeklik iken; terörle mücadele rejimleri devletlerin toplum üzerinde otoriter uygulamaları uygulayabileceği kalıcı bir güvenlik yönetimi tarzına haline gelmiştir. Böylece terörle mücadele polis tarafından yürütülen kriminal kolluk faaliyeti olmanın ötesinde devletin tasarladığı olağanüstü yönetim modeli haline gelmektedir.

ABD, Vatanseverlik Yasası ile getirdiği istisnai ve geçici önlemlerin 4 yıl süreyle kullanılabilirliğini öngörürken 2006 yılında çıkarılan bir yasa ile sürekli kullanılabilirliğini düzenlemiştir.

Vatansever Yasasının birinci ve ikinci versiyonlarına ve dönüşümlere bakıldığında istisnanın nasıl kural haline geldiğini kolaylıkla görmek mümkün. İlk olarak yasanın ilk versiyonu “terör saldırısı”na dair olarak tamamen “geçici” bir önlem niteliği ile öne çıkıyordu. 4 yıl için geçerliliğini koruyacak ve bir “yasa”dan çok bir “önlem”

olarak hukuk düzeninin olağan yapılarının dışında bir geçici alan yaratacaktı. Fakat aradan geçen 4 yıllık zaman sonunda “önlem” bir “yasa” haline geldi. Başka deyişle “terör durumu”na dayalı olan olağanüstü hal olağan hale veya “sürekli olağanüstü hale” dönüştü (Ertekin, 2006: 180,181).

1970’li yıllarda Federal Almanya, şiddet hareketlerine karşı olağan ceza kanununa ek düzenlemeler getirirken, terörizmi istisnai ama geçici bir durum olarak belirlemiştir. Olağan anayasal hukukun sınırları içerisinde teröre karşı ceza ve infaz kanunlarındaki önlemler ile yetinmiştir. 2000’li yıllarla birlikte yükselişe geçen uluslararası terörizme karşı Almanya, terörizm sorunun geçici bir arazi gerçeklik olarak değil; toplumsal yaşamda kalıcı bir şekilde varlığını hissettiren ciddi bir tehdit olarak algılamıştır. Böylece terörle mücadele rejimini çıkardığı özel ve temel yasalarla belirleyen Almanya, terörizm istisnasının geçiciliğini ve siyasi gerçekliğini kalıcılık ve hukuksallıkla belirlemiştir. İngiltere’de 1974 yılında çıkardığı Terörle Mücadele Yasası ile “geçici hükümler” kaydıyla çıkarılmış ve parlamentonun belli aralıklarla onayına sunulmuştur. Bu yasalar 2000’li yıllara kadar bir çok kez değiştirilmiş ve özellikle Kuzey İrlanda sorunu ile ilişkili bir çerçevede düzenlenmiştir. Uluslararası terörizmin yükselişi ile birlikte İngiltere terörizme karşı “geçici hukuk” yoluyla değil, kalıcı bir şekilde terörle mücadele rejiminin hukukunu oluşturmuştur (Ertekin, 2006: 86). Geçici terörle mücadele yasalarını geride bırakarak, İngiltere de tıpkı Almanya gibi terörle mücadele rejimini kalıcı bir yönetim tekniği haline getirmektedir. Batı demokrasilerinin terörizme karşı olağan ceza hukukunun ve hukukun üstünlüğü sınırları içerisinde hareket etme alışkanlıkları, özellikle uluslararası terörizmle birlikte yerini istisna durumları için öngörülmüş terörle mücadele rejimlerine bırakmıştır.

Terörizmin hukuk düzeninde bir suç olarak tanımlanması ve karşılığındaki cezai yaptırımıyla beraber terörizmi önlemeye dönük tedbirlerin belirlenmesi, liberal hukuk düzenlerinin ve modernizm mantığının bir gerekliliğidir. Bunu sağlayacak sihirli devlet aracı ise kanundur. “Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi”, demokrasilerin temel taşlarından biridir. Modern hukukun, topluma ilişkin kuralların tüm gerçekliklerinin hukuk düzeninde kural altına alma iddiası, bu ilkenin de felsefi temelini oluşturmaktadır. Terörizmin de kanunlarla düzenlenmesi gerekliliği, liberal hukuk devleti anlayışının bir sonucudur. Kural altına alınan bir gerçeklik o kural var olduğu sürece hukuk düzenin objesidir. Fakat bu gerçeğin, tarih boyunca kendini

ortaya koyan ve dinamik bir özelliğe sahip olması, koyulacak kuralın kesinliğini tehlikeye düşürmektedir. Kanunların kesin ve açık bir şekilde düzenlenmesi, özgürlüklerin korunmasının temel gerekçesidir. Bu aynı zamanda devletin gücünün sınırlarının kesin bir şekilde belirlenmesi liberal ilkesinin de bir sonucudur.

Terörizmin dinamik olarak sürekli gelişen ve değişen bir yapısı ve istisnai bir tehdit özelliğini barındırması karşısında kanunların bu öngörülemez ve belirsizlik ihtiva eden siyasal gerçekliği, “norm alanı”nda düzenlemesini zorlaştırmaktadır. Terörizm gerçekliğindeki değişiklikleri kanun kapsamında düzenlemek, sürekli kurallar koymakla sonuçlanmaktadır. Bu süreç liberal hukuk devletindeki “karar verme” sürecini hukukilikten alıp, siyasal bir düzleme götürür. Terörle mücadele adına alınan bireysel, kısıtlı, olağanüstü önlemleri içeren kanunlar, artık modern hukuk düzenin biçimsel kanuni kesinliğinin dışında, siyasal bir belirsizliğin öznesi haline gelmektedirler. İstisnai kural, artık istisnalar üreten bir politik mekanizmaya dönüşmektedir. Terörizmin istisnai, kestirilemez, bireysel, arızı, insan haklarını ihlal eden sosyal ve siyasal gerçekliği, artık terörle mücadele rejimlerinde de benzer özelliklere sahip hukuki gerçekliklere dönüşmektedir. Sosyal gerçekliğin hukuk düzeni içerisinde ki bu yansımaları, “Ayna Etkisi” olarak tanımlayabiliriz.

Terörizmin özelliklerinin terörle mücadele rejimleri ile hukuk dünyasına yansıtılması süreci, liberal hukuk devletinin aynı zamanda otoriter güvenlik devleti formasyonuna da sahip olduğu bir ikilik yaratmaktadır. Devlet düzeyinde yaratılan bu ikilik, toplum üzerinde de yansıtılmaktadır. Bir yanda devletin vatandaşlarından oluşan toplum, diğer yanda ise terörist damgası içerisinde bir topluluk kurulmaktadır. Bir yanda tüm toplum için genellik arz eden olağan hukuk rejimi varken, bir yanda terörist ve destekçilerine yönelik bireysel uygulanan terörle mücadele rejimi vardır. Terörist bedenler, devlet karşısında liberal hukuk düzeninin kabul ettiği istisnai uygulamaların asli nesnelidir. Terörizmi destekleyenler ya da “potansiyel profiller” ise tali nesnelere dir. Böyle bir durum ise olağan durumun sağladığı hukuk güvencesi olağanüstü durumda kaybolmaktadır. Bireysel istisnaların teröristler üzerindeki uygulanma kesinliği karşısında, istisnaların “potansiyel profiller” ve yurttaşlar üzerinde genelleştirilmiş bir belirsizliğin uygulanabileceğini ifade edebiliriz. Bu olağanüstü yönetim modeli, böylece düalist üzerine kendini kuran bir yapıya bürünmektedir.

ABD, Irak'ı işgali sonrasında terörist olarak kodladığı kişileri adil bir yargılamaya tutmadan Ebu Garip hapisanesine yerleştirmiştir. Burada bulunan kişilerin yapılan işkenceye, kötü ve aşağılayıcı davranışlara maruz bırakılması (hücreleri dışında çıplak bırakılmaları, köpeklerle korkutulması, dışkılarının vücutlarına dökülmesi, oral seks ve mastürbasyon yaptırılmasına ilişkin Amerikan askerlerinin çektiği skandal fotoğraflara göre) bedenleri üzerinde yaratılan istisnanın somut bir örneğidir (Bal, 2006: 98). Normal bir suçlu mu yoksa vatandaşı mı? Hayvan mı ya da insan mı? Terör suçlarının kapatıldığı bu “istisna mekânlarında” hukuk güvenliğinden yoksun olarak statülerinin ne olduğu konusundaki belirsizlik istisna haline ilişkin önemli bir sonuçtur. Güvenliğin sağlanması adına devletlerin teröristleri kapattığı bu istisnai mekânlar, egemenliğin bireylerin bedenleri üzerindeki tasarruflarının kural tanımaz bir otoriteye dönüştüğü güvenliksiz alanlar haline gelmektedir. Toplumun güvenliğini tehdit eden terörist bedenler, toplumdan uzaklaştırılarak tutulduğu “güvenliksiz alanların” sakinleri olmuşlardır.

ABD'nin Afganistan'da yürüttüğü terörle mücadele operasyonları sonrasında yakalanan kişiler, Küba'da bulunan Guantanamo Askeri Üssünde tutulmaktadır. Fakat bu kişilerin “savaş esiri” olarak değil de, “yasadışı muharıpler” olarak ABD tarafından belirlenmiş olması, kişilerin hem uluslararası hukuktan hem de ABD'nin iç hukukundan hak talep etmesinin önünü kesmiştir (Bal, 2006: 92). İstisna halinin yarattığı belirsiz “gri alanlar”, tanımlanmamış kimlikler, olağanüstülüğün yarattığı düalitenin sonucudur. Guantanamo'da tutulan terörist şüphelisi yabancılar, sivil değil askeri mahkemelerde yargılanmaktadır. Bir çoğunun belirli bir suçlama nedeni olmaksızın tutulup; ne savaş esiri ne adi tutuklu ne de siyasi bir mahkum olarak bu hapisanede bulunmaktadırlar. Bu durum, hiçbir hukuki statüsü olmayan tutuklular açısından saf bir anomik düzendir. ABD, uyruğu olmayan kişileri ülkelerinden alıp bir başka ülkede yer alan kendi egemenlik sahasında sebepsiz ve süresiz “düşman savaççı” olarak tutulamaktadır. ABD'nin Anayasa mahkemesi tarafından yürütme erkinin terörist olarak adlandırdığı kişileri tutuklama ve hapsedme yetkisine sahip olabileceği, ancak tutuklamaların nedensiz ve süresiz bir uygulamaya dönüştürülmemesi gerektiği yönündeki kararları, saf şiddeti hukuki bir bağlam içerisine sokmaktadır (Paye, 2009: 45-49). Böylece anomiyeye karşı çıkmak yerine anominin hukukun içine yerleştirildiği yani istisnanın kural haline getirildiği, bir

egemen kararın oluştuğunu söyleyebiliriz.

Guantanamo'daki zor kullanma şekilleri, tutukluların psikolojik ve biyolojik yapısını hedef almaktadır. Vücut bütünlüğüne, sağlığına, psikolojisine zarar vermek, sanıkların geleceğe yönelik umutlarını kırmak, tuvalete çıkmalarını yasaklamak, günlerce uykusuz tutmak veya düzensiz uyku saatlerine zorlamak, sıcak günlerde klimayı sıcakta tutmak, soğuk günlerde soğukta tutmak, inanç ve değer sistemleriyle alay etmek veya hakaret etmek, köpek ve benzeri hayvanlara karşı korkularını kullanmak, yüze ıslak havlu kapatmak suretiyle boğulma hissi yaşatmak, aşırı güç kullanmak ve cinselliği kullanmak gibi birçok uygulamayı içermektedir (Bal, 2006: 94). Aileleri ile telefonla görüşmeleri ya da avukat başta olmak üzere diğer görüşmecileri kabul etmeleri yasaklanmış; kendilerini savunma imkânı kaldırılmıştır. Terör suçlularının hukuki yollardan hak arama ve adil yargılama talepleri artık bu "istisnai mekânda" tamamen ortadan kalkmıştır. Onlar terörle mücadele rejimlerinin nesnesi olmakla birlikte, demokratik hukuk düzeninin öznesi olmayan bir ikilik konusudur. Guantanamo kampında çıplak hayatlar olarak terör suçluları, hapisanede insanlık dışı ortam ve koşullarda, dünyadan uzak, kötü davranışlara maruz kalan ve bununla birlikte hukuksal güvenlikleri olmayan bedenlerdir (John, 2005: 635). Bu çıplak hayatlar, temel insan haklarından mahrum olan ve hukuki statüsü bulunmayan *de facto* kişiliklerdir. Artık evrensel hukuk değerlerinin değil, egemenin keyfi tasarruflarının objesidirler.

Afganistan'a yapılan terör operasyonundan yakalananlar başta olmak üzere diğer terörist şüphelilerinin Guantanamo'da tutulmaları, ABD'nin hukuki değil siyasi kararıdır. Burada tutulan kişiler, ne hükümlü ne de savaşçı statüsündedirler. Egemen güç tarafından uluslararası hukuk ve iç hukuku askıya alarak "yasadışı savaşçılar" statüsü bu kişilere verilerek, suçlu olmasına karşın sahip olabileceği haklardan mahrum olma ve devletin zor kullanma gücü karşısında hukuki güvenliğinin olmadığı bir duruma sokulmaktadır (Munster, 2004: 149). ABD, uluslararası terörizmle mücadelesini teröre karşı savaş olarak kurgulamasına rağmen liberal hukukun bir parçası olan Cenevre Anlaşmasını teröre karşı operasyonlarda uygulamayarak hukuku askıya almıştır. Terörü adi bir suç yerine savaş suçu olarak kodlayan ABD, Guantanamo'yu da hukukun uygulandığı bir hapisane olarak değil, hukukun askıya alındığı *de facto* bir yer olarak belirlemiştir.

Egemen güç, bu yerdeki tutukluluğu istisnayı kural haline getiren bir önlem olarak tanımlamıştır (Ralph, 2009: 637). Tutuklanan terör şüphelileri bu mekânda, çıplak hayatlar olarak egemen güç karşısında hiçbir hukuki koruma olmadan dışlanmaktadır. ABD'deki egemen güç, önleyici devlet fraksiyonu çerçevesinde istisna durumunu ve çıplak hayatlar üreten bir biopolitik terörle mücadele rejimi oluşturmaktadır. Liberal devlet, güvenliği esas görevi ve meşruiyet kaynağı olarak gören bir devlet haline geldiği takdirde terörizm tarafından kışkırtılarak, adeta kendisi teröriste dönüşme ihtimaliyle karşı karşıya kalmıştır (Munster, 2004: 153).

ABD'nin diğer demokrasiler gibi terörle mücadele rejimini önleyici güvenlik paradigması üzerinden kurgulayan bir risk yönetim biçimi olarak belirlemesi, koruyucu gözetim (Schutzhaft) hukuki tedbirin modern biçimiyle uygulanmasına ve bunun gerçekleşmesi için cezalandırma mekânları oluşturmaya zemin oluşturmaktadır. Kamp pratiğinin terörle mücadele rejimine dahil edilmesi istisna durumunun kural haline gelerek kalıcı gri alanların oluşmasına neden olmaktadır. Bu alanlarda esas figür olarak cezalandırmadan şiddete maruz bırakılan çıplak hayatlar olarak kurban insan "*Homo Sacer*" yer edinecektir (Munster, 2004:143). Schmitt'in istisna olmaksızın bir kuralın var olamayacağı ve egemenin istisnaya karar veren güç olduğu iddiası, olağanüstü hallerde mekânsal olarak istisnanın konumlandırılmasını açıklar niteliktedir. Egemen olan, Hobbescu anlamda hukuki yaptırım gücüne sahip olan değil, istisnai duruma karar veren olması; kurala bağlı olmaksızın karar alabileceği anlayışı, terörle mücadelede yaratılan bu hapisanelerin istisna mekânları haline getirilmesinin karar dayanağını oluşturmaktadır. Bu alanlarda hukukun uygulanmaması değil, terk edilmesi söz konusudur.

İstisna hallerinde şiddetin, siyasal alanın kapısını araladığı ve egemenin cezalandırma pratiğini kurguladığı mutlak istisna mekânları modern dönemde kamplardır. Olağan kapatılma yerlerinden topolojik olarak farklı olan kamplar, yerleştirme ve düzenlemenin arasındaki bağın koptuğu mekânlardır (Agamben, 2001: 21). Hukukun askıya alındığı istisnai durum olarak düzenlemenin yerleştirme karşısında, düzenin olmadığı istisna durumunun kalıcı hale getirildiği kamp pratiği olarak yerleştirme oluşturulmuştur. Olağanüstü koşulların yarattığı toplama kampları tarihin bir çok döneminde kurulduğunu görmekteyiz. Fakat bunların en

dikkat çekicisi Nazi Almanyası'nda kurulan toplama kamplarıdır. Toplama kamplarının Prusya hukukunda olağanüstü durum yasalarında yer alan Schutzhaft (koruyucu gözetim) istisnai hukuk pratiğinden doğmaktadır. Schutzhaft, kişinin bir suç teşkil eden davranışlarından çok devletin güvenliğini tehdit etme tehlikesi karşısında gözetim altında tutulmasını sağlayan bir önleyici tedbirdir (Agamben 2001: 217–218). Nazi uygulamasında *Schutzhaft*, dayanağı olan istisna durumundan ayrılarak normal durum için yürürlüğe girmektedir. İstisna hali, kamp pratiği ile birlikte süreklilik kazanan bir yerleştirme haline dönüşmekte, yine de normal düzenin içerisinde istisna olarak kalmaktadır (Agamben, 2001: 200).

Oysa ki, bir istisna mekânı olarak kamp, hukuksal anlamda paradoksal bir statüye sahiptir. Kamp, olağan hukukun karşısına yerleştirilen bir toprak parçasıdır. İstisnanın hukuk karşısında “dışarıyı” imleyen yapısı gibi kamp da bu anlama gelen bir çağrışımı uyandırmaktadır. Fakat kamp, dışarıda bir yerde değildir. Agamben (2001: 169-170), kampa dâhil edilenlerin “dışlanmak suretiyle içlendiğini” belirtir. Burada gelişen şey: dışarının istisna hali aracılığıyla hukuksal düzenin içine çekilmesidir. İstisna hali, “iradi” olduğu sürece, kural ile istisnanın birbirinden ayrılamaz hale geldiği yeni bir hukuksal-siyasal paradigma ortaya çıkmış oluyor. Buna göre kamp, istisna halinin -ki egemen iktidarın temeli bu durumun belirlenmesidir- kural olarak gerçekleştiği yere dönüşmektedir. Tıpkı kamptaki gibi terörle mücadele yasaları da zaman içinde içerdikleri “geçici” sıfatından sıyrılarak, kalıcı bir hukuk halini almıştır. Agamben (2001: 222) için, bunun bir başka sonucu daha bulunuyordu; o da, “hukuksal sorun” ile “olgusal sorun” arasındaki ayrımın ortadan kalkmış olmasıdır. Bu bir anlamda, egemen ile yasa arasındaki farklılıkların silinmesidir ve her ikisi bir “karar” içerisinde bir araya gelirler: “Kamp, gerçek ile hukuku, kural ile uygulamayı, istisna ile kuralı birbirinden ayırmanın asla mümkün olmadığı, ama buna rağmen, bu ikisini sürekli birbirinden ayıran bir mekandır” (Agamben, 2001: 226).

Kamp pratiği, siyasi iktidar karşısında çıplak hayatların tutulduğu; siyasetin biosiyaset, yurttaşın *homo sacer* olduğu bir süreçtir. Burada insanlar üzerinde iktidarın yaptığı her eylem ve haktan yoksun bırakma tasarrufu karşında suç olgusu oluşmamaktadır. Şiddetin siyasal alana taşındığı ve yalın hayatın en saf haliyle görüldüğü mekân olarak kamp hayat ile siyasetin, gerçek ile hukukun hiçbir

anlamının kalmadığı bir belirsizlik alanıdır. Kamp pratiği, istisna hali üzerinden hukukun askıya alındığı yeni ve daimi bir yerleştirme süreci olarak mekan, hukuksal düzenleme içinde yerleştirilemeyenlerin yerleşkesi haline getirmektedir. Agamben, kamp pratiğini *quaestio iuris* (hukuksal sorun) ile *quaestio facti* (olgusal sorun) diye birbirinden tamamen ayrılmaz bir süreç haline geçtiğini belirtirken, burada meydana gelen eylemlerin yasallığı sorununun anlamsız olduğuna işaret eder. Kamp, bu iki terimin birbirinden ayrılmaz hale geldiği hukuk-gerçek melez bir yerdir. Kamplarda meydana gelen her şeyin mümkün hale gelmesinin yolunu açan şey, hukuk ile gerçek olanın birbirinin tamamen iç içe geçmesini sağlayan istisna halinin bir sonucudur. Hukuk ile gerçeğin iç içe geçmesini sağlayan yerler olarak kampların görevi daimi bir istisna alanı yaratmaktır. Bu anlamda kampa dâhil edilen herkes, dışarı ile içeri, istisna ile kural, yasal ile yasal olmayan arasındaki bir belirsizlik alanına girmiş oluyordu; burada her türlü bireysel hak ve hukuksal kavram bütün anlamını kaybetmektedir (Agamben, 1998: 170-171). Kamplarda tutulanların hukuksal anlamda herhangi bir hakkının söz konusu bile olmaması, egemenliğin biyopolitik yapısı ile ilişkilidir. Kamp pratiğini tarihte kurulmuş en mutlak biyopolitik mekân olarak nitelendiren Agamben, bu durumun nedenini kampa kapatılan bedenlerin hukuksal ve siyasal konumlarının belirsizliği ile açıklamaktadır.

Agamben'in kamp teorisi, Guantanamo'daki uygulamaları anlamak için önemli bir kuramsal çerçeve sağlamaktadır. "Terörle Savaş" konseptiyle ABD, başka ülkelerde yakaladıkları terör suçlularını savaş esiri olarak değil yasadışı muhripler olarak görmektedir. Bu kişilerin statülerini, yasal olarak tanımlanamaz ve sınıflandırılmaz bir fiili durum olarak belirlemektedir. Belirlenen bu statü, terör suçlularının çıplak hayatlarının maksimum belirsizliğe ulaşmasına yol açmaktadır. Guantanamo, uluslararası ve ulusal yasaların kapsamı dışında hukuksuz bir alan (lawless space), egemen gücün hukukun üstünlüğünü göz ardı ederek kendini ürettiği bir alandır. Bu mekânda istisnai durum, hukuk boşluğunun yaşandığı bir düzendir (Agamben, 2001: 86). Guantanamo ABD'nin dışında ama kontrolünde, terör suçlularının ulusal güvenliğe tekrar tehdit oluşturmasının önlenmesi amacıyla kapatılan bir hapisane kampıdır. ABD, Afganistan'da yakalanan Talibanları, Cenevre Konvansiyonu uyarınca ne savaş tutuklusu ne de Amerika yasalarına göre

sanık statüsünde tutmaktadırlar. Ne mahkûm, ne sanık olan, yalnızca tutuklu olan bu kişiler, hukuk içerisinde kalınarak hukuki statülerinin kaldırıldığı kişilerdir. Bu kişiler yasanın ve yargının dışına çıkılarak fiili egemenliğin alıkoyma nesnesi haline getirilmiştir. Olası tek karşılaştırma, Nazi kamplarındaki Yahudilerin hukukî durumuyla yapılabilir; bu Yahudiler, yurttaşlıkla birlikte, her türlü hukukî kimliklerini de yitirmişlerdi, ama hiç olmazsa Yahudilik kimliğini koruyorlardı. Guantanamo'daki tutuklulukta yalın hayat en üst belirsizlik noktasına ulaşmaktadır (Agamben, 2005: 12).

Modern dönem iktidar stratejisi, insanın bedenini yönetip ele geçirmeyi hedefleyen bir egemenlik biçimi olarak biosiyaset kanalıyla gelişmiştir. 18. yüzyıldan itibaren modern iktidar egemenlik biçimini, insanları nüfus olarak kategorize ederek yönetme anlayışı ile sürdürmüştür. Foucault'ya göre, nüfus devletin kendi çıkarı için göz kulak olduğu şeyden öte olmadığından, devlet, gerek duyduğunda nüfusu katledebilir. Böylece biyosiyasetin tersi *thanato* siyasete -ölüm siyasetine- dönüşür. Biyosiyasetin hayat üzerinden bir tür ölüm siyasetine dönüşmesi süreci, egemenliğin klasik biçiminde de söz konusudur. Egemenin hayat ve ölüm üzerindeki tasarruf hakkıyla belirlenen şey, hükümdarın öldürebilir ve yaşatabilir olduğuna gönderme yapar. Hayat üzerinde egemenin kararı, öldürme ya da yaşatma erkine sahip olmakla tanımlanabilir (Agamben, 2001: 3-7).

İngiltere'de 2005 yılında Londra metrosunda yapılan terör saldırısı sonrasında 54 kişi öldü ve onlarca kişi yaralandı. Bu olaydan iki hafta sonra metroda Brezilyalı Jean Charles de Menezes'i adlı elektrikli bir erkeğe sivil polisler tarafından dur ihbarı yapmadan ve kendilerini polis olarak tanıtmadan kafasına 5 adet silahla ateş edilerek öldürüldü. Yapılan soruşturma sonucunda terörist olduğu şüphesi ile, terörist olmadığı sonradan anlaşılan bir kişinin polis tarafından öldürüldüğü tespit edilmiştir. Bu durum ise terörle mücadele önlemlerinin polise elektrikli bir vatandaşı "homo sacer" haline getirebilme mutlak egemenliğini sağlandığını göstermektedir. Egemen güç, artık bu ürkütücü sahnedeki polis aktörlerin kimlikleri içerisinde bir parçadır. Bu kişinin öldürülmesi istisnai durumda bir cinayet olmaksızın, sadece öldürme fiilini içeren bir normalliktir. Normal olan yaşamaya değer hayat ile yaşamaya değmez hayat arasında sallanan çıplak hayatın istisnai halde şiddetin konusu olmasıdır (Minca, 2006: 387). Liberal hukuk

düzeninde insan hakları kutsanırken, terörizm istisnası söz konusu olduğunda yargılamasız ve cezasız öldürülebilecek terörist bedenler yaratılmaktadır. El Kaide lideri Usame Bin Ladin'in Pakistan'ın başkenti İslambad'a yakın bir yerleşim alanında oturduğu ikamete yapılan askeri operasyonla öldürülmesi olayı terörist bedenlerin “çıplak hayat” statüsünde değerlendirilmesi için önemli bir örnektir. “Amerikan ulusal güvenlik yetkililerinden bir yetkili “bu bir öldürme operasyonuydu, yakalama değil” (www.trt.net.tr), şeklindeki demeci, istisna halinde devletin siyasal şiddetinin hiçbir kısıtlamaya tabi kılınmaksızın terörist bedenler üzerinde uygulanma hakkının egemenin hakkı olduğu savını destekler niteliktedir.

Terörist olduğu egemen tarafından karar verilen bir beden, vatandaş olarak egemene karşı ileri sürebileceği haklardan mahrum bırakılabilir. Böylece hak ve hürriyetlerden mahrum bırakılabilecek terörist beden, egemen iktidarın nesnesi haline gelecektir. Kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi, masumiyet karinesi, adil yargılanma hakkı, yaşam hakkının dokunulmazlığı ve kişi hürriyetinin korunması gibi diğer hukuk devletinin ilkelerinden ve haklarından vatandaşlar gibi yararlanamaz. Modern demokrasiler, terörizm istisnası aracılığıyla teröristleri haklarının askıya alındığı ve siyasal toplumun dışına itilen “çıplak hayatlar” olarak belirler. Bu durum ise, bütün bir toplumun hukuk düzeni ile “terörizm istisnası” arasındaki bir belirsizlik alanında yönetilebileceği bir yönetim tekniğini ortaya çıkarmaktadır.

Yasama erki bu istisnai dönemlerde kendi görevini, hukukla çelişkiye düşmeden kendisini askıya alabilecek bir erke (egemene) devretmektedir. Hukukun askıya alınması sürecinde idari otorite kimin davasının görülüp kimin alıkonacağına karar verdikleri gibi, bir insanın süresiz olarak alıkonup alıkonmayacağı konusunda otorite sahibi olmaktadır. Egemen, yasallığı olmayan siyasi kararı ile istisnai durumları gerekçe göstererek, hukuk içinde kaldığını gösterip hukuk dışında kendi kendine ayrıcalık tanımaktadır. Bu ayrıcalık tanıma yeni bir yönetim tekniği haline gelmektedir (Butler, 2004: 64-68). ABD, Kongresinin Bush hükümetine tanıdığı acil durum yetkileri, hukukun üstünde belirleyici bir egemen gücün üstünlüğüne işaret eder. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin geçici olarak kaldırılarak tek güce dayanan bir egemenlik kurulmasıdır. İstisna hali kural haline geldiği için alınan her önlem bir istisna olarak değil, istisna halinin yönetim tekniği olarak görülür (Agamben, 2005:

7-8). Demokrasilerin güvenlik stratejilerini istisna yönetim tekniği kullanılarak şekillendirmesi, terörle mücadele rejimlerinin anayasal düzendeki varlığını tartışmalı hale getirmektedir.

Siyasal egemenliğin kuvvetler ayrılığı ilkesine dayalı olarak şekillendiği liberal hukuk düzenlerinde üretilen terörle mücadele rejimleri, ortaya çıkan olağanüstü hale devlet otoritesini ivedi, etkili ve bastırıcı bir karşılık vermeyi öngörmektedir. Böyle bir karşılık ise hareket alanı kısıtlanmamış bir siyasi erk yapılanmasını gerektirmektedir. Güvenliğin sağlanmasının asli sorumlusu yürütme erki, böyle bir olağanüstü durumda yasama ve yargı erklerine karşı kısmen bağımsız ve devlet gücünü tek başına kullanabilecek bir kuvvetler birliğini oluşturmaktadır. Liberal hukuk düzenlerinin olağan dönemlerde öngörmediği kuvvetler birliği, öngörmediği bir istisnai durumda öngörülebilir siyasi erk yapılanması olarak ortaya çıkmaktadır.

Terörizm istisnası ve onun corpusunun bir başka önemli özelliği hukuksal- kurumsal iktidarı tek bir egemen güce indirilmesi, başka deyişle hukuk düzenlerinin üzerinde bir egemen kudret alanının inşa edilmesidir. Kurumsal iktidar modelinin güç merkezleri (kuvvetler ayrılığı) arasında dağıttığı siyasi sorumlulukların egemen istisna tarafından nasıl bir merkezî karara aktarıldığını gösteren bir başka durum da bu merkezi egemen bedenin kendisini temsil eden terör hukukudur (Ertekin, 2006: 93).

Terörle mücadele rejimlerinde geliştirilen yargı kararı aranmaksızın gözaltına alma ya da tutuklamalar, kişisel ve mali bilgilerin sorgulanması; iletişimin dinlenmesi; kişilerin üst ve evlerinin aranması; adil yargılanma hakkının kısıtlanması, yasalarda belirlenen genel, soyut ve “eylem” bazlı terörizm tanımlamalarının bir çok siyasi eylem hareketlerine teşmil edilecek yorum hakkının yürütmeye devredilmesi; teröristlerin işkence, kötü muamele ve öldürme gibi eylemlere yargılanma süreci olmaksızın doğrudan cezalandırılması gibi bir çok durum kuvvetler birliğinin terörizm istisnasında oluşturulmak istendiğini göstermektedir. Terörizmin bir istisna olarak hukuk düzeninde yer edinmesi, “terörizm gerçekliğinin” sürekli gelişen, değişen, istikrarsız özelliğinin, olağan dönemlerin durağan, istikrarlı yapısına aykırı, dışsal, arizi doğasının normlaştırılmasından kaynaklanır. Bu tip istisnai gerçeklik karşısında devletin, bozulan düzeni yeniden sağlamak ve güvenlik kaygısını gidermek için hem devlet otoritesinin ağırlığını artırıcı düzenlemelere başvurması hem de güç birliği üzerinde

topluma hâkim bir egemen inşası gerekmektedir.

Terörle mücadelede otoriter devlet iktidarına giden yolda, özellikle yürütme erkinin gücünün artırılmasına dönük yasal düzenlemeler yapılmıştır. Teröre karşı güçlü bir otorite anlayışı, yürütme erkinin yetkilerini liberal hukuk ilkelerinin sınırlamalarından olabildiğince uzaklaştırılarak genişletmek güvenlik politikasının bir sonucudur.

“ABD Kongresi 11 Eylül saldırısını takiben, ABD’ye dönük saldırıları önlemek için devlet başkanına silahlı kuvvetleri kullanma yetkisini vermiştir. Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA)’nın kontrolünde deneyimli istihbarat uzmanları tarafından El Kaide örgüt üyesi ya da bu örgütle ilişkili terör örgütlerinin iletişimlerini gözetleyen program kurulmuştur. Amerikan vatandaşları, artık yasal olarak idari bir emirle tutuklanabilir”(Moran, 2005: 338).

Devletin istihbarat örgütünü ve istihbarat toplama kapasitesini genişletme yönündeki ciddi atılım, devletin toplumsal yaşama ilişkin bilgisini artırmak amacını taşımaktadır. Daha fazla istihbarat bilgisi daha fazla otorite ve güç olarak devlete dönmüştür. Amerika FBI ve CIA’nin ulusal güvenliğe ilişkin istihbarat birikimini, polisin kriminal istihbarat havuzuyla entegre etmesi terörle mücadelede topyekün güç birlikteliğini ortaya koymuştur. CIA ve FBI istihbarat ajanslarına sağlanan bu yetki bütünleştirilmesi, Anavatan Güvenliği Bölümü(The Department of Homeland Security) örgütü ile federal düzeyde bir çok birimi birleştiren, terörizmden doğal afetlere kadar bir çok olağanüstü hale karşı müdahale politikaları üreten bir örgütlenmeye gidilmiştir. Bazı demokrasilerde özellikle uluslararası terörizme karşı kolluk kuvvetleri ile istihbarat servisleri arasında ortak işbirliğine dönük, istihbarat havuzlarının oluşturulmasının, istihbarat toplama yetkilerinin genişletilmesinin arkasında yatan neden güçlü devlet anlayışı olmuştur.

ABD’de yürütme erkinin yetkilerini güçlendiren ve Kongre tarafından başkanlık sisteminin gereği olarak Silahlı Kuvvetleri Kullanma Yetkisi tanıyan yasa, hükümete savaş halinde olağanüstü yetkileri kullanma yetkisi tanımaktadır. Bu yetkiler terörle savaş sürecinde sadece Amerikan vatandaşlarına yönelik değil aynı zamanda yabancı uyruklu kişilere de uygulanan ve askeri yargı sisteminin terör suçlarıyla ilişkilendiren bir yapı doğurmuştur. İngiltere, ABD’de olduğu gibi başkanlık sisteminin olmadığı parlamenter siyasi düzene sahip olması nedeniyle, terörle mücadelede 11 Eylül sonrasında “güçlü yürütme erki” egemenlik

yapılanmasını oluşturmamıştır. Ancak terörle mücadelede polisi, geniş yetkilerle donatmıştır. Amerika'da olduğu gibi örgütsel değişim ya da yeni bir bakanlık kurulması gerçekleşmemiştir. 11 Eylül öncesinde terör suçlarını da kapsayan özel mahkemelerin kurulması, istihbarat örgütleri arasında bilgi paylaşım sistemlerinin oluşturulmasını sağlamıştır. Amerika'da olduğu gibi devlet gözetimi ve bilgi madenciliği gözetim teknolojilerinde artışın sağlandığı; bireylerin bilgilerine DNA bilgileri dahil çok yönlü bilgilerle oluşturulan kimlik kartları ile ulaşılma olanakları sağlanmıştır (Moran, 2005: 342).

İngiltere'de devlet gücünü terörle mücadelede artıran süreç, 11 Eylül saldırılarından önce başlamıştır. Kuzey İrlanda'ya dönük terörle mücadele rejimini özel ve normal bir ceza yasası ile düzenlemiştir. Belfast Anlaşması ile bu bölgede 1998 yılından beri barış süreci sağlanarak kamu düzeni ve güvenliği korunmaya çalışılmıştır. 2000 yılında çıkarılan Terörizm Yasası (Terrorism Act) ile özellikle uluslararası terörizm bağlamında terörizm tanımının kapsamı genişletilmiş, polis gücünün durdurma, tutuklama, arama, yetkileri artırılmıştır. 2005 yılında Terörün Önlenmesi Kanunu ile terör şüphelilerinin 90 gün gözaltına alınacağı hükmü, 2006 yılında 28 günle sınırlandırılmıştır. Yargı kararı olmadan idari mercilere verilen bu yetki, İngiliz yargı sisteminde yaratılan istisnai bir durumdur. Devletin gözetleme ve kontrol yetkilerini artıran ve kolaylaştıran düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin, terör şüphelileri de dahil teröristlerin DNA bilgilerini depolayıp kimlik taramalarında eşleştirme yapabilme imkanı sağlanması, güvenlik kameralarını kamu alanlarında yoğun kullanılmasının teşvik edilmesi, İçişlerler Bakanlığı tarafından kontrol emri ile terör şüphelilerini izleyen, kontrol altına alan ve onun bazı haklarını kullanmasını kısıtlayan uygulamaların getirilmesi, bu durumun anlaşılması açısından önemlidir.

Yükselen uluslararası terörizmin, din ve etnik saikli gelişimi ile birlikte Batı toplumları içerisinde bu saiklere yakın toplulukları, terörle mücadele rejimlerinin istisnai nesnesi haline getirmiştir. Özellikle yabancılar, devletlerin bu otoriter uygulamalarının öbeği haline gelmektedir. Hukuk düzeninde topluma hitap eden uygulamalar, fiili durumda toplulukların yaşamında yer edinmeye başlamıştır. Örneğin; ABD, Almanya ve İngiltere'de özellikle bazı ülkelere giriş yapan yabancılar için dönük biyometrik, biyografik, seyahat, mali ve tıbbi bilgiler özellikle istenmekte ve bu bilgiler kullanılmaktadır. Terör şüphelisi olarak tutuklanan,

mahkum edilen ya da durdurulup evi ve üstü aranan, sınır dışı edilen kişilerin büyük bir çoğunluluğunu yabancı uyruklular oluşturmaktadır. “İngiltere’de polis tarafından durdurulup aranan siyahi ve Asyalıların beyazlara göre sayısı üç kat fazladır. Sayısal olarak gösterilirse İngiltere’de 2003-2004 yılları arasında 3.668 Asyalı durdurulup aranırken bu sayı 2004-2005 yıllarında 3494’e düşmüştür” (Moran, 2005: 343).

Demokratik devletler, terörizm istisnası karşısında devlet gücünü artırmaya dönük yeni yasal düzenlemeler yapmışlardır. Bu yasal çerçeve içerisinde güvenlik bürokrasisini güçlendirecek ve büyütecek örgütsel yapılanmalara gittikleri; gözetleme kapasitelerini, istihbarat olanaklarını büyüttükleri, hatta terörle mücadelede egemenliğinin mekânsal sınırlarını ülkeleri dışında diğer ülkelere kaydıran bir politika yürüttüklerini gözlemlenmektedir. Terörle mücadele eden demokrasilerde gündelik yaşam güvenlik paradigması içerisinde şekillenirken, bireyler devletle daha sık, fiziksel ve somut ortamda karşı karşıya gelmektedir. Devletin gözetim gücü artan sayıda bireyleri kapsama alanına almaktadır. Acil durum kuralları güçlü devlet, kontrol altında toplum perspektifinde liberal hukuk düzeninde liberal olmayan unsurların yeni bir yönetim mantığı olarak yer edinmesine yol açmıştır. Liberal demokrasilerin terörizme verdikleri karşılık, güvenlik ile özgürlük arasında istisna halinin normalleşmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Anayasalarda devletin gücü karşısında bireylerin özgürlüklerini koruyan güvenceler, istisna hali sürecinde tartışılır olmuştur. Terörle mücadele sürecinde bu garantilerin kısıtlanabileceği, kısıtlanmaması gereken tek şeyin devletin otoritesi olduğudur. Terörizm tehdidinin istisnai doğası, kamu düzeni ve ulusal güvenliğin korunması için olağanüstü yetkilerin devlet tarafından kullanılmasının meşru temelini oluşturmaktadır.

Modern demokrasilerin temel misyonu adaleti ve en önemlisi bireylerin güvenliğini sağlayan bir yönetim biçimi olmasıdır. Terörizm büyük ölçüde toplumda korku yaratma eylem stratejisini, modern demokrasinin parçalı yapısı karşısında liberal demokratik devlet mekanizmalarının kolaylıkla bertaraf edilip kişilerin güvenliğini sağlayamayan bir zayıf devlet otoritesi yaratılması üzerinden kurgulanmaktadır. Gerçekleştirilen terörist saldırılar, devletin ve ülkenin bütününe tehdit eden büyüklükte olmasalar bile bireylerin güvenliğini ciddi düzeyde tehdit etmektedir. Terörizm insanlara kendini güvensiz hissettirirken, her ne kadar ülkeyi

bütün olarak tehdit etmese de, demokratik devletin iki temel direğinden biri olan kişisel güvenliğin temelini çürütmektedir. Terörizm, demokrasinin diğer temel direği olan hoşgörüyü de yıkar. Toplumda profillenen “şüpheli topluluklar” yaratılması, kişilerin dini ya da etnik, kültürel kökenlerinden dolayı terörle mücadele rejimlerinin duyarlı olduğu nesnelere haline gelmesi demokrasinin hoşgörü anlayışına sığmamaktadır.

Demokrasilerin yönetim düzenini hukuk devleti ilkeleri ile şekillendirirken, modern hukukun normativizmini ve Weberyen yasal-ussal otorite tipini siyasal düzenin miheng taşı olarak belirler. Yasa egemeni belirlerken, siyasal düzeninde meşruiyetini hukuka dayandırması, bu sistemin ana gövdesidir. Devlet, hukuk tarafından meşrulaştırılan ve belirlenen bir güçtür. Her şey kuralın norm alanı içerisinde hukuken vardır. Egemen yasanın belirlediği alanda hukuki bir güç olarak varsa, yasanın belirleyemediği olağanüstü hallerde “fili” bir güç olarak var olmaktadır. Böyle bir durum modern demokrasilerinin hukuk devleti ilkeleri ile çeliştiğinden, olağanüstü hallerde anayasa düzeni içerisinde bir kural altına alınması gerekir. Olağanüstü halin hukuk düzeninde içerilmesi, istisnanın kural ile yönetilebilir hale getirilmesi anlamına gelmektedir. Terörizme karşı istisnanın “kural” haline getirilmesi, demokrasilerde terörle mücadele rejimleri tarafından ortaya konulmaktadır. Terörle mücadele rejimi hem bir hukuki önlemler bütünü hem de terörle mücadelenin politik hedeflerini çizen siyasi bir karar niteliğindedir. Geçici bir tehdide karşı güvenlik gerekçesi ile özgürlükler ve haklar düzenindeki güvenceleri kısıtlayan ya da kaldıran önlemler terörle mücadele yasaları ile kalıcı bir hale getirilmektedir. Terörizm istisnası, geçici bir gerçeklik halinden kalıcı bir terörle mücadele rejimi hukukuna dönüşmektedir. Demokrasiler, hür anayasal düzenin karşı karşıya kaldığı terörizm tehlikesi ve tehdidine karşı güvenliğini sağlayarak özgürlükleri korumak adına terörizm istisnasını ve terörle mücadele rejimini yaratan olağanüstü yasaları yürürlüğe iradi bir şekilde koymuşlardır. Terörle mücadele yasaları yürürlüğe koyulduktan sonra hukuk düzeninde bir yandan hukuk devleti ve ilkeleri varlığını sürdürürken, aynı anda bütün bunların askıya alındığı iradi bir istisnai durum (terör hukuku) oluşmaktadır.

SONUÇ

Terör, siyasi bir amaç uğruna toplumda korku, yıldırma ve güvensizlik durumlarını yaratacak eylemlerin oluşturduğu bir şiddet halidir. Terörizm ise tarihsel olarak devletin elinde toplumsal düzeni sağlamaya dönük yönetim tekniği olarak geliştirilmişken, devlet dışındaki toplumsal grupların eline geçtiğinde var olan düzene karşı bir başkaldırının siyaset dili olmuştur. Bu siyaset dili, devlet ya da bu ölçekteki kolektif yapılara karşı geliştirilirken mevcut hukuk düzeninin dışında kendi meşruluğunu üretmektedir. Çünkü hukuk düzeninde tanınmayan ve dışlanan bir şiddet söyleminin hukuk yoluyla mücadelelerini yürütmesi mümkün olmadığı gibi siyasal amaçlarının da devlet düzeninde kabul görmeyen dışsallığı nedeniyle meşruiyet tabanını bu düzenin dışında aramasını zorunlu kılar. Bu zorunluluk, siyasal düzene düşüncelerini hakim kılma ya da belli yönde değişimin gerçekleşmesi için siyasal baskının terörizm üzerinden yapılmasına yol açar. Böylece terörizm şiddeti, gerilla hareketlerinde olduğu gibi askeri bir misyonda değil siyasal katılım aracı ya da iletişim stratejisi olarak kullanır.

Çalışmanın inceleme nesnesini oluşturan demokrasiler, siyasal alanda devlete şiddet tekeli bireylerin güvenliğini sağlamak ve anayasal hür düzeni korumak için verir. Siyasal alanın şiddetten arındırılması, demokrasilerinin en önemli amacıdır. Tarihsel süreç içerisinde bir çok katliam, savaş, soykırım siyasal alanın şiddete açılması ile gerçekleştirilmiştir. İnsan onurunun korunması bu demokrasilerin mücadele geçmişinin zaferi iken siyasal alanın terörizmle yeniden şiddetle karşı karşıya kalması, yeni bir güçler savaşına davetiye çıkarmaktadır. Devletin otoritesine, hukukun üstünlüğüne, toplumsal uyum ve barışa yönelik tehdit edici eylemlerin gündeme gelmesi korkunun, kaygının, güvensizlik hissiyatlarının toplumda yer edinmesine yol açmaktadır. Siyasi amacı, genel olarak yeni bir toplumsal düzen kurma ya da siyasal iktidara taleplerini yaptırtma olan devlet dışındaki grupların düzene karşı başkaldırılarını hukuk dışı ve siyasi şiddet üzerinden gerçekleştirilmesi karşısında düzenin koruyucusu devletin, meşru-yasal zor kullanma gücünün siyasal alanda yer edinmesine neden olmaktadır.

Terörizm, dini, etnik, devrimci, devlet kaynaklı ya da destekli vb. farklı saiklerle ortaya çıkmıştır. 21. yüzyılda amaç, donanım, siyasi etki, tehdit ve zarar kapasitesi itibariyle terörizm siyasetin ve teknolojinin gelişmişlik düzeyi ile bağlantılı bir şekilde büyümektedir. Terörist eylemler bombalama, kundaklama, adam öldürme, uçak kaçırma, sabotaj, korsanlık, adam kaçırma gibi fiillerle toplum üzerinde korku ve kaygıya dayalı kendi ideolojilerine ya da siyasi amaçlarına dikkati çekmek, farkındalık yaratmak için yapılmıştır. Artık terörizm siber, nükleer, kimyasal, biyolojik teknolojileri tehdit aracı olarak kullanmaya kadar giden sınırlandırılmamış şiddet kapasitesi; yerel düzeyden küresel düzeye kadar büyüyen örgüt yapısı; toplum üzerinde siyasal etki bırakacak, taraftar toplayabilecek ve mali yapısını güçlendirecek olanakları ile demokrasiler için ciddi tehlike haline gelmektedir. 11 Eylül saldırısı ise bu tehlikenin boyutunun tüm demokrasilere göstererek, terörle mücadeleyi ulusal ve uluslararası gündemin başucuna koymuştur.

20. yüzyılda Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya ve İspanya terörizme karşı güvenlik stratejilerini oluştururken, bununla birlikte hukuk sistemlerinde de terörizm siyasal gerçekliğinin hukuksal kimliğini oluşturmaya dönük yasal düzenlemeleri hayata geçirmişlerdir. Terörizmin, modern anayasal demokratik devlet düzenlerine karşı yıkıcı, dışsal ve olağandışı bir tehlike olarak tanımlanmasıyla birlikte, bu ülkelerde çıkarılan terörizmle mücadele yasalarıyla devletin cezalandırma, zor kullanma, sosyal kontrol ve gözetleme otoriteleri mevcut liberal hukuk düzeninin sınırlamalarından belli ölçülerde muaf tutularak güçlendirilmiştir. Terör suçuna özgü ortaya konulan bu özel hukuk yapılanması, uluslararası terörizmin yükselişi karşısında Batılı demokratik devletlerin daha kapsamlı, örgütlü, sistematik, uzmanlaşmış ve işbirliğine dayanan terörle mücadele stratejisiyle genişlemektedir.

ABD, özellikle 11 Eylül saldırısıyla birlikte, uluslararası terörizme karşı küresel düzeyde terörle mücadele politikalarını belirlemiştir. Acil bir şekilde çıkarılan yasalarla siyasal iktidara verilen yetkiler, savaş haline benzer özellikler barındırmıştır. ABD, terörizmle mücadele ya da “savaş” rejimlerini küresel terör örgütlerinin insan kaynaklarını, donanımını, mali gücünü zayıflatmak ve ortaya çıkacak destekleri önlemek üzerine kurulu bir kolluk ve cezalandırma önlemleri şeklinde düzenlemiştir. Terörle mücadelede askeri müdahaleyi tercih etmesi, gizli servis ve polis teşkilatlarını güçlendiren yetkilerle donatması, toplum üzerinde sosyal

kontrolünü ve gözetimini artırıcı esnek ve keyfi düzenlemelerle beraber özel terör hukuku ve yargılama usulleri getirmesi bu sürecin parçası olmuştur. ABD'nin tek taraflı, agresif ve demokratik değerlerden uzaklaşan bu mücadelesi, aslında terörizmin propagandası için uygun ortamda yaratmıştır. Amerika'nın terörizmle mücadelede getirdiği yasal düzenlemeler, siyasi iktidarın aşırı ve orantısız güç kullanımı, ayrımcı ve baskıcı politikaları, "Özgürlükler ülkesi"nin bu imajını yok etmektedir.

İngiltere'nin terörle mücadelesi, "İrlanda Sorunu" ile başlamıştır. Bu çerçevede ilk terörizmle mücadele yasalarını 1970'li yıllarda yürürlüğe koymuştur. Etnik terörizm üzerine güvenlik güçlerinin yetkilerini artıran ve güvenlik eksenli terörle mücadele politikaları başarılı olamamakla birlikte, IRA terör örgütüne dönük alınan siyasi önlemler ile etnik terörizmin etkisi azaltılmıştır. 1980'li yıllarda uluslararası terörizme karşı yasal düzenlemeleri sistemine dahil eden İngiltere, 11 Eylül sonrasında uluslararası terörizme karşı daha kapsamlı yasalar çıkarmıştır. Terörle mücadele özellikle sivil güvenlik kuvvetleri tarafından yürütülen bir faaliyet olarak belirlenmiştir. Güvenlik kuvvetlerinin yetkilerini artıran bu radikal düzenlemeler özellikle yabancıları hedef haline getirmiştir. İngiltere'de terörizmle mücadele geçici ve istisnai bir tehdide karşı kriminal bir faaliyetin ötesinde tüm toplumu etkileyen hukuki bir rejim haline gelmektedir.

Fransa, özellikle Soğuk Savaş Döneminde terörizme siyasi bir suç olarak bakan bir anlayışla hareket etmiştir. Bu dönemlerde bir çok terör örgütünün Fransa'da kolayca yapılanmasında bu yaklaşım etkili olmuştur. Soğuk savaşın bitimiyle birlikte, özellikle kendi topraklarında bu örgütlerin eylemleri ve gelişen uluslararası terörizmle birlikte terörizme karşı daha aktif bir pozisyon almıştır. Terörle mücadelede profesyonelleşmeye ve istihbarat yapısını güçlendirmeye dönük çalışmalarda bulunulmuştur. Terörizme karşı özel ceza sistemini ve hukukunu 1980'li yıllarda kuran Fransa, uluslararası işbirliği, toplumda radikalleşmeyi önlemeye dönük programlar ve uyumlu operasyonel birimler üzerinden terörle mücadelesini devam ettirmektedir.

Almanya, özellikle 1970'li yıllarda aşırı sol devrimci terör örgütlerine karşı terörle mücadele bastırıcı, toplumda aşırılığı önleyici, kamuoyu desteğini alan bir

strateji ile izlenmiştir. Bu dönemde oluşturulan anti terör normları olağan ceza hukukunun parçası olarak geliştirilmiş olup, toplumda şiddeti azaltmaya, terör örgütlerinin oluşmasına imkan sağlayacak tüm yapılanmaları yasaklayan düzenlemeler getirilmiştir. Almanya, uluslararası terörizmin ve radikal dinci hareketlerin yükselişi ile birlikte diğer ülkeler gibi terörle mücadele rejimi oluştururken toplum üzerinde devletin gözetimini ve sosyal kontrolünü artıran bir strateji izlemiştir.

İspanya'nın, terörle mücadeledeki deneyimi, ulusal düzeyde etnik milliyetçi ve uluslar arası düzeyde radikal dinci terör örgütleri ile mücadeleye dayanır. İspanya, Franco döneminde ETA terör örgütüne karşı sert, otoriter askeri tedbirlerle müdahalede kısmen başarılı olsa da, uygulanan politikaları toplum tabanında eleştirilmiştir. Franco sonrası dönemde demokratikleşme süreciyle birlikte terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği, anti terörizm hukukunun yapılması, profesyonelleşen birimlerin kurulması gibi önlemler ile terörizmin şiddet alanının daraltılması amaçlanmıştır. İspanya'nın terörle mücadelede demokratik yolları denemesi, etnik terörizmle mücadele de başarı sağlamıştır. 2004 Madrid saldırıları ile birlikte uluslararası terörizme karşı ABD'nin güvenlik stratejisine benzer politikalar yürüttüğü gibi uluslararası düzeyde "Medeniyetler İttifakı" projesinin de ortağı olmuştur.

21. yüzyılda terörizmin küreselleşen, teknik donanım, insan kaynakları ve ortaya çıkaracağı zararın büyüklüğü itibariyle güçlenen dinamik yapısı; eylem stratejisinin, yerinin, zamanın ve failinin gittikçe belirsizleşmesi demokrasilerde ulusal güvenliğin korunması adına terörizme karşı ciddi önlemler geliştirilmiştir. Parlamentolar, olağanüstü bir tehdiye karşı güçlü otoritesiyle devlet varlığının siyasal meşruiyetine rıza göstermişlerdir. Devletin yürütme erkine, eylem alanını toplum üzerinde daha müdahaleci, özgürlükler karşısında sınırlayıcı bir şekilde genişletilmesi sağlanmıştır. Öyleki, yargılama olmaksızın terör şüphelileri uzun süre hapishanelerde tutulmalarına, özel mahkemeler, işkenceye davet çıkaran gizli sorgulama mekanları kurulmasına, kişilik haklarına müdahale etmeye yol açacak düzenlemeler yapılmıştır. Asıl önemli değişim ise terörizmle mücadeleyi salt güvenlik alanı ile sınırlı tutmayan çok yönlü bir stratejinin geliştirilmesidir. Bu stratejide özellikle toplumsal duyarlılığı artırıcı, halkın desteğini kazandıran

uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Uzun yıllar ulusal düzeyde yürütülen terörle mücadele, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında uluslararası işbirliği çerçevesinde yapılmaktadır.

Terörizme karşı mücadele, terörist saldırılarına karşı savunmayı ve terörizmi pasifize edici önlemleri almayı kapsayan bir süreçtir. Bu süreçte Batı demokrasileri öncelikle terör saldırılarına karşı savunma kapasitelerini güçlendirmeyi amaçlamıştır. Terör saldırılarını “önleme mantığı” çerçevesinde kişilerin ve malların güvenliğini sağlamaya dönük devlet gözetimini artırarak, risk yönetimi çerçevesinde, terörist tehlikelere yönelik güvenlik analiz programlarını uygulayarak, savunma politikaları oluşturulmuştur. Terörizmi pasifize etmeye dönük olarak farklı önlemler alınmaktadır. Bunlar: askeri müdahaleler, özel polisiye operasyonlar, saldırıları püskürtme ve teröristleri yok etme, sabotajlara karşı savunma, espionaj ve istihbarat faaliyetleri, polis gözetimi, toplumsal grupları kodlama ve profileme, internet ve haberleşme araçlarının izlenmesi, terör örgütleri ile müzakere, acil durum yönetimi, önleyici diplomasi, mali denetim, ağırlaştırılmış cezalar ve özel yargılama usulleri, tutuklama veya gözetimde yargının gözetimini azaltma, toplumsal destek çalışmaları, toplumda radikalleşmenin önlenmesi, terör zararlarının tazmin edilmesi, uluslararası işbirliği gibi önlemlerdir. Bu önlemler, ülkelerin siyasal sistemleri ile terörizmin niteliği ve şiddetine bağlı olarak çeşitlenebilir ya da uygulanma yoğunluğu artabilir.

Terörle mücadele, demokrasilerde “kötülüğe karşı iyiliğin savaşı” olarak kurgulanan güvenlik kutsallığı ya da savunma söylemi olarak sürekli yeniden tanımlanan, neredeyse sanal bir düşmana karşı yapılan uzun süreli mücadele olarak belirlenmiştir. Bu mücadele, düşman ile suçlu ayırımının belirsiz birlikteliği üzerinden polis faaliyetinin militarize olması şeklinde gerçekleşmektedir. Fakat asıl değişim, siyasi olanın hukuksallaşmış görünümleri olan terörle mücadele rejimlerinin, toplum üzerinde gücün yeniden örgütlenmesinin ve hükümlerliliğin hukukun askıya alarak oluşturulduğu kurucu akit biçimini almasıdır. Demokrasilerde terörle mücadelenin sürekli bir kriz durumunun yönetilmesi biçiminde kurgulanması, olağanüstü usullerin, hukuk düzeni içerisinde kalıcılığını normalleştirmiştir. Acil durum yönetimini gerektiren terör halinde, olağanüstü usullerin hukuk üzerindeki egemen rolünün kısa dönemli bir meşruluğu var iken, terörle mücadele sürecinin uzun erimli belirlenmesiyle, olağanüstü usullerinin bir yönetim tekniği olarak

toplumun geneli üzerinde hakimiyeti oluşmuştur. Bu yönetim tekniği, liberal hukuk düzeninde devletin toplum üzerinde otoriter uygulamalarının yer edinmesini sağlayan bir tekniğe dönüşmektedir.

Liberal hukuk devletlerinin çoğu, kendilerini terörizme karşı bireylerin özgürlüklerinin ve güvenliklerinin koruyucusu olarak gösterirken; terörle mücadele rejimleri ile bazı özgürlükleri kısıtlayan, bunlara ilişkin güvenceleri kaldıran ve nihayetinde devletin güvenliğini yücelten bir yaklaşım içerisine girmektedir. Bu değişimde, terörizmin başvurduğu güç ve şiddet tarzının olağan hukuk düzeni içerisinde karşılığının olmaması ve devleti provoke ederek, toplum üzerinde baskı yapan bir örgütlenmeye gitmesine yol açması etkili olmuştur. Terörle mücadele yasaları, yürütmenin üstünlüğünü güçlendirerek siyasal iktidarı yeniden yapılandıran bir siyasa gütmüştür. Bu üstünlüğün asıl pay sahibi, güvenlik bürokrasisi olmuştur. Haberleşmenin dinlenmesinde geniş yetkiler tanınması, özel hayatın gizliliğini ihlal edecek gücün verilmesi; istihbarat, tutuklama ve gözaltılarda adli otoriteden bağımsızlaşan yetkiler edinmesi, terör suçu ve cezalandırma hukukunun belirlenmesinde yasama işlevlerini üstlenmesi ve yargıyı araçsallaştırması siyasi iradenin güvenlik gerekçesiyle hukuk düzeninde devlet iktidarını pekiştiren bilinçli tercihidir.

Terörle mücadele rejiminin hukuk düzeninde, özel bir hukuki kimlik edinmesi teröre, terörizme ve teröriste devletin bakış açısı etkili olmuştur. Demokratik, anayasal düzene yönelik bir tehdit olarak görülen bu üçlü, kamu düzenini bozan suçlular olmanın da ötesinde bir düşman yani “öteki” olarak kodlanır. Normal ceza hukukunun dışında tanımlanan terörist bedenler, hukuk kişiliğinin verilmediği bir “şeytan” olarak siyaset tarafından benimsenmiştir. Devlet, cezalandırma otoritesini siyasal hükümlanlığa çevirirken, terör saldırıları karşısında toplumun güvenlik taleplerini yerine getirecek kutsal vaatlerin tek sahibi olduğu iddiasını sürekli kullanmıştır. Teröristin kim olduğunu ve terör suçunun neyi kaynağını belirleyen, bunlara karşı mücadele yöntemlerini seçen ve sonunda nasıl cezalandırılacağını tek taraflı olarak belirleyen, devlet düzeyinde oluşan siyasi irade ya da karar olmuştur. Terörizm tehlikesi hukuk devletinin ilkeleri ile bertaraf edilecek doğaya sahip olmadığından, daha kapsamlı ve köklü tedbirleri uygulayacak

yönetim tekniğinin sisteme entegre edilmesi, liberal devletler tarafından savunulmuştur.

Terörizm tehdidinin yüksek risk düzeyinde algılanması, terörün ne zaman, nasıl, nerde ve kim tarafından gerçekleştirileceğinin öngörülemez doğasından kaynaklanmaktadır. Bu durum karşısında tehlikenin önceden tespit edilip minimize edilmesi, toplumun güvenlik duygusunun ve devletin otoritesinin refleks düzeyinin yükseltilmesi için devletin güvenlik paradigması, önleyici devlet üzerinden kurgulanmıştır. Gözetim ve kontrol tekniklerinin güçlendirilerek toplum içerisinde terörle bağlantılı alanlardan başlamak üzere tüm toplum üzerinde sosyal kontrolün artırılması amaçlanmıştır. Bu yönetim tekniğinin ruhunu, “Kim bir şey saklıyorsa, o korkutucudur” söylemi oluşturur. Şüphe üzerine kendini örgütleyen bu yönetim yapılanması, terörist şüphesini toplumun bilgisine ulaştırarak gerekçelendirmek istemektedir. Devletler artık güvenlik kameraları, biyometrik kimlik kartları, DNA, yüz tanıma ve parmak izi sistemleri, biyografik bilgilerin kamusallaştırılması, telefon, internet, iletişim, mali ve tıbbi bilgilerin izlenmesi, ev aramaları ya da telekulak politikaları veya kişilere ilişkin veri tabanları oluşturan bilgisayar programları ile sosyal hayatın içerisinde yoğunlaşmaktadır. Bilgi ve iletişim tekniklerinin önleyici güvenlik yönetimi ile hayatımızda bu kadar çok yer edinmesinin sınırlarının esnek olması, devletin bilgi otoritesini güçlendirerek, özel hayatın gizliliğini şeffaflaştırıp saklı alanların kalmamasına yol açmıştır. Artık bir kişinin sanık ya da masum olup olmadığının somut deliller ortaya koyarak belirleme usulü yerini, güvenlik adına izlenmesi ve gözetlenmesi gereken “potansiyel suçlu” şüphesi almıştır. Bu süreçte, soruşturma ile kovuşturma adli yargılama süreçleri arasındaki ayırım muğlaklaşmış, idari otoritenin adli yargının denetiminden uzaklaşan karar alanları oluşturulmuştur.

Önleyici devletin toplumun ve kişilerin bilgilerine sahip olma gayesi, özel hayatta saklı olan her bilginin gün yüzüne çıkarılmasını arzulayan bir kontrolü de artırmaktadır. Polis, bu kontrol görevini yüklenirken, kamusal alanın yanı sıra özel alanda da müdahaleci yüzünü göstermeye başlamaktadır. Özel hayatlar suç faili bulunmadan önce suç alanları olarak müdahale edilmeyi gerektirdiği, suç fiili yerine bunun düşüncede tasarlanmasının engellenmesi, cezalandırılmasının esas alındığı bir terörle mücadele anlayışı, devletin otoriterleşmesine giden kapıyı aralamaktadır.

Toplumun potansiyel suçlu olarak her an gözetlendiği, izlendiği hissini verilmesi , terörizmde amaçladığı toplumun psikolojisinde patolojik vakaların oluşmasına neden olmaktadır. Böylece korku kültürü, terörle mücadelenin yaşam ortamı haline gelmektedir.

Demokratik toplumlarda terörizm, temel hak ve özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik bir şiddet yöntemi olarak başlı başına bir insan hakları ihlalidir. Ancak terörle mücadele sırasında hem terörist olarak şüphelenilen kişiler hem de sivil vatandaşlar, temel hak ve özgürlüklerin gözetilmediği devlet uygulamaları ile karşılaşmışlardır. Devletlerin ulusal güvenliği diğer bir çok değer üzerinde tutan siyasal söylemleri, terörizm karşısında savunma ve otorite refleksinin yüksekliği ve baskıcı tutumu terörizmin demokratik düzenlerde yarattığı siyasal değişimlerdir. Terörle mücadele, demokratik toplumlarda söylem düzeyinde bir insan hakları mücadelesi iken uygulamada, özgürlüklerin sınırlandırıldığı, güvencelerin kaldırıldığı bir sonuç doğurmuştur. Terörizm karşısında anayasal hür demokratik sistemin korunması ve kişilerin güvenliğinin sağlanması adına devletin kullandığı meşru siyasal şiddet, sınırları belirlenmemiş, ölçsüz, keyfi ve denetimsiz biçime dönüşünce; insan hakları, terörle mücadelenin kısılcığında en ciddi ihlalleri yaşamaktadır. Bu durum, liberal demokrasilerin uygarlaşma mücadelelerinde ulaştığı en büyük kazanım olan insan haklarının, terör örgütlerinin yanı sıra devletlerin terörle mücadele rejimlerinin otoriter uygulamaları kısılcığında savunmasız kaldığını göstermektedir. Liberal demokratik hukuk düzenin en temel değerlerinden biri olan bu süreçte erozyona uğramaktadır. Demokrasilerini yaşadığı bu paradoksal durum, başlangıçta kamuoyu desteğini yüksek düzeyde arkasında bulan devletlerin, terörle mücadelede geliştirdikleri otoriter uygulamaları ile kamuoyunun tepkisini yüksek düzeyde almalarına da neden olmaktadır.

Devletin siyasal ve hukuksal örgütlenmesinde terörle mücadele rejimleri yeni bir temele dayandırmıştır: Olağanüstülük. Devlet, terörizmi istisnai bir hal olarak siyasal alanın ve hukuk düzeninin dışında somut, arızı, bireysel, dışsal bir siyasal gerçeklik olarak kabul eder. Terörizmin olağanüstü bir hal olması, karşılığını devlet düzeyinde münhasır istisnai önlemlerin alınmasını gerektirmiştir. Bu önlemler hukuku askıya alarak hukuk düzeninin dışında tanımlanmış ve yerleştirilmiştir. Bu yerleştirme, liberal hukukun temel değerlerinden yoksunluğun yaşandığı, egemen

iktidarın siyasal kararının hakim olduğu bir duruma tekabül eder. Terörle mücadele rejimleri, terörizm istisnasının hukuksallaştırılmasıdır. Bu ise paradoksal bir durumu ifade etmektedir. Terörle mücadelede egemen iktidarlar, terörizm istisnasını hukuksal bir bağlam içerisine sokarken aynı zamanda hukuk düzeninin temel değerlerinin askıya alındığı yeni ve dışsal düzende bu geçici istisnai hali kalıcılaştırmaktadır. Terörizm istisnasının hukuk düzenlerinin içerisine terörle mücadele yasaları ile yerleştirilmesi, yeni bir güvenlik yönetimi paradigmasını kurmuştur. Demokrasiler, terörizm istisnası karşısında siyasal egemene istisnayı ve bununla mücadele şekli belirleme yetkisini verirken, egemen iktidarın gücünü hukuk düzeninin dışındaki bu düzen üzerinde örgütlenmesini ve siyasal sınırlarını belirlemesini sağlamıştır. Belli fail ve fiilleri hukuk düzeni dışına yerleştirme, egemenin siyasal kararı olarak geliştirilmiştir. Demokrasilerin ilan ettiği terörizm istisnası, bu siyasi karar ile egemenin gücünü yeniden ürettiği bir yaşam alanı haline gelmektedir.

Egemen iktidarın terörizmi acil bir durum olarak kodlaması ve alınacak önlemlerin acil bir şekilde güçlü bir devlet otoritesi ile gerçekleştirmesi zorunluluğu, liberal demokrasilerde kuvvetler birliğine dönük bir egemenlik görünümünü gündeme getirmiştir. Terörizm istisnasına karşı güçlü yürütme vurgusu, egemenliğin yetkilerinin bu olağanüstü hallerde icracı bir erke verilerek kuvvetler ayrılığına dayanan hukuk düzeninin aşılması, bir yönetim tarzı olarak yeniden kurulmuştur. Yasamanın kural koyma asli yetkisinin, olağanüstü hallerde yürütmeye istisnai önlemler alma yetkisi tanınarak işlevsizleştirilmesi; yargının, yürütmenin eylemleri üzerindeki hukuksal denetim alanının sınırlandırılması, özel yargılama usullerinin ve cezalandırma pratiklerinin hukuk devletinin temel ilkeleri ile çelişen bir şekilde yürürlüğe konulması; yürütmenin hem örgütlenme hem donanım hem de kapsamlı yetkiler ile güçlendirilmesi ve terörle mücadelenin tek, asli ve kurtarıcı erki olarak belirlenmesi otoriter bir yönetime kapı aralamaktadır. Geçici terörle mücadele yasalarının yarattığı sonuç, demokrasilerin uygarlaşma sürecinde ulaştığı en yüksek noktadan kendi tahribatını yapacak kalıcı bir yönetimi oluşturmasıdır. Bu yönetim, toplumun güvenliği, mutluluğu ve anayasal hür düzenin geleceği adına teröristleri ve terörizmi hukuk düzeni dışına yerleştirilmesi, onları liberal hukuk düzeninin öznesi konumundan terörle mücadele rejiminin nesnesi haline getirmiştir.

Şiddeti toplumsal yaşamdan soyutlamaya ve arındırmaya dönük bir proje olarak geliştirilen “uygarlaşma”, modernliğin rasyonelliği ile ilişkilidir. Rasyonel bir toplum projesi olarak uygarlaşma, şiddetin hem bireylerarası ilişkilerde hem de devletle olan ilişkilerde yer edinmesini önlemek için siyasal sistemini liberal demokratik hukuk devleti üzerine kurmuştur. Ancak gerçekte olan ise, yeni şiddet alanlarının açılması ve şiddetin yeniden üretilmesidir. Demokrasilerin, siyasal sistemden dışladığı ya da marjinal kaldığı her gerçeklik, sistemde var olma dilini şiddet üzerine kurarken, buna karşı devletlerin aldığı tutumda, meşru şiddet/yasal güç tekeli liberal hukuk düzeninin koymuş olduğu sınırları aşarak genişletmektedir. Bu otorite genişlemesinin hukukunu terörle mücadele rejimleri ile oluşturan devletler, terörle mücadeleyi bir güvenlik faaliyeti olmanın ötesinde yönetim tarzı haline getirmeye başlamaktadırlar. Ortaya çıkan bu yönetim tarzı ile birlikte demokrasiler terörle mücadele adına toplum üzerinde otoriterleşen bir devlet yönetimi gelişmeye başlamıştır. Devlet terörle mücadele sürecinde sahip olduğu kamu gücü olarak “meşru siyasal şiddet”, liberal hukuk devletinin ilke ve değerlerinden olabildiğince uzak kalmaya çalışarak ve olağanüstülüğü meşrulaştırarak, siyasal alana taşımıştır. Böylece Batı uygarlığının siyasal toplumu şiddetten arındırma felsefesinin uygulayıcısı olan liberal demokratik devletler, kurdukları terörle mücadele rejimleri ile şiddeti tıpkı terör örgütleri gibi siyasal alana karşı güç olarak koyarken; toplumu ise yarattığı istisnai terör hukuku ile otoriter devlet uygulamaları ile karşı karşıya bırakmıştır.

Demokratik devletler, terörizmi kamu düzenine yönelik bir tehdit olmanın ötesine taşıyarak ulusal güvenliği tehlikeye düşüren bir güvenlik sorunu olarak görme eğilimindedirler. Aynı şekilde terörizmi bir suç olarak belirlerken, terörizmle mücadele yöntemlerini suçla mücadelenin ötesine taşıyarak olağanüstü hal yönetimi şeklinde belirlemektedir. Terörün olduğu ilk aşamalarda demokratik devletlerin tepkisi genellikle “*cezalandırıcı şiddet*” olmuştur. Ancak bu aşamalarda *demokratik siyasetin*, terörle mücadelede tercih edilmeyen bir yöntem olması ve sorunun sadece asimetrik güç veya şiddet üzerinde devam etmesi devletleri baskıcı uygulamalara yöneltmektedir. Bu uygulamaların, halk tarafından katlanılamaz ve demokratik düzenin doğasına aykırı bir biçim aldığı düzeyde, devletler öncesinde başvurmadığı demokratik siyaset aracını terörle mücadeleye dahil etmişlerdir. Bu durum

göstermektedir ki, demokratik rejimlerin terörle mücadelede başarılı olması için toplum nazarındaki rızanın ve meşruiyetin sürekli canlı tutulması gerekmektedir. Ayrıca, güvenlik stratejileri oluşturulurken demokratik siyaset alanında sorunların çözümüne dönük önlemler geliştirilmelidir.

Modern demokrasiler, toplumda beliren marjinal siyasal akımları hoşgörü, siyasal katılım ve özgürlük değerleri çerçevesinde içerleyecek bir derinliğe ulaştığı ölçüde terörizmin siyasal alanda iletişim aracı olarak tercih edilmesini önleyebilir. Tabii ki, bu öngörü, terörizmin siyasal alanda “araşsal akıl” kullanımını durumunda geçerlidir. Terörizmin “amaçsal akıl” haline getirilmesi ise demokratik düzeninin varlığını topyekün tehdit eden bir hal olur ki; bu ise şiddetin siyasal mücadele alanının kurucu unsuru haline gelmesine yol açacaktır.

Terörle mücadele rejimleri, teröre karşı alınan önlemleri, terörizm sorunsalının siyasal iktidarın gözündeki hukuksal vasfını ve devletin yetkilerini belirleyen hem bir hukuk oluşumu hem de bir yönetim tarzı olarak demokrasilerde yer edinmiştir. Hukuk sistemine entegre edilen “terör hukuku”, hem bu düzene “biçimsel” olarak dışsal bağlanmış hem de düzenin değerlerine “içeriksel” olarak uzaklaştırılmıştır. Terör sorunsalının güncel, ivedi ve tehlikeli mevcudiyetine karşı sonradan getirilen istisnai önlemleri –ki bu diğer olağanüstü hallerde önceden belirlenir- uygulayacak yönetim tarzı ise egemen erklerin nispi birliğine dayanan güçlü ve otorite alanları esnek bir şekilde genişletilmiş icrai yürütme şeklinde kurulmuştur. Bununla birlikte, modern demokrasilerde olağan hukuk ve liberal devlet tarafından bireysel özgürlükleri ve varlığı korunan toplumun içerisinde, terörle mücadele rejimlerinin istisnai, özel ve sınırlayıcı düzenlemelerin her an uygulama nesnesi haline getirilmiş topluluklar yaratılmıştır. Siyasal iktidar, terörizm siyasal gerçekliğini hukuksallaştırdığı gibi bireyleri, sosyal grupları ya da toplulukların hukuksal kimliklerini demokratik devlet düzeninin ötekileştirdiği “teröristler” olarak siyasallaştırmaktadır.

Terör(izm) ile mücadele, demokrasiler için sancılı, zor, uzun erimli ve bir o kadar paradoksal bir süreçtir. Bu süreçte kritik nokta, devlete tanınan yetki ve otoritenin hem demokratik hukuk devleti düzeninin doğasına zarar verecek nitelikte olmaması hem de yönetilenler üzerinde sahip olduğu meşruiyet zemininin

kaymamasıdır. Aksi takdirde, devletin toplumsal yaşama yansıttığı otoriter uygulamalar, terörizmin amaçlarına ulaşmasında ciddi katkılar sağladığı gibi demokratik hukuk düzenlerinin varlığını da tehlikeye düşürecektir. Uygur toplum yaratma adına oluşturulan siyasal, sosyal ve zihinsel entelektüel birikim akamete uğrayacaktır. Bireyin özgürleşmesi, yerini sınırlı yaşama bırakacaktır. Hukukun öğretisel düzlemde insan hakları açısından ulaştığı aşamalarda gerilemeler yaşanacaktır. Bütün bunlar, hukuk öğretisinin özünü yönlendirecek; özgürlük-güvenlik dengesini özgürlük aleyhine bozacaktır. “Bireyin güvenliğinin” özgürlüğü, modern demokrasilerde devletin koruyucu görevi iken, terörle mücadele rejimleri bunun tam tersi bir amaç olan devletin güvenliği için düzenlenmiştir. Söz konusu dengenin devlet güvenliği lehine bozulması ise modern demokrasiler açısından bir takım paradoksların yaşanmasına yol açacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, Ü. ve Urhal, Ö. (2007). *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terörizm*, Ankara: Adalet Yayınları.
- Agamben, G. (2001). *Kutsal İnsan, Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, (İ. Türkmen çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Agamben, G. (2005). *İstisna Hali*, (K. Atakay çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Akgün, B. (2006). *11 Eylül Sonrasında Dünya, ABD ve Türkiye*, Konya: Tablet Kitabevi.
- Akkuş, O. (2004). *Uluslararası Terörizm ve Mücadele Yöntemleri*. Ankara Üniversitesi, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Alkan, N. (2000). *Psikolojik Harekat, Terörizm ve Polis*, Ankara: TEMUH Yayınları.
- Altuğ, Y. (1989). *Terörizm; Dünü, Bugünü, Yarını*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Yayınları.
- Altuğ, Y. (1995). *Terörün Anatomisi*, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Arendt, H. (1994). *İnsanlık Durumu*, (S. Ş. Bahadır çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arıboğan, D. Ü. (2002). Terörizmin Küreselleşmesi. A. Tarhan, (Drl.), *Dünya'da ve Türkiye'de Terör Sempozyumu* içinde (221-232). Ankara: T.C. Merkez Bankası Yayınları.
- Arıboğan, D. Ü. (2005). *Nefretten Teröre* (2. Baskı), Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Arslan, Z. (2005). *Güvenlik ve İnsan Hakları Arasındaki Kırılgan Denge*. 11 Şubat 2011, http://www.tesev.org.tr/etkinlik/conf_3feb_zarslan.php.
- Arslan, Z. (2006). 11 Eylül Sonrasında Yeni Güvenlik Anlayışı, İnsan Hakları ve Demokratik Kolluk. *Polis Bilimleri Dergisi*, Sayı: 8/2, 121-136.
- Aydın, N. (2006). *Küresel Terör ve Türkiye*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Bal, M. A. (2003). *Savaş Stratejilerinde Terör* (2. Baskı), İstanbul: IQ Yayıncılık.

- Bal, İ. (2006a). *Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri*, Ankara: USAK Yayınları.
- Bal, İ. (2006b). Terörizm, Liberal Devlet ve Uluslararası İşbirliği. İ. Bal, (Ed.), *21.Yüzyılda Türk Dış Politikası* (3. Baskı) içinde (887-903). Ankara: Ankara Global Araştırmalar Merkezi Yay.
- Balzacq, T. ve Ensaroğlu, Y. (2008). *İnsan Hakları ve Güvenlik: Türkiye, İngiltere ve Fransa*, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Başar, C. (1993). *Terör Dosyası ve Yunanistan*, İstanbul: Promat Yayın.
- Başeren, S. (2002). *Uluslararası Hukuk Açısından Terörizm* (1. Baskı), Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları.
- Beetham, D. ve Boyle, K. (1998). *Demokrasinin Temelleri*, (V. Bıçak çev). Ankara: Liberte Yay.
- Bilir, H. (2009). *Terör, Medya ve Devlet*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bloss, W. (Mai 20, 2007). Escalating U.S. Police Surveillance after 9/11: an Examination of Causes and Effects . *Surveillance and Criminal Justice*, 4(3), 208-228. Retrieved April 05, 2011, from [http://www.surveillance-and-society.org/articles4\(3\)escalating.pdf](http://www.surveillance-and-society.org/articles4(3)escalating.pdf).
- Bock, A. (2009). *Terrorismus*, Paderbon: Wilhelm Fink Verlag.
- Borradori, G. (2003). *Terör Günlerinde Felsefe-Jürgen Habermas ve Jacques Derrida ile Diyaloglar* (Birinci Baskı), (E. Barca çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bozdemir, M. (1981). Terör(mü) ve Terörizm(mi)?, *Ankara Üniversitesi SBF Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllığı*, C:6, 523.
- Brooker, P. (2000). *Non-Democratic Regimes*. New York: St. Martin's Press.
- Brysk, A. (2007). Human Rights and National Insecurity. In A. Brysk and G. Shafir, (Eds), *National Insecurity and Human Rights*, London: University of California Pres.
- Butler, J. (2004). *Kırılgan Hayat -Yasın ve Şiddetin Gücü*, (B. Ertürk çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

- Büsching, S. (2009). *Rechtsstaat und Terrorismus (Untersuchung der Sicherheitpolitischen Reaktionen der USA, Deutschland, Großbritanniens auf den internationalen Terrorismus)*, Berlin: Peter Lang.
- Çakmak, H. (2008). Tarihi Açıdan Terör. H. Çakmak (Ed.), *Terörizm içinde*. Ankara: Platin Yayınları.
- Çaşın, M. H. (2008). *Uluslararası Terörizm*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çınar, B. (1997). *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*, Ankara: Sam Yayınları.
- Çitlioğlu, E. (2005). *Gri Tehdit Terörizm*. Ankara: Ümit Yayınları.
- Deflem, M. (2004). *Social Control and The Policing of Terrorism: Foundations for a Sociology of Counterterrorism*. Retrieved April 08, 2011 from <http://www.springerlink.com/content/hnxgmgfdmx7hna97/fulltext.pdf>.
- Demirel, E. (2002). *Terör*, İstanbul: IQ Yayıncılık.
- Demirel, E. (2003). *Dünyada Terör* (4. Baskı), İstanbul: IQ Yayıncılık.
- Denker, M. S. (1997). *Uluslararası Terör, Türkiye ve PKK*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Doehring, K. (2002). *Genel Devlet Kuramı*, (A. Mumcu çev.). Ankara: İnkılap Yayınları.
- Doğru, O. (1994). *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararları ve Avrupa Sözleşmesi: İrlanda- Birleşik Krallık*, İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.
- Dolgun, U. (2008). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Donnelly, J. (1995). *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*, (M. Erdoğan ve L. Korkut çev.). Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Erdoğan, M. (1999). *Anayasal Demokrasi* (3. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ergil, D. (1980). *Türkiye’de Terör ve Şiddet*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Ergil, D. (1991). Terörizmin Mantığı ve Hedefi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt.46, Sayı:1-2, 171-182.

- Ergil, D. (2002). Güvenlik ve Özgürlükler: Siyaset Felsefesi Açısından, İnsan Hakları ve Güvenlik. *Uluslararası İnsan Hakları ve Güvenlik Toplantısı* (115-128), Ankara: TBB Yayınları.
- Ertekin, O. (2006). *Modern Demokraside "İstisna Durumu"nun Yeniden Doğuşu: "Terörizm İstisnası"nın Yaratılması ve Hukuk Düzeninin Egemen İnşası*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Francis, S.T. (1988). Terrorism in the United States. In H.H. Tucker (Ed.), *Combating The Terrorists, Democratic Responses to Political Violence*, New York: Facts on File.
- Ferraguti, F. (1984). Terörizm Teorileri. *Uluslararası Terörizm Sempozyumu Bildirileri içinde* (216-231), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Giddens, A. (2005). *Ulus, Devlet ve Şiddet*, (C. Atay çev.). İstanbul: Devrin Yayınları.
- Glaeßner, G. J. (2001). Sicherheit und Ordnung: politische und soziologische Reflektionen zu einem aktuellen Thema. in *Berliner Journal für Soziologie*, 3/2001, 337-358.
- Göçer, O. (2005). Uluslararası Terörün Soğuk Savaş Sonrası ve Gelecekteki Durum. *Kara Kuvvetleri Dergisi*, Cilt: 4, Sayı:14, 23-45.
- Gün, Ö. R. (2000). Uluslararası Terör: Dünya Savaşının Yeni Boyutu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 2, Sayı:4, 122-132.
- Gürbüz, Y. (1987). *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler* (2. Baskı). İstanbul: BETA Yay.
- Gürses, E. (1997). *Ayrılkçı Terörün Anatomisi*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Habermas, J. (2003). *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü* (5. Baskı), (T. Bora ve M. Sancar çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hazır, H. (2001). *Siyasal Şiddet ve Terörizm*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*, (B. B. Özipek ve diğerleri çev.). Ankara: Adres Yay.
- Hildebrandt, M. (2010). The Indeterminacy of an Emergency: Challenges to Criminal Jurisdiction in Constitutional Democracy. *Crim Law and Philos*, 4, 161-181. Retrieved Mai 11, 2011, from Springer database.

- Hobbes, T. (1993). *Leviathan*, (S. Lim çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hofmann, A. und Zängerling, B. (2010). *Innere Sicherheit und Präventionsstaat Herausforderungen durch den internationalen Terrorismus*. Retrieved April 3, 2011, from <http://fzk.rewi.hu-berlin.de/inneresicherheit.pdf>.
- Hosein, G. (December 13, 2005). *Threatening the Open Society: Comparing Anti-terror Policies and Strategies in the U.S. and Europe*. Retrieved March 03, 2011, from http://www.martinfrost.wshtmlfilescomparative_terror.pdf.
- Human Rights Watch. (March 25, 2003). *In the Name of Counter-Terrorism: Human Rights Abuses Worldwide*. Retrieved February 20, 2011, from <http://www.iilj.orgcoursesdocumentsHRW10CountrySurveyofConcernsaboutHumanRightsandCTCMeasures.pdf>.
- Huster, S. und Rudolph, K. (Eds.). (2008). *Vom Rechtsstaat zum Präventionsstaat*. (Erste Auflage), Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- İçli, T. G. (2002). Terörün Sosyal Yapı Üzerindeki Etkileri. *Dünyada ve Türkiye’de Terör Konferansı* içinde (171-181), Ankara: TCMB Banknot Matbaası.
- Johns, F. (2005). Guantánamo Bay and the Annihilation of the Exception. *The European Journal of International Law*. 16(4), 613–635, Retrieved Mai 10, 2011. from <http://www.ejil.orgpdfs164311.pdf>.
- Kaboğlu, İ. Ö. (2002). *Özgürlükler Hukuku*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Karaosmanoğlu, Fatih. (2003). Terör ve Temel Hak ve Özgürlükler: Uluslararası Hukuk Perspektifinden Bir Bakış. *Türkiye’de Terörizm Dünyü, Bugünü, Gelişimi ve Alınması Gereken Tedbirler Bildirileri* içinde (53-62), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Keane, J. (1998). *Şiddetin Uzun Yüzyılı*, (B. Peker çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Kışlalı, A. T. (2004). *Siyaset Bilimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay.
- Kıroğlu, G. (2006). Şiddet, Terör ve Toplum. F. Gümüšoğlu, (Ed.), *Terör, Şiddet ve Toplum* içinde (19-25). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

- Klingst, M. (2007). Alle Macht Zum Präventionsstaat. In K. Graulich, and D. Simon, (Ed.), *Terrorismus und Rechtsstaatlichkeit*, Berlin: Akademie Verlag.
- Köknar, A. M.(2001). Sanal Ortamda Terörizm. *T.C. İçişleri Bakanlığı Bilişim ve İnternet Teknolojilerinin Ceza Hukuku Açısından Doğurduğu Yeni Sorunlar Semineri'ne Sunulan Bildiri*, Bursa: Emniyet Müdürlüğü Yay.
- Kutlu, M. (2001). *Kuvvetler Ayrılığı, Temelleri, Gelişimi, Hukuk Devletinin Kökenleri* (1. Baskı), Ankara: Seçkin Yayın.
- Laçiner, S. (2001). *İngiltere, Terör, Kuzey İrlanda Sorunu ve İnsan Hakları*, Ankara: ASAM Yayınları.
- Laçiner, S. (2006). Terörle Mücadelede Yasal Önlemler: İngiltere Örneği. İ. Bal (Ed), *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler* içinde (291-350). Ankara: USAK Yayınları.
- Linz, J. J. (2008). *Totaliter ve Otoriter Rejimler*, (E. Özbudun çev). Ankara: Liberte Yay.
- Löckinger, G. (September, 2004). *Terrorismus, Terrorismusabwehr, Terrorismusbekämpfung*. Retrieved April 05, 2011, from http://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/05_ttt_01_ttt.pdf
- Lyon, D. (November 12, 2001). *Terrorism and Surveillance: Security, Freedom, and Justice after September 11 2001*. Retrieved March 08, 2011, from http://privacy.openflows.org/lyon_paper.html.
- Lyon, D. (2006). *Gözetlenen Toplum*, (G. Soykan çev). İstanbul: Kalkedon Yayınevi.
- Minca, C.(2006). Giorgio Agamben and the New Biopolitical Nomos. *Geogr. Ann.*, 88 (4), 387–403. Retrieved Mai 15, 2011 from Scopus database.
- Moran,J. (2005). State Power İn The War On Terror: A Comparative Analysis Of The UK and USA Crime. *Law & Social Change*, 44, 335–359. Retrieved Mai 12, 2011 from Springer database.
- Noll, A. (2004). *Vor dem Sicherheitsstaat?. In: Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 33-1, 33-47.

- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2008). *Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism*. Retrieved January 24, 2011, from <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Factsheet32EN.pdf>
- Ortaylı, İ. (2002). Dünyada, Türkiye’de ve Tarihte Terör. *Dünyada ve Türkiye’de Terör Konferansı* içinde (5-13), Ankara: TCMB Banknot Matbaası.
- Ökçesiz, H. (1996). Hukuk Devleti Olgusu. H. Ökçesiz, (Ed.), *Hukuksal Olgular Araştırması ve Hukuk Devleti* içinde (140-153). İstanbul: Alkım Yayınları.
- Öktem, E. (2004). *Uluslararası Hukukta Terörizm*. İTÜD, Cilt :3, Sayı:5, 133-147.
- Örgün, F. (2001). *Küresel Terör*, İstanbul: Okumuş Adam Yayınevi.
- Özcan, M. (2002). *Siber Terörizm ve Ulusal Güvenlik: İnternet ve Hukuk*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özcan, M. T. (2008). *Modern Toplum ve Hukuk Devleti*, İstanbul: Levha Yay.
- Özdağ, Ümit. (2002). Düşük Yoğunluklu Çatışma ve Terörizm:21.Yüzyılın Savaşı. *Dünyada ve Türkiye’de Terör Konferansı* içinde (15-28), Ankara: TCMB Banknot Matbaası.
- Özdemir, Y., Şimşek, U. ve Aktaş, E. (2006). Demokrasi Üzerine. *KKEFD*, Sayı:14. 259-269
- Öztürk, O. M. (2000). Avrupa ve Ortadoğu Ülkelerinin Terör Karşısındaki Konumları. Ü. Özdağ ve O. Öztürk, (Ed.), *Terörizm İncelemeleri, Teori, Örgütler, Olaylar* içinde (143-163). Ankara: ASAM Yayınları.
- Ralph, J. (2009). *The Laws of War and The State of The American Exception*. *Review of International Studies*, 35, 631–649. Retrieved Mai 20, 2011, from Scopus database.
- Sancar, M. (2000). *Devlet Akli Kiskacında Hukuk Devleti* (1. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sartori, G. (1996). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*, (T. Karamustafaoğlu ve M. Turham çec.). Ankara: Yetkin Yay.
- Scheinin, M. (December 28, 2009). *Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms While*

- Countering Terrorism*. Retrieved February 26, 2011, from http://www2.ohchr.org/english/issues/terrorism/rapporteur/docs/A_HRC_13_37_AEV.pdf.
- Scheuerman, W. E. (2006) Survey Article: Emergency Powers and the Rule of Law After 9/11. *The Journal of Political Philosophy*. 14 (1), 61–84. Retrieved Mai 12, 2011, from Scopus database.
- Schmidt, A. G. (2002). *Demokrasi Kuramlarına Giriş* (2. Baskı), (M. E. Köktaş çev.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Schmitt, C. (2002). *Siyasi İlahiyat ve Egemenlik Kuramı Üzerine Dört Bölüm*, (E. Zeybekoglu çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Sennett, R. (1996). *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (A. Yılmaz çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Songar, A. (1984). Genel Olarak Terör ve Türkiye’deki Terör Olaylarının Psikiyatrik Değerlendirmesi. *Uluslararası Terörizm ve Uyuşturucu Kaçakçılığı Sempozyumu Bildirileri* içinde (143-150). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Şen, E. (1996). *Devlet ve Kitle İletişim Araçları Karşısında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması*, İstanbul: Kazancı Yayınları.
- Stutzer, A. and Zehnder, M. (April 15, 2010) *Camera Surveillance as a Measure of Counterterrorism?*. Retrieved March 15, 2011 from http://www.unibas.ch/uploadstx_x4epublicationD-125_Working_Paper-1_02.pdf
- Tacar, P. Y. (1999). *Terör ve Demokrasi*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Treiß, F. (2005). *Terrorismusbekämpfung in Deutschland, Sicherheit und/oder Freiheit?*. Retrieved Mai 23, 2011, from <http://www.trice.de/wp-content/uploads/2007/05/terrorismusbekaempfung.pdf>
- Türkdoğan, O. (1996). *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tüzen, H. (2002). *Mahkûm Edilen Bir Dünya. Düşünen Siyaset: Anarşizm*. Sayı:11, 105-138.
- Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Araştırma Merkezi. (2010). *İspanya’nın Terörle Mücadelesi*. Ankara: UTSAM Raporlar Serisi:15.

- Varol, M. Z. (2003). *İslam ve Terör. 2023 Dergisi*, Sayı:32, 37-39.
- Wilkinson, P. (1986). *Terrorism and the Liberal State* (2.Edition), New York: New York University Press.
- Wilkinson, P. (2002). Terör ve Terörizm: Kavramlar Özellikler ve Tipoloji, C. Güzel (Ed.). *Silinen Yüzler Karşısında Terör* içinde (142-163). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Würtenberger, T. (Şubat 24, 2011). *Terörün Zorlaması Karşısında Yeniden Şekillenen Polis ve Güvenlik Hukuku*. (F Yenisey çev.), 22 Mart 2011. http://www.caginpulisi.com.tr/v1/yazdir.php?art_id=2426.
- Yamaç, F. (2006). 11 Eylül 2001 Sonrası Fransız Terörle Mücadele Politikası. İ. Bal, (Ed.), *Terörizm: Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler* içinde (79-118). Ankara: USAK Yayınları.
- Yaman, D. (2005). 11 Eylül Sonrasında ABD: Algılamalar, Psikolojik Yansımalar ve Yasal Düzenlemeler. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt: 1, Sayı:1, 117-142.
- Yayla, A. (1990). Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 45, Sayı: 1/4, 335-387.
- Yayla, A. (2004). Otoriteryenizm. *Siyasi Düşünce Sözlüğü*, Ankara: Adres Yay.
- Yılmaz, A. (2000). *Modern Demokrasi: Gelişimi ve Sorunları*, Ankara: Yeni Türkiye Yay.
- Yüksel, M. (2003). Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:58, Sayı:1, 181-213.
- Zafer, H. (1999). *Sosyolojik Boyutuyla Terörizm*, İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Zafer, H. (2005). Hukuk Devletinde Terörle Mücadele, *Güncel Hukuk Dergisi*, Sayı:21,12-15.
- Usame Bin Ladin Öldürüldü. (02.02.2011). *TRT HABER*, 06.04.2011, <http://www.trt.net.tr/haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=352badc9-ca8d-4a45-8a25-a959d515d9d8>.